جاسارەت جاپپار

بۆرە قىز



مىللەتلەر نەشرىياتى
بېيجىڭ

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن



جاسارەت جاپىيار

بۈرۈتسىز

مىللەتلەر نەشرىياتى

ISBN 978-7-105-11844-1

9 787105 118441

定价：25.00 元

بۆره قىز

(ناخشا تېكستى)

تېكستى: جاسارەت جاپپارنىڭ
مۇزىكىسى: ماھنۇر قاسىمنىڭ



بۆره قىز، بۆره قىز،
نەگە ماڭدىڭىز.
قەلبىڭىزگە نۇرغۇن گۈزەل،
ئارمان تاڭدىڭىز.

يېسىلماقتا دېڭىز بولۇپ،
دولقۇن چېچىڭىز.
بۆره بولدى دالىلاردا،
چاپقۇر ئېتىڭىز.

ئاپئاق بولۇت كۆڭلەك بەردى،
يايدى ھەم ئېتەك.
پۈتىڭىزنى چۆپلۈكلەردە،
سۆيدى گۈل - چېچەك.

بىلگۈمىز بار چىرايلىقمۇ،
بۆره دۇنياسى.
ئاخشاملىرى توپ-توپ ھۇۋلاپ،
يۇرگەن جۇلاسى.

كۆڭۈللەرنى كۆتۈرەمدۇ،
تاغنىڭ ھاۋاسى.
دەرەخلەردە سايراپ تۇرغان،
كاككۇك ناۋاسى.

جاسارەت جاپپار

بۆرە قىز

(بالىلار رومانى)



مىللەتلەر نەشرىياتى



ئاپتورنىڭ سۈرىتى



ئىچىدىكىلەر

بىرىنچى باب تاغ باغرىدىكى كۆڭۈللۈك هايات 1
يىپەكتەك يېيىلغان شارقىراتما 1
قاپتالدىكى ياغاچ ئۆي 7
پەرىشتىنىڭ قانىتى بارمۇ؟ 15
يولدىكى كۈتۈلمىگەن ۋەقە 24
بىر بالىمىز بولسىدى..... 28

ئىككىنچى باب ئاقساق بۆرە كۈچۈكى 31
سىم ـ سىم يامغۇر 31
هاڭدا ئىگىراۋاتقان نېمە؟ 33
ئۆيىمىزگە كۆنۈپ قالدىڭمۇ 46
قىزىمىز دۇنياغا كۆز ئاچتى 49
كۆككۆز ئاچىڭىز سىزگە بەك ئامراق 57

ئۈچىنچى باب يەر ئانارەك يېرىلدى 59
تەبىئەت نېمانچە سىرلىقتۇ 59



قىزىمىز ئۆيدە يالغۇز ئىدى 63
تاغلار مۇسىبەت ئىچىدە قالدى 67
خەير خوش، مېھرى ئىسسىق ماكان 78
ئۆتۈنەي، سىڭلىمنى ئېمىتىپ بېرىڭ 80

تۆتىنچى باب بۆرە ئۆڭكۇرىدىكى كۈنلەر 85
مەن غەلىتە مەخلۇقمۇ؟ 85
بۆرە ئانا ھەيران بولدى 92
بۆرىدەك ھۇۋلىغىنىم نېمىسى 99
تاغ باغرىدىكى نەي ئاۋازى 105
كۈلگۈنچەك مېۋىدىكى سىر 117

بەشىنچى باب بىز مۇشۇ تاغنىڭ بالىلىرى 126
چۈش ئىچىدىكى چۈشلەر 126
نۇردۇن بوۋاي تۈگمىنىدە 134
قىزىم، بۆرە چىراي ئۆتەرسىزمۇ؟ 138
كۆككۆز لالەگە قىيالمىدى 141
ئاكا ـ سىڭىل قۇملۇقتا 148

ئالتىنچى باب پالچى موما، سىز نەدە؟ 164
قۇملۇق تاشپاقىسىنىڭ نالىسى 164
سۈبات ئاكا، نەي چېلىپ بېرىڭە 169
بوستانلىقتىكى قايناق بازار 173
ئاداش، بۇ يەردە نېمە قىلىسەن؟ 181
خۇش كەپسىلەر بالىلىرىم 192



يەتتىنچى باب نىقابلىق قاراقچىلار قەلئەسى 198
موما، پەيدەك يەڭگىل تۇرۇپتىمەن 198
ناخشىچى سېرىق قۇشقاچ 205
جاھاندا بىر قەلئە بۇ 214
ھەربىرىنى سىرلىق بالىلار 221
ئاداش، ھوشيار بولايلى 226

سەككىزىنچى باب سۈمۈرغ تۇخۇمىنى تاپايلى 233
يادا تاش سېھىرگەرلىكى 233
بۇ مەن پۈتكەن تۇمارغۇ 238
بالىلىرىم، يولغا چىقىڭلار 242
سۇ ئانىسى سۆزلەيدۇ 245
قۇشلار ئارىلىدىكى گۈزەل قىز 252

توققۇزىنچى باب مۇزلىكلىق دوختۇرخانىدا 265
يۈرەكنى تىترىتىدىغان ئەسلىمىلەر 265
لالە، تۆتقۇلاق تېپىۋالدىم 270
مۇڭلۇق ئەللەي ناخشىسى 276
يەتتە قىزلىرىم رىۋايىتى 282
بىزنى ئۇنتۇپ قالماڭلار..... 288

ئونىنچى باب تەسەۋۋۇر باغچىسىغا بارايلى 292
نەگە بېرىپ توختايمىز 292
پەرىلەر بېغىدىكى مېھمانلار 295



كۆلۈمسىرەپ تۇرغان تاش قاراۋۇللار 302
سۈمۈرغ تۇخۇمى لالەگە پىچىرلىدى 305
تىلسىملىق دۇنيادىكى مۆجىزە 311

بۆرە قىز (ناخشا نوتىسى) 317





بىرىنچى باب

تاغ باغرىدىكى كۆڭۈللۈك هايات

يىپەكتەك يېيىلغان شارقىراتما

— چۇۋ - چۇۋ - چۇۋ، چىۋ - چىۋ - چىۋ...

كۆكتىن بوي تالاشقاندەك ئېگىز، تۆگە لوكىسىدەك دولقۇنسىمان، تۈتاش كەتكەن تىك قىيالىق بۇ تاغلارنىڭ قوينىغا نۇرغۇن تىلسىملار تولغان، قۇچاق يەتكۈسىز بۈككىدە كەتكەن قارىغايلار، خىزىر سۈپەت بوۋايلارنىڭ ئالقىنىدەك كەڭ يېيىلغان شاخلار، شاخلاردىكى چۇرۇقلاپ سايراۋاتقان غورىلاي، چۇغۇندەك، سېرىق قۇشقاچ، پۆپۈك- باش، قارىغوجا... يەنە ئىسمىنى ئاتاپ بولمايدىغان ئاللە- قانداق قۇشلار بۇ جاينىڭ شادلىقىغا شادلىق قوشقان.

قارىغوجا، پۆپۈكباشمۇ قىزىق، قاچان ئاسماندىكى پەرۋازىدىن زېرىكسە بۈك ئورمانىدىن كۈزلەككە ماڭغان



جەرەن - ئارقارلارنىڭ دۈمبىسىگە قونۇۋېلىپ ئەتراپىنى تاماشا قىلغاچ شاھ ھۇزۇرىنى سۈرىدۇ. جەرەن - ئارقارلار ھەرگىزمۇ ئۇلارنى چۆچۈتۈپ دۈمبىسىدىن قوغلىمايدۇ. «نېمىشقا» دەمسىز؟ قارىغوجا، پۆپۈكباش چوكىدەك ئۇزۇن، ئۇچلۇق تۇمشۇقلىرىدا تېرىسىگە يېپىشىۋالغان بۇرگە - ھاشاراتلەرنى «توك - توك» چوقۇلاپ يەپ ئۇلارنىڭ پۈتۈن بەدىنىنى قاشلاپ قويغاندەك راھەتلەندۈرىدىغان تۇرسا، جەرەن - ئارقار يەنە ئۇلارنى دۈمبىسىدىن قوغلىسۇنمۇ؟

ئەتراپ قارىغاي، ئارچا، تاغ تېرىكى بىلەن قاپلانغان بۇك ئورمان. قارىغاي تۈۋىدە بۈككىدە ئۆسكەن ياپيېشىل قىياق- چىملار ئارىسىدا مۆكمۈكىلەكنىڭ ئۇينىۋاتقان غەمسىز چېكەتكە - تومۇزغىلار يېز ئاخشاملىرى توپلىشىپ نەغمىگە چۈشىدىغان بولسا، ئايھاي! يېڭىلا تۇخۇمدىن چىققان قۇش بالىلىرى «پەستىكى نېمە ئاۋاز ئۇ» دېگەندەك بويۇنلىرىنى سوزۇشۇپ كىسلىدىشىپ كېتىدۇ. بۆدۈنە - قىرغاۋۇللارمۇ گېلىنى كۆپتۈرۈپ «كاك - كاك» لىغانچە ئۇلارنىڭ نەغمىسىگە ئەگىپ بالدۇر كېلىدۇ.

— مە... ئە، مۆ... ئۆ

بالىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ يۇمران چۆپلەرنىڭ شەبنەم قونغان ئۇچىنى كىرىس - كىرىس يالماپ يەۋاتقان كېيىك - جەرەنلەر چېكەتكە - تومۇزغىلار، بۆدۈنە - قىرغاۋۇللارغا قىزغىن سالام بەرمەكچى بولغاندەك ئۇلارنى نەمخۇش تۇمشۇقى بىلەن سىلاپ، چوغدەك تىلىدا يالاپ قويىدۇ. ئۇلار-

مۇ كېيىك ـ جەرەنلەرنىڭ بۇنداق سالام ئادىتىگە كۆنۈك. قورسىقىنى تاشتەك تويدۇرۇۋالغان كېيىك ـ جەرەن بالىلىرى شوخ بۆجەنلەردەك ئالدى پۇتىنى جۇپلەپ دىك ـ دىك تاقلاپ كېتىدىغان بولسا، ئايھاي! ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى بالىلىرىنىڭ تېمەن ئۆسكىنىدىن ھەۋەسلىنىپ كېرىلگىنىچە مەرەپ قويىدۇ.

— غۇر ـ غۇر ـ غۇر...

مەيلى قايسى پەسلىدە بولسۇن قاپتالدىن چوققىنى نىشانلاپ ئۆرلەپ ماڭغانسېرى ئاپئاق قېلىن قار بىلەن قاپلانغان تېرىم ئېتىزلىرىدەك يېيىلغان تاغ چوققىسى كۆزگە تاشلىنىدۇ. كەپسىز شامال قارلارنى ئۇچقۇندىتىپ يۇز ـ كۆزلەرگە ۋىشىلدىتىپ ئاتماقچى بولىدۇ. قار ئۇچقۇنلىرى تەگمىگەن تەقدىردىمۇ سوغۇق تاغ شامىلى تەننى ئوبدانلا قورۇپ قويىدۇ. يازدا ئېتىزدا مايكىچان تېرىم قىلىۋاتقانلارمۇ قېلىن جۇۋا ـ پىيمىلىرىنى يۇدۇمەي تاغ چوققىسىغا ئاياغ باسالمايدۇ. ئاياغلار ئاستىدىن «غىرس ـ غىرس» ئاۋاز چىقارغان قار ئادەمگە ئېچىنىشلىق ئالە قىلىۋاتقاندەك ئاڭلىنىدۇ. قارنىڭ قېلىنلىقىغا قاراپ بۇنچە كۆپ قارنى كىم قانداق تىلسىم، سېھىر ئىشلىتىپ بۇ جايغا دۆۋىلەپ قويغاندۇ، دەپ قالىدۇ كىشى.

ـ ئىرغاڭ ـ غاڭ، ئىرغاڭ ـ غاڭ...

تىلسىملارغا تولغان تەبىئەتتە قېنى كىم بۇنداق قېلىن قارلىق چوققىدا گۈللەر پورەكلەپ ئېچىلمايدۇ دېيىلەيدۇ؟! گەرچە تاغدا باھار كېچىكىپرەك باشلانسىمۇ قېلىن



قار ئارىسىدا تاشتىن يىلتىز تارتىپ نەيزىدەك تىك ئۆسۈپ كەن قاشتېشىدەك سۇزۇك، تاڭدەك پاك ھۆپپىدە ئېچىلغان ئاپئاق قارلەيلىسىنى ھەقىقەتەنمۇ بىر مۆجىزە دېيىشكە بولىدۇ. تاغنىڭ بىرەر ئېگىز چوققىسىغا چىقىپ ئەتراپقا نەزەر سالىدىغان بولسىڭىز يۇرىكىڭىز خۇشاللىقتىن يايراپ كېتىدۇ. كۆز ئالدىڭىزدا ياپيېشىل ئورمان، رەڭدار ئېچىلغان گۈللەر، يېشىللىق قوينىدا دورىلىق ئوتلارنىڭ يۇمران ئۇچىنى قوۋۇزىغا لىق تولدۇرۇپ يەپ، شىلدىرلاپ ئاققان تاغ سۇلىرىنىڭ سۇزۇكىنى ئىچىپ ھايات پەيزىنى غەمسىز سۈرۈۋاتقان مارالار...

پەسكە قارىغاندا تاپىنىڭىز ئاستىدىكى تۈپتۈز تاشلىق دالا سىزگە ئېگىز چوققا بىلىنسىمۇ، يىراقتىكى ئاسمان گۈمبىزىگە تاقاشقان بەھەيۋەت تاغلارغا نەزەر سالغىنىڭىزدا تىنىقىڭىزنىڭ يېتىشمىگىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا تۈيغۇڭىزدا ئۇنچە ئېگىز بىلىنمەسلىكى مۇمكىن.

قارلىق چوققىلاردىكى قارلەيلىسى سۇزۇك كۆك ئاسمانىدا ئەركىن ئۇزۇپ كېتىۋاتقان ئاق بۇلۇتلارغا سالام بەرمەكچى، تۈتۈۋالماقچى بولغاندەك قوللىرىنى پۇلاڭلاتسا خۇددى بىر توپ شوخ قىزلار شامال بىلەن بەسلىشىپ ئۇسسۇلغا چۈشكەندەك تاتلىق بىر تۈيغۇ شۇرىدە كۆڭۈلدىرگە تامىدۇ.

— شىر - شىر - شىر ...

تاغدا يەنە چوققىلاردىكى قارلارنىڭ تاشلارنى يالاپ ئېقىشىدىن ھاسىل بولغان سۇپسۇزۇك ئۇنچىلىرىنى ھەريان



چاچرىتىپ، خۇددى نېپىز شايىدەك يېيىلىپ تەك قىيادىن پەسكە ئوقتەك تېز چۈشۈۋاتقان بىر شارقىراتما بار. سېخىي تەبىئەت گۈزەل مەنزىرىلەرنى باشقا زېمىنغىمۇ ئاتاقلىغاندۇ، ئەمما بۇ شارقىراتما ھەقىقەتەنمۇ تاغقا «ئالتۇن ئۈزۈككە ياقۇت كۆز» دەك گۈزەل ھۆسىن قوشقان. كۈن نۇرى ھارارىتىدىن ئېرىگەن سۇلار ئۇنچە چاچرىتىپ پەسكە ئاقىدىغان بولسا سۇنىڭ پەستىن يۇقىرىغا ئۆرلىگەن ئىسسىق ھورلىرى خۇددى شارقىراتمىنى كەينىگە يانداۋ-رۇۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرىدۇ.

شارقىراتما سۇلىرىدىن شادلانغان شاۋقۇنلۇق دەريا يىلاندەك تولغىنىپ نەچچە تاغ - داۋان، يايلاق - كۈزلەك-تىن ئېقىپ ئۆتۈپ، سانسىز جانلىقلارنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرۇپ مەنزىل تامان يۈرۈپ كېتىدۇ. ئېقىنىنىڭ ئىككى قىرغىقىدا ئۆسكەن ئارچىلارنىڭ قىزغۇچ ئۈزۈن شاخلىرى سۇ يۈزىگە توختىماي ئىرماش - چىرماش خەت يازىدۇ.

— غاق - غاق - غاق، ۋىق - ۋىق - ۋىق...

دەريادا قۇيرۇق سىلكىپ ئەركىن ئۈزۈۋاتقان ئالتۇن بېلىقلار، قىرغاقتا بويۇن سوزۇپ يىراقلارغا قاراۋاتقان ئاق قۇلار بارماقلاردەك چىرمىشىپ كەتكەن قويۇق شاخلار ئارىسىدىن شۇڭغۇپ كىرگەن قۇياش نۇرىدا ئاجايىپ گۈ-زەل بىر مەنزىرىنى شەكىللەندۈرگەن. بېلىقلارنىڭ سۈدا، ياۋا ئۆردەك، ئاق قۇلارنىڭ قىرغاقتا بىر - بىرىنىڭ قانات-قۇيرۇقلىرىنى چىشلەپ قوغلىشىپ ئويناۋاتقىنى غەمسىز ھالىتى، ئىختىيارسىز ئۇنتۇلغۇسىز بالىلىقنى ئەسكە

سالىدۇ.

— شار - شار - شار...

يېتىم بالىنىڭ يېشى توختىمىغاندەك قىشنىڭ ئەڭ قەھرىتان كۈنلىرىمۇ شارقىراتما تاغ چوققىسىدىن پەسكە تىنىمسىز ئېقىۋېرىدۇ. قېلىن قار قارىغاي، ئارچا شاخلىرىنى كۆمەلىگەن بىلەن، بۈلۈتلار قوينىدىن سىرغىپ چۈشكەن شارقىراتمىنى كۆمۈشكە ئامالسىز. سوغۇق بوشلۇقتىن لەيلەپ چۈشكەن قارلار سۇ يۈزىگە تەگكەن ھامان شۇرۇدە ئېرىپ ئېقىنىنىڭ بىر تامچىسىغا ئايلىنىپ كېتىدۇ. سۇلارنىڭ كاكچىدەك نېپىز مۇز تۈتقان ھالىتىنى كۆرۈش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس.

— شىپىر - شىپىر - شىپىر...

باھار كەلگەندە قارىغاي، ئارچا شاخلىرىدا قىشلىق شېرىن ئۇيقۇسىنى ئۇخلاپ كەتكەن ئاق پاختىدەك توپ - توپ قار ئاستا - ئاستا ئويغىنىپ يەرنى ئاللىبۇرۇن يېشىل مەخمەلگە ئورىغان چىم - قىياقلارغا قاراپ، ۋىللىدە خجىللىق تارتىپ ئېرىشكە باشلايدۇ. ئېرىگەن قار سۇلىرى تاش قىسىلچاقلىرى ئارىسىدىن يول تېپىپ تاغ چوققىسىدىكى ئاياقتەك ئويمانلىققا جايلاشقان شارقىراتمىغا ئۆزىنى ئاتىدۇ.

— ۋىلڭ - ۋىلڭ - ۋىلڭ، غىلڭ - غىلڭ - غىلڭ...

ياز كەلدىمۇ تاغنىڭ كۆڭۈللۈك ھاياتى باشلىنىدۇ. ئالا - چىپار كېپىنەكلەر، ھەسەل ھەرىلىرى تاغ قاپتالىلىرىدا ئەمدى ئېچىلاي دېگەن گۈل بەرگىلىرىنىڭ ئەترا-



پىدا ئايلىنىپ، ئۇسسۇل ئويناپدۇ. ئوت ـ چۆپلەر بىر قەدەر مول بولغان بۇ پەسىل يەنە كېيىك ـ جەرەنلەر، ئات ـ كالىلارغا بايرام خۇشاللىقى ئاتا قىلىدۇ. نېمىشقا دەمسىز؟ ئوت ـ چۆپ مول بۇ پەسىلدە، ئۇلار بىر ـ بىرى بىلەن بەسلەشكەندەك تۆللەيدۇ. «مە ـ مۆ، بە ـ بۆ...» دېگەندەك تاتلىق مەرەش، مۆرەشلەر تاغ باغرىدا ئەكس سادا پەيدا قىلىدۇ.

باشقا جايلاردا ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتەلىگەن كۈز پەسلى بۇ جاينى ئاسانلىقچە ئالتۇن رەڭگىمۇ كىرگۈزەلمەيدۇ. چىم ـ قىياق، ئوت ـ چۆپلەرنىڭ ئاز ـ تولا سارغايغىنىدىن باشقا قېيىن ـ تېرەك، قارىغاي ـ ئارچىلار ـ نىڭ تاغ باغرىنى تۆت پەسىل يېشىللىققا پۈركىگىنى پۈركىگەن.

قاپتالدىكى ياغاچ ئۆي

قورغان شەكلىدە سېلىنغان، قىرلىق تاشلاردىن بەلگە كەلگۈدەك تام قوپۇرۇلغان كەڭ، ئازادە بۇ قورۇ كۆرگەن ھەرقانداق كىشىگە ياقاتتى. خېلى يىللاردىن بېرى قاپتالدا موربىدىن ئىس چىقىرىپ كېلىۋاتقان بىر جۈپ ئەر ـ خوتۇنغا بۇ جاينىڭ ھەممە نېمىسى بەش قولدەك تونۇش، بولۇپمۇ قاۋۇلغا.

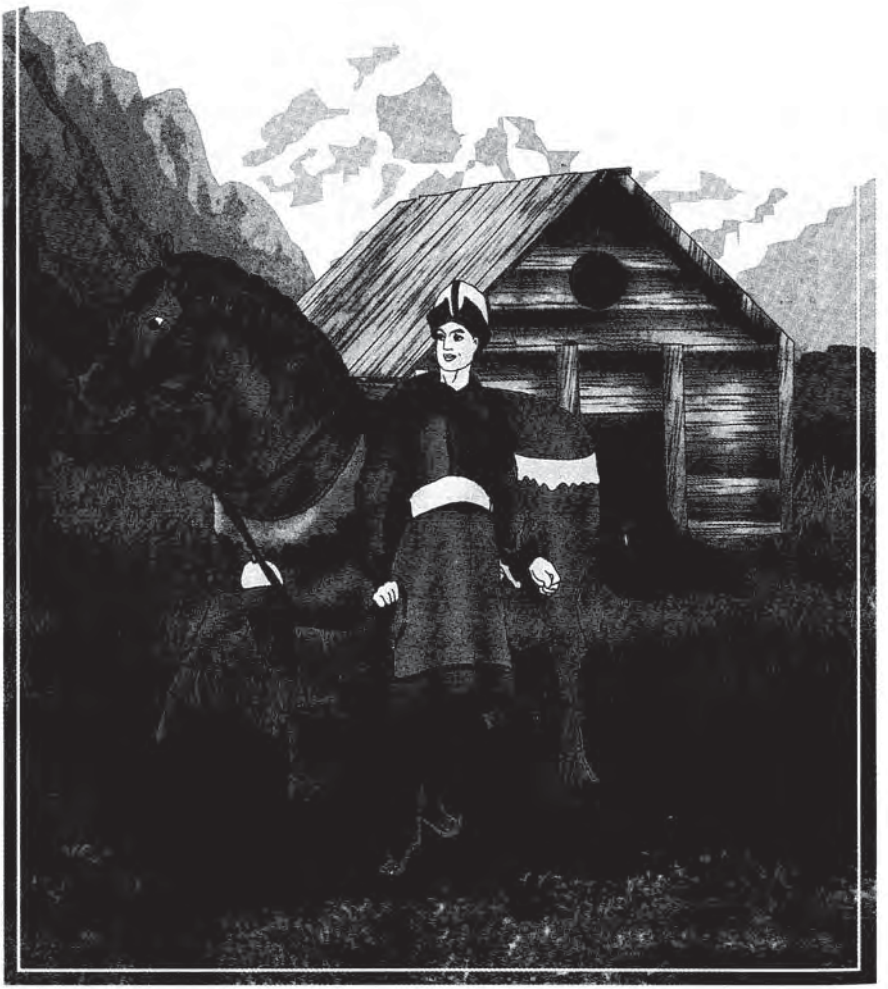
بۇغداي ئۆڭ، تاغ تېرىكىدەك ئېگىز ئۆسكەن، كۆز ـ

لىرىدىن ياشلىق نۇر - ئۇچقۇنلىرى بۇلاق سۈيىدەك چاچراپ تۇرىدىغان 30 ياشلاردىكى يېگىت قاۋۇل ئاي يۈز-لۈك، غۇنچە بوي ئايالى لەيلىنى ئەگەشتۈرۈپ شاختا سايراۋاتقان قۇشقاچ، ئانىسىنى تاپالماي تىت - تىت بولۇپ مەرەۋاتقان ئوغلاق، تېيىن كىس - كىسلىرىغا قۇلاق سې-لىۋاتقان بۆجەنلەرنى تاماشا قىلدۇرىدۇ.

قاۋۇل بۇ تاغ باغرىدا نەچچە ئەجدادىنىڭ ياشاپ ئۆتۈ-كىنىنى ساناپ بېرەلمەيدۇ. ئەقلىگە كەلگەندە تاغ باغرىدا شوخ كېيىك بالىسىدەك چېتىغا چىۋىق قىستۇرىۋېلىپ چېپىپ ئويىنىغىنى ئېسىدە. ئۇ بالىلىقىدا دادىسىغا ئەگە-شىپ يۈرۈپ تاغدىكى جانۋارلارنىڭ تىلىنى بىلىۋالغان؛ قاتتىق يەرگە تەمەچ بىلەن جىجىلاپ يۈرۈپ خەت، سان ساۋادىنى چىقىرىۋالغان؛ شارقىراتمىغا بېلىقئالغۇچتەك تىك شۇڭغۇش، ئات مىنىش، ئوقيا ئېتىش، قىلىچ ئويىنا-تىشنى ئۆگىنىۋالغان ئىدى. تاغلار ئۇنىڭغا تاغدەك مەز-مۇت، زەبەردەس، باتۇر ، چىدامچان ئەر بولۇشنى ئۆگە-تكەن. دادىسىغا ئەگىشىپ تاغنىڭ ھەربىر تۈپ گىياھىنى ھىدلاپ چىققان قاۋۇلنىڭ تاغ باغرىدا ئىزى چۈشمىگەن يەر يوق.

بوۋاي يالغۇز ئوغلىنى كۆزقارىچۇقىنى ئاسرىغاندەك ئاسراپ چوڭ قىلدى. يېمەي يېگۈزدى، كىيمەي كىيگۈز-دى. بالا مۇنبەت يەرگە تىكىلگەن تاغ تېرىكىدەك ئۈچ قو-يۇپ كۈندە بىر غېرىچ ئۆسۈپ كېلىۋەردى. بۇرۇتى قارلا-غاچ قانىتىدەك قويۇق خەت تارتىپ بوۋاينىڭ بېشىغا غەم





سېلىشقا باشلىدى.

ــ مېنىڭمۇ تۆت كۈنلۈكۈم قالدى، كۆزۈمنىڭ ئو-چۇق چېغىدا قاۋۇلجانىنى ئۆيلىۋالسام بولاتتى، ــ دېدى بوۋاي بىر كۈنى ئۆزىنى يوقلاپ كەلگەن تۈگمەنچى دوستى نۇردۇنغا. تاغ بىلەن تۈگمەننى ئۈزۈن بىر ساي ئايرىپ تۇرسىمۇ، بالىلىقىدىن تارتىپ بىللە ئويناپ چوڭ بولغان ئۇلارنىڭ قەدىناس دوستلۇقىنى ھېچنېمە ئايرىيالمايتتى. پاكار، ۋىجىكرەك كەلگەن، ئاق قىزىل يۈزلۈك، سېرىق سىم ساقال، بۇركۇت كۆز، بېشىغا ئاق جىيەكلىك قالپاق كىيگەن نۇردۇن بوۋاي قۇردىشى غەنى باتۇرەك تولىمۇ تىمەن ئادەم ئىدى.

ــ قىزىم بولغان بولسىغۇ ئوغلۇڭنى ئۆزۈملا بالا قىلىۋالاتتىم، ــ دېدى نۇردۇن بوۋاي. سايباغدىكى ھەسەن تۆمۈرچىنىڭ ئايدەك چىرايلىق بىر قىزى بولىدىغان. قېنى سەن ئىشلىرىڭنى تۈگىتىپ كەل. قىز سورىغىلى مەن بىللە بېرىشىپ بېرەي. ئىشلىرىڭنى سەن ئويلىغاندەك ئەپلەشتۇرۇپ بەرسەم سۆيۈنچىسى باردۇ؟

ــ تاغدىن ئۆزۈڭ خالىغىنىڭنى ئال، دوستۇم. سەدىن ئايايدىغان نېمەم بار مېنىڭ.

ــ مۇشۇ تاغنى بېرىسەن؟

ــ تاغدەك كەڭ كۆڭلۈمنىمۇ قوشۇپ ئال.

ــ چاقچاق قىلىپ قويسام چىرايىڭ داكىدەك تاتىرىپ كەتتى - ھە!

ــ چاقچىقىڭنى قويۇپ تۇر. نېمە كۆتۈرۈپ بارىمىز

ئۇ يەرگە؟

ــ نەرسىنىڭ كارايىتى چاغلىق، ئەڭ مۇھىمى ئالـ
تۇندەك ساپ كۆڭۈل.

ــ مەنمۇ ئۇ قىزنى ئەتىيازدا تۇغمىنىڭدە بىرقېتىم كۆردۈمغۇ؟ ئاشۇ قىز ئەجەب ئېسىمگە كەلمەپتا؟

شۇنداق قىلىپ باشتا ئۇلار قىز سورىغان بولدى. كېيىن قىز ـ يىگىت بىر ـ بىرىنى كۆرۈپ ئىسسىق ئۆـ تۇشۇپمۇ قالدى. داپ ـدۇتار، ناغرا ـ سۇنايى چېلىنىپ ئاخىر تاغ باغرىنى زىلزىلىگە سالغۇدەك تەنتەنىلىك توي بولدى. باشتا مەن تاغقا كۆنەلمەيمەن، دەپ تۇرۇۋالغان لەيلىگە تاغ ھاۋاسى مانا بىر ئوبدان يېقىپ قالدى.

«كۆيگەن يامانمۇ، كۆنگەنمۇ»، ئەلۋەتتە كۆنگەن يامان دەيدۇ، غەنى بوۋاي ھاۋاسى ساپ تاغدا ياشاپ ئۆگىنىپ قالغىنىغا.

توي كۈنى ئوتقاشتەك قىزىل كۆڭلەك كىيىۋالغان لەيلى ئات ـ ئۇلاغلار بىلەن تاغقا كۆچۈرۈپ كېلىندى. يول قىرىدىكى رەڭگارەڭ گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ قىزغا ئېگىلىپ سالام بەردى. شوخ شامال ئۇنىڭ چۈمـ پەردىسىنى قايرىپ ئايدەك جامالىنى تاغقا نامايان قىلماقـ چى بولغاندەك ھەدەپ ئۇنىڭغا ئۇرۇلاتتى. لەيلى خۇددى ئات ئۈستىدە تاغقا كۆچۈرۈلمەكچى بولغان بىر تۈپ چوغلۇقـ تەك كېتىپ باراتتى. ئات قۇلۇنلىرى، كالا موزايلىرى، كېيىك ـجەرەنلەر شوخ بالىلىرى بىلەن چۆپ يېيىشتىن توختاپ تاغقا كەلگەن بۇ يېڭى مېھمانىنى قارشى ئالماقچى

بولغاندەك بويۇنداپ مۆرەپ، مەرەپ، بوزلاپ قويۇشتى.

ئېھ، گۈزەل تاغ باغرى، سېنىڭ قوينۇڭغا نېمانچە بەـ پايان! ئۆزاق يىللاردىن بېرى قوينۇڭغا نۇرغۇن جانلىقلارـ نى سىغدۇرۇپ ئانا بولۇپ ئەللەيلەپ، پەپىلەپ كەلدىڭ. ماـ نا، بۈگۈن بىر يېڭى مېھماننى قارشى ئېلىۋاتسەن. بەلـ كىم بۇ مېھمان ساڭا ئۆزلىشىۋالغاندىن كېيىن باغرىڭنىـ تېخىمۇ كۆپ گۈل ـ چېچەككە پۈركەر...

تاغدا گۈش ـ تالقانغا ئۆگىنىپ قالغان بۇۋاي توينىڭ ئەتىسى كېلىن بالا كۆتۈرۈپ كىرگەن هورى ئۆرلەپ تۇرـ غان بىر تەخسە لەغمەننى كۆرگەندە كۆزلىرىگە ۋىللىدە ياش ئالدى. ئوغلىنى بۇرۇنراق ئۆيلەپ قويۇش خىيالىنىڭ كاللىسىغا كەلمىگىنىگە ئۆكۈنۈپمۇ ئولگۈردى.

ـــ رەھمەت قولى گۈل قىزىم، ئىگەم قولىڭىزغا دەرد بەرمىسۇن.

كېلىن چىقىپ كەتكەندە بۇۋاي بۇ ئالەمدىن بىمەھەل ئۇزىغان مومىينى خىيال قىلىپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئۆكـ سۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلىدى. دېمى سىقىلىپ، قېقىلىپ يۆـ تىلىپمۇ كەتتى.

ـــ هەي دادىسى، تامىقىڭىزنى ئىسسىقىدا يەۋېلىڭ، ـــ دەيتتى ئايالى هايات ۋاقتىدا. غەنى بۇۋاي هازىر هۆمۈدەپ ئولتۇرغان بىلەن، ئېيىقنى كۆتۈرۈپ يىراققا پىرقىرىتىپ ئاتقۇدەك كۈچتۈڭگۇر چاغلىرىمۇ بولغان. تاغدىكى قايسـ ـبىر قارىغاي، ئارچىغا ئۇنىڭ قولى تەگمىگەن؟ قايسىبىر چىم ـ قىياق ئۇنى تونۇمايدۇ؟ قايسىبىر قۇشلار ئۇنىڭ

دولىسىغا مايا‌قلاپ قويمىغان؟ قايسىبىر ھايۋان ئۇنىڭغا سۈۋۈنۈپ ھىدلىمىغان؟

ئاتا ـ ئانىسى ياشاپ كەلگەن بۇ تاغقا ئۇنىڭ ئالەمچە مېھرى بار. بوۋاي بىلىدۇ، بالا چاغلىرىدا بۇ تاغ ھازىر ـ قىدەك بۈك ـ باراقسان يېشىللىققا تولغان جەننەت ماكان ئەمەس، بەلكى تەمرەتكە باسقان تازنىڭ بېشىدەك تاقىر ئىدى. ئۇ دادىسىغا ئەگىشىپ يىراقلاردىن قارىغاي، ئارچا، تېرەك كۆچەتلىرىنى ئەكىلىپ تىكتى. يامغۇر كەم پەسىل ـ لەردە بۆكىدە سۇ توشۇپ سۇغاردى. ئەجىرنىڭ تېگى ئال ـ تۇن ـ دە. يىللار ئۆتكەنسېرى بۇ كۆچەتلەر ئۆزى بىلەن تەڭ يوغىناپ باراقسان بولدى. دادىسى ئۇنى ئۆيلىدى. بۇ ئەلۋەتتە ئۇزاق يىللار ئىلگىرىكى ئىشلار. مانا ئەمدى ئۇ بالىسىنى ئۆيلۈك ـ ئوچاقلىق قىلىپ ئاتىلىق قەرز ۋە پەرزىنى ئادا قىلدى.

تاھارىتىمگە سۇ ئىسسىتىپ، ياقامنى كىر قىلمىغان مومىيىم ھايات بولغان بولسا بالىسىنىڭ چىرايىدىكى بەختىيار كۈلكىنى كۆرۈپ ئالەمچە خۇش بولۇپ كېتەر ئىدى...

خۇشاللىق بىلەن قايغۇ قوشكېزەك دېگەندەك، ئوغلى قاۋۇلىنىڭ توپى بولۇپ ئاي ئۆتمەي بوۋاي تۇڭمەنچى بۇرا ـ دىرىنى يوقلاش ئۈچۈن قاپتالدىن چۈشۈۋاتقاندا ئاسمانىنى كۈل رەڭ بۇلۇتلار قاپلىدى ـ دە، ئارقىدىنلا دەھشەتلىك قار بورىنى كۆتۈرۈلدى. سوغۇقنىڭ كۈچىدىن دەرەخلەر ـ نىڭ غولى ـ شاخلىرى چارسىلداپ كەتتى. بۇنداق قار ـ



شۇبرغانلىق بوراندا مېڭىۋېرىش ئۆلۈم خەۋپى ئېلىپ كېلەتتى. يا توڭلاپ ئۆلىدىغان گەپ يا تېك تاغ قىياسىدىن مۇدۇرۇپ.

قاتتىق بوران زەربىسىدىن غايەت قامەتلىك بىر قېرى قارىغاي قاراسلاپ بوۋاينىڭ يېنىدىلا قار توزۇتقانچە يېقىلدى. شاخلارنىڭ بىر - بىرىگە ئۇرۇلۇشىدىن چىققان ئاۋاز قار بورىنىنىڭ ئۇشقىرتىشى بىلەن قوشۇلۇپ قاپتالدا خېلى ئۇزۇنغىچە ئەكس سادا ياڭراتتى. سۇغا چۆكۈپ كېتىۋاتقان ئادەم بىر تال شال پاخىلى بولسىمۇ ئېسىلىپ باقىدىغۇ. ئۆزىنى خېلى چەبدەس سانىپ يۈرگەن غەنى مەرگەن دەرەخلەرنىڭ سۇنغان شاخلىرى ئارىسىدا قالماسلىق ئۈچۈن چەبدەسلىك بىلەن چېچەن بۆجەندەك يۆتكىلىپ تۇردى. ئەجەل قاش - كۆزىنى ئوينىتىپ كەلسە بەدىدە نېمە ئامال؟

— شۇبرغان ئەدەۋاتىدۇ، مەن دادامدىن ئەنسىرەپ قالدىم. ئەتراپقا شىپپىدە بىر بويۇنداپ كېلەي. يالغۇز قويدى، دېمەي بىر دەم ئولتۇرۇپ تۇر خوتۇن.

— مەنمۇ بىللە بارايمۇ؟

— بۇنداق شۇبرغاندا جىن چىرقىرىغاندەك ئاۋازدىن قورقسەن. بولدى، مېنى ئۆيدە ساقلا.

كۆڭلى بىر ۋەھىمىنى تۇيغان قاۋۇل بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ تاغ قاپتىلىدىكى چىغىر يول بىلەن ئورمانغا كېلىپ قاردىكى گۈل چېكىلگەندەك گىرەلىشىپ كەتكەن ئىزلارنى كۆرگەندە، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي كەتتى.

ئاھ، ھايات! جان دېگەن بىر تىنىق ئىكەنغۇ. قاۋۇلغا ھەمـ
مە ئىشلار ئايان بولدى. بوۋاي ئۆرۈلگەن دەرەختىن ئۆزۈدـ
نى ئېلىپ قېچىۋاتقاندا قارىغاي كۆتىكىگە پۈتلىشىپ يـەـ
قىلغان. ئۇستىدىن قاراسلاپ يىقىلغان دەرەخ بېسىۋېلىپ
ئۈچ تال قوۋۇرغىسىنى سۇندۇرىۋەتكەن. سۇنغان قوۋۇرغا
ئۆپكىنى تېشىپ بوۋاي تىنالماي بۇ ئالەم بىلەن مەڭگۈـ
لۈك ۋىدالاشقان ئىدى. بوۋاي تاغدا قارىغايدەك تىك، مەغـ
رۇر ياشاپ يەنە قارىغاي ئاستىدا جان ئۈزدى. ئۇنىڭ ئۈچـ
تەك ئاقارغان ساقال-بۇرۇتلىرىغا مۇز مونچاقلىرى ئېسىـ
لىپ قالغان ئىدى. يۈمۈلماي جامەدەك چوڭ ئېچىلغان
كۆزلىرى تاغنى، ئاسماننى، تەقدىرنى مەسخىرە قىلىۋاتـ
قاندەك... نۇرغۇن مەنالارغا تولغان. شۇنچە يىل ياشاپ
پاقلان ئېغىزىدىن چۆپ تارتىپ باقمىغان بوۋايىنىڭ يەنە
نۇرغۇن گۈزەل ئارزۇ - ئارمانلىرى بار بولغىيدى...

قاۋۇل، لەيلى كۆزلىرىدىن قانىتى سۇنغان قۇشتەك دەر - يا- دەريا قان ئاقتى. تاغلار بۇ تۇيۇقسىز مۇسىبەتكە بەرداشلىق بېرەلمەي خېلى ئۇزاققىچە ئېغىر سۈكۈناتقا پاتتى.

پەرىشتىنىڭ قانىتى بارمۇ؟

لەيلى تاغقا كېلىن بولۇپ كەلگەن دەسلەپكى كۈنلەردە ياغاچ ئۆيدىن سىرتقا ئۇنچە چىقمىدى. مۇڭدىشاي دېسە ئا- دىشى، ئويلىغانلىرىنى ئېيتاي دېسە يېنىدا ئانىسى يوق



ئىچىگە تىنىپ يۈردى. نەگىلا قارىسا قوي - كالا، جەرەن - كېيىك، قۇچاق يەتكۈسىز قارىغاي - ئارچا، قېيىن - تېرەكلەر. ئۇ ئۆزىنىڭ ئوي - خىياللىرىنى بۇلارغا دېيەلمىسۇنمۇ؟ دېگەن تەقدىردىمۇ ئۇلار لەيلىنىڭ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرالامدۇ؟ راستىنى دېگەندە ئۇ تاغنىڭ كۈندە ئېگىز - پەس ماڭىدىغان يولىغا ۋە شاۋقۇن - سۈرەنلىك تۇرمۇشىغا كۆنەلمىدى. قاۋۇل لەيلىگە پىسكۈكىدە كۈلۈپ قويۇپ ئۆي كەينىدە يايلاپ يۈرىدىغان ئاق ئېتىنى دۇتتىپ چىقىپ كەتسە گاھى پېشىندا، گاھى نامازشامدا پەيدا بولاتتى.

— مېنى يالغۇز تاشلاپ قويۇپ نەلەردە يۈردىڭىز، — دەيتتى لەيلى قاۋۇل قايتىپ كەلگەندە ئۇنىڭدىن ئاغرىنغاندەك يەرگە قاراپ خۇرسىنىپ.

— بالىنىڭ بۇرچى ئاتا چىرىغىنى ياندۇرۇش ئەمەسمۇ لەيلى، — دادام مىڭ بىر جاپادا بەرپا قىلغان بۇ يېشىل بوستانلىق مۇشۇنداقلا تاشلىنىپ قالسا بولماس. تاغلارنى ئايلىنىپ كەلدىم.

— ئەمدى ئەتىدىن باشلاپ مېنىمۇ ئېلىپ بارىسىز، ئۆيده يالغۇز ئولتۇرۇپ ئىچىم سىقىلىپ كېتىدىكەن.

— نېمىگە ئىچىڭ سىقىلىدۇ؟ بۆدۈنە - قىرغاۋۇل، كېيىك - جەرەنلىرىڭ بىلەن سىرداش.

— ئۇلارنىڭ زۇۋانىنى ئۇققىلىمۇ ۋاقىت كېتەر ماڭا.

— بولىدۇ، سەنلا خالىساڭ مۇرەمگە مىندۈرۈپ بولسىمۇ ئېلىپ بارىمەن.

— مانا ماۋۇ گەپ بولىدۇ.



ـــ ساڭا قاراقات، مالىنا، گىلاس، تاشئالما ئالغاچ كەلدىم. پىشىپ تۆكمە بولۇپ كېتىپتۇ. قېنى، تاغ مېۋىسىنى تېتىپ كۆر.

ـــ ۋاھ، نېمانچە چۈچۈمەل ... ۋاي چىشىم...

ـــ بۇلارنى رەھمەتلىك دادام ئۆز قولى بىلەن تىككەن.

نەچچە كۈن ئۆيدىكى ئىشلارغا قاراشقان قاۋۇل، بىر كۈنى سەھەردە لەيلىنى ئويغاتتى.

ـــ تېز ناشتىلىق تەييارلا، خوتۇن. كېچىدىن تاغنى قومارغۇدەك بوران چىقتى. نېمە ئىشلار بولدى، تاغلارنى ئايلىنىپ كېلەيلى.

ـــ قەيەرنى ئايلىنىمىز؟

ـــ مەن بۈگۈن ساڭا تاغدىكى بارلىق بايلىقلىرىمىزنى بىرمۇ بىر كۆرسىتەيچۇ.

ـــ ماقۇل.

ـــ تاغنىڭ ھاۋاسى سوغۇق، قېلىنراق كىيىنىۋالسەن، ـــ دېدى قاۋۇل ئىشىك ئالدىدا يۈزىگە ئۇرۇلغان قىلىچ بىلەن شامالدىن ئەندىكىپ. چاي ئىچىلىپ بولغاندىن كېيىن لەيلى ئاپىسى ئالايىتەن تىكتۇرۇپ ئەۋەتكەن يۇمشاق كۆن چورۇقنى كىيدى.

ئۇلار ئېگىز - پەس يوللاردا مۇدۇرۇپ يۇرۇپ تاغ باغرىنى تولۇق ئايلاندى. قاۋۇل دادىسى تىككەن مېۋىلەرنى لەيلىگە بىر - بىرلەپ تونۇشتۇرۇپ چىقتى. تاغ چوققىسىغا ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ چىقىپ ئۆزلىرىنىڭ ھارغانلىقىدا

نى هېس قىلىشتى.

ــ بىردەم ئولتۇرايلى، ــ دېدى قاۋۇل.

ــ نەپىسىم قىسىلىۋاتقاندەك بولىۋاتىمەن.

ــ تاغ چوققىسىنىڭ ھاۋاسى شالاڭ، ئاستا ـ ئاستا كۆنۈپ قالىسەن، قاچان نەپىسىڭ قىسىلمىغاندا ئاندىن سېنى ھەقمقي تاغلىق دەپ بىلىمەن.

ــ مەن سىزگە ئەگىشىپ كەلگەن يەتتە ـ سەككىز يىلدىن بېرى مېنى تېخى تاغلىق ھېسابلىمىغان ئوخشىمامسىز؟

ــ ياقەي، چېقىشىپ قويدۇم.

ــ بۇ تاغ چوققىسىدىكى قارلار تۆت پەسىل مۇشۇنداق تۇرامدۇ؟

ــ ھەئە.

ــ ئاۋۇ قارلەيلىسى بەك چىرايلىقكەن...

ــ مەن ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى ساڭا تېگىشمەيمەن، ــ دېدى قاۋۇل لەيلىگە مەنىلىك قاراپ .

ــ ئېمىدەپ؟

ــ مېنىڭ لەيلەم ئەڭ چىرايلىق.

لەيلى لېۋىنى چىشلەپ قىلىچتەك ئۇزۇن چېچىنى بارماقلىرى ئارىسىدا ئويناتقىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ قۇلۇندەك تېز چېپىپ كەتتى.

ــ ۋاي، قاۋۇل مايماقتىكى شارقىراتمىغا كېلىڭ.

ــ ھە، مانا.

لەيلى قارلارغا غىرس ـ غىرس دەسسەپ شارقىراتما

بويىدا ئولتۇرۇپ بىر نەچچە ئۇچۇم سۇ ئىچتى. « تاغ سۇ-يى جانلىنىڭ راھىتى-دە . ھايۋانلارمۇ مۇشۇ سۇدىن كېچەل-مەي بۇ يەردە ياشاپ قېلىۋاتامدىكىن... » دەپ پىچىرلاپ قويدى ئۇ ئۆزىگە. تاغ ئۇستىدىكى قار يالىغان تېىىز كۆلدە ئوينىۋاتقان بىر توپ تۇرنىلار لەيلىنىڭ كۈمۈش قوڭغۇراقتەك زىل ئاۋازىدىن چۆچۈپ پالاق - پالاق قانات سىلكىشىپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى.تۇرنا قانىتىدىن سىلىق توزىغان ئاپئاق پەيلەر سۇ يۈزىگە لىققىدە يېيىلدى.

— مېنىڭمۇ قانىتىم بولغان بولسا ئاتا - ئانامنى سېغىنغاندا پۇرىدە ئۇچۇپ بېرىپ كېلەر ئىدىم - ھە، — دېدى لەيلى قاۋۇلغا.

— سىز مېنىڭ پەرىشتەم. قاچان ھايت دېسىڭىز شۇ ھامان ئۇچۇپ بارالايسىز.

— پەرىشتىنىڭ قانىتى بارمۇ؟ — مەڭدەپ قالدى لەيلى كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ.

— ئەلۋەتتە بار.

— ئەمىسە مېنىڭ قانىتىم يوققۇ؟

— كىم سىزنى قانىتى يوق دەيدۇ؟! مانا مەن ھەم ئاق ئات سىزنىڭ قانىتىڭىزغۇ؟ قاچان دېسىڭىز شۇ ھامان ئا-يرىپ ئەكىلىۋاتىمەنغۇ؟

— تاغدا ئىشلىرىڭىز چاچتىن تولا بولغاندىكىن سىزنى ئاۋارە قىلماي دېگەن. قانىتىم بولسا سىز تاغدا ئالدىراش چاغلاردا ئۆزۈملا ئۇچۇپ بېرىپ كېلەتتىم -دە قاۋۇل لەيلىگە يېقىملىق كۈلۈمسىرەپ قويدى.

... ...

قۇياش ئالتۇن نۇرلىرىنى تاغ باغرىغا تەكشى سېپىپ ئۆزىنىڭ زېمىنغا بولغان مېھرىنى نامايان قىلماقتا. بەل-كىم شۇ تاپىتا چۆل - بايقاۋان، قىر - ئېتىزلارمۇ مۇ-شۇنداق ئالتۇن نۇرغا چۆمۈلگەندۇ.

— خالتىنىڭ تېگى كۆرۈنۈپ قاپتۇ، — دېدى بىر كۈنى لەيلى خالتىنى ئۆرىدەۋېتىپ.

— يېنىڭدا مەن بار، خالتاڭدا ئۇن ئۆكسىمەيدۇ خوتۇن.

— بىرەر سېھىر ئىشلەتمەيدىغانسىز؟

— بۇرۇنقىدەك نۇردۇن دادامنىڭ تۇغمىنىگە قويۇن-دەك بېرىپ ئاتقا ئىككى - ئۈچ خالتا ئۇن ئارتىپلا كەل-سەم بولمىدىمۇ؟

— ئۆيدە پۇل - پۇچەكمۇ قالماپتۇ. نۇردۇن دادامغا يەنە نېسى بولسۇن، دەرسىزمۇ؟

— بولدى، خاتىرەڭنى جەم قىل خوتۇن، كەچكىچە ئۆيگە ئۇن كىرسە بولدىغۇ.

— ھايال بولماي پات كېلىڭ، يالغۇز قورقمەن.

— تاغدا كېيىك - جەرەنلىرىڭ بار، يالغۇز ئە-مەسسەن.

— ئادەمنىڭ كۆڭلىنى نېمانچە چۈشەنمەس بوپقال-دىڭىز؟

— ماقۇل ، مەن ھايالشمايلا ياناي.

قاۋۇل ئۆيدىن چىقىپلا قوتاندىن تۆت ئايلىق بولغان

ئوغلاقتىن بىرنى ئېگەر ئالدىغا ئارتىپ، ئېتىنى قۇيۇندەك تېز چاپتۇرۇپ تۈگمەنگە قاراپ تاغدىن پەسلىدى. تاغ بـ-لەن تۈگمەننى تاشلىق قاقاس ساي ئايرىپ تۇراتتى. تولا يۇرۇپ بۇ يولغا كۆنۈپ كەتكەن قوموش قۇلاق ئات سىلىق يورغىلاپ ماڭماقتا ئىدى. قاۋۇل تۈگمەنگە كەلگەندە نۇر-دۇن بوۋاي تۈگمەننىڭ تاك - تاكىنى كۆتۈرىۋاتاتتى. شىددەتلىك پىرقىرىغان تاش ئاياغ ئاستىلىرىنى بىلىنەر-بىلىنمەس تىترىتەتتى. بوۋاي كەينىدىن كېلىۋاتقان ئاياغ تىۋىشىنى سېزىپ دەررۇ ئارقىسىغا بۇرۇلدى.

— هوي - هوي، ئاسماندىن چۈشتۈڭمۇ، يەردىن ئۇنـ-دۈڭمۇ بالىموي! ئاۋازىنىڭ تىترىشىدىنلا يالغۇزلۇققا كۆ-نۈپ قالغان بوۋاينىڭ خۇش بولۇۋاتقىنى بىلىنىپ تۇراتتى.

— مېنى تازا سېغىنىپسىز - دە.

— كىم شۇنداق دەيدۇ؟

— ئەنە، مەيۈس باققان كۆزلىرىڭىز...

— سېغىنسامۇ سېغىنغاندىمەن. نەۋاق سېنىڭ سا-يەڭنى كۆرمىگىلى. قېنى، كەپەمگە مەرھەمەت.

— بولدى، شامالىلىقىنە مۇشۇ سۆگەت ئاستىغىلا چۆكەيلى، نۇردۇن دادا.

— مانا تاغلىرىڭدىن ئويناقلاپ ئېقىپ كەلگەن سۇدا چۆرىۋالغان تۈگمەنلەر تايچاقتەك مېڭىۋاتىدۇ. ئەمما، نو-رىنى ياسايدىغان يېرىگە كېلىپ قالدى.

— بىزگە مېهمان بولغاچ تاغقا بېرىڭ. پىششىق يا-



غاچلاردىن ئەكىلىپ ھەش - پەش دېگۈچە قايتا ياسىۋەتمەيمىزمۇ.

ئېتىغا ئىچى ئاغرىغان قاۋۇل بوۋاينىڭ پاراڭلىرىغا گەپ قاتقاچ چىپ - چىپ تەرلەپ كەتكەن ئاتنىڭ يۈگەن - ئېگەرلىرىنى ئېلىۋېتىپ ئوتقا قويۇپ بەردى. ئات سارغايغان ئوتلارنى كالپۇكى بىلەن يالماپ گىرت - گىرت چايناشقا باشلىدى.

— نېمە قىلىسەن پۇتلىرىنى چۈشەپ، چۈلۈۋۈرى بىلەنلا قويىۋەتسەڭ بولمىدىمۇ؟

— چۈشەپ قويىۋەتمىسەم ئۇمۇ ئوينىغىلى قاچىدۇ.

— راستمۇ؟ ھا - ھا - ھا - ھا...

ئۇلار بىردەم تاغنىڭ، بىردەم باغنىڭ پاراڭلىرىنى سېلىپ ئولتۇرۇشتى. كۆرۈشمىگىلى خېلى بولغاچقىمىكىن پاراڭلار ھېچ توگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى. قاۋۇلمۇ جاھان غەلۋىرىنى قولتۇقىدىن چۈشۈرمەيدىغان بۇ بوۋاينىڭ پاراڭلىرىغا بەكلا ئامراق. پاراڭ ئارىسىدا بوۋاينىڭ ئېغىزىدىن دادىسىنىڭ ئىسمى چىقىپ قالىدۇ. بۇنداق چاغلاردا تومۇرلىرىدا ئاققان قان دەريادەك دولقۇنلاپ، دېگىزدەك ئۆركەش ياسايدۇ.

بىر چاغدا كۈننىڭ تاغ تەرەپكە سۈرۈلۈۋاتقىنىنى كۆرگەن قاۋۇل لەيلىنىڭ مەيۈس ھالىتىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ئۆچكىنى بوۋاينىڭ ئالدىغا تاشلاپ كېلىش مەقسىتىنى ئۇدۇللا ئېيتتى:

— نۇردۇن دادا، ئارپا - بۇغداي، ماش - قوناقلىرى-

ئىزدىن ئىششەك ـ نىمشەك قاچىلاپ بەرسىڭىز.

ـــ ئۆزۈڭ خالىغىنىڭنى ئال، دېگىنىڭ كەلسۇن بالام. مۇنۇ مورۇق ئوغلىقىڭ بۇ دورەم قالسۇن. ئەمدى يە-نە بۇنداق نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ يۈرسەڭ رەنجىيمەن جۇ-مۇ؟ خۇددى مېنى يات كۆرگەندەك... نېمە قىلىق بۇ...

ـــ ئەنە، تاغدا تۆللەپ تۇرمامدۇ؟ سويۇپ چەللىگە ئېسىپ قويۇپ يەۋېتەرسىز. يېقىندىن بېرى ئوقىتىڭىز قانداقراق؟

ـــ نېمىسىنى سورايسەن بالام. تاغلىرىڭنىڭ سۈلىرى باشقا ياققا كېتىۋاتامدۇ ـ بىلمىدىم. تۇغمەن سۈيى پات-پات تارتىلىپ تۇرۇۋاتىدۇ. يا ھاجەتمەنلەرنىڭ ھاجىتىدىن تۆزۈك چىقالمىغان يا جېنىڭنى ئوبدان جان ئېتە-ەلمىگەن...

قاۋۇل بوۋاينىڭ شۇنچە تۇتۇشلىرىغا ئۆزرە ئېيتىپ خالتا ـ خۇلتىلارنى ئەپلىك غاجۇغلاپ ئېتىغا لىككىدە مىندى.

ـــ بوۋا، تاغ تەرەپلەرگىمۇ ئۆتۈپ مېھمان بولۇپ كېلىڭ.

ـــ ئىگەم يول بەرسە چوقۇم ئۆتىمەن. يولۇڭ بولسۇن بالام، خەير.

ـــ خەير.



يولدىكى كۈتۈلمىگەن ۋەقە

يامغۇردىن كېيىنكى تاغ يولى ھەم پاتقاق ھەم تېيىلغاق كېلىدۇ. قاۋۇل ئېتىنى دېۋىتىپ ئۆزى ئامراق ناخشىغا غىڭشىغاچ يېرىم يولغا كەلگەندە چاتقاللىقتىن ۋەھىمىلىك نەرە تارتىپ بىر ئېيىق ئۆزىگە قاراپ يۈگۈرۈپ چىقتى. «ۋاي، بۇ نېمە كارامەت. ئىلگىرى بۇ يولدا ئېيىق بار، دەپ ئاڭلىمىغان ئىدىمغۇ. نەدە يۈرۈپ ، نېمە يەپ يوغىنىغان ئېيىقتۇ بۇ...» دەۋەتتى قاۋۇل پېشانىسىگە پاقىدە بىرنى قويۇپ. دېمىسىمۇ تۇلۇمدەك سېمىز بۇ ئېيىق ئالا گەدەن ئۆكۈزدىن خېلىلا چوڭ ئىدى. ئېيىق ھەش-پەش دېگۈچە زەرب بىلەن ئاتقا پەنجە قويدى. ئات ئېيىقتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يانغا بۇرۇلۇۋىدى، قاۋۇل ئاتتىن مۇدۇرۇپ كەتتى.كۈچتۈڭگۇر ئېيىق بىردەمدە قاۋۇلنى پەنجىلەپ يەرگە يىقىتتى. چىشلەشكە پۇرسەت ئىزدىگەچ ئارقا - ئارقىدىن ئۇرغان پەنجىلىرى قاۋۇلنىڭ بويۇن، تىزلىرىنى قىپقىزىل قانغا بويىۋەتتى. ئات ئېيىقنى ئۆزىگە ئەرمەك قىلىپ قاۋۇلدىن يىراقلاشتۇرماقچى بولۇپ خېلى كۈچىگەن بولسىمۇ، قۇۋۇ ئېيىق بۇنى ئاللىبۇرۇن سېزىۋالغان ھەم ئاتنى خىيالىدا يوق دەپ بىلگەن ئىدى. شۇنچە ئۇرۇنۇشلىرى ئۇنۇم بەرمىگەن ئات تېپىچەكلەپ كىشنەپ، توختىماي پۇشقۇراتتى. ئېغىر زەربىدىن ھالسىزلانغان قاۋۇلنىڭ چېكىسىدىن مۇنچاقتەك تەر بۇ-



ژۇلداپ قۇيۇلاتتى.

ئېيىق ئۆز ئولجىسىدىن مەمنۇن بولۇپ ئارىدەك ئۇ-زۇن تىرناقلىرىنى سوزغىنىچە قاۋۇلغا يېقىنلاپ كەلمەك-تە. كەچكى شەپەق يۇزىدە توغاچتەك قىزارغان قۇياش يەر يۇزىگە قىپقىزىل قان پۇركىمەكتە. قاۋۇل ھالسىز پۇتلە-رىنى يەرگە تىرەپ كەينىگە داجماقتا. جان ــ بىر تىرىك ئەركەكنىڭ جېنى قاش بىلەن كىرپىك ئارىسىدا پىرقە-رىماقتا. دۆڭدە ئويۇن كۆرۈۋاتقان ياۋا توشقانلار بالىلىرى-غا، «ئەمدى ئۇ ئادەم ئېيىققا يەم بولۇپ كەتتى، ھەسسە-نەي... » دەۋاتقاندا مۆجىزە يۈز بەردى. ئېيىق ئەمدى بۇ ئولجامنى بۇركۇت بۆجەننى قامالىلىغاندەك يۇلۇپلا ئالە-مەن، دەپ ئېغزىنى كوھىقاپتەك يوغان ئېچىپ، كۆچلۈك تۆت ئايىغى بىلەن قاۋۇلنىڭ تاغدەك كەڭ كۆكرىكىنى باستى. ئېيىق قوزۇق چىشلىرى بىلەن يۇتماقچى بولغاندا قاۋۇل قولىغا ئىلىنىپ قالغان نوغۇچىتەك تومۇقتىكى قىرلىق، ئۇزۇن يۇلغۇن شېخىنى ئۇنىڭ تويمىغۇر قارنىغا شىپىدە تىقىۋەتتى.

نۇرغۇن دەھشەتلىك جەڭلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەن بولسىمۇ بۇ تۇيۇقسىز ئەجەللىك زەربىدىن مەڭدەپ قالغان ئېيىقنىڭ ئېغىز - بۇرنىدىن،بۇلاقتەك قان ئېتىلىپ نېمە بولغىنىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە بوز كۆزىنى پۇلتايتىپ بىر دەمدە يانغا قىيسايدى. ئۇستىگە تۇيۇقسىز تامدەك پوككىدە يىقىلغان ئېيىقتىن قاۋۇلنىڭ ئۈگە - ئۈگىلىرى غىرىسلاپ ئاغرىپ كەتتى. ئۇ شۇنچە كۈچىگەن بولسىمۇ

تاغدەك بېسىۋالغان ئېيىق ئاستىدىن بەدىنىنى مىدىرلىتالمىدى.

— بۇگۈن تەقدىر ماڭا نېمىلەرنى كۆرسەتمەكچىدۇ؟ گەز باغلىغان لېۋىنى تىلىدا نەمدەپ قويدى قاۋۇل، — ئۇھ، بىردەم يېتىۋالايچۇ، بېشىمغا كەلگەننى كۆرمەي ئامال يوق.

چانقىدىن چىقىپ كېتىشتىن ئەنسىرىگەندەك كۆزدىنى مەھكەم يۇمۇپ ياتقان قاۋۇل تېنىگە خېلى كۈچ - ماغدۇر كىرىپ قالغاندەك ئۆزىنى يەڭگىل سەزدى. تېنىدىن بىر خىل سېسىق پۇراق تاراۋاتقان ئۆلۈك ئېيىق ئاستىدىن قاۋۇل سۈغۈرۇلۇپ چىقىپ چېچەن ئات ئاللىقاچان قاۋۇلنى ئۈستىگە قوندۇرۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىدا سازاڭدەك سوزۇلۇپ ياتقان ئىدى. ئات: «ئىگەم مېنى كەچۈر، ساڭا چوڭ يارەم بېرەلمىدىم... » دېگەندەك بېشىنى تۆۋەن سېلىپ نالىلىك كىشنەيتتى. قاۋۇل ئۆمىلەپ كېلىپ ئۆزىنىڭ ماغدۇرسىز تېنىنى ۋاپادار ئاتنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى. ئۇرۇشنىڭ دەھشەتلىك، ئېچىنىشلىق بولغىنىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن پىداكار ئات ئىمكان بار ئىگىسىنىڭ جاراھەتلىك تېنىنى چۆچۈتمەسلىككە تىرىشىپ يەرگە تۆيىقىنى ئاۋايلاپ قوياتتى. تولا ماڭغان يوللارنى ئات ئەلۋەتتە ئۆزى پۇراپ - پۇرقۇپ تېپىپ ماڭىدۇ. ئات قاۋۇلنى مۇدۇرۇتمەي، سىيرىلدۇرماي ئېغىر ياتقۇدا ئاندىن ئۆيىگە كەلدى.

قاۋۇلنىڭ يولىغا تولا قاراپ كۆزلىرى تېشىلەي دېگەن

لەيلىنىڭ ئاتىسىنىڭ ئەنسىز كىشىنىشىدىن چۆچۈپ ھويلىغا چىقتى. كۆز ئالدىدىكى ئېچىنىشلىق ھالەتنى كۆرۈپ قورققىنىدىن ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ ئۇنلۈك چىرقىرىۋەتتى.

— قېنى ئېيتىڭە، نېمە ئىش بۇ قاۋۇل؟ سىزدىن ئەنسىرەپ جېنىم چىقاي دېدى.

لەيلى تامدەك تاتارغان ھالدا شامال سوققان ياپراقتەك تىترەۋاتقان قوللىرى بىلەن قاۋۇلنى يۆلەشتۈرۈپ ئۆيگە ئېلىپ كىردى.

— ۋۇي، بۇ تىزىڭىزدىكى نېمە زىدە، ئاقسايىسىزغۇ؟ پۈتىڭىزنىڭ بېغىشى چۆچۈپ كەتتىمۇ- نېمە؟

— يېرىم يولدا ئېيىق ئۇرۇۋېتىتى.

— ئات ئۈستىدە مۈگدەپ قالمىغان بولغىيدىڭىز؟

— ياق، ھوشيار ئىدىم. ئېيىق بەك تۇيۇقسىز ئېتىلدى.

— پۈتىڭىزنى تۇخۇملاپ تاڭمىساق بولمىغۇدەك. دادام سىزگە سوۋغا قىلغان مارجان غىلاپلىق خەنجەرنى ئېسىۋېلىڭ دەپ نەچچە ئېيتتىم، ئاڭلىمىدىڭىز. ھېلىمۇ خۇدا ساقلاپتۇ. ئەتىدىن تارتىپ مەن ئۇنى بېلىڭىزدە كۆرمىسەم رەنجىپ قالمەن جۇمۇ؟...

قاۋۇلنىڭ خىياللىرى تولىمۇ چىگىش ئىدى. ئۇنى شۇ تاپتا ئاغرىق ئازابىدىن ئۆتە بالا دەردى بەكرەك قىيناۋاتاتتى. ئۇنى ئەتە - ئۆگۈن كۈچ - ماغدۇرىدىن قالمايدۇ دەپ قېنى كىم ئېيتالايدۇ؟ شۇنداق كۈنلەردە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولغىلى بالا بولمىسا بولامدۇ؟ بالا بولسا «ھايت»



دەپ قويسا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئېغىرىنى يېنىكلەتسە ـ ھە.

ئۇنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنىنى غەم بۇلۇتلىرىنىڭ ئەگىپ يۇرگىنىگە خېلى ئۇزۇن بولغانىدى. لەيلىگە بۇ خىياللىرىنى ئۇ قانداق ئېيتسۇن؟

بىر بالىمىز بولسىدى...

لەيلى قاۋۇلنىڭ قان تېمىۋاتقان تىزىنى كۆرۈپ بەك مۇ بىئارام بولدى. يارا ئېغىزىنى پاختا بىلەن پاكىزە سۈرتۈپ، ئۆزى بىلمىدىغان دورىلىق ئۆسۈملۈكلەرنى تېپىپ كېلىپ ئۇنىڭ سوقۇپ يارا ئېغىزىنى تاڭدى. قاۋۇلنىڭ تىزى گۈمبەزدەك ئىششىپ بىر نەچچە كۈن ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. ئېيىقنىڭ زەھەرلىك تىرنىقى تىزىغا خېلىلا پاتقان ئىدى.

ــ بۇ كەكلىك، بۆدۈنە تۇخۇمىنى تېپىشمۇ ئاسانغا توختىمىدى. ئەكىلىك، پۇتىڭىزنى تېڭىپ قويايلى.

لەيلىنىڭ كۆڭۈل قويۇپ قىلغان پەرۋىشىدە قاۋۇل بارا ـ بارا ھاسا بىلەن ئۆرە تۇرغىدەك بولدى.

«شۇنداق چاغلاردا يېنىمدا بالام بولسىچۇ، ماڭا ھەمراھ بولۇپ كۆڭلۈمنى كۆتۈرەر ئىدى... » دېگەن خىيالار ئۇنىڭ كاللىسىدىن نەچچە مىڭ قېتىم تۇگمەن تېشىدەك پىرقىراپ ئۆتتى. ئۆي كەينىگە باغلانغان ئاق ئېتىمۇ ئۇنىڭ ھىدىنى ھىدلىمىغىلى خېلى كۈنلەر بولغاچ



قا ئارغامچىنى سىلكىپ ئۆي تەرەپكە يۈلقۇناتتى.

ــ لەيلى، ــ دېدى قاۋۇل بىر كۈنى ئايالىغا، ــ ئۇ-زۇندىن بېرى نۇرغۇن تەشۋىشلىك سوئاللار يۈرىكىمنى قۇرتتەك غاجىلاپ كەلدى.كونىلار «بالىلىق ئۆي بازار، بالىسىز ئۆي مازار» دەپتىكەن، بىر بالىمىز بولغان بولسا نەقەدەر ياخشى بولاتتى ـ ھە.

ــ بۇ خىيالنى مېنى قىلمىدى دەمسىز؟ ـ لەيلى خۇددى ئېغىر گۈناھ ئۆتكۈزۈپ قويغان مەھبۇستەك لېۋىنى چىشلەپ يەرگە قارىدى. چوڭ ئۆيگە بارساممۇ ئانامنىڭ دائىم دەيدىغىنى مۇشۇ گەپ. نۇرغۇن زىمات قىلدىم، ئاللاھ بەرمىسە نېمە ئامال؟ لەيلىنىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار خۇددى يېپى ئۈزۈلگەن مارجاندەك تۆكۈلۈشكە باشلىدى.

قاۋۇل:	لەيلى:
بىر ئوغلىمىز بولسىدى،	بىر قىز بىمىز بولسىدى،
كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولسىدى.	كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولسىدى.
بۈركۈت بولۇپ تاغلارنىڭ،	چوققىسىدا تاغلارنىڭ،
چوققىسىغا قونسىدى.	چوغلۇق بولۇپ ئۆسسىدى.
بىر ئوغلىمىز بولسىدى،	بىر قىز بىمىز بولسىدى،
يېنىمىزدا تۇرسىدى.	تاغدا تاقلاپ يۈرسىدى.
ئېيىق كەلسە خىرقىراپ،	بوينىمىزدىن قۇچاقلاپ،
ئاڭا نەيزە ئۇرسىدى.	مەڭزىمىزگە سۆيسىدى...



ـــ بىر بالىمىز بولسا قولۇمغا قول، پۈتۈمگە پۈت بولار ئىدى...

ـــ مەنمۇ كېچە ـ كۈندۈز تىلەۋاتىمەن. شۇ تاپتا بىر ئەمەس ئون بالا بولسىمۇ باقالايمەن. ئادەمنىڭ جېنى بالا بىلەن ياشىرىدۇ ئەمەسمۇ؟ بىزمۇ قېرىمايلا مەڭگۈ مۇشۇ ياش پېتى تۇرمايمىز ـ دە؟! قولى ئىشقا يارىسا سىزنىڭلا ئەمەس مېنىڭمۇ ھاردۇقۇم چىقاتتى.

ـــ نان ياققان چاغلىرىڭدا تونۇرۇڭغا شاخ تاشلاپ بەرسىمۇ ھېساب ـ دە. بىز مۇشۇ تاغدا كىم ئۈچۈن جاپا تارتىپ تەر ئاققۇزىۋاتىمىز؟ ئەلۋەتتە بالىمىز ئۈچۈن ـ دە. ئالمادىس ئاغرىق تارتىپ قالساق « ئاياقنى ئاۋۇ ياققا ئېلىۋەت !» دېگىلى جىنمۇ بولمىسا بۇ بولمىغىنى ـ دە.

ـــ دېگىنىڭىز دۇرۇس.

ـــ باچكىسىغا دان يېگۈزىۋاتقان قۇشلارنى كۆرسەمۇ بالىمىز يوقلۇقىدىن كۆڭلۈم يېرىم بولىدۇ.

شامال ساينى، كۈنلەر ئاينى قوغلاپ ئۆتۈۋەردى. ئەمەلىيەتتە، بۇۋاقنىڭ «ئىڭگە» دېگەن ئاۋازى ۋە شاد كۈلكىسىگە قاۋۇل بىلەن لەيلىلا ئەمەس تاغلار، تاغ باغرىدىكى جىمى مەۋجۇداتمۇ تەشنا ئىدى.





ئىككىنچى باب

ئاقساق بۆرە كۆچۈكى

سىم ـ سىم يامغۇر

تاغنىڭ ئەتىيازدا باشلانغان يامغۇرلۇق سوغۇق ھاۋاسى تاكى كۈزگىچە داۋاملىشىدۇ. بۇنداق ھاۋا تىپىنلارغا جەدـ نەت ھۈزۈرى ئاتا قىلىدۇ. شاختىن ـشاخقا پىلىڭ ـ پىلىڭ سەكرەۋاتقان تىپىنلارنىڭ خىيالىغا تاغ ياڭىقى، قارىغاي ئۇرۇقىنى غاجاپ، چاقالمىغانلىرىنى يىراقتا پىرقىرىتىپ ئېتىپ ئويناشتىن باشقا ھېچنېمە كىرىپ چىقمايدۇ.

قاۋۇل دادىسىنىڭ ئادىتىنى داۋاملاشتۇرۇپ تاغ باغـ رىنى ھەركۈنى بىر قېتىم ئايلىنىپ چىقىدۇ. ئېگىلگەن شاخلارنى تۈزلەيدۇ، شامالدا چۈۋۈلغان قۇش چاڭگىلىرىنى ھىملايدۇ. قەيەرگە مېڭىلىك كۆچەت تىكىش، قەيەرگە ئېرىق چېپىپ سۇ باشلاش، قايسى شاخلارنى كېسىشنى



پىلانلايدۇ. ئەلۋەتتە بۇمۇ ئادەمنى چىپ - چىپ تەرلىتىپ، ھاردۇرۇپ ھالىدىن كەتكۈزىۋېتىدىغان ئەمگەك، لېكىن بۇ قاۋۇلغا «ئەھمە»! دەپ يۆتەلگەنچىلىكلا بىر ئىش.

لەيلى بولسا چېلىكىنى كۆتۈرگىنىچە چىقىپ ياغاچ ئۆي كەينىدە موزىيىنىڭ تېنىنى نەمخۇش تىلىدا يالاپ ئېرىنچەكلىك بىلەن مۆرىگەچ كۆشەپ يېتىۋاتقان كالىلار - نىڭ يېنىغا باردۇ- دە، يەللى تۇلۇمدەك يوغان ئىنەكلەر - نى بىر ئاماللارنى قىلىپ ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ ساغىدۇ. لىق سۈتكە تولغان چېلەكنى ئېھتىيات بىلەن كۆتۈرۈپ ئۆيگە ئەكىرىپ قايمىقىنى ئايرىم ئايىقا ئېلىپ قويۇپ، سۈتنى سۈزمە قىلىدۇ. قۇرۇپ قالغان ئىرغاي، تېۋىلغا تاللىرىنى يىغىدۇ. كۈنلەر شۇ يوسۇندا مەشرىقتىن چىقىپ مەغرىبكە ئايلىنىپ ئۆتىدۇ.

— نېمە قىلۋاتىسەنوي، — دېدى قاۋۇل كىيىملە- رىنى قېقىشتۇرغاچ كىرىپ كېلىۋېتىپ.

— ياستۇق كەشتىلەۋاتىمەن.

— ئوھوي، قولۇڭ گۈلكەن ئەمەسمۇ خوتۇن؟ قاۋۇل ئايالىنىڭ بىر جۈپ قۇشقاچنىڭ شاختا بىر - بىرىگە قا- رىشىپ سايراۋاتقان كۆرۈنۈشى كەشتىلەنگەن ياستۇقنى ئېلىپ سۆيۈنۈپ دېدى، — بۇ نېمىنىڭ تەييارلىقى ئەمدى؟

— ھېچنېمىنىڭ. ئۆيدە ئولتۇرۇپ قىلغىلى ئىش تا- پالمايى ئىچىم سىقىلىپ كېتىدىكەن. يا دالىلارغا مېنى بىللە ئېلىپ بارمايسىز؟

— سېنى جاپا تارتىپ قالمىسۇن، دەيمەن خوتۇن.



ئۆيده ئولتۇرۇپ سۇرگەن راهەت ياراشماپتۇ ـ ده ساڭا. بو ـ لمدۇ، ئەتمدىن باشلاپ مەن بىلەن بىللە تاغ ـ قاپتاللارغا بار. تاغ كەينىده يەنه نېمىلەرنىڭ بارلىقىغا نەزەر سال.

لەيلى ئەمدى ئەتمدىن باشلاپ قۇشلار، گۈللەر، دالالار، جىرا، كۆللەر بىلەن ئەركىن پاراڭلىشالايدىغان بىر خىل سۆيۈنۈش تۇيغۇسىدا پىسخىكىده كۈلۈمسىرەپ قويدى.

ئەتىسى قاۋۇل ئۇنى يانباغرى سوزۇلۇپ كۈزلەككه تۇ ـ تىشىپ كەتكەن چەكسىز دالاغا باشلاپ كەلدى.

ــ بۇ يەرنى يېتىم بالىدەك تاشلاپ قويماي قاراقات، مالىنا، گىلاس، تاغ ئالمىسى ئۆستۇرەيمىكىن دەيمەن. ئاڭلىسام بۇ نەرسىلەر شەھەردە خېلى پۇلغا يارىغۇدەك.

ــ ئۇنداق ئويمىغىز بولسا جېنىم بىلەن يارىدەملىشىمەن، بۇيەرگە سۇ كېلەمدۇ؟

ــ ئەنه، يامغۇر سۇغىرىدۇ. تاغدا سۇدىنمۇ ئەنسىرەمدۇ كىشى. ئەتىيازدا قاپتالغا ئۇرۇق چېچىپ قويۇپ كۈزده هوسۇلىنى يىغىپ كېتىدىغان خەق كۇرمىكى جۇمۇ؟ سۇ بولمىسا ئۇلار شۇنداق قىلالامتى...

شۇنداق قىلىپ ئۇلار يەرلەرنى تۇزلەپ تېرىمغا كىرىگۈزۈشكه كىرىشىپ كەتتى.

هاڭدا ئىڭراۋاتقان نېمه؟

قاۋۇل ئايالى لەيلى تەييارلىغان سۇتلۇك چايدا ناشتا قىلىپ ئەمدى سىرتقا چىقاي دەپ تۇرۇشىغا ئاتىنىڭ پۇش ـ



قوزغىنى، ئاندىن ئىشىكنىڭ يەڭگىل ئوزۇلغان تاك ـ تاك ئاۋازى ئاڭلاندى.

ـــ كىمۇ؟

ـــ مەن نوردون داداڭ، بالام.

قاۋۇل يوگورۇپ بېرىپ ئىشىكنى ئاچتى.

ـــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، بالام.

ـــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، سىزنى بۇ يەرگە قايسى شامال ئوچوروپ كەلدى، نوردون دادا؟

ـــ تاغ شامىلى بولمامدۇ، ئوزون بولدى بىزتەرەپلەر-گىمۇ ئوتمەدىڭ. تاغ شامىلىنى يېگەچ سىلەرنى يوقلاپ كەلدىمغۇ؟ قانداق بوپتوموۇ، قارشى ئالامسىلەر؟

ـــ بۇ قانداق گەپ ئوزى، قارشى ئالمامدىغان، جېنىمىز بىلەن قارشى ئالىمىز. سىزنىڭ تاغقا بىزنى يوقلاپ كەلگىنىڭىز بىزنىڭ ئامىتىمىز. ئىلگىرى پات ـ پات كېلىپ دادام بىلەن مۇڭدىشىپ بىر ـ ئىككى كون قونۇپمۇ كېتەتتىڭىز. ئەمما، يېقىندىن بېرى كەلمەس بولۇالدىڭىزغۇ ـ تاڭ؟

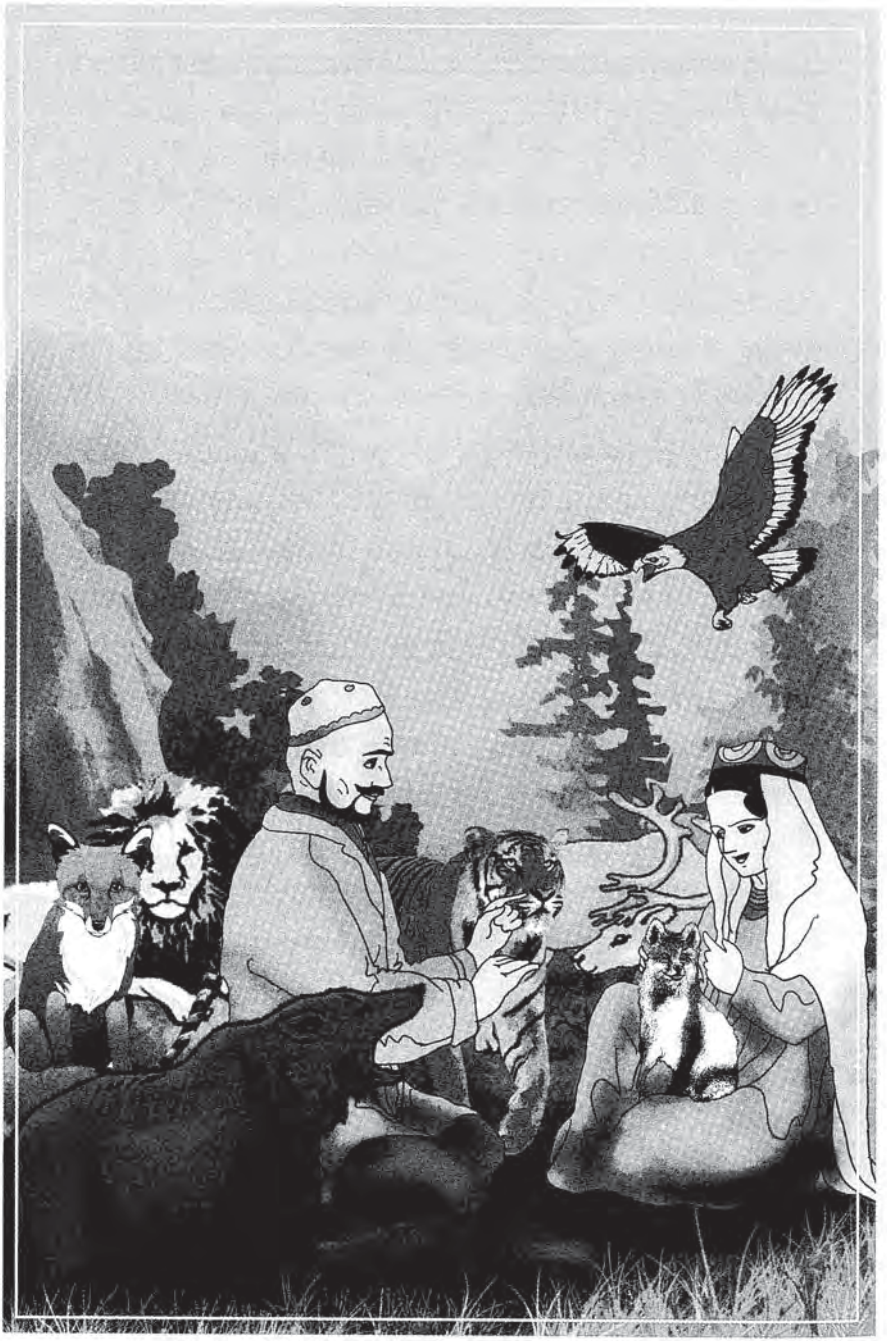
ـــ ياش زورايغانسېرى پوت-قولدا ماغدۇر كەم بولىدىكەن. ھازىر ئارمان بار، ئارمانغا چوشلوق دەرمان يوق بالام.

ـــ لەيلى، قېنى نوردون دادامغا قايماق چاي.

ـــ چاي ئىچىپ كەلدىم بالام، ئاۋارە بولماڭلار.

ـــ ئو كونا تۇگمەندە سىزگە چاي تەييارلاپ بېرىدىغان كىم بار ئىدى، تارتىنماڭ بولدى.





لەيلى هورى ئۆرلەپ تۇرغان سۇت چاينى ئاۋايلاپ نۇردۇن بوۋاينىڭ ئالدىغا قويدى.

ــ توي قىلىپ يىغلاڭغۇ قىلىقلىرىڭ قالغاندۇ، ــ هە بالام!

ــ بالىلىق دېگەندە ئاشۇنداق كۆلۈپ، يىغلاپ ئۆتىدىكەنمىز، بوۋا. ئۇنداق قىلىقلار قالغىلى نەۋاق.

لەيلى ئۇلارنىڭ ئۆزى بىلىشىدىغان سىرلىق پاراڭلىرىدىن مەڭدەپ قالدى. نۇردۇن بوۋاي قاۋۇل بىلەن هەر قېتىم كۆرۈشكەندە ئاشۇ گېپىنى تەكرارلاشنى ئۇنتۇمايتى. بوۋاينىڭ دەۋاتقىنى قاۋۇلنىڭ يەتتە ياش چاغلىرىدا بولغان ئىش ئىدى.

نۇردۇن بوۋاي خۇرجۇنىنىڭ ئىككى پېيىغا لىققىدە ماش ـ ئارپا قاچىلاپ ئېشىكىنى خىت ـ خىتلاپ بۇ تاغ ـ لىقلارنى يوقلاپ كەلدى. بوۋاي هاسىراپ ـ هۆمىدەپ تاغ قاپتىلى، قىلىچ بىسى جىلغىلاردىن ئاران دېگەندە ئۆرلەپ ياغاچ قورۇ ئالدىغا كەلگەندە قاۋۇل دادىسىغا ئېسىلىپ قەغىشلىك قىلىۋاتاتتى.

ــ دېگىنىنى قىلىپ بەرسەڭ بولمامدۇ هوي، بالىنىڭ ئۆپكىسىنى ئۆرۈمەي؟ ــ دېدى نۇردۇن بوۋاي غەنى مەرگەنگە.

ــ تۆگىدەك تۇرۇپ ئاۋۇ ئۆچكىنى ئېمىمەن دەۋاتسا، ماقۇل دەيمۇ ئەمىسە؟ ــ دېدى غەنى مەرگەن بالىسىنى تارتقۇشلاپ.

ــ ئېمىمەن، ئېمىمەن. ئاۋۇ ئوغلاق ئەمىسە بولىدۇ.

كەن، مەن ئەمسەم بولمامدىكەن؟

ــ ئۇ ئوغلاق، سەن ئادەم.

ــ ئۇمۇ كىچىك بالا، مەنمۇ كىچىك بالا. ياق، ئېيمەن.

ــ ئۆچكە سۈتى ئۈستىخان ياردۇ. زىيان قىلمىغاندىكىن ئەمگۈسى بولسا قويۇۋەر ئەمسۇن، ــ دېدى نۇردۇن بوۋاي ئويۇن كۆرمەكچى بولۇپ .

ــ ئۆچكە ئۆزىنىڭ ئوغلىقىنى دەپ قاۋۇلنى تېپىۋېتەرمىكىن؟

ــ قاراپ باقمايلىمۇ؟

ــ ئاناڭنىڭ سۈتىنى ئېمىپ تويمىغان بولساڭ ماۋۇ ئۆچكىنىڭ تۆت مەممىكىنى ئېمىپ تويە مانا. غەنى مەرگەن قاۋۇلنى قويۇۋەتتى. قاۋۇل ئوقتەك يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۆچكىنىڭ چاتىرقىغا كىرىپ يۈزىگە تەگكەن بىر توپچىنى كۆچىنىڭ بارچە شوراپ ئېمىشكە باشلىدى. ئىشلارنىڭ چاقماق تېزلىكىدە بۇنداق تېز يۈز بېرىشىنى كىم ئويلىغان دەيسىز؟ ئۆچكە ئۆزىنىڭ بالىسىغا پەقەت ئوخشىمايدىغان يات بىر «ئوغلاق» نى كۆرۈپ ياتسىرىغاندەك ئالدىغا نەچچە قەدەم سۈرۈلدى. قاۋۇلمۇ ئۆچكىنىڭ شۇنداق قىلىشىنى ئالدىن پەملىۋالغاندەك يېنىچە ئۆمىلەپ مېڭىپ يەنە ئۆچكىنىڭ چاتىرقىغا كىردى. بۇ ھەرىكەت ئۇدا بىر نەچچە قېتىم تەكرارلاندى. قاۋۇل ئۆچكىنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلەپ قويدىمۇ، ئېمىسى نېمە بولدى، بىر چاغدا قاس قىلغان بىر تېپىك بىلەن قاۋۇل كەينىگە توپ-



تەك ئۇچۇپ چۈشتى.

ــ ۋايجان، ۋاي زاكىمقىم. پەسەندە ئۆچكە خەپ، ھۇ... ھۇ... ھۇ... ئۆچكىنىڭ ئاچماق تۈيىقى ھەش - پەش دېگۈچە قاۋۇلنىڭ ئوق مەكزىدە مۆھۈردەك قىپقىزىل ئىز قالدۇرۇپ ئۇلگۈرگەن ئىدى.

ــ قانداق بالا سەنوي، ــ دېدى غەنى مەرگەن يۈگۈرۈپ كېلىپ ئۇنى يۆلەشتۇرۇپ، ــ ئۆچكىنى ئەمدۇرمەسەمۇ يىغلىساڭ، ئەمدۇرسەمۇ يىغلىساڭ...

بۇ پاراكىلارنى ئاكلاپ لەيلى ئېغىزىنى تۇتۇۋېلىپ پىخىلداپ كۈلۈۋەتتى. ئۇ كۈلگەندە سەدەپتەك چىشلىرى پارقىراپ كەتتى.

ــ مەندىن خىجىل بولۇپ بۇ گەپلەرنى ئەجەب دېمەپتىكەنسىز؟ توۋا، مېنىكمۇ بىلگەندەك سىزگە كۈندە سۆت قاينىتىپ ئىچۈرگىنىم...

قاۋۇل دادىسى ھەققىدە كۆپرەك بىرنەرسە بىلۈۋېلىش ئۈچۈن نۇردۇن بوۋايدىن ئۇنى - بۇنى كوچىلاپ سورايتتى.

ــ داداڭ رەھمەتلىك ياش چاغلىرىدا يىراق - يېقىنغا نامى پۇر كەتكەن ئۇستا ئوۋچى، مەرگەن ئىدى. قولىغا بەشئاتارنى ئېلىۋالسا ئوۋچىلىقىنى قوي بولدى، تۆمۈرنى تات - تاتلىتىپ سايرىتىپ، تامغا ئىسمىنى چىرايلىق، كۆركەم يېزىۋېتەتتى.

ــ ۋاھ! شۇنداقمۇ؟

ــ كەچ كۈز، يايلاقنىڭ ئوتلىرى سارغايغان، تاغلار -

دىكى قارىغاي، قېيىن، ئارچىلار ئۈستىگە نېپىز بىر قەۋەت قار چۈشكەن. كۆزلەكلەردە توشقان، قىرغاۋۇل، كەكلىك، بۆدۈنىدىن باشقا ئوۋ يوق، مارالىلار پەستىكى شۇاق، چىغلار قاپلىغان كۆزلەكلەرگە كۆچكەن كۈنلەر. نىڭ بىرىدە داداڭنى يوقلاپ كەلسەم، يىراقلارغا نەزەر سالغان پېتى خىيالچان ئولتۇرىدۇ. شۇ چاغدا ئۈچ تەرىپى تىك قىيالىق قورام تاش ئۈستىدە مۈڭگۈزلىرى رەگەتكە ئاچىسىدەك تىك، ئۆكۈز قۇيرۇقىدەك توم، ئارا دەستىسىدەك ئۇزۇن، ساقاللىرى بېدىدەك ساڭگىلاپ سىلكىنىپ تۇرغان بەستلىك، سېمىز بىر تاغ تېكىسى تۇيىقىدىن چاقماق چاچرىتىپ بىزگە قاراپ تۇراتتى.

ــ ئاۋۇ تاغ تېكىسى ئوق سېغىنىپ تۇرۇپتۇ. بوپتۇ، سىلتىقىڭنى ئوقلا، ــ دېدىم.

ــ ياشلىقىمدا ئوۋ ئارغامچىسى مېنى ئۆزىگە مەھكەم چىرماپ بۇ تاغلارغا ئەكەلدى. ئۇزۇن بولدى سىلتىقمۇ تۇتمىدىم. سىلتىققا كۆنگەن قولۇڭنى كەتمەنگە كۆندۈرمەك تەس ئىكەن. بۇنداق ئوۋدىن ئەچچە مىڭنى قولدىن بېرىپ قويغاندىمەن. ھازىر بار زېھنىمنى مۇشۇ تاغلارنى كۆكەرتىشكە قارىتىۋاتىمەن. بەلكىم ئۇلارمۇ سىلتىقسىز تۇرۇقۇمغا قاراپ ئەجەبلىنىۋاتقان بولسا كېرەك، ــ دېگەنىدى داداڭ. مانا، بالام سەنمۇ داداڭنىڭ ئىزىنى بېسىپ كېلىۋاتىسەن. بوۋاي ئېغىر خورسىنىپ قويدى. بۇ خورسىنىشىدا ئېغى يوق ئىشتان كىيگەن چاغدىن تارتىپ بىللە ئوينىغان قەدىناس دوستىنى ئۇنسىز سېغىنىۋاتقانلىقى

چىقىپ تۇراتتى.

ئاڭغىچە لەيلى ئارپا ئۇنىدا ئوخشىتىپ ئەتكەن لەغ-مەننى ئۇلارنىڭ ئالدىدا قويدى.

— ئەيىبكە بۇيرۇماي يەرسىز نۇردۇن دادا، تاغدىن تېپىلىدىغان كۆكتاتلار بىلەنلا ئەتتىم.

— پۇرىقىدىنلا ئوخشىغانلىقى چىقىپ تۇرمامدۇ مانا، جۇۋاپسىز قىزىم...

ئۇلار غىزالىنىپ بولغاندىن كېيىن نۇردۇن بوۋاي ئۆزىنىڭ سۇ تۇگمىنىنى كېڭەيتمەكچى بولغىنىنى، شۇڭا نو بولغۇدەك ئىككى دانە ياغاچقا كەلگەنلىكىنى ئېيتتى.

— ياغاچ سىزدىن ئايلانسۇن. خالىغىنىڭىزنى ئېلىڭ، — دېدى قاۋۇل.

— نۇردۇن دادامنىڭ قىزىق پاراڭلىرىغا بەكلا ئامراق بولۇپ قالدىم. مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە باراي، — دېدى لەيلى ئۇلار سىرتقا مېڭىشقا تەمشىلگەندە .

— بولىدۇ، يۇرۇڭ قىزىم. تاغنىڭ، سىزنىڭ بەرگىنىڭىزنى ئالىمەن. ۋاھ، بۇ ئېدىرلار مېۋىلىك باغنىڭ ئۆزىلا بوپتىغۇ. تاغقا كەلمىگىلى ئۇزاق بوپتىكەن، كۆزلىرىمگە ئىشەنمەيلا قېلىۋاتىمەن جۇمۇ؟. ئوغۇل بالا دېگەندىچۇ قولىدىكى تەمەچنى چىنارغا ئايلاندۇرىدىغان خاسىيەت بولىدۇ. رەھمەت، قولى گۈل بالام. بىكار يۈرمەپسەن، داداڭنىڭ روھىنى خۇش قىپسەن. قارىغاي - ئار-چىلار بۇنداق ئېگىز ئۆسۈۋەرسە ئاسمانىنى تېشىۋېتەمدۇ-نېمە؟ نۇردۇن بوۋاينىڭ قولىنى سايىۋەن قىلىپ كۆككە

تىكىلگەن كۆزلىرى ھېچ تالىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. تاغ چوققىسىدىن نەگە قارىسا ياپيېشىل يايلاق كۆزگە چېلىقاتتى. تاغدا قاپقانلىرىڭ يوقتۇ؟ بىلىپ - بىلمەي دەسسۈمالماي يەنە.

— يوق. ھەممىسى ئۆز نېسىۋىسىنى يەيدۇ. ئۇلارنى قورۇپ نېمە قىلىمەن.

— سېنى ھېچبىر ئوۋچى سىياقىدا كۆرمىگىنىم بەكار ئەمەسكەن - دە، بالام؟

— كىچىكىمدىن ئانام قازالاپ يېتىملىكتە ئۆتكەچكە قان تۆكىدىغان ئىشلارغا تازا رايىم يوق.

— يارايسەن، دادىسىنى دورىغان يىگىت. ئۇردۇن بوۋاي كۇلۇمسىرىگىنىچە قاۋۇلغا باش بارمىقىنى چىقىرىپ قويدى.

ئۇلار نوغا يارىغۇدەك يوغان ياغاچلارنى ئىزدەپ بىر-چاغدا جىلغا قىسىلچىقىدىكى پىچاق بىسىدەك تىك ھاڭ يېنىغا كېلىپ قالدى.

— ئاڭلاڭ، — دېدى لەيلى قاۋۇلغا، - ھاڭدا بىر نەرسە ئاجىز ئىكرىۋاتقاندەك قىلامدۇ- نېمە؟

— قارىغاي شاخلىرىدىكى تىينىلار كىسىلداۋاتىدۇ تا-يىنلىق. بۇنداق ئاۋازلارنى مەن دائىم ئاڭلاپ تۇرىمەن. مېڭىۋېرەيلى، يولىمىزدىن قالمايلى، — دېدى قاۋۇل پەرۋاسىزلا.

— ياق، ئوبدان تەكشاڭە... بۇ تىينىلىرىڭىزنىڭ كىسىلدىغان ئاۋازى ئەمەس. لەيلىنىڭ تىت - تىتلىق چە-

قىپ تۇرغان چىرايىنى كۆرۈپ قاۋۇل نائىلاج دۇم يېتىپ قۇلىقىنى يەرگە چاپلىدى. دەرۋەقە قاراڭغۇ چوڭقۇر ھاڭ تېگىدىن ئاجىز، ئېچىنىشلىق ئىڭراۋاتقان بىر ئاۋاز كەلدى.

ــ ھاڭغا ئېھتىياتسىزلىقتىن سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتكەن جەرەن ـ كېيىكنىڭ بالىسىمكەن. بۇنداق ئىشلار تاغ دېگەندە پات ـ پات ئۇچراپ تۇرىدۇ. بولدىلا، يولىمىز ـ دىن قالمايلى.

ــ ئۇنداق قىلمايلى. جەرەن ـ كېيىك بالىسىمۇ دەيلى. ئۇمۇ ئوخشاشلا بىر جانىنىڭ ئىگىسىغۇ. قاراپ تۇرۇپ قۇتقۇزمىساق ئىگىمىز ئالدىدىمۇ گۇناھكار بولۇپ قالىمىز، بولىكە تېز.

ــ بۇ ئىشلار بىلەن ئاۋارە بولساق نۇردۇن دادام كەچ قالىدۇ.

ــ كەچ قالسا قونۇپ قايتىمامدۇ، شۇنداقمۇ نۇردۇن دادا؟

ــ بول بالام، قۇتقۇزايلى. يورۇق دۇنيادا ياشاش ھەر ـ قانداق بىر جانلىقنىڭ ئارزۇسى. ئۇ پاريڭىمىزدىن ھىدىـ مىزنى ئېلىپ بىزدىن پاناھلىق تىلەۋاتىدۇ. جانىنىڭ ئىشى مۇھىم، ــ دېدى نۇردۇن بوۋاي چىشسىز قوۋۇزىنى مىدىرلىتىپ.

ــ ئارغامچا.

ــ مانا. بوۋاي دەل مۇشۇ سۆزنى كۈتۈپ تۇرغانىدەك ياغاچ باغلىغىلى ئەكەلگەن يۇڭ ئارغامچىنى دولىسىدىن شىپىپىدە سىيرىپ قاۋۇلغا ئۇزاتتى. قاۋۇل تىت ـ تىت

بولۇپ بارمىقىنى چىشلەپ تۇرغان لەيلىگە لەپىدە بىر قارىۋېتىپ، ئارغامچىنى بېلىدىن ئايلاندۇرۇپ مەھكەم چىگىپ، پۇختىلىقىغا ئىشەنچ قىلغاندىن كېيىن ئاستا-ئاستا ھاڭغا ئېڭىشتى. ھاڭ ئېغىزىنىڭ سەل يانتۇ لېۋىدىنى تېپىپ كۆزىنى يۇمدى - دە، دۇمبىسىنى ھاڭ تېمىغا چاپلاپ ئۆزىنى پەسكە سىيرىلدۇرۇپ قويىۋەتتى. يامغۇر-مۆلدۈرنىڭ يالىشىدىن شەكىللەنگەن بۇنداق ھاڭلار تاغدا قەدىمدە ئۇچرايتتى. بىر ھازادىن كېيىن بوۋاي ئېڭىشىپ پەسكە قارىۋىدى ھېچنېمىنى كۆرەلمىدى، پەقەت قاۋۇلنىڭ تاشتىن - تاشقا ئۇرۇلۇپ يانغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— ئەمدى ئارغامچىنى تارتىڭلار.

بوۋاي بىلەن لەيلى ئارغامچىنى كۇچەپ تارتىشقا باشلىدى. ياشانغان بوۋاي بىلەن بىر ئايال كىشىنىڭ تاغدەك تەمبەل بىر ئەركەكنى چوڭقۇر ھاڭدىن تارتىپ چىقىرىشى ئۇنچە ئاسانغا چۇشمىدى. ئۇلار ھەرقېتىم كۇچەپ تارتقاندا گۇرەن تومۇرلىرى باش بارماقتەك كۆپەتتى. ئارغامچا قىرلىق تاشلارغا سۇركىلىپ قىيىلاتتى. ئالاھازەل ئىككى چۆگۈن چاي قاينامدا ئاندىن قاۋۇلنىڭ بېشى ھاڭ يۇزىدە كۆرۈندى. ئۇنىڭ كىيىملىرى ئىت تالىغاندەك تىتىلغان، يۇز - قوللىرى مۇشۇك مورلىغاندەك سۇرۇلگەن، چاچلىرى كىگىزچى يۇڭ ئاتقاندەك پاخپايغان ئىدى.

— تووا بالام، بارچە تاغنى يۇدۇۋالغاندەك نېمانچە ئېغىر سەن؟ تارتىپ چىقىرالماي لەيلى بىلەن ھاڭغا كەيىنىدىن موللاق ئاتقىلى قىل قالدۇق.



ــ مېنىڭ قىينالغىنىمنى دېمەيسىلەر تېخى. ھاڭنىڭ تاملىرى تىك، سىيرىلما ئىكەن. بىرقانچە يەرگە تىرەجەپ ئېسىلىپ باقتىم. تۇتقۇدەك، پۇت قويغۇدەك يەرلىرىمۇ يوق. ئۇستۈمدە پەقەت تونۇر ئورنىدەك چەمبەرسىمان بوشلۇقتىن ئاسمانىنىڭ كىچىككىنە بىر پارچىسى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. قوي ئۇچىيىدەك ئەگرى- بۈگرى، تارچۇق ھاڭدا ئېڭىشمەكمۇ تەسكەن، ــ دېدى قاۋۇل كىيىملىرىنى قېقىشتۇرۇۋېتىپ. ئومۇق بىر كۈچۈك قورقمىنچە تۆگۈلۈپ ئاجىز ئىڭراپ: «ھاڭدا غىڭشىغان مەن ئىدىم» دېگەندەك ئۈنىڭ قويىنىدىن ئالمىچىلىك بېشىنى چىقىرىپ تۇراتتى.

ــ ئىتنىڭ كۈچۈگى ئوخشىمامدۇ؟ ــ دېدى لەيلى ئۈنىڭ بېشىنى مېھىر بىلەن سىلاپ.

ــ تاغدا ئىت كۈچۈگى نېمە قىلىدۇ؟ ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالغان بۆرە كۈچۈكى ئىكەن.

ــ نېمە، بۆرە كۈچۈكى، ــ لەيلى خۇددى قاۋۇلنىڭ قويىنىدىكى كۈچۈك بىردىنلا زورىيىپ ھاپلا قىلىپ ئۈنىڭ قولىنى چىشلەپ ئۈزىۋېتىدىغاندەك كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى.

ــ مانا، ئۈنىڭ يىكتەك بىر جۈپ دىڭ قۇلاقلىرى، كۆكۈچ كۆزلىرىدىنلا بۆرە كۈچۈكى ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرمامدۇ؟

ــ بىچارىنىڭ سول قۇلىقى تىلىنىپ كېتىپتۇ. بەچارە كۈچۈكنىڭ بېشىغا نېمە كۈلپەت كەلگەندۇ؟ ئەمدى ئۇنى قانداق قىلىمىز؟ ئەڭ ياخشىسى ئانىسىنى تېپىپ

بېرىۋېتەيلى.

ــ بۇ تاغقا بۆرىلەر ئېزىپ ـ تېزىپ كېلىپ قالمىسا جىق ئۇچراتقىلى بولمايدۇ. بەلكىم بۇ بىر ياخشىلىقنىڭ ئالامىتىدۇر. مۇشتۇمدەك بىر جان ئىگىسىنى باغرى تاش-لىق قىلىپ قانداقمۇ تاشلىۋەتكىلى بولسۇن، بېقىۋالايلى.

ــ ئۇنى بېقىۋىلىپ نېمە قىلىمىز؟ يوغىنىغاندا ئا-لمادىس...

ــ ھەمراھ بولىدۇ. خاتىرجەم بول خوتۇن، بۆرە مې-ھىر ـ مۇھەببەتنى، ياخشىلىقنى ئەڭ بىلىدىغان ۋاپادار ھايۋان. قارا ئۇنىڭ كىچىك بالىدەك يىغلىغىنىنى. ياخشى كۆندۈرسەڭچۇ، تاغنىڭ قاراۋۇلى بولىدۇ. مانا نۇردۇن بوۋامنىڭ ئايىغى يارىشىپ بىر كۈچۈكلۈك بولۇپ قالدى-غان بولدۇق ـ دە. نۇردۇن بوۋام نوغا ياغاچ دەپ كەلمىسە بۇ بىچارە كۈچۈك ھاڭدا ئاچ قېلىپ ئۆلەتتىكەن. ھېلىمۇ ياخشى تەلىيى بار ئىكەن. نۇردۇن بوۋامغا رەھمىتىڭنى ئېيت مورۇق كۈچۈك.

ــ ھوي، بۇ قۇرۇق ئۇستىخانلىغۇ؟ نېمانچە ئورۇق. كۆزلىرىنى چاپاق بېسىپ كېتىپتۇ.

ــ ھاڭغا چۈشۈپ كەتكىلى ئۇچ ـ تۆت كۈن بولغان ئوخشايدۇ. بىر پۇتىنى ئاۋايلايدۇ.

ــ پۇتى سۇنۇپتىمۇ- نېمە؟



ئۆيىمىزگە كۆنۈپ قالدىڭمۇ؟

كېتەرلىك ياغاچنىڭ ئېپىنى قىلىۋالغان نۇردۇن بوۋاي پەيت تېپىپ يېقىنلىرىنى باشلاپ كېلىپ ياغاچنى كېسىۋالىدىغانغا كېلىشىپ قايتىپ كەتتى. قاۋۇل قورقىنىدىن دىر - دىر تىترەپ كىرپىدەك تۆگۈلىۋالغان بۆرە كۆچۈكنى كۆتۈرگىنىچە لەيلى بىلەن ئۆيگە قايتىپ كەلدى.

لەيلى تىترەپ تۇرغان كۆچۈكنى تېخى چوغلىرى ئۆچۈشكە ئۇلگۈرمىگەن ئوچاق ئالدىغا ئەكىلىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. قورساقلىرى تارتىلىپ دۈمبىسىگە چاپلىشىپ قالغان كۆچۈككە ئىسسىق ئۆتكەندىن كېيىن تىترەشلىرى، ئادەمنى بىزار قىلىدىغان غىڭشىشلىرىمۇ توختىدى. لەيلى يېڭى ساغقان سۈتنى بىر قاچىغا قۇيۇپ كۆچۈك ئالدىغا قويدى - دە بېشىنى سۈتكە تىقتى. ئېچىرقاپ كەتكەن كۆچۈك بىر دەم ياتىسىرغاندىن كېيىن سۈتنى شالاپشىتىپ ئىچىشكە باشلىدى. قاۋۇل كۆز جىيەكلىرى، كىرپىكىگە چاپلىشىپ تاشتەك قېتىپ قالغان چاپاقلارنى ئادالاپ، سۇنغان پۇتىنى نېپىز تاختاي - تارشىدا ئاۋايلاپ تاڭدى. بۆرە كۆچىكىمۇ بىر بالىدە، ئۇمۇ كۆيۈنۈشكە، مېھىر - مۇھەببەتكە تەشنا.

— بۆرە كۆچۈكلىرى ئوزۇق - تۈلۈك بىر قەدەر مول بولغان باھار بىلەن ياز ئارىلىقىدا تۇغۇلىدۇ. بۆرە كۇ-



چۈكلىرىنىڭ دۇنياغا كېلىشى پۈتكۈل بۆرە ئائىلىسىگە بايرام خۇشاللىقى بەخش ئېتىدۇ. بۆرە كۆچۈكلىرى تۇغۇلۇپ ئون ئۈچ كۈنگىچە كۆزى ئېچىلمايدۇ. بۇ چاغدا ئۇلار بىر-بىرىگە مەھكەم گىرەلىشىپ ئىسسىق ئىنىدا ئۇخلايدۇ. ئادەتتە بىر ئىندا يەتتە - سەككىزدىن، ئون - ئون ئىككىگىچە كۆچۈك بولىدۇ، — دېدى قاۋۇل لەيلىگە تەپسىلىي چۈشەندۈرۈپ.

— ۋاي - ۋۇي، سىزنىڭ بىلىدىغانلىرىڭىز بەكمۇ كۆپكىنا. ئۇنداقتا بىرەر كۆچىكى يوقاپ كەتسە بۆرە ئانا بىلەيدىكەن - دە؟

— ئۆزىنىڭ يۇرەك پارىسى يوقاپ كەتسە بىلمەي قالامدۇ؟ بالىسىنى ئىزدەپ شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئانىسى، دادىسى قانچىلىك بىئارام بولۇپ كەتكەندۇ.

— ئەلۋەتتە بىئارام بولىدۇ.

— جەينەكچىلىك تۇرغىنىغا قارىغاندا تۇغۇلغىنىغا ئانچە ئۇزۇن بولمىغان ئوخشىمامدۇ؟

— يېڭى تۇغۇلغان كۆچۈكلەرنىڭ تۈكلىرى قىسقا، يۇمران، قېنىق قوڭۇر ياكى قېنىق كۈل رەڭ بولىدۇ. ئۇ رەڭلىرىنى تۇزەپ بوپتۇ. تۇرقىدىن ئىككى - ئۈچ ئايلىق بولغىنى بىلىنىپ تۇرىدۇ.

— بۇلارنى سىزگە كىم دەپ بەردى؟

— كىم دەپ بەردى؟ يايلاقتىكى پادىچىنىڭ قايسىبىرى بۇنچىلىك ئاددىي ساۋاتنى بىلمەيدۇ. كەمىنىنى ئۇنچە كىچىك چاغلىماڭ جۇمۇ؟ ئۆزىدىن مەغرۇرلانغان ھالدا

كۆڭلىكىنى ئۈستىگە كۆتۈرۈپ قويدى قاۋۇل.

— ۋاي - ۋۇي، مۇنداقلا سوراپ قويسام ئېشىۋالدىڭىزغۇ ئەمدى؟

— نەدىكىنى... ئەتەي چېقىشىپ قويدۇم.

— بۇ كۈچۈك ئەركەكمىكەن، چىشمۇ؟

— چىشى كۈچۈككەن.

— ئەمدى بۇنىڭغا بىر ئات لازىم بولدى - دە. نېمە دەپ چاقىرىمىز ئۇنى؟

— بۆرە دەپ چاقىرايلى.

— قاملىشىدىغان بىر گەپ قىلىڭە. سىزنىمۇ «هوي ئادەم» دەپ چاقىرمايدىغۇ كىشى. ئاجىز كۈچۈكنىڭمۇ ئۆز - زىگە چۈشلۈق كۆڭلى بار. تىلىمىزنى بىلمەيدۇ دەپ، ئۇ - نىڭغا هاقارەت قىلىسىڭىز بولمايدۇ.

— باشتا بېقىۋالايلى دېسەم «ياق»دەپ چىڭ تۇرغان خېنىم ئەمدى بىر دەمدىلا كۈچۈك تەرەپكە ئۆتىۋاپسىزا.

ئەمەلىيەتتە، قاۋۇل لەيلىنىڭ كۈچۈككە مېهرىنى بەرگىنىدىن كۆڭلىدە سۆيۈنۈۋاتاتتى. هېلىمۇ ئۇنىڭ قانچە يىلى مۇشۇ تاغلار بىلەن جىمجىت سىردىشىپلا ئۆ - تۈپ كەتتى. ئۇ ئۆيدە يوق چاغلاردا ئۇنىڭ خۇشاللىقى، غەم - قايغۇسىغا «مياۋ» دەپ ئورتاقلىشىدىغان ئاسلىنىمۇ يوق ئىدى ئەمەسمۇ...

— هېلى كۈچۈكنىڭ كۆكۈچ كۆزلىرىگە هەۋەس قىلىپ، ئەجەب ئوسمىدەك كۆككەن دەۋاتامتىڭ، بولمىسا كۆككۆز دەپ چاقىرمايلىمۇ؟



ـــ ھە، مانا، بۇ ئىسسىم ئۇنىڭغا تازا ماس كەلگۈدەك، شۇنداق چاقىرايلى.

قاۋۇل، لەيلىنىڭ كۆيۈنۈپ بېقىشى بىلەن كۆككۆزنىڭ پۈتى ئاستا ـ ئاستا ساقىيىپ كەتتى. تۈكلىرى پارقىراپ سەمرىدى. ئۇ بارلىق شوخلۇقلىرىنى كۆرسىتىشكە دەل مۇشۇ پەيتنى كۈتۈپ تۇرغاندەك بىر كۈنى قىل بۈرۈتلىرىنى لىكىلدىتىپ كۈلۈمسىرىسە، بىر كۈنى قۇيرۇقىنى چىشلەپ چاقپەلەكتەك ئۆز ئورنىدا پىرقىرايتتى. يەنە بىر كۈنى بولسا ئادەمدەك ئۆرە بولۇپ ماڭاتتى. بۇنداق چاغلاردا لەيلى ئالىقىنىنى جۈپلەپ چاۋاك چېلىپ تېلىقىپ كۈلۈپ كېتەتتى. شۇنداق قىلىپ كۆككۆز ئايدىن ـ ئايغا لىپ ـ لىپ يوغىناپ يېڭى ـ يېڭى شوخلۇقلىرى بىلەن ئۆيگە كۆنۈپ قېلىۋاتاتتى.

قىزىمىز دۇنياغا كۆز ئاچتى

كونىلار بالا بالا مېھرىنى بېرىدۇ، دەپ راستىنلا بىكار ئېيتماپتىكەن. ھايىنى ھۇي، موزاينى ئۇي دېگۈچە كۆككۆزمۇ ئۇچ قار بېسىپ تۈكلىرى پارقىراپ بوي تارتىپ خېلىلا چوڭ بۆرە سىياقىغا كىرىپ قالدى.

قاۋۇل مەيلى چارۋىلارنى يوقلىغىلى كۈزلەككە ماڭسۇن، ئورمانلارنى ئارىلاشقا قاپتالغا چۈشسۇن كۆككۆزنىڭ ئۇنىڭغا ئەگەشكىنى ئەگەشكەن ئىدى. قاۋۇل قېنى قانداق

قىلىدۇ دىگەندەك بىر قېتىم كۆككۆزنى سىنىدى.

ــ ماڭ، ئارقاڭغا يان!

قاۋۇلغا ياندىشىپ يورغىلاپ كېتىۋاتقان كۆككۆز قا-ۋۇلغا لەپپىدە قاراپ قويۇپ نېرى كەتتى - دە، تېرەك تۈ-ۋىدىكى - چۆپلۈكتە سونايلىنىپ ياتتى.

ــ كاساپەت، چېقىشىپ قويسام پەيلىڭ يامانغۇ. مەن-دىن قىيالمايۋاتسەنغۇ شۇ. كەينىمدىن يۈر.

قاۋۇل مۈشۈ كۈنلەردە بەك خۇشال، روھى ئىنتايىن كۆتۈرەڭگۇ. قىش، مۈشۈ قىش ئۆتۈپ كەتسىلا ئۇمۇ بىر بالىنىڭ دادىسى بولىدۇ. «قىزىق ئىش» دەيتتى قاۋۇل ئۇ-چىدە، «شۇنچە يىللار بالا يۈزى كۆرۈشنى ئوتتەك ئارزۇلاپ كەلگەن بولساممۇ بۇ ئارزۇيۇمغا يېتەلمىدىم. لەيلىمۇ ماڭا چاندۇرمىغان بىلەن خىجىللىقىنى ئۆزى بىلىدۇ. مانا ئەم-دى كۆكۆزنى بېقىۋېلىپ ئىشلار ئوڭغا تارتتى دېسە. ھەي، كۆكۆز، ھەي كۆكۆز، ئۆيىمىزگە ئايىغىڭ راستىنلا ياراشتى جۇمۇ؟»

ــ بالىموي، تۈكۈرۈك يەرگە مۇز بولۇپ چۈشىدىغان بۇنداق سوغۇقتا ئىسسىق ئۆيۈڭدە ئوچاققا ئوت قالمىماي نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟

بۇۋاينىڭ سۆزلىرى ئۇنى خىيالدىن ئويغاتتى. قاۋۇل ئاۋاز كەلگەن تەرەپكە قاراپ نۇردۇن بۇۋاينى كۆردى. ئاڭغىچە مۈرىسىگە خۇرجۇن ئارتىۋالغان بۇۋاي ھاسىراپ - ھۆمۈدىگىنىچە ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئىككىيلەن قۇچاق-لىشىپ كۆرۈشتى. كۆككۆز كېلىپ بۇۋايغا يۇمشاق سۈر-



كېلىپ قويدى.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، بوۋا، قەدىمكىزگە مەرھابا.

ــ مۇنۇنى نېمە بىلەن باقتىڭ، ــ كۆككۆزنى بېشى بىلەن ئىما قىلدى بوۋاي، ــ كۆزنى غەلەت قىلىپ نەچچە كۈن كۆرمەستە ئاتتەك يوغىناپتىغۇ. بېلىنىڭ ئۈزۈلدى- قىنى قارا ...

كۆككۆز: «مۇشۇلار ئوبدان باقتى، شۇڭا، مۇشۇنداق يوغىنىدىم» دېگەندەك بەدىنىگە ئوبدان بىر قارىۋېتىپ بوينىنى سوزۇپ، قىل بۇرۇتىنى لىكىلداتقىنىچە يېنىك ھۇۋلاپ قويدى.

ــ ئانىسىنىڭ سۈتىدىن ئايرىلمىغان كۈچۈكنى گۆش- ئۈزۈكقا كۆندۈرۈش ئۇنچە ئاسانغا توختىمىدى. دەسلىپىدە سۈت، ئارپا ئومىچى، ئاندا ـ ساندا كالا ـ ئۆچكىلەرنىڭ بېغىر ـ بۆرەك، تال ـ جىگەرلىرىنى بەردۇق. كېيىن ئۆزى كەكلىك، قىرغاۋۇل، ياۋا توشقان تۇتۇپ يېيىشنى ئۆگەندى.

ــ مالىلىرىڭغا تەگمەيدىغاندۇ؟

ــ ياق، ياق. ئۇنىڭغا نېمىنى ئوۋلىسا بولىدۇ، نېمە- نى ئوۋلىسا بولمايدۇ، ھايۋان ـ قۇشلارنى بىر- بىرلەپ كۆرسىتىپ ئۆگەتتىم. ئاخىرىدا ئۇ: «ئۇقتۇم» دېگەندەك ئالدى ئوڭ پۇتىنى كۆتۈرۈپ ئىنچىكە ئاۋازى بىلەن ھۇۋلاپ قويدى. ھازىرغا قەدەر ماللارغا بېرەر قېتىم ئالـ- يېپ قارىغىنىمۇ كۆرمىدىم.

ــ بۆرە دېگەن ھامان بىر كۈنى ياۋايىلىقىنى قىلار- مىكىن، دەيمىنا.



ـــ ئادەتتە بۆرىلەر يارىدار بولغاندا، ئۆزىگە خەۋپ يەتكەندە ئاندىن ئادەمگە خىرىس قىلىپ قالمىسا، باشقا چاغلاردا چېقىلمايدۇ، بەلكى ئادەملەردىن قورقىدۇ. بۇ كۈچۈكنىڭ قەلبىگە مەن كىچىكىدىن باشلاپ ئۆز قەلەمىم بىلەن خەت يازغاندىكىن ئۇنداق قىلماس. ئۇ تاغقا چىق خاتىرجەملىك بېغىشلىدى. بوۋا، ئۆيگە مەرھەمەت.

ـــ ئۇھ، ئىلگىرى ئۇنچە بىلىنمەپتىكەن، نېمانچە ئېگىز تاغ بۇ، دېمىسم سقىلىپ، پۈت ـقوللىرىمدىكى ماغدۇرنى سىيرىۋەتتى. يۈر، بالام.

ئۇلار قىزغىن پاراڭلار بىلەن هويلا ئالدىغا كەلگەندە كۆككۆز قۇيرۇقىنى شىپاڭشتقىنچە بېرىپ تۇمشۇقى بىلەن ئىشىكنى كەڭ ئېچىۋەتتى. سىلىق، ئىنچىكە ئاۋازدا ئەركىلىگەندەك يېنىك ـ يېنىك تۆت ـ بەش قېتىم هۇۋلاپ قويدى. ئۆيگە مېهمان كەلدى دەپ بەلگە بەرگەندەك كالتە ـكالتە هۇۋلىدى.

ـــ ئەرمەك هايۋانلارنىڭ مۇشۇنداق قىلىقلىرى ئادەمـ ـنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرىدۇ جۇمۇ...

لەيلى سالام ـ سەھەتتىن كېيىن چاي تەييارلاشقا تۇتۇندى.

ـــ هوي، كېلىن بالىنىڭ ئاي ـكۈنى يېقىنلىشىپ قاپتۇمۇ ـ نېمە؟ مۇبارەك بولسۇن قاۋۇل، ـــ دېدى نۇردۇن بوۋاي كۆزلىرىدىن شادلىق نۇرلىرىنى چاچرىتىپ، ـ ئىلاهىم، داداڭدىن ئېشىپ چۈشكۈدەك تاغ باتۇرى بولغايـ سەن، ئامىن. تاغنىڭ سوغۇق پەسلى ئۇزۇن بولىدۇ. بۆرەك

بىلەن يىلىككە سوغ ئۆتكۈزىۋالساڭ تۈگەشكىنىڭ شۇ. مەن سىلەرگە بۇنى بۇيرۇتۇپ تىككۈزۈپ ئەكەلدىم. مەندەك قېرىنىڭ قولىدىن كېلىدىغىنى مۇشۇكەن. بوۋاي شۇنداق دېگىنىچە پىيما، قۇلاقچىلارنى خۇرجۇندىن چىقىرىپ قا-ۋۇلنىڭ ئالدىغا قويدى.

— نېمانچە كۆپ...

— ئىككىڭلارغا بىر يۈرۈشتىن.

— جاپا تارتىپسىز بوۋا.

— كىم مېنى داداڭنىڭ قەدىناس، قىيامەتلىك ئاغا-نىسى بولسۇن دەپتىكەن، دادا بولغۇچى بالىسىنى ئويلا-مسا بولامدۇ. كىيىۋېلىڭلار.

— رەھمەت.

لەيلى ھەش - پەش دېگۈچە ھورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان بىر تاۋاق جەرەن گۆشىنى كۆتۈرۈپ كىردى.

— قېنى بوۋا، گۆشكە بېقىڭ. ھېلىقى ياغاچلارنى...

— كېيىن بىر پەيتى كەلگەندە ئۆكۈزگە سۆرىتىپ ئەكىتەرمەن.

باھار ئاپتىپى تاغ باغرىغا ئالتۇن نۇرلىرىنى سېخىيلىق بىلەن چاچتى. يەر - جاھان ئىللىغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە «ئىڭگە - ئىڭگە» دېگەن بوۋاقنىڭ يېقىملىق ئاۋازى پۈتكۈل تاغ - دالانى لەرزىگە سالدى. كۆلدىكى بېلىقلار پىلتىڭ - پىلتىڭ سەكرەشتى. قىرغاقتىكى ئاق قۇلار بويۇنلىرىنى سوزۇپ ئىككى يانغا ئىرغاڭلىشىپ ئۇسسۇل ئويناشتى. ئارچا - قارىغاي شاخلىرى يېنىك تەۋرەندى.

سۈلار قىرغاقتا ئاپئاق بۇزغۇن چاچرىتىپ دولقۇنلىنىپ ئاقتى. يايلاقتىكى ئاق - سېرىق چېچەكلەر ھۆپپىدە ئېچىلدى. كېپىنەك، ھەسەل ھەرىلىرى ھاۋادا يەڭگىل قانات سىلكىدى. ئانىسىنى ئېمىۋاتقان تايچاقلار، موزىيىنى يالاۋاتقان كالىلار، بۆجىنىنى پۇراۋاتقان توشقانلار، كاك - كاك سايراپ چۈجىلىرىنى دانلىتىۋاتقان دوغداق، كەكلىك- لەر بۇ ئاۋازدىن شادلاندى.

سۈزۈك چىراي، قىيا قاش، بۇلاق كۆز، توغاچ مەڭىز، ئويماق ئېغىز، جىنەستە لەۋ، نارچا بۇرۇن، چۆچۈرە قۇلاق بىر بوۋاق يورۇق دۇنياغا ئۆزىنىڭ مېھمان بولۇپ كەلگەن- لىكىنى جاكارلىدى. ئاتا - ئانا يۈرىكى ھاياجانغا تولدى.

ئاي دەي دېسە ئايدا داغ بار،
سۈزۈك چىراي ئايدا يوق.
كېپىنەكنى بېھۇش قىلغان،
بەرگى لالە - تاغدا يوق.

بىر «ئىڭگە» سى تاشنى ياردى،
تاغلار كەتتى قىمىرلاپ.
«باتۇر بالا» بولار دېدى،
قارىغايلار شۇڭىرلاپ.

تاغ باغرىغا كەلدى ئاي،
ئەگەشتۈرۈپ يۇلتۇزنى.

مۇبارەكلەپ بوۋاقنى،
(قېشى قارا قۇندۇزنى.)

كۇن دەي دېسە قىلىچ بىسى،
كۆكۈچ نۇرلار كۇندە يوق.
قار ـ مۇزلارنى ئېرىتكىلى،
ھارارىتى تۇندە يوق.

كۇن دەي دېسە، ھارارەتلىك،
كۆكۈچ نۇرلار كۇندە يوق.
زىنىقىدىن يارالغان تاك،
سۇزۇك سۇدا، كۆلدە يوق.

مۇبارەكلەپ كەلدى كۇن،
تاغ خاقانى ـ بوۋاقنى.
باتۇرلارنىك باتۇرى،
شىر يۈرەكنى ـ ئوماقنى.

كۇن ئەمەستۇر، ئاي ئەمەس،
تۇغۇلغىنى بىر بوۋاق.
باتۇرلاردىن قېلىشماس،
ئوماق قىزچاق ـ گۇل سىياق.

قارلىق تاغدا ئاۋۇدى،
يەنە بىر قار لەيلىسى.



بۇنى كۆرۈپ قىزىغاي،
بال ھەرىنىڭ سەيلىسى.

ئېھ، ھايات، سەن ئۆزۈڭنىڭ قۇدرىتى بىلەن ئادەم-لەرنى بىر بىرىگە چېتىپ مېھىر - مۇھەببەتلىك دۇنيانى ئاپىرىدە قىلغان. ئەنە شۇ قۇدرەت - كامالىتىڭ بىلەن ئادەمىيلىك دۇنياسىنى ئەبەدىيلىككە ئۇزاتقان، ئەنە قارا، سېنىڭ مۇبارەك سۆڭىتىڭ بولغان ئوماق بوۋاققا، چىرا-يىدىن خۇشاللىق كۈلكىلىرى يېنىۋاتقان ياش ئانىغا. لەي-لى قۇچقىدىكى غەمسىز پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتقان بوۋاققا قاراپ خۇددى ئۇزۇن يىللىق ھاردۇقى چىققاندەك مېھىر-لىك تەبەسسۇم قىلاتتى. قاۋۇل خۇشاللىقتىن ئۆزىنى قو-يىدىغان يەر تاپالمايتتى. كۆكۆز بوۋاقنىڭ ئاۋازىدىن جانلىنىپ يېقىملىق ھۇۋلايتتى.

نۇردۇن بوۋاي بوۋاقنى كۆرۈپ مۇبارەكلەپ ئالقىنى-نى جۇپلەپ قىزچاقنىڭ بەخت - سائادىتى ئۈچۈن ئاسمان-غا قاراپ ئۇزۇندىن - ئۇزۇن دۇئا قىلدى. ئىككى كۈندىن كېيىن بىر تۇمار پۈتۈپ كېلىپ قىزچاقنىڭ بوينىغا ئې-سىپ ئىسمىنى لاله قويدى.



كۆككۆز ئاچىقسىز سىزگە
بەك ئامراق

قاچان لالە تۇغۇلدى، شۇ كۈندىن باشلاپ كۆككۆز قا-
ۋۇل هويلىدىكى تاش تام تۈۋىگە قۇرۇق پاخال - شاخلاردىن
ئەپلىك قىلىپ ياساپ بەرگەن كاتەكتە ياتمايدىغان بولدى.
مەيلى كۈندۈز، مەيلى كېچە ئىشىك تۈۋىدە ياتقىنى ياتقان
ئىدى. بەزىدە ياغاچ ئاراشلىرىدىن ئۆي ئىچىگە ــ لالەگە
مېهىرلىك قارايتتى. خۇشاللىقتىن قاۋۇلنىڭ ئالدىدا ئويـ
ناقلاپ گاھ ئۇنىڭغا ئۆرىدەپ ئېسىلىپ، ئەركىلەپ غىڭ-
شىپ قويياتتى. ئاي ئۆتۈپ لالەنىڭ كۆزى سۈزۈلگەندە ئۇ-
نىڭ دەسلەپكى «ئىڭگە ــ ئىڭگە» يىغىسىنىڭ «ۋىلىق ــ ۋى-
لىق» كۈلكىگە ئايلىنىشى كۆككۆزگە ئالەمچە خۇشاللىق
بەخش ئەتتى. بۇ خۇشاللىقتا ئەلۋەتتە قاۋۇل بىلەن لەيلە-
مۇ ئاۋاز قاتتى.

كۆڭلىدە: «قىزچاق پاتراق چوڭ بولۇپ دىك ــ دىك
مېڭىپ كەتسە، بىللە تاغ باغرىنى ئايلىنىپ ئويناسام»
دەپ ئويلىغان كۆككۆز بىر كۈنى ئۆزى ئوۋلىغان ياۋا
توشقانىنى ئاۋايلاپ چىشلىگىنىچە قاۋۇلغا تەڭلىسە، بىر
كۈنى دورىلىق ئوتلارنىڭ ئۇرۇقىنى يەپ توپتەك سەمرىگەن
دوغداقنى ئۆيگە سىلىق ئىتتىرىپ: «بۇنى بوۋاققا پىشۇرۇپ
بېرىڭ، يەپ تېزرەك چوڭ بولسۇن» دېگەندەك لالەنى ئى-
شارەت قىلىپ لەيلىگە ئۇزىتاتتى.



ـــ قارا لەيلى، ـــ دەيتتى قاۋۇل بۇنداق چاغلاردا، ـ قىزىمىزنىڭ تېزرەك چوڭ بولۇشىغا كۆككۆز بىزدىنمۇ بەكرەك ئالدىراۋاتامدۇ- نېمە. بۇ گۆشى گۆپ - گۆپ دورا پۇرايدىغان ئەتىۋارلىق قۇش. پىشۇرۇپ قالساڭ بۆرەك، تال - جىگەرلىرىنى كۆككۆزگە بەر. ئۆز ئولجىسىغا ئۇمۇ ئېغىز تېگىپ باقسۇن.

ـــ ئەلۋەتتە شۇنداق قىلىمەن. قايسى كۈنى سىزگە تورۇسلاردا چاشقانلار كىتىرلايدىغان بولۇپ قالدى، كېچە - لىرىمۇ ئارام بەرمەيۋاتىدۇ، تۆزۈك ئارام ئالالمىدىم، ـــ دېمىدىمۇ؟ بۇ گەپلەرنى كۆككۆز نەدە تۇرۇپ ئاڭلىغاندۇ، قانداق بىلگەندۇ دەيمەن، توۋا. ئەتىسى سىز ئورمانغا قۇ - رۇق شاخ تەرگىلى كەتكەندە هويلىغا لالەنىڭ يۆگەكلىرىنى يېيىۋېتىپ دەپ چىقسام، كۆككۆز نېمىش قىپتۇ دەڭ، بۇ - لۇڭغا چاشقانلارنى بوغۇپ دۆۋىلەپتۇ. بەكمۇ هەيران قالدىم.

ـــ قايسى كۈنى مەنمۇ ئۇنىڭ توختىماي ۋىلىقلاپ كۈلۈۋاتقان لالەگە ياغاچ ئاراشلىرىدىن قاراپ ئۆز ئورنىدا تۇرالماي تېپىرلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. تۈنۈگۈنكى قىلىقىنى دېمەيسەن. نەدىن تۇتۇپ ئەكەلگەندۇ، بىر كەك - لىك چۈجىسىنى. تۈمشۇقى بىلەن ئۆيى ئىچىگە ئىتتىرىۋاتىدۇ. هەقىچان لالەنى ئويىنسۇن دەمدىكىن...

دەرۋەقە، كۆككۆز لالەنىڭ تېزرەك چوڭ بولۇشىنى تە - قەززالىق بىلەن كۈتمەكتە ئىدى. بارا - بارا لالەمۇ كۈچۈككە ئۆگىنىپ كەتتى، كۈچۈكمۇ لالەگە بەك هېرىسمەن ئىدى.



ئۇچىنچى باب

يەر ئانا‌ردەك يېرىلدى

تەبىئەت نېمانچە سىرلىقتۇ

شامالالرنىڭ تىلى بار. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاۋازى بىلەن: «مەن تەبىئەتنىڭ ئەركە بالىسى، گۈل بەرگىنى سۆيەلەيمەن، دالىلاردا موللاق ئېتىپ ئەركىن ئوينىيالايمەن» دەپ توۋلايدۇ. گاھى - گاھى خۇشى تۇتسا يەڭگىل ئىسقىرتىپ ئادەمنىڭ يۈزىنى يەلپۈسە، غەزىپى كەلگەندە بورانغا ئايلىنىپ جاھاننى ۋەيران قىلىدۇ.

دېڭىزنىڭ تىلى بار. ئۇ قوينىدىكى جىمى جانلىقلارنى يەڭگىل تەۋرىتىپ ئەللەي ناخشىسى ئېيتىپ ئۇخلىتىدۇ. مېھرىلىك قولىنى دولقۇنغا ئايلاندۇرۇپ يۈزىنى سىلاپ ئويغىتىدۇ. «قوينۇمدا ئەركىن ئوينىغىلار، دېڭىز دېگەن بىپايان...» دەپ ئانىلىق مۇھەببىتى بىلەن سۆيۈپ قويىدۇ.



دۇ. خۇشى تۇتسا يەڭگىل چايقىلىپ بۆشۇك بولغان بىلەن، غەزىپى تاشسا قىرغاقتا ئۇرۇلۇپ تاشقىن ياساپ ھەش-پەش دېگۈچە ئۇنى يالماپ يۇتىۋېتەلەيدۇ.

قار — يامغۇرنىڭ تىلى بار. قار قىشتا تەبىئەت قويۇنىدا كاتتا رەسسام سىزىمەن دېسە، يامغۇر مەن يازدا ئاسمانىڭ سالامىنى ئېلىپ كەڭ باياۋان، چۆل-جەزىرىلەر-گە يەتكۈزىمەن، دەيدۇ.

چاقماقنىڭ تىلى بار. ئۇ ئاي — يۇلتۇزلار يورۇتالمىغان ئۆڭكۈردەك قاراڭغۇ دالىلارنى مەن كۆچلۈك نۇرۇم بىلەن قېلىن بۇلۇتلارنى پارە — پارە يىرتىپ تاشلاپ تاڭ تەبەسسۇمىنى سوۋغا قىلىمەن، دەيدۇ.

قۇملارنىڭ تىلى بار. قۇملار ئۇشقىرتىپ بىز پۇت — قولسىزمۇ يىراق — يىراقلارغا بارالايمىز، بىرلەشسەك دۆڭ بولىمىز، چېچىلساق بىز يەنىلا قۇم بولىمىز. ئىنسانلار ئەزەلدىن بىزدىن ساۋاق ئېلىشنى ئويلاپ باقمىدى، دەۋاتقاندەك شۇنچىلايدۇ...

تاغلارنىڭمۇ تىلى بار. تاغلار ئۆزىنىڭ مېھرى بىلەن مۇنبەت تۇپراقتا ئېچىلىشى مۇمكىن بولمايدىغان گۈللەرنى چوققىلىرىدا ئېچىلدۇرىدۇ. قارىغاي — قېيىن، ئارچا — ئېرەنلەرنى باغرىدا ئۆستۈرۈپ ئۆزىنىڭ پىداكىرانە روھى ۋە سۈلماس ئىرادىسىنى نامايان قىلىدۇ.

ئەلۋەتتە، كائىنات ئانىسى بولمىش زېمىنىنىڭمۇ بەندە بىلمەس سېھىرلىك تىلى بار. سەن ئۇنىڭ يىلىكىنى سۈ-مۈرگەندە كۈلۈمسىرەپ بارلىق نازۇ — نېمەتلىرىنى تۆ-

سە، قاقشال دەرەخلەرنى چېچەكلىتىپ مېۋە بەرسە، قويـ
نىغا چۆككەن ھەر بىر تال ئۇرۇقنى كۆكلىتىپ بولۇق
دانغا ئايلاندۇرسا، ئۇنى ئاچچىقلاتقاندا يەرنىڭ ئوقى بوشاپ
دۈنيەك قاتتىق سىلكىنىپ تەۋرىنىدۇ.

— بوۋا نېمىشقا يەر تەۋرەيدۇ؟

— موما، نېمىشقا يەر قاتتىق سىلكىنىدۇ؟

— يەرنى چوڭ بىر كالا مۈڭگۈزىدە كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ
بالام. يەرنى كۆتۈرۈپ مۈڭگۈزى تېلىپ قالسا يەنە بىر
مۈڭگۈزىگە يۆتكىگەندە يەر تەۋرەيدۇ، دەپ چۈشەندۈرىدىغان
بوۋا، مومىلارمۇ بار.

— قورسىقى ئاچقاندا ئۇ كالا مۈڭگۈزىدە يەرنى كۆتۈ-
رۈپ تۇرۇپ قانداق چۆپ يېيەلەيدۇ؟ ھەيران بولۇپ، قۇش-
قاچتەك ۋىچىرلىشىدۇ، بالىلار.

— ئۇ چۆپ يېمەيدىغان كالا.

— چۆپ يېمىسە قورسىقى ئاچمامدۇ؟

...

— يەرنى تەۋرىمەيدىغان قىلىپ مىقلاپ قويساق بولـ-
مامدۇ؟ ئۇنداق بولغاندا بالايىئاپەتلەرمۇ ئازىيارمىدىكىن -
تاڭ.

— يەرنىڭ تىنچ ئۇيقۇسىنى ئۇخلىماي تەۋرىگۈسى
بارمۇ؟ يوق. جىم تۇرغان ھەرە كۆنىكىگە بالىلار شوخلۇق
قىلىپ تەمەچ تىققاندەك ئۇ يەر - بۇ يەرنى تەشكەندىكىن
يەرنىڭ شېرىن ئۇيقۇسى بۇزۇلۇپ ئەسىنىمەمدۇ.

— تاغلار بېسىپ تۇرمىسا يەرلەر ئاسمانغا ئۇچۇپ



چىقىپ كېتىدىغاندەك ئەسنەيدىكەن.

— بۇ مۆجىزىلەر دۇنياسى. مۆجىزىلەر دۇنياسىدا سىرلىق ئىشلار جىق بولىدۇ.....

قاۋۇل بىلەن لەيلى بارلىق مېھرىنى بېرىپ لالە ئىكىكى ياشقا تولدى. تاتلىق گۈڭگۇراشلىرى، چۈچۈك تىلى يېغاچ ئۆيلۈك قورۇنى، تاغ باغرىنى شادلىققا چۆمۈلدۈردى. لالەنىڭ تايتاڭلاپ مېڭىپ يۈرۈپ «ئاننا... داددا...» دېگەن سۆزلىرى ئۇلارنىڭ بېشىنى ئاسمانغا يەتكۈزدى.

قاچان لالەنىڭ ئايىغى چىقتى كۆككۆز دۇمبىسىگە ئېسىلدۇرۇپ، قۇيرۇقىنى تۇتقۇزۇپ دېگۈدەك ئۇنى تايتاڭلىتىپ ماڭدۇرۇپ باشتا ياغاچ قورۇ ئەتراپىنى كېيىن قاپتال، كۈزلەكنى ئايلاندۇرۇپ ئوينىتىپ كېلىدىغان بولىدى. ئۇ موزاي، ئوغلاقلار بىلەن بېشىنى سۈركۈشۈپ، يۈزلىرىنى يالىشىپ، تېنىنى پۈرشىپ ئوينىشاتتى. تۇرغاي، كەكلىكلەر يامغۇردىن كېيىن ئېچىلىپ كەتكەن قىزغۇچ گۈللەر ئارىسىدا پەيلىرىنى تازىلىغاچ گاھ كۆرۈنۈپ گاھ كۆرۈنمەي يورغىلاپ يۈرەتتى.

— ئاۋۇ ھاۋ - ھاۋمۇ، — دەيتتى بۇنداق چاغلاردا لالە بۇدرۇق قوللىرى بىلەن ئۇلارنى كۆرسىتىپ.

— ياق، ئۇ كاك - كاك. كۆككۆز لالەگە تېخىمۇ ئېنىق چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن ئالدى ئىككى قولىنى قانات قىلماقچى بولغاندەك ياياتتى.

— يى - يى - يى...

لالە: «يىقىلىپ چۈشسەن، ئۇنداق قىلما» دېگەندەك

ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپ ئېغىزىنى ئۇشلىغىنىچە بېشى، قولىنى تەڭ چايقايتتى.

كۆككۆزنىڭ لالەنى بۇنداق ئوينىتىشلىرىدىن دەسلەپتە قاۋۇل، لەيلى تازا خاتىرجەم بولالمىدى. كۆككۆز لالەنى دۇمبىسىگە ئېسىلدۇرۇپ ئېلىپ ماڭغانلىرىدا نەچچە قېتىم يىراقتىن تۇيدۇرماي ئەگەشكەنمۇ بولدى. كۆككۆزنىڭ سەزگۈرلىگى، لالەگە بولغان مېھرىبانلىقى، كۆيۈنۈشلىرى بارا - بارا ئۇلارنىڭ ئاسمىنىدىكى غەم بۇلۇتلىرىنى تاراتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارمۇ خاتىرجەم ئۆز ئىشلىرىنى قىلىدىغان بولدى. بۇ بىر جۈپ ئاچا - سىڭىلغا ئۇلارنىڭلا ئەمەس تاغ باغرىدىكى جىمى جانلىقنىڭ ھەۋىسى كېتەتتى.

ئۇلار ئارزۇلۇق قىزىنىڭ خۇشاللىقىدىن سۆيۈنۈۋاتقان غەمسىز كۈنلەرنىڭ بىرىدە تاغنىڭ نەچچە ئەسىرلىك خاتىرجەملىكى كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە بۇزۇلدى.

قىزىمىز ئۆيدە يالغۇز ئىدى

سارغۇچ ئوت - چۆپلەرنى شامالالار يەڭگىل يەلپۈپ ئۆتكەن كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە لالەنىڭ تۇيۇقسىز ئىچى سۇرۇپ توختىمىدى. ئاتا - ئانا شوخ، ئوماق قىزىنىڭ بىردىنلا جىمىپ كەتكىنىگە قاراپ قويغان تۇتقىنىنى بىلمەي قالدى.

ـــ بۇ يېقىن ئەتراپتا يا تېۋىپ ـ دوختۇر يوق. قانداق قىلىمىز؟ ـ دېدى قاۋۇل ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك تىت ـ تىت بولۇپ.

ـــ نەچچە يىل ئالدىدا ئىنىم سۇباتمۇ مۇشۇنداق قىـ ـزىپ ئىچى سۇرۇپ هوشسىز ياتقاندا ئانام تاغدىن ئادەمگە ـ يىاھ ئەكەلدۇرۇپ قاينىتىپ ئىچۈرۈپ ساقايغان. تاغدىن تاپقىلى بولسا ئىچۈرۈپ باقساقمۇ بولاتتى.

ـــ بۇ گېپىڭنى بۇرۇنراق قىلمامتىڭ؟ قار لەيلىسى بار يەردە، ئۇ نەرسە تېپىلماي قالاتتىمۇ؟ يۈر، تېزدىن تې ـ ـزىپ كېلەيلى.

ـــ مەن ئۆيدە قېلىپ لالەگە قاراي بولمىسا.

ـــ نېمىدىن ئەنسىرەيسەن، بىز ئادەتتە قاپتالغا چۈشكەندىمۇ كۆككۆز قاراپ قالاتتىغۇ. ئىككى ئادەمنىڭ تۆت قولى بولىدۇ. بىللە بېرىپ كۆپرەك تېرىپ كەلمەي ـ لىمۇ. بىردەمدە كېلىمىز. بول، چاپسان.

بىر ئۇمىد ئۇلار قەلبىگە گۈلخان ياقتى. ئۇلارنىڭ شۇ تاپتىكى خىيالىدا ئادەمگىياھ ئۆسۈملۈكىنى تېپىپ قاينىتىپ ئىچۈرسىلا تاغ ئەركىسى بولغان شوخ قىزى لالە ئورنىدىن دىككىدە تۇرۇپ كېتەتتى. قىزى دىككىدە تۇرۇپ كەتسە ئۇلارنىڭ جېنى ياشىراتتى، پۈت ـ قولىغا قايتىدىن ماغدۇر كىرەتتى. ئۇلار مۇدۇرۇپ، قوپۇپ دې ـ گەندەك بىرھازا ماڭغاندىن كېيىن پايانسىز كەتكەن ئې ـ گىز ـ پەس قار چوققىلىرى، مۇز دالاسى كۆز چاقنىتىپ ئۇلارنىڭ ئالدىدا نامايان بولدى.



تەبىئەتتە يۇز بېرىدىغان تۇرلۇك - تۇمەن تىلسىماتلار بېشارىتىنى ئالدىن بىلىش بەندىنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ. دەل شۇ كۇنى، كۇن پېشىندىن قايرىلغاندا يىراقتىن قىزغۇچ رەڭدىكى تۇمانلار توپى تاغ ئاسمىنىغا شىددەت بىلەن سۇرۇلۇپ كەلدى.

ـــ ئىش چاتاق، تېز قايتايلى، ـــ دېدى قاۋۇل لەيلەگە بۇرۇلۇپ.

ـــ بۇنچە جىددىيلەشكۇدەك نېمە ئىش بولدى؟

ـــ مەن ئەزەلدىن بۇنداق قىزغۇچ تۇماننى كۆرمەگەن. يا بوران چىقىدۇ يا ئالەم تۇتىلدۇ، تېز بول.

ئۇلار چوقۇم بىر شۇملۇقنىڭ يۇز بېرىشىنى تۇيۇپ، قول تۇتۇشقىنىچە تاغ چوققىسىدىن سىيرىلىپ پەسلەۋاتقاندا تۇتاش كەتكەن تاغ ئۇستىنى ئاللىبۇرۇن قېلىن قىزغۇچ تۇمان قاپلاپ بولغان ئىدى.

ـــ قاۋۇل، مەن ھېچنېمىنى كۆرەلمىدىم. تۇيۇقسىز بېشىم قېيىۋاتىدۇ.

ـــ سېنىڭ ئەمەس تاغنىڭ بېشى قېيىۋاتىدۇ، ھو-تۇن. ئەنە تاغ سىلكىنىمەكتە، يانار تاغ پارتلامدىكىن دەپ قالدىم. بىز تۇگىشىدىغان بولدۇق. ئاھ، قىزىم.

ـــ شۇم ئېغىزلىق قىلمىگە.

ـــ راست دەۋاتىمەن، تاغدا چوقۇم بىر ئىش يۇز بېرىدۇ.

ـــ ئېغىزىڭنى تاش.

ـــ ھازىر بۇلارنى تالىشىدىغان چاغ ئەمەس، بول

چاپسان.

— ئاھ، يۈرەك پارەم، قىزىم لاله... لەيلى چاچلىرىنى يۇلۇپ يىغلاشقا باشلىدى.

بۇنىڭ قاۋۇل بىلەن لەيلىنىڭ تاغ باغرىدىكى ئەڭ ئاخىرقى پاراڭلىرى بولۇپ قېلىشىنى كىممۇ خىيالىغا كەلتۈرگەن دەيسىز؟

لەيلىنىڭ گەپلىرى قاۋۇلغا ئاڭلاندىمۇ، ئاڭلانمىدىمۇ بۇ نامەلۇم. شۇ چاغدا زېمىن سىلكىنگەندەك بولۇپ تاغ چوققىسىدىن قىزغۇچ قويۇق تۈمان چوغقا كۆمگەن غاز تۇخۇمى تۈيۈقسىز ئېتىلغاندەك تولغىنىپ ـ تولغىنىپ پۈرقىراپ چىقتى ـ ده، قاپقارا ئىس ـ تۈتەك بىلەن قوشۇ ـ لۇپ، ئاسمانغا كۆنلۈكتەك تەكشى يېيىلدى. تاغلار غەزەپ ـ لىك سىلكىندى. تاغ چوققىسىدىن پۈرقىراپ چىققان قىپ ـ قىزىل يالقۇن چار يىلاندەك تولغىنىپ، ئۈسۈلچىدەك پىرقىراپ، ئەتراپقا چاچراپ كۆيۈپ ئاسمانغا ئۆرلەيتتى. بىردەمدە قىپقىزىل ئوت يالقۇنغا ئايلاندى. ئوت يالقۇنى ئالدىدا قارلىق چوققا نېمە، قىرغاقلىرىنى مۈز قاپلىغان كۆل، شارقىراتما نېمە؟ ھېچنېمە بولالمىدى. خۇددى بالا جىق ئۆيده لىق ئېتىلگەن ئوماچ پىتىقلاپ قازان گىرۋەك ـ لىرىدىن ئەتراپقا تاشقاندەك، ئوت يالقۇنى ئىچىده تاشلار سۈدەك ئېرىپ ئۈمۈ يالقۇنغا ئايلىنىپ پەسكه توپتەك دو ـ مىلاپ چۈشۈاتاتتى. قارىغاي ـ قېيىن، ئارچا ـ ئىرەنلەر گۈلدۇر ـ قاراس سۇنۇپ، كۆيۈپ ئوت يالقۇنى كەلكۇندەك تېزلا ئەتراپقا يامرىدى.

شىددەت بىلەن بېسىپ كەلگەن ئوت يالقۇنى قۇرىغان قاقشال دەرەخلەر يالقۇنى بىلەن قوشۇلۇپ يەتتە باشلىق يالماۋۇزدەك قوللىرىنى سوزۇپ قاۋۇل، لەيلىنى كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا ئۆز قوينىغا چىللاۋاتاتى...

جاھان قىسمەتلىرىدە ئوخشاشلىق نېمە دېگەن كۆپ - ھەي غەنى باتۇرمۇ مۇشۇ تاغ باغرىدا ياشاپ تاغلار جېنىنى ئالغان. ئەمدى ئوغلى، كېلىنىنىمۇ يەنە مۇشۇ تاغلار...

تاغلار مۇسىبەت ئىچىدە قالدى

... ...

تاغنىڭ ئەنسىز سىلكىنىشىدىن چۆچۈپ ئويغانغان لاله ئالاقزاده بولۇپ ئېچىنىشلىق چىرقىراپ يىغلىۋەتتى. تورۇستىكى تاۋادان، ئويۇقتىكى قاچا، ئىلگۈچتىكى ئۆرە ياقىلىق جۈۋا، كۈلۈڭدا شىكىلداۋاتقان چۆگۈن ھېچبىر قولسىزلا تەۋرىنىۋاتاتتى، تۆكۈلۈۋاتاتتى، قىيسىيىۋاتاتى. بېشى تۆيۈقسىز قايغان كۆككۆزمۇ سەنتۈرۈلۈپ بېرىپ بۇلۇڭدا ئولتۇرۇپ قالدى. بىردەمدىن كېيىن لالەنىڭ ئويغانغىنىنى قاۋۇل بىلەن لەيلىگە خەۋەر قىلغىلى ئۇلار-نىڭ تىنىقىنى پۇراپ ئوقتەك تېز چاپقان كۆككۆز ئېچىنىشلىق مەنزىرىنى كۆرۈپ ھەيرانلىقىدىن كۆزلىرى جاھەك يوغىناپ كەتتى. ئۇلار كەينىدىن بىرى شىددەت بىلەن



قوغلىغاندەك قاپتالغا ـ ئۆيى تەرەپكە قاراپ چىرايى تامـ
دەك تاتارغان ھالدا ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ چېپىۋاتاتتى.
قەدەمنى چوڭ ـ چوڭ چامدىشىدا بەلكىم قىزىمىزنى،
كۆككۆزنى بالدۇرراق كۆرەيلى، بىر ئائىلە بالدۇرراق جەم
بولسۇن دېگەننى ئارزۇ قىلغاندۇ. كۆككۆز دەھشەتلىك ئۇ ـ
لۇغ ئوت دولقۇنىنىڭ ئۇلارنى لەھەڭدەك قوغلاۋاتقىنىنى
كۆردى. بىر قەدەم، يېرىم قەدەم... ئاھا! بۇنداق چاغدا
ئاسماندا ئۇچۇۋاتقان ھەرقانداق تەتۇر پىشانە قۇشنىڭمۇ
كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە قاقشال كاۋاپقا ئايلىنىشى مۇ ـ
قەررەر ئىدى.

كۆككۆز پەقەت قاۋۇل، لەيلىگە يەڭگىل ھۇۋلاپ لالە ـ
نىڭ ئويغانغىنىنى دېمەكچى ئىدى. ئۇ ھۇۋلاپ بولغىچە
ئوت يالقۇنى بىردەمدە قارىغايدەك بەستلىك قاۋۇل، چوقـ
قىلاردىكى شۇرغانلارغا بوي بەرمىگەن گۈلدەك مەغرۇر
لەيلىنى ئۆز قوينىغا ئالدى. كۆككۆزنىڭ سەزگۈر بۇرنىغا
ھەش ـ پەش دېگۈچە كۆيۈۋاتقان گۆشنىڭ ھىدى ئۇرۇلـ
دى. كۆككۆزنىڭ پۇتۇن جىسمى جالاقلاپ تىترىگىنىچە
ئوت چاقناپ تۇرغان غەزەپلىك كۆزلىرىنى ئۆزىگە يامراپ
كېلىۋاتقان يالقۇنغا تىكتى. شۇ تاپتا قوللىرىنى كەڭ يېـ
يىپ ئۈسسۈل ئويناۋاتقان ئوت تاغنىڭ پايانسىز قاپتال ـ
جىلغىلىرىدا ئەمەس كۆككۆزنىڭ بىر جۈپ كۆكۈش كۆـ
زىدە لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتاتتى.

قاراپ تۇرۇشقا بولمايتتى. قاراپ تۇرۇش ئۆزىنىڭ ئۆ ـ
لۈمىنى كۈتۈش دېگەنلىك ئىدى. تاغدا بۇنچە كۆپ جان ـ

لىقلار بار، دەپ ھېچكىم ئويلاپ يېتەلمىگەن ئەمەس. ماگ-مىنىڭ پارتلىشى بىلەن جەرەن - كېيىك، ئارقار - قوتاز، تىيىن - توشقاندىن تارتىپ كەكلىك - دوغداق، قۇشقاچ - توز، چۈمۈلە - ئۆمۈچۈك، قۇرت - قوڭغۇزغىچە ھەممىسى ئۇچالمىغانلىرى ئۇچۇپ، چاپالمىغانلىرى چېپىپ، ئۆمىلە-يەلمىگەنلىرى ئۆمىلەپ بولسىمۇ جېنىنى ئالمىنىغا ئېلىپ، ئۇرۇش يىللىرىدىكى قاچاق ئەسكەرلەردەك قاچتى. جەرەن - كېيىكنىڭ پۇشۇلدىشى، ئارقار - قوتازنىڭ مۆ-رىشى، تىيىن - توشقاننىڭ كىسىلدىشى، شىپىر- شىپىر، دۈپۈر- دۈپۈر تۈياق تۈشلىرى بىلەن قوشۇلۇپ پۈتكۈل تاغ باغرىنى زىلزىلىگە سالدى. كىمنىڭ بۇنداق كۈچلۈك يالقۇندا كۆيۈپ كۈل بولغۇسى بار، ھېچكىمنىڭ. ھەممىگە جان تاتلىق.

دەۋرەپ كەلگەن يالقۇن كۆككۆزنىڭ تۈكلىرىنى چارلاپ، تاپىنىنى كۆيدۈرۈشكە باشلىدى. بىرخىل خەۋپ، ۋەھىمىنىڭ ئەمدى ئۆزى ۋە لالەگە يېقىنلاپ كەلگەنلىكى-نى سەزگەن كۆككۆز ھېشىنى كەينىگە بۇراپلا ياغاچ ئۆي تەرەپكە ئوقتەك چاپتى.

كۆككۆز كۆزئالدىدا چاقماقتەك تېز سۈرئەتتە يۈز بەرگەن بۇ ربئاللىقنى قوبۇل قىلالمايۋاتاتتى. شىددەتلىك ئېقىن ياساپ ئاققان ماگما ئالدى بىلەن قاۋۇل، لەيلى ئىككىيلەنىڭ پۈتىنى يەرگە يىلىمدەك چىڭ چاپلىدى. قاۋۇل بىلەن لەيلى كۆككۆزنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا نېمىدۇر دېمەكچى ئىدى. بەلكىم: «بىزنى تالاپەت باستى، تەقدىر

مۇشۇ ئوخشايدۇ، سەن لالەگە ئوبدان قارا. ئەمدى سەندىن باشقا يۆلەنچۈكمىز قالمىدى، سەندىن ئۆتۈنۈپ قالايلى...» دېمەكچىدۇ. ئۇلارنىڭ چانىقىدا ھاياتقا، كۆز نۇرىغا قانمىغان مېھىر شەبنەمدەك ئۇيۇپ قالغان ئىدى. بۇنداق ئۇشتۇمتۇت يۇز بەرگەن قارا قىسمەتكە نېمە دېگۈلۈك؟...

ھايۋانلار مۇھەببەتنى، كۆيۈنۈشنى بىلمەيدۇ، دەپ كىم دەيدۇ؟ باسماقتىن قويۇۋەتكەن كەپتەر جېنىدا شاپائەتچىسىگە ئۆمۈرلۈك كۇنلۇك بولىدۇ - يۇ، ئەقىللىق بۆرە بالىسى ئۆزىگە يېڭى ھاياتلىق ئاتا قىلغان ئىگىسىگە بۇنداق ۋاپادارلىقنى كۆرسەتمەي تۇرالمىدۇ؟ ياق - ياق، مېھىر- مۇھەببەت ھايۋانلار دۇنياسىدىن ئايلانسۇن. قەدىمدىن تارتىپ بۆرىنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ باقىقانلارنىڭ ھەممىسى بۆرىلەرنىڭ ئادەتتىن تاشقىرى باشقا بىر سۈزۈك دۇنيانى كۆرەلەيدىغانلىقىنى بىلىدۇ. بۆرىنىڭ كۆزى قاراڭغۇدا يانارمىش، دېگەن گەپ بار. بۆرە كۆز قارىچۇقىنى چوڭايتىش، كىچىكلىتىش ئارقىلىق خۇشاللىق، ھەيرانلىق، ۋەھىمە، غەزەپ، چۈشىنىش... قاتارلىق نۇرغۇنلىغان مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. بۆرىنى بۆرە قىلغان ئۇنىڭ كۆزى. بۆرىنىڭ كۆكۈش نۇر بالقىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدىن سەن تەسەۋۋۇر قىلغان باتۇرلۇق، ئۆملۈك، پىدائىلىق، مەردانىلىق... نىڭ ھەممىسى تېپىلىدۇ. بۆرىلەر بىلەن ئىنسانلار ھاياتى چەمبەرچەس باغلانغان. يەر شارىدىكى نۇرغۇنلىغان غارلار ئىنسانلارغا دائىر تۇگىمەس مەدەنىيەت مەنبەسى بولۇپ قالدى. ھالبۇكى، ئاشۇ قەدىمكى

غارلاردا ئادەم، بۆرە تەسۋىرلەنگەن رەسىملەر ئىنتايىن كۆپ.

كۆككۆزنىڭ يۈرىكى تېلىقتى. ئۇنىڭ پەلەككە يەتكەن ئەسەبىي ھۇۋلاشلىرى چەكسىز دالىدا ئەكس سادا قايتۇ-رۇپ ئۆزىنىڭ بۇ خەتەردىن قورقۇپ قالمايدىغىنىنى، تە-بىئەت ئەركىسى ئىكەنلىكىنى نامايان قىلدى.

يىللار كۆككۆزنىڭ كۆز ئالدىدىن كىنو لېنتىسىدەك بىر - بىرلەپ ئۆتتى. ئەنە ھاڭدا كۆزىنى چاپاق بېسىپ ھالسىز ئىكراپ ياتقان، پۈتى سۇنغان مورۇق كۈچۈك. ئەنە لالە تۇغۇلغاندا سوزۇپ ھۇۋلاپ بۇ خۇش خەۋەرنى تاغ دالاسىغا تۇنجى بولۇپ يەتكۈزگەن خەۋەرچى. بۈگۈنگە قە-دەر بولغان بەش يىلدا ئۇلارنىڭ ئۆزىگە يەتكۈزگەن مە-ھىر-مۇھەببىتى، مېھرىبانلىقى كۆزلىرىگە ياش ئولاش-تۇردى. ئۇلار تاغنىڭ شاھزادىسى، مەلىكىسى، ئەركىسى ئىدى. ئۇمۇ لالەگە ئاچا بولۇپ بۇ بەختلىك ئائىلىنىڭ بەختىيار كۈلكىسىنى بىللە كۈلگەن ئىدى، مانا ئەمدى، ھەي ئىسىت...

ھازىرقى بىردىنبىر قىلىدىغان جىددىي ئىش لالەنى بىخەتەر يەرگە يۆتكەش. كۆككۆز گاراڭ كاللىسىنى سىل-كىپ يۈگۈرۈپ ئۆيگەكەلگەندە ياغاچ ئۆي ئالىلبۇرۇن ئۇ-زۇن يىل ئىشلەتمەي تاشلىنىپ قالغان كەپتەرخانىدەك بىر يانغا قىيسىيىپ تۇراتتى.

ـــ ئاننا... داددا... ئاچچا... ھى - ھى - ھى...

كۆككۆز كۆز ئالدىدىكى خەتەرگە تەۋەككۈل قىلىپ

ئۆيگە كىرىپ بۇلۇڭدا ئېچىنىشلىق يىغلاپ ئولتۇرغان لاەنى تۇمشۇقىدا تۇرتكىنىچە ھويلىغا ئېلىپ چىققاندا ئوت يالقۇنى دۆۋىلەنگەن شاخلار، ھويلىغا سايە تاشلاپ تۇرغان قۇچاق يەتكۈسىز قارىغاي - ئېرەنلەرنى كۆيدۈرۈپ ئۇلگۈرگەن ئىدى. يەنە قاراپ تۇرۇشنىڭ ئورنى بارمۇ؟ ئەلۋەتتە يوق. ئۇ تاغ چوققىسىغا ــ قاۋۇل بىلەن لەيلىنى ماگما يالماپ كەتكەن ئۇرۇنغا قاراپ ئېچىنىشلىق بىر ھۇۋلىشۋەتكەندىن كېيىن پۇتىنى سوزۇپ يەرگە چاپلاشتى - دە، لاەنى دەرھال دۇمبىسىگە مىنىشكە ئىشارەت قىلدى.

ــ ئانام... داد...دام...

بالا بىلەن ئاتا ــ ئانا ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتنى نې-مىگە تەڭلەشتۇرۇش مۇمكىن؟ لاله مۇشۇنداق ئەنسىز چاغدىمۇ ئەتراپتىن ئۆزىنىڭ ھىماتچىسى بولغان ئانىسى، دادىسىنى ئىزدەۋاتاتتى.

ــ سىڭلىم چاپسان بول، مەن سېنى ئاشۇلارنىڭ يې-نىغا ئاپىرىمەن، ھۇۋۇ...! كۆككۆز بۇ چاغدا ئۇنىڭدىن باشقا نېمىمۇ دېيەلىسۇن؟ ئىس - تۈتەكلەر زەربىسىدىن كۆزلىرىدىن پۇر - پۇر ياش قۇيۇلۇۋاتقان لاله ئۆزى تالاي قېتىم مىنىپ كۆنۈپ كەتكەن ئېتىغا ــ كۆككۆزگە شې-پىدە مىندى. سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتمەسلىك ئۈچۈن پۇت-لىرىنى ئۇنىڭ قورسىقىغا ھىملاپ، ئىككى قۇلىقىنى مەھكەم تۇتۇۋالدى. لاەنىڭ يۆگىكىنى چىشلىۋالغان كۆككۆز لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ تاغ دالاسىدىكى چىغىر

يول بىلەن پەسكە ئوقتەك شۇڭغۇدى.

شۇ چاغدا بىر سېرىق قۇشقاچ قېچىۋاتقاچ ئۇلارنىڭ سەپىرىگە ئاق يول تىلەپ ناخشا ئېيتتى:

قەدەمدە بىر چاتقاللىق،
سىرغايى ئېرىق، پاتقاقلىق،
تىكەن، تاشلار پۈتۈڭدىن،
تىلەپ قويار پاناھلىق.

تاغلار يولى ئېگىز - پەس،
يول يۇرگەندە بول پەخەس.
تۇمارنىڭنى سۆيۈپ قوي،
تۇمار دېگەن مۇقەددەس.

كۆككۆز بەزىدە قىيان يالاپ كەتكەن چىملىق تۆپە-لىكلەر ئارىسىدا، بەزىدە چىغىرتماق - ئازغانلار، قارىغاي - قېيىنزارلىق ئارىسىدا كېتىپ باراتتى. ئالدىدا بەزىدە تۇ-يۇقسىز ھاڭلارمۇ پەيدا بولۇپ قالاتتى. پەسكە قاراپ ئەگ-رى - بۈگرى سوزۇلغان قىسىلچىقتىن ماڭماقمۇ قىيىن. يول بەك تار، بىر تەرىپى تاغقا سۈركىلىپ ماڭىدۇ. سەللا مۇدۇرۇلسە تاغ ياندىكى چوڭقۇر ھاڭغا ئېتىلىرىۋېتىدۇ. ئۇلار ئىنتايىن ئېھتىياتچانلىق بىلەن قەدەم ئېلىۋاتاتتى. بۇ ئاخىرقى كۈز پەسلى بولغاچقا تاغ تەرەپتىن ئۇرۇلغان مۇزدەك سوغ شامال تەننى دىر - دىر تىترىتەتتى.



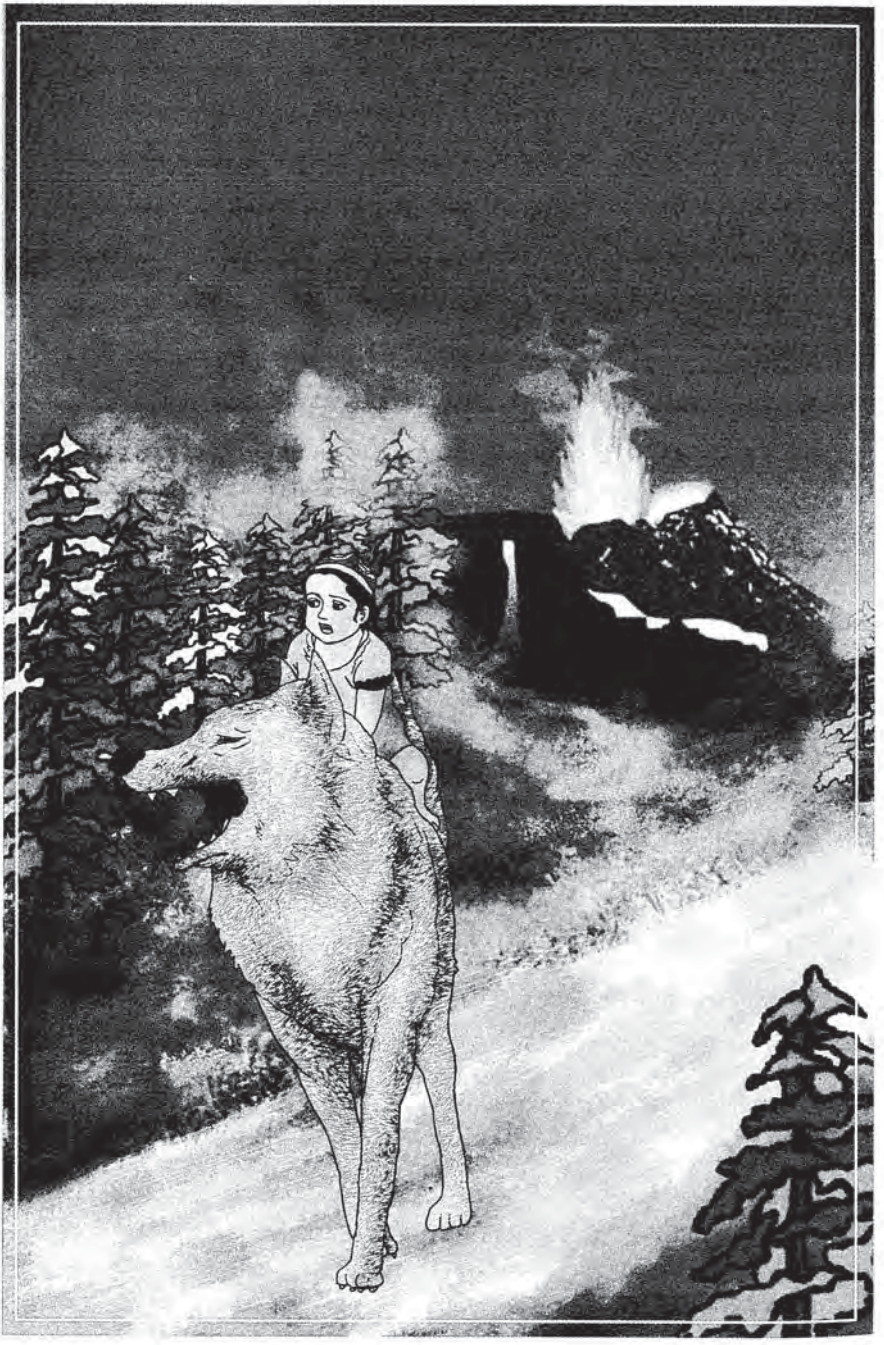
كۆككۆز لالەنى شاخلارغا ئىلىندۇرمەي، تاشلارغا سو-قۇلدۇرماي ئېلىپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ دۇمبە، بويۇنلىرىغا ھۆل تېگىۋاتقىنىنى سەزدى. لالە ئۇن سالماي يىغلاۋاتاتتى. بەلكىم قورسقىنىڭ ئاچلىقىدىن يىغلاۋاتقاندۇ، بەلكىم ئاتا - ئانىسىنىڭ ئاپەتكە ئۇچرىغىنىنى كۆڭلى تۇيۇپ يىغلىغاندۇ ۋە بەلكىم ئەتراپتىكى قويۇق ئىس - تۈتەكتىن تىنالماي بۇرۇنى ئېچىشىپ يىغلىغاندۇ. ئاتا تاغ، ئانا باغ ئىدى. يېتىملىك كىمگە يارىشىدۇ، ھېچكىمگە. تاغدەك مەغرۇر بالىنى قىسمەت بورىنى ئۇ-چۈرۈپ نەلەرگىمۇ ئاپىرار؟

كۆككۆز تاغ - قاپتال، ئېدىر - يايلاقلارنى بېسىپ ئۆ-زى بىخەتەر دەپ بىلگەن كالا تىلىدەك ئۇزۇن بىر پاكار چۆپلۈك دالادا توختىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەس - يادى ئالدى بىلەن يېمەكلىك تېپىپ لالەنىڭ قورسقىنى تويدۇرۇپ يىغدىن پەسەيتىش ئىدى. لالە كۆككۆزنىڭ دۇمبىسىدىن چۈشۈپ پۈتى يەرگە تەگكەندە «ئۇھ» دەپ يېنىك تىندى. كۆككۆزنىڭ قۇلىقىنى قېچىپ كېتىدىغاندەك چىڭ تۇتـ-ۋېلىپ تەرلەپ سىرقىراپ كەتكەن بۇدرۇق قوللىرىنى سىلكىپ ئۇۋلىدى. دالاغا شۇنچە نەزەر سېلىپ ئۆزىگە تونۇش ھېچقانداق نەرسىنى ئۇچرىتالمىدى.

ـــ ئاچچا، كېنى ئانانام... داددام ؟

كۆككۆز ئەڭ ئەنسىرىگەن سوئال سورىلىۋاتاتتى. ئۇ كۆ-زىنىڭ لالەنىڭ سىنچى كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشـ-ىدىن ئەندىشە قىلغاندەك بېشىنى باشقا ياققا بۇرىۋالدى.





ــ ئاشۇ ياقتا كېتىۋاتىمىز...

كۆككۆزكۆڭلىده كەكلىك يا قىرغاۋۇل ئوۋلاپ كېلىشنىمۇ ئويلىدى. خۇددى بىر سېھرىگەر بارلىق مەۋجۇداتلارغا ئاۋاز ئۆچۈرۈش بۇيرۇقى بەرگەندەك، ئەتراپ تىمتاسلىققا چۆككەن. يەرلەر ئانارەك يېرىلغان، تاسمەدەك يول - يول تىلىنغان. دېمەك، بۇنىڭدىن تاغدىكى ماگما پارتلاشنىڭ كۈچلۈك يەر تەۋرەشتىن بولغىنى ئايان بولدى. لالەنى تونۇش جەرەن - كېيىكلەرگە ئېمىتەي دېسە، بۇنداق پاتپاراقچىلىقتا ئۇلارنى نەدىن تاپقۇلۇق؟

ئۇ بىر قېتىم چاتقالىلىق ئارىسىدا دوغداق ماراپ يەرگە مولۇندەك چىڭ چاپلىشىپ ياتقاندا، توشقانلارنىڭ بۆجەنلەرگە ئۆگەتكەن:

سۈتلۈك ئوت، سۈتلۈك ئوت،
غول - يىلتىزى يۈكلۈك ئوت.
بەرپا قىلدى دالادا،
يېشىل چىمەن - بۈكلۈك، ئوت.

ئوت - ئوت، سۈتلۈك ئوت،
يوپۇرمىقى تۈكلۈك ئوت.
ئىچىۋالساڭ سۈتىنى،
ماغدۇر بولار كۈچلۈك ئوت.

دېگەن ناخشىسى ئېسىدىن ئۇشتۇمتۇت كەچتى - دە،

سۈتلۈك ئوتلارنى پۈراپ تېپىپ، چىشلىرى بىلەن گىرت ـ گىرت ئۈزۈپ كېلىپ سۈتى بۈژۈلداپ چىققان ئۇچىنى لالەنىڭ ئېغزىغا سۈركىدى. لالەگە جان كىرىپ ئاستا ـ ئاستا يىغىسى پەسەيدى(بەلكىم ئۇ لالەنىڭ قورساق ئاغرىقىنى ساقايتقاندۇ.) ئېقىندىن ياۋا ياڭاقنىڭ شۆپىكىگە سۇ ئېلىپ كېلىپ ئىچۈردى.

بۇ چاغدا تۇگمىنى، كونا چەللىسى ئۆرۈلۈپ چۈشۈپ جېنىنى ئاران ئالىقىنىغا ئېلىپ قاچقان نۇردۇن بوۋاي تاغدىكى ئوت يالقۇنىنى كۆرۈپ ياقمىسىنى چىشلىدى. ئۇ مۈشۈ يېشىغچە بەش ئاي توختىماي ياغقان يامغۇر ئاپىتىنى، غاز تۈخۈمىدەك چۈشكەن مۆلدۈرلەرنى، زېمىنىنى ئەرش ـ ئەلاغا ئېلىپ قاچقۇدەك كۈچلۈك چىققان قارا بوراننى تالاي قېتىم كۆرگەن بولسىمۇ، ئەمما بۇنداق ئاپەتنى تۇنجى كۆرۈشى ئىدى. بەندىنىڭ نېمە گۇناھى ئۇچۇن زېمىندا بۇنداق ئاپەتلەر كۆپ بولىدىغاندۇ؟ نۇردۇن بوۋاي تاغدىكى ئاسمان ـ پەلەك ئوت يالقۇنىغا قاراپ ئۆزىمۇ شۇ ئوتتا كۆيۈۋاتقاندەك يۈرىكى پۈچىلاندى. ئۇ تاغدا قەدىناس ئاغىنىسىنىڭ بالىسى ـــ تاغ ۋاربىسى قاۋۇل ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسى تۇرسا پۈچىلانماي تۇرالىسۇنمۇ؟ نۇردۇن بوۋاي كۆككۆزنىڭ بىر يۆگەكنى چىشلىگىنىچە دۇمبىسىدە بىر بالىنى ئېلىپ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرۈپ لالەدىن قاتتىق ئەنسىرەپ پېشانىسىگە پاققىدە ئۇرغىنىچە تۇرۇپ قالدى.

ـــ ھايۋان ھايۋانلىقىنى قىلىپ تاغ ۋاربىسىغا بىرەر



زىيان - زەخمەت يەتكۇزۇپ قويمىغىيدى...

خەير - خوش، مېھرى ئىسسىق ماكان

بۇ تاغلارنىڭ زېمىن ئالدىدا نېمە گۇناھى بار بولغىيدى...؟ بەلكىم تاغلار زېمىن گەجگىسىدە تۇرۇپ ئۇنى ئەركىن نەپەسلەنگىلى قويمىغاندۇ، بەلكىم بۇرۇن باشقا جايدىكى تۇتاش كەتكەن تاغلار پارتلاپ ئەمدى نۆۋەت بۇ تاغقا كەلگەندۇ ۋە بەلكىم قاۋۇل قاپقان قۇرماي، لەخمە كولىماي ماراللار تاغ - قاپتاللاردا قۇمدەك ئاۋۇپ زېمىنغا ئېغىرلىقىنى سالغاندۇ، بەلكىم زېمىن بۇ ئېغىرلىقلارنى كۆتۇرەلمەي مۇدۇرۇپ كەتكەندۇ...

بەندە مەيلى قانداق قىياسلارنى قىلسۇن تەبىئەت ئالدىدا هامان ئاجىز. چۇمۇلىچىلىك قۇدرەتكە ئىگە ئەمەس. چۇمۇلە جېنىدا ئۇۋۇسى ئېغىزىنى ئېتىپ قويغان ئېغىر تاشلارنى بىرلىشىپ ئىرغىتىپ تاشلىيالايدۇ - يۇ، لېكىن ئىنسان...

كۆككۆز لالەنىڭ قورسىقىنى ئاز - تولا ئەستەرلىۋالغاندىن كېيىن يان باغرى يوللار بىلەن يەنە بىر كۇزلەككە كەلدى. ئەمدى ئۇ مۇشۇ يەردىن يىراقلاشسا تاغنى مەڭگۇ كۆرەلمەيدىغاندەك ئۇشتۇمتۇت توختاپ ئارقىسىغا شىپپىدە بۇرۇلدى. بۇ بۇرۇلۇشتا ئۆزىنى نەچچە يىل ئىسسىق قوينىدا ئەللەي ئېتىپ باققان تاغدىن كېچەلمەسلىكمۇ، ئۆزىگە يېقىندىن جان ئاتا قىلىپ، مۇشۇ كۇنلەرگە ئۇلاشقان



تۇرغان قاۋۇل بىلەن لەيلىنىڭ تەقدىرىگە ئىچ ئاغرىتىشى. مۇ، قاپتالدىكى قورغان شەكلىدە سېلىنغان كەڭ، ئازادە ياغاچ ئۆيدىن قىيالماسلىقمۇ بار ئىدى.

ــ مەيلى قانداق مۇشەققەت تارتاي، بېشىمغا تاشتەك ئېغىر كۈن كەلسۇن لالەنى ئۇسكەككە ئۇستۇرمەي، تەپ-كەككە تەپتۇرمەي، مۆڭگەككە مۆڭدۇرمەي ساق-سالامەت قاتارغا قوشۇپ، ئۆز سىڭلىم قاتاردا كۆرىمەن. ئۇ خۇددى تاغلارغا ــ قاۋۇل بىلەن لەيلىگە ۋەدە بېرىۋاتقاندەك قۇيرۇ-قىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ بايراقتەك لەپىلدىتىپ قويدى.

لالەنىڭ جېنىنى ئامان ساقلاش ئۈچۈن ئېمىتىدىغان بىر ئانا تېپىش كېرەك. ئۆزىمۇ كۆزى ئېچىلمىغان، مۇشتۇمچىلىك كۈچۈك چېغىدا لەيلى ئانا بولۇپ ئۇنىڭغا سۈت ئىچۈرگەن، ئارپا ئۈمچى بىلەن ئەتلەندۈرگەن. قۇ-چىقىدىن چۈشۈرمەي ئەركىلىتىپ، ئانىلىق مېھرىنى بەرگەن ئەمەسمىدى. مانا يېنىمدىكى بۇ قىز دەل مېنى بېقىپ چوڭ قىلغان ئانامنىڭ يۈرەك پارىسى ــ دە.

كۆككۆز لالەنى مىندۈرگىنىچە پۇراق سېزىمگە تايىنىپ دالالارنى بويلاپ مېڭىۋەردى. گاھ ئوڭغا كېتىپ بېرىپ بىردەمدىن كېيىن تۇيۇقسىز نىشانىنى ئۆزگەرتىپ سولغا بۇرۇلاتتى. ئۇ لېۋى چاكىلداپ ئۇسسۇسىمۇ، تىلى قوناق شېخىدەك ساڭگىلاپ قۇرۇسىمۇ، ئۇچەيلىرى تارتىشىپ دۈمبىسىگە چاپلىشىپ قالسىمۇ لالەنى ئوبدان پاناھلاندۇرۇش ئۈچۈن ئالدىرىدى، چىددى. ئۇ لالەنى ئىس-تۈتەكسىز ئاسمىنى سۈزۈك بىر ماكانغا ئېلىپ بارالىسا

«ئۇھ» دەپ ھاردۇقى چىقارمىكىن - تاڭ؟

ئۆتۈنەي، سىڭلىمنى ئېمىتىپ بېرىڭ

كۆككۆز لالەنى دۇمبىسىگە مىندۇرۇپ يۇرۇپ باشقا بىر تاغ جىلغىسىدىكى قىسىلچاق بوستانلىققا كېلىپ قالدى. قىزىق ئىش، ئاۋۇ تاغقا كەتكەن ئوت ماۋۇ تاغقا كەتمەپتۇ. ئۇ تاغنى مورا قويۇندىغاندەك قاپقارا ئىس - تۈ - تەك قاپلىغان بولسا، بۇ يەردە بوستانلىقتىكى سۇپسۈزۈك ئاسماندا ھەسەن - ھۈسەن ئويناپتتى. ئۇ تاغ قىيا - چىيا - غا تولغان بولسا، بۇيەر تىپتىنچ ئىدى.

«مۇشۇ يەردە جېنىمىزنى جان ئەتسەك بولغۇدەك» دەپ ئويلىغان كۆككۆز تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ لالەنى دۇمبىسىدىن سىيرىلدۇردى. لالە «بۇ قەيەر ئەمدى» دېگەندەك ئەتراپقا ياتسىراپ قاراۋاتقاندا ئۇ تولا يول يۈرۈپ گۈمبەز - دەك ئىششىپ كەتكەن پۈتلىرىنى تۈيدۇرماي يالۋالدى. لالە چىڭ سىقىمداپ مورلىۋەتكەن قۇلاقلىرىنى تىزىغا سۈۋاپ سىلكىپ تۈزلىۋالدى. ئۇگە - ئۇگىلىرىدىكى ھار - دۇقنى تاراتماقچى بولغاندەك سوزۇلۇپ كېرىلدى، ئېغىز - ىنى يوغان ئېچىپ ئەسنىدى. تىزىدىن ئاشقان بولۇق چۆپلەرنىڭ نەمخۇش ھىدىنى ھىدلىغاچ ئۆزىنى چۆپلۈككە تاشلىدى. لالە چۆپلۈك ئارىسىدا بىر كۆرۈنۈپ بىر كۆ - رۈنمەي تاقلاۋاتقان ياۋا توشقانلارنىڭ ئويۇنىغا قىزىقىپ



تۇراتتى. بىر چاغدا يېقىن يەردىلا ئاڭلانغان ئىنچىكە، بوم «قىر - چىر، ھۇۋۇ - ھۇۋۇ» ئاۋازلار كۆككۆزنىڭ تۇيغۇ-سىنى سەگەكلەشتۇردى. ئۇ بىر خەتەرنىڭ شەپىسىنى سېزىپ ئورنىدىن دىككىدە تۇرۇپ كەتتى.

ــ لالە، لالە، ھۇۋۇ...

نەچچە يىل بىللە ياشىغاچقا ئۇلار بىر- بىرىنىڭ خۇي-پەيلىنى ئوبدان بىلىشەتتى. كۆز ئىشارىسى، باش چايقاش، بەدەن سىلكىش، گەپ ئاھاڭىدىن ھەممىنى چۈشىنەتتى.

كۆككۆزنىڭ ئەنسىز كالتە ھۇۋلىشى توشقان قوغلاپ ئويناۋاتقان لالىنى كەينىگە ياندۇردى. ئاڭغىچە كۆككۆز چاقماق تېزلىكىدە لالىنىڭ يېنىدا ئۇنۇپ بولغان ئىدى.

ــ ئەتراپتا بىر شەپە بار، بىر شەپە ھۇۋۇ - ھۇۋۇ...

كۆككۆز شۇتاپتا ئىككى قوللۇق تەييارلىق قىلىپ بولغان ئىدى. بىرى يىرتقۇچ ھايۋانلار لالىگە خەۋپ يەتكۈزمەكچى بولسا ئاخىرقى تىنىقى قالغۇچە ئېلىشىش. يەنە بىرى لالىگە خىرىس قىلماي ئۆزىگە ھۇجۇم قىلسا تىغمۇ تىغ ئېلىشماي، يېڭىلگەن بولۇپ لالىنى مىندۇرۇش-كە ئۇلگۈرسە مىندۇرۇپ، مىندۇرۇشكە ئۇلگۈرمىسە كېيىنى ئۇستىدىن چىشلەپلا قېچىش.

كۆككۆز بوستانلىق دالانىڭ چاتقال - كۆتەك، چۆپ - پاخال، بوران - مۆلدۈر يالىغان لەمپە - ئۆڭكۈرلەرگە سەزگۈرلۈك بىلەن نەزەر سېلىپ قورام تاش يېنىدىكى ئۆڭكۈر ئالدىدا كۈچۈكلىرىگە ئوۋ ئوۋلاشنى ئۆگىتىۋاتقان بىر ئانا بۆرىنى كۆرۈپ يېنىك تىندى. ئەسلىدە بۇ

بۆرىلەر توپىنىڭ ئاۋازىكەن ـ دە.

ئانا بۆرە بىر بوز توشقانىنى بىر تۇپ بالىلىرىنىڭ ئالدىغا ئېتىپ پۈرتىپ، بوغدۇرۇپ، چىشلىتىپ ئويۇن قىلىۋاتاتتى. كۈچۈكلەر ئانىسىنى دوراپ ئالدىغا بىر ئېتىلىپ، پۇشايمان قىلغاندەك كەينىگە ئىككى داجىيىتتى. توشقانغىمۇ جان لازىم ـ دە. ئۇ قاچماقچى بولۇپ تېپىر ـ لىسا قىل بۇرۇتىنى لىكىلدىتىپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشقان كۈچۈكلەر خىر ـ خىر، خۇر ـ خۇرلاپ دەررۇ ھىماتچى ئا ـ نىسىنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋالاتتى. بۇ ئويۇن ئۇدا نەچچە رەت داۋاملاشقاندىن كېيىن ھېلىقى بوز توشقان ئاخىر ئۇلار ـ نىڭ بىر ۋاقلىق مەززىلىك غىزاسىغا ئايلىنىپ كەتتى.

«بۇ يەرنى تىمتاس ماكان دەپ بىلسەم، نەچچە قاقاس ساي، ئېدىر ـ جىلغىلارنى بېسىپ يەنە بۆرىلەر دۇنياسىغا كېلىپ قالدۇقمۇ ـ نېمە؟ بۆرە بۆرىنى تونۇيدۇ، ئاسانلىقچە ئۆز قوۋمىگە ھۇجۇم قىلمايدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق نېمىدىن قورققۇلۇق» دەپ ئويلىدى كۆككۆز. لاله قىرىق ـ ئەللىك مېتىر نېرىدا ئۇيناۋاتقان كۈچۈكلەرنى كۆرۈپ شۇ تەرەپكە چاپىدىماقچى بولۇۋىدى كۆككۆز: «بىز ھازىرچە ئۇلارنىڭ نېمە خىيالى بارلىقىنى بىلمەيمىز. ھاي، جىم» دېگەن مە ـ نىدە لالەنى تۇمشۇقى بىلەن توسىدى.

يەتتە ـ سەككىز كۈچۈكنى ئەركىلىتىپ ئويناتقان ئانا بۆرە بېشىنى كۆتۈرۈپ كۆز ئالدىدا ئاسماندىن چۈشكەندەك تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ قالغان بۆرە بىلەن بالىغا قاراپ خەنجەر چىشلىرىنى چىقىرىپ ئېغىزىنى يو ـ

غان ئېچىپ پۈتكۈل تاغ جىلغىسى، بوستانلىق زىلزىلىگە كەلگۈدەك شۇنداق سۈرلۈك ھۇۋلىدىكى، بۇ ھۇۋلاشتىن تاغ-تاشلىرى شىرىلداپ پەسكە سېيرىلدى. دەرەختىكى قۇشلار ئالاقزادە بولۇپ پالاق-پالاق قانات سىلكىشىپ ئاسمانغا ئۇچتى. ئاخىرقى كەچ كۈزدە چالا سارغايغان غازاڭلار توزۇغان پەيلەر بىلەن بىللە يەر سۆيدى. بالىلىرىمۇ قورقۇپ كىرپىدەك تۈگۈلگىنىچە ئانىسىنىڭ چاتىرىقىغا كىرىۋېلىشتى. بۇنداق ھۇۋلاشتا نېمە مەنە بارلىقىنى بۆرىلەر ئۆزلىرى بىلمىسە، باشقىلار ئاسانلىقچە بىلىپ بولمايتتى.

نەچچە كۈن تۇزۇكرەك بىرنەرسە يېمىگەن لاله كۆك-كۆزنىڭ كۆزىگە، بىردىنلا ئۆزى دەسسەپ تۇرغان چۆپىتەك سېرىق، ئەتسىز پۈت-قوللىرى چوكىدەك ئىنچىكە، ئۇ-رۇق كۆرۈندى. سىڭلىمنى ئىس-تۈتەك دۇنياسىدىن قۇ-تۇلدۇرۇپ چىققان بىلەن ئۇنىڭغا يېتەرلىك ئوزۇقلۇق بولمىسا بەرىبىر ھاياتىغا خەۋپ يېتىدۇ. ئۇ مۇشۇنداق كېتىۋەرسە ماغدۇرسىزلىنىپ چۆپ ئۈستىگە شىلىققىدە ئولتۇرۇپ قېلىشى مۇمكىن. ئانىنىڭ باغرى هامان پاخ-تىدەك يۇمشاق كېلىدۇ. يېلىنىپ باقاي، سىڭلىمنى ئۆز بالىلىرى قاتارىدا ئېمىتىپ بەرسە ئەجەب ئەمەس. كۆك-كۆز سالماق قەدەم بىلەن ئانا بۆرىگە يېقىنلاشتى.

— بۆرە ئانا، سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، سىڭلىمنى ئې-مىتىپ بەرگەن بولسىڭىز...

كۆككۆزكۆڭلىدە پەقەت ئانا بۆرىنىڭ لالەنى بېقىپ قاتارغا قوشۇپ بېرىشىنىلا تىلەيتتى. ئانا بۆرە لالەنى ئې-



مىتىپ بەرسە، لالەنىڭ جېنى ئامان قالسا، ساغلام چوڭ بولسا، ئانا بۆرە مۇشۇنىڭغا كۆنسە، ئۇ ئانا بۆرىنىڭ ھەر-قانداق تەلەپلىرىنى بەجانىدىل ئورۇنلاشقا ھەرۋاقىت تەييار ئىدى.

ھېلىمۇ ئىككى كۈن ئېغىزىغا قاق سالمىغان لالە جىنەستە لەۋلىرىنى تامشىپ ئىسسىق سۈت ھىدىنىڭ بۇرنىغا ئۇرۇلىشىنى تەشنالىق بىلەن كۈتمەكتە. قاش بىلەن كىرپىك ئارىلىقىدىكى ۋاقىت بىر جانىنىڭ ھايات-ماماتىغا بېرىپ تاقىلاتتى. كۆككۆز ئىككىلىنىپ تۇرمايلا ئانا بۆرىنىڭ ئالدىغا مەردانە قەدەم بىلەن چامدىدى. ئون قەدەم ... ئۈچ قەدەم ... بىر قەدەم، كۆككۆز كېلىپ تۇمۇشۇقىنى ئانا بۆرىنىڭ تۇمشۇقىغا يۇمشاق سۈركىگەندىن كېيىن يېلىنىش ئاھاڭىدا ئاسمانغا قاراپ سوزۇپ ھۇۋلىدى. تېنىنى ئانا بۆرىنىڭ تېنىگە يېقىپ ئۆز زۇۋانىدا لالەنى ئېمىتىپ بېرىشنى ئىلتىجا قىلدى. كۆككۆزنىڭ كۆزلىرىدە ئەگىگەن ياشلارنى كۆرۈپ ئانا بۆرىنىڭ باغرى يۇمشىدى.

ئاستا قەدەملەر بىلەن لالەگە قاراپ ماڭغان ئانا بۆرە چوغدەك قىزغۇچ تىلى بىلەن لالەنىڭ پېشانە، يۈزلىرىنى يۇمشاق يالىدى، ئانلىق مېھرى بىلەن سىلىق سۆيۈپ قويدى. ئاندىن سىلىق ھەركەت بىلەن ئالدى پۇتىنى ئۆرىدەپ زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ سۈت توپچىسىنى لالەنىڭ ئېغىزىغا سۈركىدى. سۈت ھىدىنى پۇرىغان لالە چولتۇق-چولتۇق شوراپ ئاچكۆزلۈك بىلەن ئېمىشكە باشلىدى.



تۆتىنچى باب

بۆرە ئۆڭكۈرىدىكى كۈنلەر

مەن غەلىتە مەخلۇقمۇ؟

تاغ قاپتىلىدىكى قوي قۇلىقىدەك ئۇزۇن بوستانلىق. كۆككۆز دۇمبىسىگە مىندۇرۇپ كەلگەن لالە باھار يازنى، ئۆردەك غازنى قوغلاپ، يىللارنىڭ ئۆتىشى بىلەن سەككىز ياشقا كىرىپ، بۇلاق بېشىدىكى شەمشادتەك لىپىدە بوي تارتىپ، بۆرە توپىنىڭ بىر ئەزاسىغا، بۆرە ئانىنىڭ ئەتىۋارلىق قىزىغا ئايلاندى. ئەمدى ئۇ ئاچىسىنىڭ دۇمبىسىگە مىنىپ دالىلارنى ئايلانماقچى بولسا كۆككۆزنى تۆگىدەك چۆكتۈرمىسمۇ ئۇستىگە بۇركۇتتەك شىپپىدە قونالايدۇ، تېخى پۈتىنى ئېھتىيات بىلەن يىغۋالمىسا ئىككى پۈتى ئارىسىدىن كۆككۆز پىيازدەك سۇغۇرۇلۇپ قالىدۇ. لالە «چاپە ئېتىم ، چاپا!» دەپ ئويىنىغانلىرىدا



كۆككۆز چەبدەسلىك بىلەن كۇچ يىغۇالمىسا بېلىنى غىرسىلىتىپ ئېگىپ قويغىلى قىل قالمىدۇ.

ئەنە، ئەينى چاغدىكى كىچىك كۇچۇكلىرىمۇ تۇكلىرى پارقىراپ تۇرغان، تولغان ئوۋچى بۆرىلەرگە ئايلاندى. ئانىسىنىڭ سىگنالىغا مېھرىبانلىقى ئۇلارنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ ئۆچمەس ئەسلىمىلەرنى قالدۇرغان ئىدى. ئۇلار خىلمۇ خىل ئاۋازدا ئوپچە هۇۋلاش ئارقىلىق دۇشمەنلىرىگە ئۆزلىرىنىڭ زور قوشۇن ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، بۆرە ئائىلىسىنىڭ تەڭداشسىز قۇدرەتلىك سۇر - هەيۋىسىنى ئىپادىلەيتتى. بۇنداق چاغلاردا لالەنىڭ تارغاق كۆرمىگەن قاپقارا ئۇزۇن چاچلىرى ئارىسىدىكى بۇلۇت توسقان ئايدەك يۇزىدە هاياجانلانغاندەك تەبەسسۇم جىلۋىلىنەتتى.

ئانا بۆرە هەر يىلى كۇچۇكلەپ بۇ بۆرىلەر يوغان بىر توپقا ئايلاندى. هەرقېتىم يېڭىدىن تۇغۇلغان كۇچۇكلەر كۆزلىرى ئېچىلغاندا تۇنجى بولۇپ هەيران قالىدىغىنى لالەنىڭ بۆرىدەك هۇۋلىشى ۋە ئۆرە مېڭىشى ئىدى. كۇچۇكلەر شوخلۇق قىلىپ دوراپ ئۇنىڭدەك ماڭماقچى بولاتتىيۇ، ماڭالماي گۇلۇپ - گۇلۇپ يىقىلاتتى. يىقىلغانسېرى يەنە شۇنداق ماڭغۇسى كېلەتتى. بۇنداق چاغلاردا ئانا بۆرە كۇچۇكلىرىنىڭ تەنتەكلىكىگە قاراپ كۇلۇپ سالاتتى. «بالىلىرىم، لالە بىزنىڭ توپ ئىچىدە ياشاۋاتقان بولسىمۇ ئادەم بالىسى، شۇڭا ئۆرە ماڭالايدۇ. سىلەرنىڭ بۇ ئۇرۇنۇشىڭلار هامان قۇرۇق ئاۋارىچىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس» دەپ چۇشەندۈرۈپ هۇۋلاپ كېتەتتى.

لاله بۆرىدەك ھۇۋلاپ يۈرگەنده ئەتراپىدىكى كۆچۈك-
لەر ناخشا ئېيتىشىپ ئوينايتتى.

كۆزىمىز دېڭىز،
خەنجەر چىشىمىز.
ئۆتەر تاغلاردا،
باھار، قىشىمىز.

بۆرە بىز، بۆرە،
كۆزىمىز لاپ ـ لاپ.
نېمە ئۈچرىسا،
ئەتمەيمىز ھاپ-ھاپ.
ياخشى، ياماننى،
قىلمىز پەرق.
مەپتۇن بولمايمىز،
ئۈيقۇغا غەرق.

بىلمىز قايسى،
بىزگە كۈشەنده.
قىلىدۇ شادلىق،
نېمە بەخشەنده.

ئىنسانغا ھەمراھ،
بولۇپ ئۆتىمىز.



بىزنى دوست دېگەن،
ئۇمىد كۈتمىز.

لالەنىڭ ئاڭلاش سېزىمى پەۋقۇلئاددە ئۈستۈن ئىدى. ئۇ كۆككۆز بىلەن دالادا ئويىنىغان چاغلىرىدا قول ئىشارىسى قىلىپ يېقىن ئەتراپتا تېيىن بار ئىكەن، تەۋىشىنى ئاڭلاپ قالدىم، دېسە، يەنە گۈگۈمدا تۈرۈپلا ماۋۇ يەردە بىر قۇش ئۇچماقچى بولىۋاتىدۇ، دەپ قوللىرىنى كېرىپ قۇشنىڭ ئۇچقان ھالىتىنى دورايتتى. گاھىدا چىغىرتاق گۈللىرىدىن چەمبىرەك ياساپ بويىنىغا ئېسىۋالسا، گاھىدا ياۋا گۈللەرنىڭ ھەرە چىش يوپۇرماقلىرىنى لېۋىگە بېسىپ پۈۋلەپ ئويناياتتى. كۆككۆز بولسا بويى بىلەن تەڭ ئۆسكەن رەڭگارەڭ گۈللەر ئارىسىدا كېپىنەك، يېڭناغۇچ، سېرىق ھەرىلەرنى قوغلاپ پىرقىرايتتى.

ئۇ بۆرىلەر توپى ئۈۋغا چىقىپ كېتىپ يالغۇز قالغان ئاخشاملىرى بېشىنى يەرگە، پۇتىنى ئاسمانغا قىلىپ جىمىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلارغا تەتۇر قاراپ غارىڭ – غۇرۇڭ ئاۋازدا بىر نېمىلەرنى دەپ پىچىرلايتتى. ئۇ ئانا تەبىئەتنىڭ كېلىدىغان ھەرخىل ئاۋازلارنى ئاڭلاپ تۇرسىمۇ، لېكىن بىلىدىغان سۆزلىرى يەنىلا ساناقلىق ئىدى.

ــ تاغلارنىڭ ئارقىسىدا يەنە بۇنىڭدەك گۈزەل بىر دۇنيا بارمىدۇ؟ تاغنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ كۆرۈپ باقىدىغان كۈنلەر ماڭا نېسىپ بولارمۇ؟ بۇ دالا، بۇ ئۆڭكۈردىن باشقا يەرلەر قانداقتۇ؟ ئۇ يەردىمۇ بالىلار بۆرە كۈچۈكلىرى بىلەن



لەن بىللە ئوينامدىغاندۇ؟ دۇنيانىڭ قانچىلىك چوڭلۇقىنى بىلىپ باقسام...

بالىلارنىڭ ئۆزىگە خاس ساددا تەسەۋۋۇر - خىياللىرى بولماي قالاتتىمۇ؟ ئۇنى كىممۇ توسۇپ قالالىسۇن...

كۆككۆز ئانا بۆرە زورلىمىسا ئوۋغىمۇ ئۆزى خالاپ ئۇنچە كۆپ چىقىپ كەتمەيتتى. يىللار نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۆزگەرتىدىكەن. كۆككۆزنىڭ بۇرۇنقىدەك قىزىققانلىقىمۇ يوق، ئىنتايىن سالماق. ئۇ لالەنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشنى ئۆزىنىڭ مۇقەددەس بۇرچى دەپ بىلەتتى. ئۆتكەن ئىشلار كۆككۆزنىڭ ھېلىھەم ئېسىدە، لالە ئۆڭكۇرگە كۆنەلمىگەن كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ قېرىنداشلىرى ئوۋلاپ كەلگەن تەڭگە گۈللۈك كېيىك تېرىسىنى چىشلەپ كېلىپ لالەنىڭ بەدىنىگە ئوراپ قويدى. بۇ يۇلغۇنەدەك قىزارغان يەڭسىز كېيىك تېرىسى، ئۇزۇن قارا چاچلىرى، بوينىدىكى تىلتۇمارى قوشۇلۇپ ئۇنى بەئەينى گۈزەل تاغ مەلىكىسىگە ئوخشىتىپ قويدى. لالە ئاچىسىنى ئۆرىدەپ قۇچاقلاپ يۇزىگە يۇزىنى يېقىپ «رەھمەت» دېگەن مەنىدە يەڭگىل ھۇۋلاپ قويدى.

لالە ئۆڭكۇر ئەتراپىدا يالىڭاياغ يۇرگەچكە قۇرۇق شاخ، ئۇچلۇق تاشلارغا تولا دەسسەپ پۇتلىرى چاك - چاك يېرىلغان ئىدى. سەزگۈر كۆككۆز بۇنىڭمۇ ئامالىنى قىلىدى. بۆرە ئانا ئوۋلاپ كەلگەن بۆكەن تېرىسىدىن ئىمىشارەت ئارقىلىق لالەنىڭ پۇتىغا چۈرۈق تارتقۇزدى.

لالە بىر كۇنى ئېقىنغا سۇ ئىچكىلى بېرىپ ئۆزىنىڭ

ئېقىندىكى شولىسىغا قاراپ چاچلىرىنى تارىماقچى بولۇپ تۇيۇقسىز يۇزىدىكى يۆگىمەچ ئوتتەك بىر- بىرىگە چىر- مىشىپ كەتكەن بوزلاش تۈكلەرنى كۆرۈپ قورقىنىدىن چىرقىرىۋەتتى.

ــ سۇدا غەلىتە مەخلۇق بار ئىكەن غەلىتە مەخلۇق، - دەپ توختىماي ھۆۋلىدى. ئېسىنى يىغىپ ئېقىندىكى شو- لىغا قايتا ـ قايتا نەزەر سېلىپ غەلىتە مەخلۇقنىڭ دەل ئۆزى ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن تېلىقىپ يىغلىۋەتـ تى.

ــ ئاھ، خۇدا بۇ نېمە ئىش. مەن بۆرىمۇ، ئا- دەمزاتمۇ؟...

بۆرە قىز، بۆرە قىز،
بۆرىلەرگە تۆرە قىز.
ئەتراپىدا بۆرىلەر،
بولغان ئاڭا چۆرە قىز.

بۆرە قىزنىڭ كۆزلىرى،
تىنغان سۇزۇك كۆل ئىدى.
نەزەر سالسا قاياققا،
كۆرۈنگىنى چۆل ئىدى.

بۆرە قىزنىڭ ئەسلىدە،
نەسلى ئادەمزات ئىدى.



ئاينى خىجىل قىلغۇدەك،
گۈزەل پەرىزات ئىدى.

بۆرە قىز، بۆرە قىز،
بۆرىلەرگە تۆرە قىز.
نەسلى بولغاچ ئادەمزات،
ماڭالايدۇ ئۆرە قىز.

بۆرە قىزنىڭ كۆزلىرى،
ئەسلىتەتتى بۇلاقنى.
بۇلاق ئۇنىسىز ئاقاتتى،
نىشانلاپ تاغ ــ يىراقنى.

ئېلىپ كېلەر شامالالار،
گۆھەر زېمىن ھىدىنى.
بىر ھىد ئۇماق قىزچاقنىڭ،
ياشارتار مىڭ جېنىنى.

بۆرە قىزنى كور تەقدىر،
سۆرەپ كەلدى بۇ غارغا.
قىز قەلبىدە كېپىنەك،
ئىنتىلەتتى گۈلزارغا...



بۆرە ئانا ھەيران بولدى

قىشنى چىللاۋاتقان ئاخىرقى كۈز كۈنلىرى يۈز بەر-گەن بۇ بىر قاتار ئىشلار سەبەبى قىز لالەنىڭ قەلبىگە غۇۋا كۆلەڭگە تاشلاپ ئۆتتى. ئۇ ئانىسى بىلەن دادىسىنىڭ بەختسىيار كۈلكىسى، تاتلىق ئەركىلىتىشلىرى، مەڭزىنى يېقىپ سۆيۈپ كېتىشلىرىنى كۆرمىگىلى، بۇنداق مېھىر-مۇھەببەتنى ھېس قىلمىغىلى ئۇزۇن بولدى. ئۇ ئەتراپقا بويۇنداپ ئاتا - ئانىسىنىڭ سېماسىنى ئىزدەيتتى. ئۆزىگە تونۇش ھىدنى ھىدلىماقچى بۇلاتتى. ياكى ئۇلار سېغىر-گەرلىك قىلىپ بىر توپ بۆرىلەرگە ئايلىنىۋالغانمىدۇ؟ ئۇنى ئەتەي ئىزدىتىپ ئويناۋاتامدىغاندۇ؟

ئۇ «ياغاچ تورۇسلۇق ئۆيلىرىم قېنى؟ مەن بۇ قاراڭ-غۇ ئۆڭكۈردە نېمە قىلىمەن؟» دەۋاتقاندەك تىنىمسىز تې-پىرلايتتى. بىر توپ كۈچۈك ئۇنىڭ بۇ خىيالىنى يوق قىلماقچى بولغاندەك ئەتراپىنى چاقپەلەكتەك چۆرگىلەپ «بۇ بۆرە نېمىشقا بىزلەرگە ئوخشىمايدۇ؟... » دەپ ھەيران-لىق ئىچىدە بوينىنى سوزۇپ غىڭشىپ قويياتتى. لالە يەر-لىك خۇمدانغا ئوخشايدىغان كەڭ ئېغىزلىق ئۆڭكۈرنىڭ مېھرابىتەك ئويۇقىدا ھايۋان تېرىلىرىنى كۆرپە قىلىپ ئۇ-يان - بۇيان تېپىرلاپ ياتاتتى. پەقەت كۈن چىققاندا كۆز-نى ئانچە- مۇنچە چېقىپ قويىدىغان يىڭنىدەك ئۇچلۇق نۇرنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئۆڭكۈر ئىچىدە كۈچۈكلەرنىڭ

كۆزلىرى لامپىدەك لاپ-لاپ يېنىپ تۇراتتى.

كۆككۆزمۇ بۆرە ئانىسىنىڭ لالەنى يەكلىمەي ئېمىتىپ بەرگىنىدىن، لالەنىڭ ئاسمانىنى ئۆرۈۋەتكۈدەك قەھرلىك ئاۋازدىكى يىغلىرىنىڭ پەسەيگىنىدىن، كۈندىن - كۈنگە ئەتلىنىپ، سەمرىپ ماڭغىنىدىن ئالەمچە خۇشال ئىدى. كۆككۆز كۈچۈكلەرگە سىلەرمۇ مېنىڭ بۇ سىكلىم بىلەن ئىناق ئۆتۈڭلار، ئۇ بىزگە مېھمان، دەيتتى.

كۆككۆز ئۆز خىيالىنى سۈرۈۋاتقان دەل شۇ پەيتتە بۆرە ئانمۇ ئاشۇ ئۇنتۇلماس مىنۇتلارنى تەكرار ئەسلەپ چىقتى. بۆرە ئانا كۆكۆزنى كۆرۈپلا ئۇزۇن زامانلاردىن بېرى يىتتۈرۈپ قويغان گۆھىرىنى تۈيۈقسىز تېپىۋالغاندەك ئىنتايىن ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتاتتى.

ــ ئاشۇ شۇمىدۇ؟ شۇ، دەل شۇ. ئۇ ئامان قالغان بولسا بەش ياشقا تولغان بولاتتى. ئەنە يېڭى تۇغۇلغاندا قومۇش كۆتكى تىلىۋەتكەن سول قۇلىقى، قۇلىقىدىكى ھەرە چىش ئىزلار. ئانا كۆڭلى نېمىدېگەن سەزگۈر - ھە. ئانا يۈرىكى ئۆز يۈرەك پارىسىنى تونۇيالماي قالامدۇ؟ ئۇ-نىڭ ماڭا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشىغىنىنى. ھېلىقى كۈن-دىكى مەردانە قەدىمى كۆڭلۈمنى ئاجايىپ سۆيۈندۈردى دېسە. نېمە ئىشلار بولغىنىنى ئەمدى بىلدىم. بالام كەي-نىمدىن مېڭىپ تۇيۇقسىز يوقاپ كەتكەندە ئۇ بېرەر چوڭ-قۇر جايغا مۇدۇرۇپ كېتىپ ھوشىنى يوقاتقان. شۇڭا، «بالام، سەن نەدە، كەپسىزلىك قىلماي چاپسان چىق» دەپ تونۇش ئاۋازدا شۇنچە ھۆۋلىسامۇ جاۋاب بەرمىگەن.

نەچچە كۈن ئۆتكەندە ئاق كۆڭۈل، ياخشى نىيەتلىك تاغلىقلارغا ئۇچراپ قېلىپ ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ ئۆيىدە باقـقان. كۆككـۆزنىڭ لالەنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ سۇئۇنـۇش، يېلىنىشلىرىدىن ئايانكى، بالامنىڭ ئۇ شاپائەتچى تاغلىـق لىرى ئۇشتۇمتۇت بىر پىشكەللىككە ئۇچرىغان. توغـرا، بالام كۆيۈك تاغ تەرەپنى ئىما قىلىپ ھەسرەتلىك ھۇۋلـدى ئەمەسمۇ. يەر تەۋرەپ يانار تاغ پارتلىغاندا ئۇلارغا چو قۇم بىر ئىش بولغان. بۇ قىز چۈقۇم ئۇلارنىڭ بالىسى، يا نەۋرىسى.

كۆككۆز ئۇلارغا ئۆز ساداقەتمەنلىكىنى بىلدۈرۈش، ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغان شاپائەتچىسىگە جاۋاب قايتـۇرۇش ئۈچۈن ھاياتى خەۋپ ئىچىدە قالغان لالەنى دۇمبـسىگە مىندۈرۈپ كېلىپ بۇ خەتەرگە تەۋەككۈل قىلغـان. ئەنە ، ئۇ كېچە ـكۈندۈز بۇ كىچىك بالا يېنىدىن بىر قەدەمۇ ئايرىلماي قاراۋۇللۇقتا تۇرۇۋاتـمامدۇ. ئاھ، بالام، يۈرەك پارەم، بەش يىل ئۆتكەندە سېنىڭ ئۆز ئايىغىڭ بىلەن ئالدىمغا كېلىشىڭنى كىم ئويلىغان. بىزنى ئۈچراشتۇرغان، بەش يىللىق ھەسرەتلىك كـۆز ياشلىرىمنى قـۇرۇتقان بۇ بالىغا مىڭ رەھمەت بالام. مەن سەن ئۈچـۈن، سېنىڭ ھاياتىڭنى قۇتۇلدۇرغان شەپقەتچىڭ ئۈچۈن بـولسىمۇ بۇ بالىنى پەپلەپ ئۆستۈرۈپ قاتارغا قوشمەن.

لالە باشتا سېنى ئېمىتمەي تۇرىۋالغان، يېقىن كـەلمىگەن نادانلىقىمنى كەچۈر. مانا مەن يېنىڭدا تۇرۇپتىمەن. سېنىڭ مېھرىبان ئانـاڭ بولۇپ ئەتـۇزارلاپ قاتارغا

قوشىمەن. قورقما، قىش كەلگەن، قەھرىتان زېمىننى مۇزغا ئورىماقچى بولغان بولسىمۇ مانا مەن يېنىڭدا بار. سېنى پاختىدا چوغ ساقلىغاندەك ئىسسىق ساقلايمەن، بالام.

كۆككۆزگە ئۇنىڭ مېنىڭ يۈرەك پارەم ئىكەنلىكىنى بىلدۇرەيمۇ؟ ياق، ھازىرچە جىم تۇراي. ئاھ، يۈرەك پارەم، بۇ ئوكۇممۇ - چۈشۈممۇ؟ بەش يىل ئالدىدا مەن يىرتقۇچلار يېپ كەتتى، دەپ يۈرگەن بالام ئەمدى زورىيىپ تاغدەك بەستى بىلەن كۆز ئالدىمدا تۇرمامدۇ مانا. ئاھ، كەنجىتايىم، سېنى شۇ چاغدا قانداق پالاكەت باسقان بولغىيدى؟ داداڭنىڭ، مېنىڭ، ھەمراھلىرىڭنىڭ بۇ بەش يىلدىن بېرى قانچىلىك ئازابلانغىنىمىزنى بىلەمسەن؟ ئا-شۇ چاغلاردا داداڭ سېنىڭ ھىدىڭنى ئالماقچى بولۇپ ھەر كۈنى گۈگۈمدا بىر جۈپ مەردانە كۆكۈش كۆزىدىن لاپ - لاپ ئۇچقۇن چاچرىتىپ تاغقا قاراپ تىنىمسىز ھۇۋلىغان. سېنىڭ دېرىكىڭ بولمىغانسېرى داداڭنىڭ ئەزەپلىك چىرايىغا تىك باقالمىدىم. داداڭنىڭ مالامەت تاشلىرى ھېلىمۇ پات - پات پېشانەمگە تېگىپ تۇرىدۇ. داداڭ يىراقلاردا ئۆۋ قىلىۋاتقاندىمۇ سېنى بىردەم ئېسىدىن چىقارغىنى يوق.

ئانىنىڭ باغرى دېڭىزدەك بىپايان، تاڭدەك سۈرۈك، پاختىدەك يۇمشاق بولىدۇ. ئانا بۆرە ئازاب جاڭگىلىدا يەنە قاچانغىچە سەرسان بولۇپ يۈرگەي. بەس، بۇ جۇدالىق دەملىرىگە خاتىمە بېرىدىغان چاغ كەلدى. ئانا بۆرە ئۆزىنى



تەمكىن تۇتۇشقا شۇنچە تىرىشىپ باققان بولسىمۇ، ئاخىر بەرداشلىق بېرەلمەي يەنە كۆككۆزگە تونۇشلۇق بەردى. ئىككىسى قايتىدىن بىر- بىرىنى پۇرىشىپ يېقىنلاشتى. تېنىنىڭ قات - قېتىغا سىڭىپ كەتكەن تونۇش ھىدتىن مەستخۇش بولۇشۇپ كۆزلىرىدىن دەريا ئەگىدى.

ـــ ئۇچ ئايلىق چاغلىرىڭ بولسا كېرەك، ئاكا - ئا - چىلىرىڭ ئۆڭكۈردە يېتىۋېرىپ زېرىكىپ كەتتۇق، دالىلارنى ئايلاندۇرۇپ كەل، دەپ تۇرىۋېلىشتى. مەن ئا - پىرايمۇ، ئاپارمايمۇ دەپ ئارىسال بولۇپ تۇرغاندا ئاكا - ئاچىلىرىڭ خۇددى ساڭا: « سىڭلىم سەن ئۆيىمىزنىڭ ئەركىسى بولغاندىكىن ئاپام سېنىڭ گېپىڭنى يىرىمايدۇ. سەن دەپ باقساڭچۇ» دېگەندەك ماڭا سۇۋۇنۇپ، يېلىنىدىڭ(بەلكىم، ئاشۇ چاغدىكى ماڭا بولغان ئامراقلىقىڭنى خاتا چۈشىنىۋالغاندىمەن.)ھەرقانچە باغرى تاش ئانا بولسىمۇ بۇنداق چاغدا باغرى ئېرىمەي تۇرالارمۇ؟ بالىلىرىنىڭ تەشنالىق ئىلكىدىكى كۆزلىرىگە قاراپ ئەلۋەتتە شۇرىرىدە ئېرىيدۇ.

ـــ ئانا، مەن بۇ ئۆڭكۈرگە كەلگەندىن بېرى دادامنى پەقەت كۆرۈپ باقمىدىما؟

ـــ داداڭنىڭ ھەر قېتىم ئۆڭكۈرگە ئاياغ بېسىشى سېنىڭ لاله بىلەن شامالدىغىلى كېتىشىڭ بىلەن تەڭ كېلىپ قالدى. داداڭ سېنىڭ تامدەك تىمەن ئۆسكىنىڭى كۆرسە قانچە سۆيۈنەر؟ ئۇ يىراقتا ئوۋ ئوۋلاش، ھەمراھ - لىرىڭغا ئوۋلاش ماھارىتى ئۆگىتىش، ئولجىلارنى بىزگە

يەتكۈزۈش بىلەن ئاۋارە. مېنىڭ يېشىمىمۇ خېلى بىرىيەرگە بېرىپ قالدى، بار جاپانى بىچارە داداڭ ئۆزى يالغۇز تار-تىۋاتىدۇ. سەنمۇ قولۇڭدىكى بۇ ئىشلىرىڭنى پاتراق تۈگەتىپ داداڭغا قاراشساڭ بولاتتى بالام.

سېنى چېچەن بولسۇن دەپ،
ئاق سۈتۈمنى بەرگەنمەن.
قاچانلاردا ئېيتمسەن،
سەن دېگەندەك مەرگەن مەن.

قۇلان گۆشى بەرگەنمەن،
ئىلىكلىرى تولسۇن دەپ.
كېيىك ئۆتى بەرگەنمەن،
تاغدىن - تاغقا ئۇچسۇن دەپ.

قىش ئۇزاپ باھار كەلگەندە لالە ئۆڭكۈر ئالدى ۋە ئەتراپتىكى چاتقاللىققا بېرىپ ئويناىدىغان بولدى. ئۇ پات-پات بۆرىلەردەك سوزۇپقىنە «ھۇۋۇ - ھۇۋۇ» دەپ ھۇۋلاپ قوياتتى. قىزىق يېرى ئۇنىڭ ئالمىدەك سۈزۈك، پارقىراق يۈزىنى شالاڭ كۈل رەڭ تۈكلەر بېسىشقا باشلىدى. لالەنىڭ كۈندىن - كۈنگە لەيلىگە ئەمەس، بەلكى قويۇق ساقاللىق قاۋۇلغا ئوخشاۋاتقانلىقىدىن ھەيران بولغان كۆككۆز تۈك-لەرنى چۈشۈرۈۋەتمەكچى بولغانىدەك پات - پات چوغدەك تىلىدا لالەنىڭ يۈزىنى يالاپ قوياتتى.



ئەمما كۆچۈكلەر لالەنىڭ يۇزىنى تۇك بېسىپ كۆندىن ـ كۈنگە ئۆزلىرىگە ئوخشاۋاتقانلىقىدىن خۇشال بولسا، تۆت پۇتلىماي، ئۆرە مېڭىشىدىن ھەيران ئىدى. لالە بىر كۈنى قۇرت ـ قوڭغۇزلارنى تاياقتا ئىلىپ چاپتۇرۇپ ئويناسا، بىر كۈنى ئۆزىنى كۆرۈمسىز كۆرسەتكەن يۇزىدىكى تۈك ـ لىرىنى يۇلغاچ چۆپلۈكتە ئوڭدىسىغا يېتىپ ئېغىنايتتى.

قورسىقى تويمىغان لالە بىر قېتىم يېڭىدىن چىققان ھەرىدەك ئۆتكۈر، يېڭىدەك ئۇچلۇق چىشلىرى بىلەن بۆ ـ رە ئاننىڭ سۈت توپچىسىنى قاتتىق چىشلىۋالدى. بۆرە ئانا ئېچىنىشلىق ئىڭراپ خۇددى قاپقانغا دەسسىۋالغاندەك بىئارام بولۇپ ھوشىدىن كەتكىلى قىل قالدى. ئانا دېگەن بالىنىڭ قايسى ئېغىرچىلىقىنى كۆتۈرمەيدۇ. بۆرە ئانا تې ـ نىگە يۇلغۇن شېخى سانجىلغاندەك بۇ قاتتىق ئاغرىقنا چىداپ لالەگە ئالىيىپمۇ سالمىدى.

ئۇ ئاستا ـ ئاستا ئۆڭكۈر ئەتراپىدىكى ھارۋا چاقـ ـ دەك ئۆمۈچۈك تورلىرى قاپلىغان، قۇرۇق شاخلار يوللارنى پەرق ئەتكۈسىز قىلىۋەتكەن ئورمانىدىن ياۋا مېۋىلەرنى تې ـ رىپ يېيىشنى ئۆگەندى. كۆككۆزمۇ قېرىنداشلىرى بىلەن ئويناغاچ لالەنىڭ كۆڭلى نېمىدە خۇش بولسا ئۇنىڭ پۇتـ ـ غا سۇۋۇنۇپ، ئەرمەك بولۇپ يۇردى. گاھى كەكلىك، بۆدۈ ـ نە تۇخۇملىرىنى ئېلىپ كېلىپ: «سىڭلىم، بۇنى ئـ ـ چىۋال، قۇۋۋەت بولىدۇ» دەيتتى. ئۇنىڭ تېزراق چوڭ بو ـ لۇپ ئۆز قاتارىغا قوشۇلۇشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتى.

بۆرىدەك ھۆۋلىغىنىم نېمىسى

كۈچۈكلەر دۇنياسىدا لالەنىڭ ئۇلار بىلەن بىللە ئويناشماسلىقى مۇمكىنمۇ؟ لالە «ئويناشمايمەن» دەپ تۇرۋالسا ئاشۇ بىر توپ شوخ ، كەپسىز كۈچۈكلەر «لەببەي!» دەپلا تۇرارمۇ، مۇمكىن ئەمەس. ئۇلار چىرقىرىشىپ، خىرقىرىشىپ تاغ - دالانى بېشىغا كىيىپ كۆكۈلۈك ئويناۋاتقاندا، يېنىدىن بىرەر دانە پىر - پىر چاشقان يا لۆم - لۆم سازاك ئۆتۈپ قالغۇدەك بولسا، ئايھاي! قوللىرى بىلەن ئىتتىرىپ ئاسمانغا ئېتىپ، قىلىچ بىسىدەك ئۆتكۈر تىرناقلىرىدا قامالالاپ توختىماي ھۆۋلىشاتتى. لالەنمۇ «بىز - دەك ھۆۋلا» دېگەندەك تېرە پېشىنى چىشلەپ تارتقۇشلايتى. لالەمۇ كۈچۈكلەرنىڭ كۆكۈلىنى ئاياپ قولىنى كانايچە قىلىپ ئىنچىكە ئاۋازدا سوزۇپ ھۆۋلايتتى. كۈچۈكلەر بۇ «ھۇۋۇ - ھۇۋۇ» نى ئاڭلىغان ھامان دەررۇ ئويۇنلىرىنى توختىتىپ قىل بۇرۇتلىرىنى لىكىلدىتىپ نەمخۇش بۇرنىنى يالىغاچ لالەنىڭ كانايچە قىلغان قوللىرىغا ھەم شامالدا دولقۇنلىنىپ ئۇسسۇل ئويناۋاتقان قاپقارا چاچلىرىغا مەپتۇن بولاتتى. ئۇ گاھى ئويۇن قىلىپ تۆت پۇتلاپمۇ مېڭىپ قويياتتى.

— قاراڭلار، لالە بىزدەك ماڭالايدىكەن.

— ئۇ ھەم بىزدەك چىرايلىق ھۆۋلىيالايدۇ.





— ئۇ بىزنى دوراۋاتىدۇ.
— ئۇ ئەسلىدە مۇشۇنداق تۆت پۇتلاپ ماڭسا بولاتتى.
— بىزمۇ نېمىدەپ ئۇنىڭدەك ئىككى پۇتلاپ ئۆرە ماڭمايمىز؟
— ئانىمىز خاپا بولىدۇ.
— ئانىمىز خاپا بولمايدۇ، بىزدە ئۇنداق قۇدرەت يوق.
— ماڭ - ماڭ، سەن بۆرىلەرنى شۇنچە يارامسىز چاغلامسەن...

لاله بولىنىۋاتقان بۇنداق قىزىقارلىق پاراڭلارنى ئاڭلىسا تېلىفىپ كۈلۈپ كېتىدۇ...

شۇ كۈنلەردە كۆككۆزنىمۇ نۇرغۇن خىياللار دۆۋىسى بېسىۋالغان ئىدى. ئۇ يالغۇز پات - پات تاغدىن چۈشۈپ يىراقلارنى ئايلىنىپ كېلەتتى. لاله نۇرغۇن بوران - چاپ-قۇن، قار - شىۋىرغان، باھار - يازنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈپ سەككىز ياشقا كىرىپ قالدى. ئۇنىڭ ئۆمۈر بويى بۆرىلەر بىلەن بىللە بۇ ماكاندا ياشىشى مۇمكىنمۇ؟ ئۇمۇ بالىلىق-نىڭ ئالتۇن پەسلىگە چۆمۈلۈپ، بالىلىقنىڭ ھۇزۇرىنى قانغۇچە سۈرۈپ تەڭتۈشلىرى بىلەن بىللە ئويناشى، مەكتەپكە بېرىپ خەت ئۆگىنىشى، دۇنيانى تونۇشى لازىمغۇ؟

گەرچە ئاكا - ئاچىلىرىم، ئىنى - سىڭىللىرىم ئۇنى مېنى ئارىغا ئالغاندەك ئۆز بىلىپ بىللە ئويناغان، جەرەن-كېيىك گۆشلىرىنى بىللە يېيىشكەن بولسىمۇ، كۆڭلىدە ئادەملەر دۇنياسىنى سېغىنماسلىقى مۇمكىنمۇ؟ ياق، كۈن-

لەر بۇنداق كېتىۋەرسە بولمايدۇ؟ ئۇ مېنىڭ شەپقەتچىمىنىڭ ۋارىسى، قاۋۇل جەمەتىنىڭ يىلتىزى. دۇنيانىڭ ھېچقانداق يېرىدە تەنھا جانلىق بولمايدۇ. مەن قانچىلىك جاپا - مۇشەققەت تارتىشىمدىن قەتئىينەزەر ئۇنىڭ تۇغقاندىن ئىبارەت تېپىپ لالەنىڭ ئامانلىقىنى بىلدۇرىشىم كېرەك. بۇ چاغدا لاله خالىسا بىز بىلەن بىللە ياشار، خالىمىسا تۇغقانلىرى يېنىدا تۇرسىمۇ مەيلى. بۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ رىشتىمىز ئۇزۇلۇپ قالمايدىغۇ. كۆرگۈم كەلسە پات - پات يېنىغا بېرىپ يوقلاپ تۇرسام بولىدۇغۇ؟ ئىسىت، بۇلارنى نېمىشقا بۇرۇنراق ئويلىمىغاندىمەن.

بىراق، شۇنداق شېرىن خىياللارنى قىلغان بىلەن ئۇنىڭ تۇغقانلىرىدىن بىرنى تونۇمىسام، قانداق قىلغۇلۇق؟ ھەئە، راست! ھېلىقى تۇگمەنچى بوۋاينى ئىزدەپ تاپسام، بەلكىم تۇگمەنچى بوۋاي ئۇنىڭ تۇغقانلىرىنىڭ دېرىكىنى قىلىپ بىرەر ياكى بولمىسا تۇگمەنچى بوۋاينىڭ قىزى بولۇپ چېيىنى قاينىتىپ بەرسىمۇ ئادەملەر دۇنياسىدا جېنى ياشىرىپ قالار، تۇگمەنگە ئۇن تارتقىلى كەلگەنلەر - دىن بىرەرسى لالەنى تونۇپ قالامدۇ تېخى...

ئەگەر تۇگمەنچى بوۋايمۇ يانار تاغ پارتلىغان ھېلىقى يىلى كەلكۇندەك يامرىغان ئوت يالقۇنىدا قازالاپ كەتكەن بولسىچۇ؟ ھەممە خىيالنىڭ راست بولۇپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس. «كۆزدىن ئايرىغان ئىگەم ھاسىدىن ئايرىماس». ئىزدەي، ئىزدەي. ئېرىنچەكلىكىم ۋە بىخۇدلۇقۇم بەلكىم ئۇنى بۇ تاغقا بىر ئۆمۈر بەند قىلىپ قويىشى

مۇمكىن. بەل قويىۋەتمەي ئىزدىسەم ھامان جاھانناڭ بىر بۇلۇڭ - پۇشقىقىدىن تېپىپ قالارمەن. يېقىندىن بىرى لالەنىڭ جىمغۇرلىشىپ كېتىشىمۇ بەلكىم مۇشۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك.

كۆككۆز مۇڭداشقان چاغلىردا ئانا بۆرىگە ئۆزىنىڭ خىياللىرىنى ئېيتىۋىدى، ئانا بۆرە ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى.

— نېمە دەپ جۆيلۇۋاتىسەن؟ سەن بىزگە دائىم گەپ-پىنى قىلىپ بېرىدىغان ھېلىقى كىمىتى...

— قاۋۇل دادام بىلەن لەيلى ئانام.

— ھە شۇلار ئەگەر تۇيۇقسىز يانارتاغ پارتلاپ تالاپەت-كە ئۇچرىمىغان بولسا سېنى بىزنىڭ يېنىمىزغا يولغا سېلىپ قويارمىدى؟ ياق، ئەسلا ئۇنداق قىلمايتتى، بەلكى يېنىدا ئەتىۋارلاپ بېقىپ قاتارغا قوشاتتى. بۇ گەپلەرنى لالە ئۆزى تەشكەن ئوخشىمامدۇ؟

— ياق، ئۇنداق ئەمەس.

— لالە ئەنە بالىلىرىم بىلەن ئىچەكسىپ كەتتى. بۇ يەردە بىر ئوبدان تىنچ ، خاتىرجەم ياشاۋاتقان لالەنى سو-كۇلدىتىپ يۇرمەن دېسەڭ، ناۋادا ئۇ بىرەر پېشكەللىككە ئۇچراپ قالسا ئۇلارنىڭ يىلتىزى كۆيۈپ كۇل بولىدى دې-گەن گەپ. سەن بۇلارنى ئويلاپ باقتىڭمۇ؟ سېنى دەپ بار-لىق مېھرىنى بىرىپ ئېمىتىپ بېقىپ چوڭ قىلغان بۇ قىزىمدىن قانداقمۇ رىشتىمنى ئۈزەلەيمەن؟ ھۇۋۇۋ...

ئانا بۆرە ھېلىلا لالەدىن ئايرىلىپ قالىدىغاندەك بۇ

زەربىگە بەرداشلىق بېرەلمەيدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ بوينى-نى تۆرۈپ ھۇۋلىغاندا كۆزلىرىدىن تامغان مەرۋايىتتەك سۇزۇك ئىككى تامچە ياش مەڭزىدىن دومىلاپ سارغۇچ چۆپ ئۈستىگە تامدى.

ــ بۇلارنى مېنى ئويلىمىدى دەمسىز، ئانا. ھېلىمۇ بۇ بىر نەچچە يىلدا قانچە قېتىم كۆچ - كۆچ قىلدۇق، بۇ سىزگە مۇشۇ دالانىڭ ئېگىز - پەس داۋانلىرىدەك ئايانغۇ. بۇ ھاياتنىڭ شامىلى بىزنى يەنە قانچە قېتىملاپ كۆچ - كۆچكە مەجبۇرلايدۇ، بۇنىسى نامەلۇم. ھەر قېتىم لالەنىڭ ئۇزۇن چېچىنى لەپىلدىتىپ بايراق قىلىپ كۆچ - كۆچلەپ يۈرسەكمۇ بولماس. كۆرگەنسىز، يۈزىنى ئىرماق - ئىرماق تۆك باسقان. بۇرۇنقى قىزىل ئالمىدەك پارقىراپ تۇرىدىغان نۇرانە چىرايىدىن قىلچە ئەسەرمۇ يوق. ئۇنىڭ نەرى ئادەم بالىسىغا ئوخشايدۇ؟ بەلكىم ئۇ كۆڭلىمىزنى ئاياپ چىش يېرىپ بىزگە بىر نېمە دېمىگەن بىلەن، دەردىنى كۆڭلىدە بىلدىغاندۇ. يالغۇز قالغانلىرىدا تالاي قېتىم بۇقۇلداپ يىغلىغاندۇ؟ شۇڭا ئانا، ماڭا سەپەر بېرىڭ. قەدىمىگە ئاقيول تىلەڭ.

ئانا بۆرە قۇلىقىنى يىكتەك تىكلەپ كۆككۆزنىڭ ئو-رۇنلۇق گەپلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن قايىللىق بىلەن «بارساڭ بار» دېگەن مەنىدە بېشىنى لىڭشىتتى.

ــ ئانا، ئەمىسە، لالە سىزگە ئامانەت، مەن بېرىپ ھېلىقى تۇگمەنچىنى ئىزدەي.

ــ بارغىن، بالام، ئاق يول بولسۇن. لالەدىن خاتىر-

جەم بول. بولمىسا لالەنى خەۋەرلەندۇرۇپ قويۇپ ماڭامەن؟

— بۇ سەپىرىمدە تۇگمەنچى بوۋاينى تاپالامدىم، تاپالمامدىم بىلمەيمەن. ئەڭ ياخشىسى لالە ھازىرچە بىلمەي تۇرسۇن. مېنىڭ ئۇنى تۇيۇقسىز خۇش قىلىۋەتكۈم بار.

تاغ باغرىدىكى نەي ئاۋازى

كۆككۆز شۇنداق خىياللارنى قىلىپ يۇرۇپمۇ لالەگە قىيالماي بىر نەچچە كۈن ئارتۇق تۇرۇپ قالدى. بۇ سەككىز يىلدا كۆككۆز لالەنىڭ مېڭىش ـ تۇرۇشى، چىرايىدىكى سۈلغۇنلۇقتىن نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلىۋالدى. كۆككۆز بەزىدە ئۇنىڭغا سۇركىلىپ غىڭشىپ، قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتىپ، سۇۋۇنۇپ، ھۇۋلاپ دېگەندەك ئۆز ئويىنى ئۇقتۇرسا، لالەمۇ قول ئىشارىسى، بىلدىغان تىللىرى بىلەن ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلدۇرۇپ كەلدى.

كۆككۆزنىڭ ھېلىمۇ ئېسىدە. ئۇ لالەنىڭ نېمىشقا ئانىسىغا ئوخشاش گۈزەل چىرايىنىڭ يوقلىپ كەتكەنلىكىنى تېگىگە يېتەلمەي يۇرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە لالە خۇددى ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلۋالغاندەك: «مېنىڭ ئايدەك چىرايىم قېنى؟ نېمىشقا يۈزلىرىمنى بۇنداق تۈك بېسىپ كېتىدۇ. مەن ئادەمزاتمۇ يا بۆرىمۇ؟» دېگەن مەنىدە چىرايىدىكى تۈكلەرنى كۆرسىتىپ دەم ھۇۋلاپ دەم



چۈشىنىكسىز تىلدا بىر نېمىلەرنى دېدى. ئۇ بەلكىم يەنە «تۇغۇلغاندىكى ئايدەك چىرايىم نېمىشقا بۇنداق بولۇپ قالغاندۇ ياكى ئانام مېنى تۇكلەش چىراي تۇغقان بولغىيە- مىدى ، مەن يۇزۇمدىكى بۇ تۇكلەردىن قانداق قىلسام قۇ- تۇلالايمەن...» دەۋاتقاندۇ.

كۆككۆز نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئويلىدى. بۇ تۇك بەل- كىم بۇرە ئانا ئۇنى ئېمىتكىنىدىن پەيدا بولغاندۇ، بەلكىم ياۋا مېۋە يېگىنى، قۇش تۇخۇملىرىنى ئىچكىنىدىن چىق- قاندۇ، تەبىئەتتە سىرلىق ئىشلار بولمايدۇ، دەپ كىم ھۆد- دە قىلالايدۇ، ھېچكىم. ئىشلارنىڭ بۇنداق بولۇشىنى كىم ئويلىغان. دېمىسىمۇ ئۇرە مېڭىشى ئادەمزات سىياقىدا بولغان بىلەن، ھۇۋلاشلىرىغا سۇرلۇك تۇس بەرگەن تۇك- لۇك چىرايى بەئەينى بۆرىنىڭ ئۆزى.

بۇ تۇكلۇك چىراي يەنە بىر خاسىيەت بىلەن ئەسلىگە كېلىپ قالامدۇ تېخى، بۇنىمۇ ھېچنېمە دەپ بولمايدۇ. نې- مىلا دېمەيلى لالەنىڭ جېنى ئامان قالدى. بوي تارتىپ تال چۈشتەك زىلۋا ئۆستى. ئۇزۇن، قويۇق ئۆسكەن چاچلىرى ئۇ تۇكلەرنى بىر ئوبدان توسۇپ چىرايىنى نۇقسانسىز كۆرسىتىۋاتمامدۇ ئەنە. ئادەمنىڭ ئالمىدەك پارقىراق يۈ- زىگە گاھىدا قارىمۇ يۇقۇپ قالىدىغۇ. بىدىلىككە ئۇنگەن ئۇچ - تۆت تال ياۋا چۆپتەك ئۇنچىكى تۇككە پەرۋا قىلىپ نېمە كەپتۇ. تۇك دېگەننىڭ كارايىتى چاغلىق. كېيىن بۇ- نىڭمۇ بىر ئامالى تېپىلىپ قالىدۇ.

كۆككۆز لالەنى دالىلارغا باشلاپ بېرىپ «كاك ـ كاك ـ

كاك» سايراپ چۆجىلىرىنى ئوينىتىۋاتقان قىرغاۋۇل، گۈل شىرنىسى يىغىۋاتقان ھەسەل ھەرىلىرىنى تاماشا قىلىدۇر-دى. كېچىسى ئۆڭكۈر ئالدىدىكى چىملىقتا لاله بىلەن سۇۋۇنۇشۇپ دېگۈدەك بىللە ياتتى. لالەنىڭ ئۇخلاۋېتىپ «دادا، ئانا سىلەر قەيەردە.؟ مېنى نېمىشقا ناتونۇش بىر جايغا تاشلاپ قويىسىلەر. سىلەرنى بەكلا سېغىنىدىم. سىلەر بىلەن بىللە ياشىغان چاغلار نەقەدەر بەختىيار ئىدى - ھەا مېنى يېنىڭلارغا ئېلىپ كېتىڭلارا!» دېگەن جۈيلۇشلىرىگە قۇلاق سالدى. كۆككۆزمۇ يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا باققىنىچە ئۇلار بىلەن تاغدا ئۆتكەن كۆڭۈللۈك كۈنلىرىنى بىرمۇ بىر ئەسلەپ كۆكۈش كۆزلىرىدىن تارىلاپ ياش قۇيۇلدى. ئەگەر مۇشۇنداق ئۇنسىز يىغلىغىنىنى ئانا بۆرە كۆرۈپ قالغان بولسا بالىسىغا چىدىماي ئۆزىنى ئۇنىڭ باغرىغا ئوقتەك ئاتقان بولاتتى. لاله ئۇخلاۋېتىپ تۇرۇپ-تۇرۇپ تەكەن سانجىلغاندەك چۆچۈپمۇ قويىاتتى.

يولغا چىقىشنى نىيەت قىلغان كۆككۆز بىركۈنى تاڭ سۈزۈلمەستە لالەگە قىيالماي بىردەم جىممىدە تۇرىۋالدى. تۇيدۇرماستىن ئۇنىڭ تىنىقىنى ھىدلىۋالدى. ئاندىن يېنىدىن شىپىدە سۇغۇرۇلدى.

ياپيېشىل ئوتلاق، ئېچىلىپ كەتكەن رەڭگارەڭ تاغ گۈللىرى، ئارچا - قېيىنلار، ئۇلار، كەكلىك... تاغ قۇشلىرىنىڭ يېقىملىق سايراشلىرى، گۈپۈلدەپ گۈل ھىدى كېلىپ تۇرغان نەمخۇش ھاۋا.

كۆككۆز چەكسىز كەتكەن ياپيېشىل ئوتلاقتا تۇرۇپ

قاياقتا مېڭىشنى بىلەلمەي بىردەم تېڭىرقاپ تۇرىۋېلىپ شىپىدە بۇرۇلۇپ ئوڭغا ــ ئۆزىگە هايات بەخش ئەتكەن كۆيۈك تاغ تەرەپكە چاپتى. يانتۇ كەتكەن ئېدىر ـ يايلاق ئاستىدىكى جىلغىدا چوڭ ئېقىن كۆموش ئارغامچىدەك تولغىنىپ ئاقاتتى.

كۆككۆز يولدا كېتىۋاتقاچ نۇرغۇن خىياللارنى قىلـ دى. «لاله شەپقەتچىمنىڭ ئارزۇلۇق قىزى، مەن ئەلۋەتتە ئۇنىڭ مەڭگۈ بىز بىلەن بىللە تۇرۇشىنى خالايمەن. بىراق، ئۇنىڭ بۇنداق تۇرمۇشنى خالىشى ناتايىن. لەيلى ئانام ماڭا بەك ئامراق ئىدى. سۈت قاينىتىپ، قايماق، ئارپا ئۇمىچى ئىچۈرۈپ تۇز بەرگەن. مەن يا ئۇنداق قىلال ـ مىسام، هەي... قولۇمدىن كېلىدىغىنى قۇش تۇخۇملىرى، ياۋا مېۋە ـ چېۋە ئەكىلىپ ئالدىغا تۆكۈش بولدى. ئۇنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن يېشىمغا ماس كەلمىگەن هالدا شوخلۇق قىلدىم. ئىلگىرى شوخلۇقلىرىمدىن خۇشال بو ـ لۇپ قاقاقلاپ كۈلۈپ چاۋاك چالىدىغان لالەمۇ بۇ كۈنلەردە چىرايىدىن هارغىن، كۆز ئاپتىپىدەك سۇس تەبەسسۇمىنى تۆكۈپ قويۇش بىلەنلا بولدى قىلىدۇ».

بۇ يوللار ئۇزاق يوللار،
گۈللەر خۇش پۇراق يوللار.
قىياقلار ئاراسىدا،
سۈزۈك سۇ، بۇلاق يوللار.



بۇ يوللار ئۇزاق يوللار،
داۋان كۆپ، يىراق يوللار.
هوشيار بولمىسا كارۋان،
پىشكەللىك، تۇزاق يوللار.

... ...

كەچكى شەپەق پەردىسى ئەتراپىغا يېيىلدى. نەچچە كۈنلۈك يول هاردۇقى كۆككۆزنى خېلى ئوبدانلا هالىدىن كەتكۈزدى. ئۇ كۆز ئالدىدىكى يۇزىگە قويۇق ئاقۇش تۇمان يېيىلغان شىددەتلىك زور ئېقىندىن ئاتلاپ، بارماقتەك كىرىشىپ ئۆسكەنلىكىدىن قاراڭغۇلىشىپ كەتكەن ئورماندىن ئۆتسىلا كۆيۈك تاغنى كۆرەلەيتتى.

ئۇ قىرغاقنىڭ باش - ئايىغىنى نەچچە ئايلىنىپ سۇدىن كەچكۈدەك تېپىز جاي ئىزدەۋاتقاندا نىجاتلىق ئۈنىڭغا قۇچاق ئاچتى. تۇۋۇق بوشاپ بوراندا ئۆرۈلگەن بىر تۈپ قېرى ياغاچ ئېقىنىنىڭ ئىككى تەرىپىنى تۇتاشتۇرۇپ يېيىلىپ ياتاتتى. تاغنىڭ پىچاق بىسىدەك تىك قىيالىرىدا مېڭىپ ئۆگىنىپ كەتكەن كۆككۆز قۇيرۇقىنى شىپپاڭشىتىپ سېركىچى داردا ماڭغاندەك بىمالال قەدەم بىلەن ئۆتۈپ كەتتى.

كۆككۆز ئەمدى شامالالارنىڭ يالىشىدىن يىلتىزلىرى كۆك تومۇردەك ئېنىق كۆرۈنىدىغان، پەقەت يامغۇر بىلەنلا كۆكەرگىنى ئۈچۈن قاسراقلىرى قوغۇندەك يېرىلغان كۆز يەتكۈسىز ئورمانلىقتىن يول تېپىپ مېڭىشى كېرەك.

ئىرماش - چىرماش شاخلار ئۆمۈچۈك توربەك يېيىلىپ ئۇنىڭ يولىنى توساتتى. قەلبىدىكى سىكىلىسى لالە ئۇچۇن لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان يالقۇن ئالدىدا ئۇنچىلىك توسقۇن نېمىتى، تىرناقنىڭ كىرىغۇ خالاس...

ئەتىسى چۈشتە ئۇ نەچچە يىل ئىللىق باغرىدا ئەللەي ئەتكەن كۆيۈك تاغ ئېتىكىگە كەلدى. تاغ ئېتىكىدە ئۆسكەن ھەر بىر تۈپ گۈل - گىياھنى ئالا قويماي ھىدلاپ چىقتى(بەلكىم قاۋۇل، لەيلىنىڭ ھىدىنى ئالماقچى بولغاندۇ.)كۆيۈك تاغدا ئۆتكەن بالىلىق ئىزلىرىغا نەزەر سېلىپ كۆزلىرىدىن تارامالاپ ياش قۇيۇلدى. قانداقلا بولمىسۇن بۇ ئۇنى بەش يىل باققان ماكان - دە!

كۆككۆز بۇ بىر نەچچە يىل ئىچىدە ئىلگىرىمۇ بىر-نەچچە قېتىم ئىز - دېرەكلەپ بۇ جايلارغا ئاياغ باسقان. ھېچقانداق ھوسۇل يوق قايتقان. لېكىن، بۇ قېتىم ئۇ تاغ باغرىنى پەرۋانىدەك ئايلىنىپ يۇرگەن 14 - 15 ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالىنى يىراقتىن ئۇچرىتىپ ھەيران بولدى. ھېلىقى بالا بىردەم كۆيۈك تاغقا نەزەر سالسا بىردەم يەردىن نېمىنىدۇر ئىزدەيتتى. ئەتراپىتىكى تۇشلارغا قۇلاق سالسا، بىردەم -بىردەم توپىنى كۆزىگە سۈرۈپ بوتىلىقىنى يۇتتۇرۇپ قويغان تۆگىدەك بۇقۇلداپ بوزلايتتى. بىردەم ئاسماندىكى بۇلۇتلارغا قاراپ شۇرلىسا، بىردەم چاچلىرىنى يۇلاتتى. بىردەم قولىدىكى قومۇش نەينى يۇرەك ئېزىلگۈدەك مۇڭلۇق پەدىگە پۈۋلىسە، بىردەم بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە تەگسىز خىيالغا پېتىپ ئولتۇراتتى. نەي



ئاۋازى يىراق - يىراقلارغا خۇددى سۇ دولقۇنىدەك تەكشى يېيىلاتتى) نېمىشقىدۇر بۇ مۇڭلۇق نەي ئاۋازى كۆككۆز-نىڭمۇ باغرىنى سۇدەك ئېرىتىۋەتتى. بۇ بالا دەل لەيلىنىڭ ئىنىسى سۇبات ئىدى.

سۇبات تۇيۇقسىز يىراقتىن ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقان تامدەك يوغان بىر بۆرىنى كۆرۈپ نېمە قىلىشىنى بىلەل-مەي هودۇقتى. ئۇ شۇ هامان بېلىدىكى قوش بىسلىق خەنجىرىنى غلاپى ئۇستىدىن سىلاپ قويۇپ قېچىشنى يا بۆرە بىلەن ئېلىشىشنى خىيال قىلىۋاتقاندا ئۇ سۇباتقا تو-نۇش بۆرە بولۇپ چىقتى. كەپسىزلىكى، شوخلۇقى بىلەن نەچچە يىل ئالدىدا ئۇنىڭ بالىلىق قەلبىدە مەڭگۇ ئۆچ-مەس خاتىرىلەرنى قالدۇرغان سول قۇلىقى تىلىنغان كۆككۆز ئۇنىڭ ئالدىدا كۆكۈش كۆزلىرىنى لاپ - لاپ يا-دۇرغىنىچە مەغرۇر گىدىيىپ تۇراتتى.

ئۇ خېلى بۇرۇنلا دادىسىدىن تاغدىكىلەرنىڭ بىر بۆرە كۈچۈكى بېقىۋالغانلىقىنى ئاڭلىغان. ئۆزىمۇ بىر نەچچە قېتىم ئاچىسىنى يوقلاپ كەلگەندە كۆرگەن، هەتتا ئۇنىڭ بىلەن بىللىمۇ ئويناغان.

دەل شۇ چاغدا كۆككۆزمۇ چىرايى لەيلى ئانىسىغا چاپلاپ قويغاندەك ئوخشايدىغان بۇ بالىنى تونۇۋالدى - دە، خاپىدەك تىكلىۋالغان كۆل رەڭ قۇيرۇقىنى چۈشۈرۈپ با-لىغا يېقىنلاپ كەلدى.

«سەۋەب قىلساڭ سېۋەتتە سۇ توختايدۇ» دەپ نەچچە يىللىق ئۇمىد شامىم مانا بۇگۈن پاللىدە يورۇيدىغان بول-

دى. سۇبات خۇشاللىقتىن سەكرەپ كەتتى:

— سىز تاغدا قۇيرۇقىنى يەلپۇگۈچتەك ئويناتقىلى يۈرگەن ھېلىقى كۆككۆز ئەمەسمۇ؟

— سىز مېنى تونۇمىسىز؟

— ئەلۋەتتە. سىز ئاچاملار بېقىۋالغان بۆرىنغۇ. نەچچە يىل ئالدىدا دادامىلار بىلەن ئاچامنى يوقلاپ كەلگەندە مۇشتۇمچىلىك بار ئىدىڭىز. تىلىنغان سول قۇلىقىڭىزدىن بىر دەمدىلا تونۇۋالدىم.

— سىز لەيلى ئانامنىڭ ئىنىسى...

— شۇنداق، مەن ھېلىقى سۇبات. بىز تاغدا نۇرغۇن قېتىم بىللە ئويناغان.

— ئۆزىڭىز بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرۈيسىز؟ ھۇۋۇ...

— ئاھ، نېمىسىنى سورايسىز، يانارتاغ پارتلىغان خەۋرنى ئاڭلاپ ئانام ـ دادام ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. كۆندە «ئۇلاردىن خەۋەر بارمۇ» دەپ ئاچاملارنىڭ گېپىنى ئېغىزىدىن چۈشۈرمەيدۇ. قارىسام كۆندىن ـ كۈنگە ھالى بوش. شۇنچە بەزلەشلىرىمىزگىمۇ قىلچە ئۇنۇمى بولمىدى. ئۆيدىكىلەرنىڭ ئاھۇ ـ زارلىرىغا چىدىماي ئاخىرى «بىسمىللاھ» دەپ خۇرجۇننى مۇرەمگە ئارتىپلا ئاچامنىڭ دېرىكىنى ئالغىلى يولغا چىقتىم.

— ئارىدىن ھەش ـ پەش دېگۈچە نەچچە يىل ئۆتۈپ كەتتى ـ دە.

— ھەئە.

— ئۇرۇنۇشلىرىڭىزنىڭ ئۇنۇمى بولدىمۇ؟ ھۇۋۇ...



ـــ مانا بۇگۈن سىزنى ئۇچرىتىپ ئۇلارنىڭ ھىدىنى پۈرىۋالغاندەك بولدۇم. ئالدىنقى يىلى بۇ تاغ ئېتىكىنى ئايلىنىپ يۈرگىنىمدە بىر تۈگمەنچى بوۋاي بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. تاغقا قاراپ توختىماي بۇقۇلداپ يىغلايدۇ. بۇ يەردە ماڭا ئوخشاش دەردمەندىن يەنە بىرى كۆپەيدىمۇ نېمە، دەپ ئەھۋال سوراپ ھال ـ مۇڭ بولدۇق. بوۋايدىن لالەنىڭ بىر بۆرىنى مىنگىنىچە تاغدىن پەسلەپ يىراقلارغا راۋان بولغىنىدىن خەۋەر تاپتىم. ئاشۇ بۆرە سىز بولماڭ يەنە؟

ـــ مەن دەل شۇ.

ـــ ئۇنداقتا سىگىلىم لالەچۇ، ئۇ ھاياتمۇ؟ تىترەۋاتقان ئاۋازىدىن سۇباتنىڭ ئەنسىرەشلىرى بىلىنىپ تۇراتتى.

ـــ ئۇ ھايات، ئانىلارنىڭ يېنىدا.

ـــ يەنە بۆرىلەر دۇنياسىدا...

ـــ شۇنداق.

ـــ مېنى تېزدىن ئۇنىڭ يېنىغا باشلاپ بېرىڭ. ئاھ، دادا! ھايات يىلتىزىڭ ئاخىر تېپىلدى. ئەمدى خۇشاللىقـ تىن تەلپىكىڭنى ئاسمانغا ئىرغىتقىن دادا. سۇباتنىڭ كۆزىگە مۆلىلدە ياش تەپتى.

ـــ ئۇ بۇ يەردىن خېلىلا يىراق جايدا ئامان ـ ئېسەن تۇرىۋاتىدۇ. ئېدىر ـ چاتقاللىق، ئېگىز ـ پەس داۋانلىق يوللاردا سىز مەن بىلەن مېڭىپ بولالمايسىز. ئەڭ ياخشىسى سىز مۇشۇ يەردە ساقلاڭ، لالەنى مەن بۇ يەرگە باشلاپ كېلەي.

— خوش، بۆرەم، سىزنىڭ بۇ يەرگە نېمە سەۋەبتىن قەدىمكىز يەتكىنىنى بىلىپ باقسام بولامدۇ؟

— ئەلۋەتتە. لالە سەككىز ياشلارغا كىرىپ قالدى. بۇ سەككىز يىلدا بىز قېرىنداش ئاچا - سىڭىلدىن ئۆتە ئۇناق ئۆتتۇق. نۇرغۇن جۇدۇن - چاپقۇنلاردا بىللە بولدۇق. بىر - بىرىمىزگە دېگىزدىن چوڭقۇر مېھرىمىز بار. ئەمما، ئۇنىڭ مەڭگۈ بۆرىلەر دۇنياسىدا ياشاپ ئۆتىشى مۇمكىن ئەمەس. مەن قاۋۇل دادام، لەيلى ئانامنىڭ ئۇرۇق - تۇغقاندىرى چوقۇم لالەنىڭ دېرىكىنى قىلىدۇ، دەپ ئويلىغان. مانا بۇگۈن سىزنى بۇ يەردە ئۇچرىتىپ قانچىلىك خۇشال بولغىنىمنى بىلەمسىز؟ مەن ئۇ ئادەملەر دۇنياسىدا ياشىغىنىمدىكى داغ - جاراھەتلىرى بەلكىم تېزراق ساقىيىپ قالار، دەپ ئويلىدىم. شۇڭا، يىراق يوللارنى بېسىپ بۇ يەرگە كېلىشىم. بۇ سەپىرىمدە مانا سىز بىلەن كۆرۈشۈپلا قالماي ، نۇردۇن بۇۋامنىڭ ئامانلىقىنىمۇ بىلىۋالدىم. بۇ خۇش خەۋەرلەرنى لالەگە يەتكۈزسەم ئۇ قانچە سۆيۈنۈپ كېتەر. ئەمىسە، مەن ھازىرلا يولغا چىقاي، سىز مېنى مۇشۇ يەردە ساقلاڭ، ھۇۋۇ.

— سىڭلىم لالەگە مەندىن سېغىنىپ سالام. يولدا پەخەس بولۇڭ.

لالەگە بالدۇرراق خۇش خەۋەر يەتكۈزۈشنى نىيەت قىلغان كۆككۆز ھېلىقى يېقىن ئورمانلىق بىلەن يۈرۈپ كەتتى. قارىغاي، قېيىن كۆتەكلىرى ياندىن نوتىلاپ چىقان شاخلىرى بىلەن قوشۇلۇپ قارىيىپ كۆرۈنۈپ ھېچ-

نېمىنى ئىلغا قىلغىلى قويمايدۇ. بۇنداق بۇك ئورمانلارنى بويلاپ يول تېپىپ ماڭماق بەك مۇشكۇل.

ئۇ ئورمانلىققا ئىچكىرىلەپ كىرگەنسېرى ۋەھىمىلىك «كۇش - كۇش» لىغان ئاۋازنىڭ ئۆزىگە يېقىنلاپ كەلگەنىنى تۇيۇپ قالدى. قۇلاقلىرى تىكلىنىپ، سەزگۈر بۇرۇنى سېسىق پۇراقتىن سەسكىنىپ لىپىلداپ ئورنىدا شىپىدە توختىدى. كۇشۇلدىغىنى راست ئىكەن. تۇيغۇسى ئۇنى ئالدىماپتۇ. بىر تۇپ قۇچاق يەتكۈسىز دەرەخكە يۆگىمەچ ئوتتەك چىرمىشىۋېلىپ يوغان بىر بوغما يىلان ئېغىزىدىن ئوت پۇركۈگىنىچە قەھرىلىك كۆزىنى ئۇنىڭغا تىكىپ تۇراتتى. بوغما يىلاننىڭ كەينىگە قاتىپ يوغان ئېچىلغان ئېغىزى شۇ تاپتا ئۇزۇن يىل كېيمەي بىر بۇلۇڭدا تاشلىنىپ قالغان كونا كالاچنى ئەسلىتەتتى.

كۆككۆز شۇ تاپتا بۇنداق جەڭنىڭ بولىشىدىن ئاللىبۇرۇن خەۋەردارەك مەغرۇر تىكلىنىپ تۇردى. ئۇنىڭ كۆزىدىن باتۇرلۇقىنى نامايان قىلىپ تۇرغان كۆكۈچ ئۇچقۇن چاقناپ تۇراتتى. بوغما يىلان ئارغامچىدەك سوزۇلۇپ، كىرپىدەك تۇگۈلۈپ ھەرخىل مىكرلەرنى ئىشلەتىپ تۇيۇقسىز كۆككۆزنىڭ يانپىشىغا چىش ئۇزاتتى. كۆككۆز ئۇرۇشنىڭ قانداق بولىدىغىنىنى بىلدۇرۇپ قويماقچى بولغاندەك چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ، تۇكلىرىنى ھۇرپەيتىپ بوغما يىلانغا چەبدەسلىك بىلەن ئېتىلدى.

تەبىئەت دۇنياسىدىكى ھەرقانداق ھايۋاننىڭ ئۆز كۈشەندىسى بولىدۇ. ئۇلار ياشاش جەريانىدا سەللا بىخۇدلۇق



قىلسا قاش بىلەن كىرپىك ئارىسىدا قالغان ھاياتى خەۋپ-كە ئۇچرايدۇ. يولۋاس - شىرنىڭ كالا قارىنىنى بۆسۈۋەتكەن، تىمساھنىڭ ئات - تۆگىلەرنى پۈتۈن يۇتۇۋەتكەن، بۇركۇتنىڭ تۈلكىنى ئاسماندىن يەرگە پىرقىرىتىپ تاشلىغان، مايمۇنلارنىڭ ئېگىز شاخلارغا قونۇۋېلىپ پەستە ئۆزىگە بوينى تالغۇچە غەزەپ بىلەن قاراپ تۇرغان قاپلان - يىلپىزلارغا تۇكۇرگەن ھالەتتىكى ئۇرۇشلار كۆندە بولۇپ تۇرسىمۇ ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى بوغايلان بىلەن كۆكۆز ئوتتۇرىسىدىكى ئۇرۇشتەك دەھشەتلىك، ئېچىنىشلىق بولمىغاندۇ.

بوغا يىلان كۆككۆزنى پۈتۈن يۈتماق بولۇپ ئېغىزىنى يوغان ئېچىپ ھە دەپ ئالدىغا ئېتىلاتتى. ئاچماق تىلى زەھەرلىك شۆلگەي بىلەن تولغان ئېغىزىدىن ھەر قېتىم رېزىنكىدەك ئۇزىراپ چىققاندا ھارۇنكەشنىڭ قاما-چىسىدەك «ۋىش - ۋىش» ئاۋاز چىقىراتتى. قۇيرۇقىنى خادىدەك تىكلىۋېلىپ توختىماي ئۇيان - بۇيان سىلكىيەتتى. ھەر قېتىم قىزغۇچ قۇيرۇقىنى سىلكىگەندە قۇچاق يەتكۈسىز شۇنچە چوڭ دەرەخلەر قاراس - قۇرۇس سۇنۇپ چۈشەتتى. بۇ سۇنغان دەرەخلەر يەنە كېلىپ دەل كۆككۆزنى باسماق بولاتتى.

ئېلىشىش شۇنداق كەسكىن بولىدىكى ئەيىۋىھەننىاس، ھېچكىمنىڭ ھېچكىمگە قويۇپ بەرگۈسى يوق ئىدى. ھايات-ياتلىق ئۇچۇن كۈرەش ئەزەلدىن شۇنداق بولۇپ كەلگەن. نېمىسى نېمە بولىدىكىن، بىر چاغدا بوغا يىلان تۈيۈقسىز

يېلى چىققان شارەك بوشاپ ئۇدۇل كەلگەن دەل - دەرەخ، تاش - داڭگاللارغا ئوسكىنىچە ئېچىنىشلىق تېپىرلاپ جىم بولدى...

بويۇن، ئېغىزلىرى قان، يانپىشى كونا كىگىزدەك تىتىلغان كۆككۆز قاتتىق يۆتەلگەن، ئېغىزىدىن شۆلگەيلىرى ئاققان هالدا توقايلىققا كەلدى - دە، قان ئارىلاش قۇسۇۋەتتى. يەرلەر بۆرىنىڭ قىپقىزىل قانلىرى بىلەن بويالدى. ئۇ هالسىز تېنىنى مىڭ تەستە سۆرەپ دۆڭلۇكتە زوڭزىيىپ ئولتۇردى - دە، قان كۆپ چىقىپ كەتكەن يادىپىشىنى ئۇزاق يالىدى. ئاندىن جىغانزارغا كىلىپ تېخى قىزىرىشقا ئۇلگۇرمىگەن ئەمدىلەتتىن سېرىق غورا بولغان جىغان مۇنچىقى ۋە يوپۇرماقلىرىنى سىيرىپ چاپىناپ يۇتىتى. بۇ چېچەن بۆرە تۇغما سەزگۈسىگە تايىنىپ شۆلگەيىنىڭ ۋە جىغانىنىڭ دورىلىق رولىنى چۈشەنگەن ئىدى.

كۇلگۇنچەك مېۋىدىكى سىر

لالەنىڭ يېنىدا گەرچە بىر توپ بۆرە بىللە بولسىمۇ نەچچە كۈندىن بېرى كۆزى ئەتراپتىن كۆككۆزنى ئىزدەيتتى. كۆككۆز بۇرۇنمۇ نەچچە قېتىم مۇشۇنداق تۇيۇقسىز يوقاپ كېتىپ بىر نەچچە كۈندىن كېيىن پەيدا بولغان. لالە ئۇنىڭ نەچچە كۈندىن بېرى نەلەرگە بارغانلىقىنى سورىغاندا، كۆككۆز يۈگۈرۈپ كەلگەن پېتى ئۆرىدەپ

ئىككى قولىنى لالەنىڭ مۈرىسىگە ئېلىپ بويىنىدىن قۇ-
چاقلىغىنىچە يۈزلىرىنى، چاچلىرىنى يالاپ كېتەتتى. لالە-
نىڭمۇ كۆزلىرىدىن ئاققان خۇشاللىق ياشلىرى كۆككۆز-
نىڭ بويۇن، قۇلاقلىرىنى چىلىق - چىلىق ھۆل قىلىۋې-
تەتتى.

— نەچچە كۈندىن بېرى كۆرۈنمىدىڭىز، مېنى يالغۇز تاشلاپ قويۇپ نەلەردە يۈردىڭىز؟

— يىراقلارنى ئايلىنىپ كەلدىم.

— ئەجەب مېنى بىللە ئېلىۋېلىش ئېسىڭىزگە كەل-مەپتۇ؟ يا بۇ بالا ماڭا ئاۋارىچىلىق تېپىپ بېرىدۇ، دەپ غېپىدە تىكىۋەتتىڭىزمۇ؟

— ئىنى - سىڭىللىرىمغا ئوۋ ئوۋلاشنى ئۆگەتكۈدەك مەيدان بارمۇ - يوق ، شۇنى كۆرگىلى بارغان.

— سىز كەلمىگەنسېرى ئەنسىرەپ ئۆڭكۇر ئالدىدا ئاي نۇرىغا ھەمراھ بولۇپ نۇرغۇن تاڭلارنى كۈتۈۋالدىم...

— سىزنى ئەنسىرىتىپ قويغىنىمدىن ئىنتايىن خە-جىلمەن...

كۆككۆز شۇنداق جاۋابلار بىلەن لالەنى بەزلەيتتى. بىر كۈنى لالە بۆرە ئانىغا كۆككۆزنى نەچچە كۈندىن بېرى كۆرمىگەنلىكىنى ئېيتىۋىدى، ئاچا - ئاكىلىرى بىلەن ئوۋغا كەتكەن، دېگەن جاۋابقا ئېرىشتى.

مانا، بۇ قېتىممۇ كۆككۆز نەچچە كۈن يوق بولۇۋ-دى، لالەنىڭ كۆڭلىنىڭ بىرىيەرلىرى يېرىم، ئۆزىچە يېلى چىقىپ كەتكەن شارەك لاسسىدە بوشاپ كەتتى. ئۇ ئۆز

كۆڭلىنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن نىشانسىز ھالدا قەدىمگە ئەگىشىپ تاغ جىلغىسىدىكى تارچۇق يوللار بىلەن تۆۋەنكى ئېدىرغا چۈشتى. ئىسمىنى بىلىپ بولماس نۇرغۇن مېۋىلىك دەرەخلەر يوپۇرماقلىرىنى شىلدىرلىتىپ «ئېىلىك، مېنى يەڭ! ماڭا ئاۋۋال ئېغىز تېگىڭ. بىز سىزنى كۈتكىلى نەۋاق. ھېلىمۇ بەك كېچىكىپ كەلدىڭىز. بۇ يەرنى سىز ئۆز بېغىم دەپ بىلىۋېرىڭ. خالىغىنىڭىزچە يەپ، خالىغىنىڭىزچە كۆڭۈل ئېچىپ ئويناڭ» دەۋاتاتتى.

شاخلاردا ئاق، سېرىق، قىزىل رەڭلىك مېۋىلەر ساڭجاق ـ سانجاق ئىدى. لالە ئەزەلدىن بۇنداق مېۋىلەرنى كۆرۈپ باقمىغاچقا ھەيرانلىقتا كۆزلىرى جامدەك چەكچەيىپ كەتتى. مېۋىلىك باغدىكى چىلگە قوغۇن چوڭلۇقتەكى كۈلۈپ تۇرىدىغان ھال رەڭ بىرخىل مېۋە ئۇنىڭ دىققىتىنى ئالاھىدە تارتتى. لالە ئۇنىڭدىن بىرنى ئۈزۈپ يېىمەكچى بولۇپ قولىنى ئۇزاتقان ئىدى، شۇئان ئۇ مېۋىلىك دەرەخ يىلتىزى بىلەن سىيرىلغىنىچە ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ سالام بەردى.

ـــ سالام سىزگە بۆرە قىز، ئىسمىم كۈلگۈنچەك دەرەخ. شاختىكى بالىلىرىمنىڭ ئىسمى كۈلگۈنچەك مېۋە. بىز بۇ دۇنيادىكى جىمى جانلىقنىڭ غەم ـ قايغۇنى ئۇنتۇپ خۇشال ـ خۇرام ياشىشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمىز. شۇڭا مېۋىلىرىمىز مەيلى ئاپتاپ چىققاندا، مەيلى قار ـ شۇرغان غانلىق جۇدۇندا بولسۇن مۇشۇنداق كۈلۈپ تۇرىدۇ. سىز نىمۇ دائىم بىزدەك كۈلۈپ يۈرسەكەن، دېگەن ئۈمىدتە

بىز.

ــ سىلەر مېنى قانداق بىلىسىلەر؟ ــ كۆزلىرىنى چىمچىقلاتقىنىچە ھەيران بولدى لالە.

ــ سىز بۇ بۆرە توپى ئىچىدە ئەڭ ئەركىسى تۇرسىڭىز نېمىشقا بىلمىگۈدەكسىز.

ــ مېۋەڭلەرنى يېسەم بولامدۇ؟

مېۋىلەر قاقاقلاپ كۈلگىنىچە شاخلاردىن ئۈزۈراپ لالەنىڭ كۆز ئالدىدا مارجاندەك تىزىلدى.

ــ مېۋە سىزدىن ئايلانسۇن. قېنى، مەرھەمەت.

قورسىقى ئېچىپ كەتكەن لالە ئۇلارغا تاتلىققىنە كۈلۈمسىرەپ قويۇپ قولىنى ئۇزىتىپلا مېۋىدىن بىرنى ئېلىپ يېگەن ئىدى، يېرىم تاتلىق، يېرىم چۈچۈمەل مېۋە ئۇنىڭغا بەكلا تېتىپ كەتتى.

ــ بىز سىزنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىڭىزنى ساقلاۋاتقىلى ئۇزاق بولدى. ئادەمزات تۇرۇپ ئۆمۈر بويى بۆرىدەك ھۇۋلاپ يۈرسىڭىز بولمايدۇ. سىز گەپ قىلىشىڭىز كېرەك بۆرە قىز. سىز ھېلى يېگىنىڭىز سۆزلەتكەك مېۋە. نېمىنى كۆرسەتسىڭىز قۇلاق تۇۋىڭىزدە شۇ نەرسىنىڭ ئىسمى جارانلايدۇ. بۇنى پەقەت سىزلا ئاڭلىيالايسىز. سىناپ كۆرگۈڭىز بولسا، قېنى مەرھەمەت.

لالە كۈلگۈنچەك مېۋىنىڭ گەپلىرىگە بىر ئىشىنىپ بىر ئىشەنمەي كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ئۆزىنى شەرەتلىۋىدى قۇلاق تۇۋىدە شۇ ھامان «بۆرە قىز» دېگەن ئاۋاز جارانلىدى. لالە خۇددى بۇ سۆزنى بىر نەچچە قېتىم

تەكرارلىمىسا ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدىغاندەك دەرھال دوريدى.

— بۆرە قىز، بۆرە قىز...

ئۇ ئارقىدىن يەرنى شەرەتلىۋىدى «چىم»، چوققىلارنى شەرەتلىۋىدى «تاغ»، دەرەخ شاخلىرى ئارىسىدىن كۆزلىرى- گە يېگىنىدەك سانجىلغان نۇرلارنى ئىما قىلغاچ، قولىنى ئاسمانغا سوزىۋىدى «قۇياش» دېگەن ئاۋازلار كۈمۈش قوڭ- غۇراقتەك جاراڭلىدى.

— نېمىدېگەن ياخشى. تەبىئەت سىرلىق بولغان بىلەن رەھىمسىز ئەمەسكەن، تىلسىم تېخىمۇ راۋان چىقىدىغان بولدى. ئەمدى تەبىئەتتىكى ھەممە نەرسىلەر بىلەن بىمالال مۇڭدىشالايدىغان بولدۇم. ھەي، ئىست بۇ جايغا نېمىشقا بۇرۇنراق كەلمىگەندىمەن؟

گۈگۈمغا يېقىن لالە كۈلگۈنچەك مېۋىلەر بىلەن خوشلىشىپ ئۆڭكۈرگە قايتىپ كەلگەندە بۆرە ئانا ئۇنىڭ يولىغا تەلمۈرۈپ تىت- تىت بولۇپ تۇراتتى. ئانا ئەنسى- رىمەي تۇرالىسۇنمۇ؟ ھېچقانداق ئۇرۇش، ھۇجۇم تەييارلى- قىنى بىلمەيدىغان سەككىز ياشلىق قىزنى يالغۇز دالاغا قويۇپ بەرگىلى بولاتتىمۇ؟ ناۋادا ئەتراپىنى تىمىسقىلاپ يۈرگەن يىرتقۇچلارغا ئۇچراپ قالسا ھاياتىغا خەۋپ يەتـ مەمدۇ؟ شۇنداق بولۇپ قالسا قىزى كۆككۆزگە نېمە دەپ جاۋاب بېرىدۇ؟ ئۆزىنى نېمە دەپ ئاقلايدۇ؟ ئۇ دېگەن بـا- لىسىنىڭ بېشىغا شاپائەت نۇرى چاچقان نىجاتچىسىنىڭ قىزى. بۆرە ئانا ئۇنىڭ نەگە بارغىنىنى سورىغاندا، لالە

قولى بىلەن جىلغا تەرەپنى ئىشارەت قىلدى. شۇ كېچىسى ئۇ ئۆڭكۈردىكى پاخال، تېرە كۆرپىسىدە ياتقاچ كۈندۈزى مېڭىلىك باغدا ئۆگەنگەن سۆزلىرىنى ھەجلەپ ئىنتايىن شېرىن ئۇخلىدى.

ئەتىسى بېرىپ ئۇ مېڭىدىن يەنە بىرنى يېگەن ئىدى، ئۇ چۈشۈرگەك مېڭە بولۇپ چىقتى.

ــ بۇ مېڭىنى سىزنى تۈنۈگۈن ئۈزەرمىكىن دەپ ئويلىغانىدۇق. سىزنىڭ ئالمىدەك پارقىراق چىرايىڭىزنى بالدۇرراق كۆرگۈمىز بار ئىدى. پاھ ـ پاھ ـ پاھ ! ئادەملەر دۇنياسىدا قىز بولار سىزچىلىك بولار، ھۆسن ـ جامالىغا سىزچىلىك تولار.

ــ نېمە؟ چىرايىمنى يۆگىمەچ ئوتتەك بېسىپ كۆ ـ رۈمسىزلەشتۈرىۋەتكەن چۈپۈر تۈكلەر ھازىر يوقما؟ لالە ئىشەنمىگەندەك يۈزىنى يېنىش ـ يېنىشلاپ سىلىدى.

ــ ئىشەنمىسىڭىز ئېقىن بويىغا بېرىپ شولىڭىزغا قاراپ بېقىڭ.

ــ يۈزۈمدە راستىنلا تۈك يوق تۇرىدۇ. ئېيتىڭە بۇ نېمە كارامەت؟

ــ بۇنى كارامەت دەپ كەتكىلى بولماس. مېڭىلىرىدىكى بار خاسىيەت شۇ. قىزچاق، يەنە شۇنىمۇ ئەسكەرتىپ قويۇش كېرەككى، بۇ مېڭىنىڭ خاسىيىتى نەچچە سائەتتىن كېيىن يوقايدۇ.

ــ بۇ نېمە گەپ، چۈشەنمىدىم.

ــ ھازىرقى ئالمىدەك چىرايىڭىز نەچچە سائەتتىن

كېيىن يەنە ئەسلىگە يېنىپ قالىدۇ.

— تېخى كۆكۆز ئاچام ئالدىدا تازا بىر ماختىنىۋالارمەن دېسەم...

— ئەجەب بۆرە ئانىڭىزنى تىلغا ئالمىدىڭىز؟

— كۆككۆز ئاچام يېنىدا بۆرە ئانامنۇ بار.

— ئانا بۆرە سىزگە قەۋەتلا ئامراق، نېمىشقىلىقىنى بىلەمسىز؟

— ياق. سىلەرچە نېمىشقا ئامراقتۇ؟ قىزىقىش ئۈچىدە ياندۇرۇپ سوردى لاله.

— بىلىشىمىزچە دادىڭىز نەچچە يىل ئالدىدا ئانا بۆرىنىڭ كەنجىتايىنى ھاڭدىن مىڭبىر مۇشەققەتتە قۇتۇلدۇرۋاپتىكەن. شۇڭا، بۆرە ئانىڭىز سىزنى جېنىدىنمۇ ئەتىۋار كۆرىدىكەن.

— ھە؟ شۇنداقمۇ. بۇ ئىشلار توغرۇلۇق كۆككۆز ئاچام ئەجەب بىرەر قېتىممۇ تىنىپ قويمىدى دېسە.

— بەلكىم كۆڭلىنى پەرىشان قىلماي دېدىمىكىن.

— بەلكىم.

— بۆرە قىز، بىر كۈنلەر كەلسە يەنە ئادەمزات دۇنياسىغا قايتىپ كېتەرسىزمۇ؟

— ئانام مېنى تۇغقان بولسا، بۆرە ئانام بېقىپ چوڭ قىلدى. مەن ئادەمزات بالىسى بولسام نېمە بوپتۇ، بۆرىنىڭ بالىسى بولسام نېمە بوپتۇ؟ بەربىر ئوخشاشقۇ.

— بۆرە دېگەن ۋەھشىي، قەبىھ ھايۋان تۇرسا، ئۇلارنىڭ سىزگە زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈشىدىن ئەنسىرىمەم.

سىز؟

ــ بۆرىلەر بىلەن ئادەملەر ئەزەلدىن ئىناق ـ ئىتتىپاق ياشاپ كەپتىكەنغۇ. ئۇلار زىيان سالسىمۇ ئۆز قوۋمىگە قارا سانىغانلارغا سالارمىكىن...

ــ مەن سىزنى نېمە دەركىن دەپ سىناپ باققان، ئەقلىڭىزگە باركالا بۆرە قىز. كۆككۆزمۇ ئانام مېنى تۇغقان بىلەن، ھاياتىمنى قاۋۇل دادام بەرگەن. مەن ھەم بۆرىنىڭ ھەم ئادەمزاتنىڭ بالىسى، دەيدىكەن.

ــ راستما؟

ــ ھەئە. شاخلىرى يەرگە تېگىپ قالغۇدەك ھالدا بېشىنى لىڭشىتتى كۇلگۇنچەك دەرەخ.

ــ ھەي قىزچاق، بۇ يەردىن كېتىپ ئاتا ـ ئانىڭىزنى، قېرىنداشلىرىڭىزنى ئىزدەپ تېپىشنى ئويلاشمىدىڭىزمۇ؟

ــ مەن بۇلارنى ئويلاشمىدىم.

ــ ھازىر ئويلاشمىغان بىلەن، كېيىن ھامان ئويلىشىسىز. كۆككۆز ئاچىڭىز سىزنى ئويلاندۇرىدۇ.

ــ گېپىڭىزنى چۈشەنمىدىم...

بۆرىنىڭ گېپى چىقىپ لالەنىڭ ئېسىدىن تۈيۇقسىز كۆككۆز كەچتى. ئۇ مېۋىلىك باغدىكى كۆڭۈللۈك ئويۇنىنى تۇغىتىپ، قېلىن گۈگۈم پەردىسى ئەتراپقا يېيىلغاندا ئۆيىگە ــ ئۆڭكۇرگە كەلدى. بۇ چاغدا ئانا بۆرە كۆككۆزىنىڭ كونا تەلپەكتەك تىتىلغان يانپىشىنى توختىماي يالاش بىلەن ئاۋارە ئىدى. كۆكۈيۈن، چۈنلەر ھە دەپ كۆككۆز

نىڭ قان سىرغۇتقان يانپىشىغا قونماقچى بولاتتى، ئانا بۆرە قۇيرۇقىنى يەلپۈگۈچتەك لەپىلدىتىپ ئۇ نىجىسلارنى يارا ئېغىزىغا يېقىن يولاتمايتتى. كۆككۆز بولسا جۈپ-لىۋالغان ئالدى پۇتىغا ئېڭىكىنى قويۇپ كۆزىنىمۇ ئاچ-ماستىن ھالسىز پۇشۇلداپ ياتاتتى.

— ئاھ، نېمە پېشكەللىككە ئۇچرىدىڭ، ئاچا؟

لالە يۇگۇرۇپ بېرىپ كۆككۆزنى قۇچاقلىماقچى بولى-ۋېدى، كۆككۆز كېسىلىم لالەگە يۇقمىسۇن دېدىمىكىن بېشىنى چايقىغاچ ھۇۋلاپ ئۇنى ئۆزىگە يېقىنلاشماسلىققا بەلگە بەردى.



بەشىنچى باب



بىز مۇشۇ تاغنىڭ بالىلىرى

چۈش ئىچىدىكى چۈشلەر

لالە كۆككۆزنىڭ ئەپتىنى كۆرۈپ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى. بەدىنىگە بۇدۇشقاق، خوخاتىكەن، قۇرۇق چۆپلەر يېپىشقان كۆككۆز ئالدىدىكى بىر دۆۋە جىغان يوپۇرمىقىنى چاياپ ياتاتتى. كۆككۆز قارىغاندا يامان رەقىب بىلەن تۇتۇشۇپ قالغان ئوخشايدۇ. بۇ يېقىن ئەتراپ مۇشۇ بۆرىدىلەر توپىنىڭ خاتىرجەم ماكانى ئىدىغۇ؟ قارىغاندا، كۆككۆز يىراقلارغا بارغاندا ئەشەددىي دۇشمەنگە دۇچ كېلىپ ئېلىشقان گەپ.

ــ ئاچا ماڭا دەڭا، زادى نېمە ئىش يۈز بەردى؟ لالە كۆككۆزنىڭ بېشىنى چايقىغىنى بىلەن كارى يوق، بوينىدىن قۇچاقلىغىنىچە سورىدى.



سۆزلەتكەك مېۋىنىڭ خاسىيىتىدىن بولسا كېرەك، لالە بۇلاق سۈيىدەك شۇنداق راۋان سۆزلەپ كەتتى. بۇ ئۇ-نىڭ ھاياتىدىكى ھۇۋلاش ئارىلاشقان سۆزلەشتىن كاككۇك-تەك چاڭىلداپ سايراشقا ئۆتىشى ئىدى. كۆككۆز ئۆزىنىڭ ئاغرىقىنى ئۇنتۇپ ئۇنىڭغا ھەيرانلىقتا قارىدى. ئۇنىڭ بۇ قارىشىدا سىزنى نەچچە كۈن كۆرمىۋىدىم، ئۆزگىرىش بەك چوڭغۇ؟ مانا، ئەمدى ياخشى بولدى. سىز لەيلى ئانامدەك سۆزلەيدىغان بوپسىز. بۇ زادى نېمە ئىش، دېگەن مەنە بار ئىدى. بۇ چاغدا لالەمۇ ئۆزىنىڭ توسقۇنسىز سۆزلىگىنى-دىن ھەيران بولغاندەك ئەتراپقا قاراپ قويدى. بۆرە ئانا، كۈچۈكلەر ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئورىۋېلىپ خۇشاللىقىدىن لالەنىڭ پۇتىغا سۈۋۈنۈپ ھۇۋلىشىپ كەتتى.

كۆككۆز جاۋاب بېرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرغان سوئالنى ئوماق سىڭلىسى كۆزىگە مىقتەك تىكىلىپ تۇرۇپ سوراۋاتسا جاۋاب بەرمەي قۇتۇلۇش مۇمكىنمۇ؟

ــ ئوماق سىڭلىم بۇ سوئالىڭغا كېيىنرەك جاۋاب بەرسەم رەنجىپ قالارسەنمۇ؟

ــ ياق، ئاچا. كۆككۆزنىڭ جاراھىتىنى تاتلاپ قوي-ماي دەپ ئويلىغان لالە شۇنداق دېدى.

شۇ كېچىسى لالە كۆككۆزنىڭ يېنىدىن بىر قەدەممۇ نېرى بولماي ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالدى. كۆككۆزنىڭ بەدىنىدىكى بۇدۇشقاق، قۇرۇق چۆپلەرنى بىر ـ بىرلەپ تەردى. كۆز جىيەكلىرىدە قېتىپ قالغان چاپاقلارنى ئادا-لىدى. لاي ـ پاتقاق كېچىپ بوزلىشىپ قالغان تۇكلىرىنى،

تولا يول يۈرۈپ گۈمبەزدەك ئىشىشغان تاپانلىرىنى پاختە-دەك يۈمشاق قوللىرىدا ئاۋايلاپ سىلىدى. ئۇ تولا مەجبۇرلاپ تولغاپ ئويناتقان تىلىنغان قۇلىقىنى يۇزىگە سۈركەپ توختىماي ھىدلىدى. «ئاچامنىڭ جاراھىتى ساقايسا ئەمدى ئۇنى ھېچ يەرگە بارغۇزمايمەن» دېگەن خىياللارنى قىلغان لالە تولىمۇ جىمىغۇرلىشىپ كەتكەن ئىدى. كۆككۆزمۇ لالەنى ئەنسىرەپ قالمىسۇن دېگەندەك يانپىشى ئېچىشىپ ئاغرىپ تۇرسىمۇ، گېلى بوغۇلۇپ ئۇزۇپ ــ ئۇزۇپ يۆتەلسىمۇ ھېچ ئىش بولمىغاندەك كۈلۈمسىرەشكە تىرىشاتتى.

«مۇشۇ كېچە ئاچامغا بىر ئىش بولماي تىنچ ئۆتسىلا، ئەتە كۈلگۈنچەك مېۋىنىڭ يېنىغا بېرىپ كۆرىشەي. ئۇ شاخلاردىكى ھەممە مېۋىنىڭ ئۆزىگە خاس خاسىيىتى بار-لىقىنى دەۋەتقاندەك قىلغان، بەلكىم جاراھەتنى تېز سا-قايتىدىغان مېۋىسىمۇ باردۇر» دەپ ئويلىدى لالە.

ئەتىسى تاڭ سەھەردە لالە ھېچكىمگە تىنماي شىپىدە-دە ئۆڭكۈردىن چىقتى ــ دە، تاغ جىلغىسىنى بويلاپ ھې-لىقى مېۋىلىك باغقا كەلدى. قايسى كۈنى «بۆرە قىز، سەن بىزنىڭ مېۋىمىزنىڭ خاسىيىتىنى ھېچكىمگە تىنما، بول-مىسا بىز بىر كېچىدىلا سەن مەڭگۈ تاپالمايدىغان جايغا كۆچۈپ كېتىمىز» دېگەنىدى كۈلگۈنچەك مېۋە. ئۇ بۇ سىرنى ھېچكىمگە تىنمىدى.

باغقا كىرگەندە شاخلاردىكى مېۋىلەر كۈلۈشكىنىچە ئۇنى قارشى ئالدى. لالە ئۆزىنىڭ بۇ باغقا كېلىشتىكى ئوينى ئېيتىۋىدى، زەھەر قايتۇرىدىغان، جاراھەتنى سا-



قايتىدىغان خاسىيەتلى بار مېۋە يوق بولۇپ چىقتى. ماۋۇ چۈش كۆرگەك مېۋىنى يەپ بېقىڭ، بەلكىم چۈشىگىزدە ئۇنىڭ داۋاسى تېپىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس دېدى. ئۇ ياشتىكى بالىلار بۇنداق يېڭى پاراڭغا قىزىقماي تۇرالايتەتمۇ؟ ئەلۋەتتە تۇرالمايدۇ ـ دە. «بەلكىم چۈشۈمدە ئاچامنى داۋالايدىغان دورا تېپىلىپ قالار» دېگەننى ئويلىغان لالە شۇ يەردىلا ئولتۇرۇپ چۈش كۆرگەك مېۋىنى يەۋەتتى. ئاردىدىن مىنۇت ئۆتمەي كۆزلىرى خۇمارلىشىپ مۈگدەپ دەرەخكە يۆنىلىپلا ئۇيقۇ دالاسىغا سەپەر قىلدى.

ئۇيقۇ دېگەنمۇ ئاجايىپ. ئۆزۈڭ يەردە ياتساڭمۇ چۈشىلىرىڭ قوللىرىڭغا پەي ئۇندۇرۇپ سېنى كۆپكۆك ئاسماندا لەپ ـ لەپ ئۇچۇرىدۇ. هارساڭ بۇلۇتلار ئۈستىدە ئارام ئالسەن. دۇنيانى ئايلىنىپ جىق بالىلار بىلەن دوست بولسەن. ئۇلار بىلەن بىللە ئويناسەن. ئۇلار ساڭا جىق ئويۇنلىرىنى ئۆگىتىپ قويسا زېرىكمەيسەن. چۈش نېمىدېگەن ياخشى. ئۇنىڭ چۈشىدە تۇغۇلغان كۈنىدىن باشلاپ يېنىدا بىر بۆرە كۆچۈكىنىڭ ئۆزىگە ھەمراھ بولغىنى، ساقاللىق بىر بوۋاينىڭ بوينىغا تۇمار ئېسىپ قويغىنى، يانارتاغ پارتلىغىنى، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مېھرى، كۆككۆزىنىڭ ئۆزىنى بۇ ئۆڭكۈرگە دۇمبىسىگە مىندۇرۇپ ئەكەلگىنى، تاغدىكى كۈنلىرى، كۆككۆزنىڭ كۆيۈك تاغقا بېرىپ بىر بالا بىلەن كۆرۈشكىنى، قاراڭغۇ ئورماندا بوغما يىلاننىڭ كۆككۆزنى چىشلىۋالغىنى ... جىغان يوپۇرمىقىنىڭ جاراھەتكە شىپا بولىدىغىنى ئايان بولدى.



ئۇ ئەمدى ئويغىناي دەپ شۇنچە كۈچىسىمۇ، كۆزلىرىنى ئاچالماي يەنە چۈش قوينىغا كەتتى. ئۇ ئەمدى ئۆزىنىڭ ئەمەس باشقىلارنىڭمۇ چۈشىنى كۆرۈۋاتاتتى. ئۇ كۈلگۈنچەك دەرەخكە دېدى:

— مېنى تۈغۈلغان چېغىمدىكى سىياقىمغا يانداۋۇرۇپ قويغان بولسىڭىز سىزدىن مەڭگۈ مىننەتدار بولاتتىم.

— بۇنداق خاسىيەت قولۇمدىن كەلمەيدۇ. مېنىڭ قۇدرىتىم چەكلىك. ئەگەر راستتىنلا ئەسلىڭىزگە يانىماقچى بولسىڭىز، كۆيۈك تاغدا سۇبات دېگەن ئاكىڭىز، نۇر-دۇن ئاتلىق تۈگمەنچى بىلەن سىزنىڭ يولىڭىزغا تەلمۈرۈپ باقماقتا. سىز ئاكىڭىز بىلەن كۆرۈشۈپ ئالتۇن قۇم دۆڭىسىنى كېسىپ ئۆتسىڭىز بىر پالچى مومىاي ئۇچرايدۇ. ئاشۇ پالچى مومىاي چىرايىڭىزنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپلا قالماي يەنە ئاتا ـ ئانىڭىزنىمۇ تېپىپ بېرىدۇ... بىزنىڭ ياردىمىمىز مۇشۇنچىلىك. ئەمما، بۇ سىرنى چوقۇم ئۆزىڭىزلا بىلىشىڭىز كېرەك. باشقىلارغا تىنىپلا قالسىڭىز ئاتا-ئانىڭىزنى مەڭگۈ كۆرەلمەيسىز. چىرايىڭىزمۇ بۆرە سىياقتا قالىدۇ. خەير، بۆرە قىز، ئامان بولۇڭ...

ئۇ ئويغىنىپ، ئۇخلىغان يېرىدىن ئەمەس، بەلكى يۇغان بىر قورامتاش تۈۋىدىن قوپتى. ھېلىقى كۈلگۈنچەك مېۋىلىك باغ ئاقتىمۇ، كۆكتىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇنىڭ كۆزىگە كۆرۈنگىنى پەقەت ئېرىنچەكلىك بىلەن مۆرىگەچ يۈمران چۆپلەرنى چايناۋاتقان بىر توپ ياۋا كالىلار بولدى. ھېلىلا ئۇنىڭ قولىغا پۈتۈن دۇنيانى تۇتقۇزغان شېـ

رىن چۈشلىرى قېنى؟ چۈش دېگەنىنىمۇ گۈلە ـ قاقتەك خالتىغا سېلىپ ساقلىغىلى بولغان بولسا ـ ھە.

زەھرى يېنىپ، تېنىگە ماغدۇر كىرىپ، يارىسى پۈتكەن كۆككۆز نەچچە كۈندىن كېيىن لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئارىسالدىلىق كۆككۆزنى قىينىماقتا ئىدى. دېمەي دېسە لالە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كىملىكىنى بىلمەي مەڭگۈ مۇشۇ تاغدا ياشاپ ئۆتىشى مۇمكىن ئەمەس. دەي دېسە ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىپ قويۇشتىن، كۆزلىرىدىن تىم ـ تىم تامچىلارنىڭ تۆكۈلىشىدىن ئەنسىرىدى. ئاخىر كۆككۆز ئۆز كۆڭلىدە توغرا دەپ بىلگەن تالاش بويىچە بىر كۈنى ئۆڭكۈردىكى بۇلۇڭغا تىقىپ قويغان لالەنىڭ يۆگىكىنى چىشلەپ چىقىپ ئۇنىڭ ئالدىغا قويدى.

ـــ نېمە بۇ؟ ـ ھەيران بولۇپ سورىدى لالە.

ـــ سىزنى بوۋاق چاغدا يۆگىگەن يۆگەك.

ـــ مەن بۇنى نېمە قىلىمەن؟ لالە تېخىمۇ ھەيران بولدى.

كۆككۆز جاۋاب ئورنىغا ئۇنىڭ كېيىك تېرىسى بىلەن ئورالغان پېشىنى يېنىك چىشلەپ پەسنى ـ لالەنى نەچچە يىل ئالدىدا مىندۇرۇپ ئەكەلگەن تەرەپنى كۆرسىتىپ ئۇنى تارتتى.

ـــ ھەئە، مېنى بىر جايغا ئاپارماقچىكەنده ئاچام، ـ دەۋەتتى لالە ئۇنىڭ نىيىتىنى چۈشىنىپ.

كۈچۈكلەر ئۇنىڭ كېتىشىگە قىيىمىغاندەك ئالدىنى توسۇپ مېھىرلىك ھۇۋلاشتى. بۆرە ئانا بولسا «بېرىڭ قىـ

زىم، يەنە پات ئارىدا بىزنى كۆرگىلى كېلەرسىز »دېگەن مەنىدە كۈلۈمسىرىدى.

ئۇلار يولغا چىقىپ تاغ جىلغىسىدىكى قىسىلچاق غار، قىيا تاشلىق تار يوللارنى بويلاپ، ئېقىنلاردىن ئاتلاپ، چاتقاللىقنى بېسىپ ماڭدى.

بۆرە قىز، بۆرە قىز،
بۆرە قىز، بۆرە قىز،
كۆكۈچ كۆزى كۆل، دېڭىز،
بۆرىلەرگە تۆرە قىز.

باياۋاندا، قۇملۇقتا،
ئەسلىي بولغاچ ئادەمزات،
چېكىم ـ چېكىم قالدى ئىز.
ماڭالايدۇ ئۆرە قىز.

لالە ماڭغانسېرى ھەيران قالدى. نېمىگە دەمسىز؟ بۇ يوللارنىڭ بىر يەرلىرى چۈشىدىكىگە ئوخشاۋاتاتتى، ياق، ئوخشاۋاتاتتى ئەمەس، بۇ چۈشىدىكى يوللارنىڭ دەل ئۆزى ئىدى. ئۇلار ئۇسساپ قالسا سۈزۈك ئېقىن سۈيىنى ئىچىپ، ياۋا مېۋە، كۆكتاتلارنى يەپ، ئۇيقۇسى كەلسە ئاسمانىنى يېپىنچا، يەرنى سېلىنچا قىلىپ ئارام ئېلىپ ئۇخلاپ ئۇچىنچى كۈنى چۈش بولغاندا بۇلۇتلار قوينىغا مۆككەن كۆيۈك تاغ ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان بولدى.



ئۇلار كۆيۈك تاغقا كەلگەندە سۇبات بىلەن نۇردۇن بوۋاي ئۇلارنىڭ يولىغا تەلمۇرۈپ تۇراتتى. نۇردۇن بوۋاي ناھايىتى خۇش بولۇپ كەتتى. قورۇقلار قورشاۋىدا قالغان بىر جۈپ كۆزى بوۋاينى خېلىلا جۇدەڭگۈ كۆرسىتەتتى. بوۋاي كۆككۆزنى تونۇغاندەك كۆككۆزمۇ بوۋاينى ئاللىبۇرۇن تونۇپ بولغان ئىدى. بوۋاي بىلەن كۆككۆز شۇڭا قىلچە ياتسىرىماي قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى. نۇردۇن بوۋاينىڭ قولىدىكى ھاياجاندىن تىترەۋاتاتتى. بىر جۈپ قولىنى بوۋاينىڭ مۇرىسىگە ئېلىۋالغان كۆككۆز دەيدىغان نۇرغۇن گېپى بارىدەك ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىنى توختىماي ھىدلايتتى. بىر چاغدا كۆككۆز سۇباتقا «لالەنى ساق ئەكەلدىم» دېگەندەك يېقىنچىلىق قىلىپ سىلىق سۇۋۇنۇپ قويدى.

لالە تېخىچە نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئاڭقىرالماي چاچلىرى بىلەن تۇكلۇك يۇزىنى توسۇپ تىرىشقىنى كۆلىغانچە يەردىن كۆزىنى ئۇزمەي ياتسىراپ تۇراتتى.

نۇردۇن بوۋاي كۆككۆز بوينىدىكى يۆگەككە، قىزنىڭ بوينىدا جۇلالاپ تۇرغان تۇمارغا قاراپ يېنىدىكى ئۇزۇن چاچ قىزنىڭ لالە ئىكەنلىگىنى جەزم قىلدى. كۆككۆز نەچچە يىل ئالدىدا مۇشۇ يۆگەكنى چىشلەپ لالەنى مىندۇرۇپ ماڭغاندا بوۋاي كۆرگەن ئەمەسمۇ؟

— قىزىم، ئىسمىڭىز...

— بۆرە قىز.

— بۆرە قىز؟ بۇ كىم قويغان ئىسىم؟

— كۇلگۈنچەك...

— ئۇلار نېمىدەپ سىزگە بۇ ئىسىمنى قويغان؟
— چىرايىم بۆرىگە ئوخشىغىنى ئۈچۈنمىكىن.
— سىزنىڭ ئىسمىڭىز بۆرە قىز ئەمەس لالە.
— لېكىن مەن بۆرە قىز دېگەن بۇ ئىسىمنى بەك ياقتۇرىمەن.
— بۇ بالا سىزنىڭ ئاكىڭىز سۈبات بولىدۇ.
— ئاكام...؟
— ئانىڭىزنىڭ ئىنىسى.
— ھەئە، بىلدىم.

نۇردۇن بوۋاي تۇغمىنىدە

— مەن تۇغمەن نورىغا دېيىشىپ قويغان ئاشۇ يا-غاچلارنى ئەكىلىۋالاي دەپ، تۇغمەنگە ئۇنغا كەلگەنلەرنىڭ ئات - ئۆكۈزلىرىنى سوراپ تاغ ئېتىكىگە يېقىنلاشتىم. ئۇ كۈنى كۈل رەڭ بۇلۇتلار سۈرۈلۈپ، تۈرۈلۈپ كېلىپ ئاسمان مىس تاۋاقتەك قىزغۇچ رەڭگە كىرگەندىلا كۆڭلۈم بىر ۋەھىمىنى تۇيۇپ قالدى. باشتا تاغ چوققىسىدىن قو-يۇق ئىس - تۈتەكلەر ئارغامچىغا ئېسىلغان پېرىخونده‌ك پىرقىراپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، كەينىدىنلا كۈچلۈك ئوت يالقۇنىغا ئايلاندى. تاغلار ئېرىپ پەسكە دومىلىغانسېرى ئەتراپتىكى دەرەخلەر، ئوت - چۆپلەر لاۋۇلداپ كۆيۈپ مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىگە يەتتى. ياپانىاھ، ئۆمرۈمگە

كېلىپ كۆرمىگەننى كۆردۈم.

ۋاي، ئىسىت! بۇ جاينى ئىسمى - جىسمىغا لايىق چىمەنتاغ قىلغان قاۋۇل ئائىلىسى ئامان قالسا بولاتتىغۇ، دەپ قولۇمنى دۈئاغا ئېگىز كۆتۈردۈم. ئۇچ - تۆت ئايەتنى ئوقۇپ بولغىچە ئوت يالقۇنى ئاللىقاچان ماڭا يېقىنلاپ كەلدى، شۇئان كەينىمگە داجىدىم. هەممەيلەننى ئوت يالماپ يۇتۇپ كەتتى بولغاي دەپ تۇرغاندا كۆككۆزنىڭ (بوۋاي ئۇندەك يۇمشاق قوللىرى بىلەن بۆرىنىڭ بېشىنى سىلاپ قويدى) بىر كىچىك قىزنى دۇمبىسىگە مىندۈرۈپ قاپ-تاللاردىن سىيرىلىپ دېگۈدەك بىر ئالدىغا، بىر كەينىگە قاراپ ئېدىر، كۇزلەككە قاراپ كېتىۋاتقىنىنى كۆردۈم.

كۆككۆزنى كۇچۇك چېغىدا قاۋۇل، لەيلى قۇتقۇزۇۋېلىپ بېقىپ چوڭ قىلغان (بۇ چاغدا كۆككۆز نۇردۇن بوۋايغا «شۇ چاغدا سىزمۇ مېنى قۇتۇلدۇرغان، سىزگىمۇ تەشەككۇر ئېيتسام بولىدۇ» دېگەندەك تۇمشۇقىنى بوۋايىنىڭ تىزىغا سۈركەپ قويدى) ئەمدى مانا هالقىلىق چاغدا كۆككۆز ئۇلارغا ساداقەتمەنلىك كۆرسەتمەكچى بولۇۋېتىپ-تۇ - دە، دەپ ئويلىدىم. ئەمما سىزنى (بېشى بىلەن لالەنى ئىما قىلدى) نەگە ئېلىپ ماڭغىنىنى بىلەلمىدىم. ئەلۋەتتە، مەنمۇ ئۇچاغدا ئۆز جېنىم بىلەن پايپېتەك بوپتىمەن.

ئوت يالقۇنى ئالاهەزەل هەپتىدە بېسىقتىغۇ دەيمەن. تاغ تاشلىرى سۇدەك ئېرىپ ئېقىۋەرگەچكە تاغ بۇرۇنقىدىن خېلىلا پەسلەپ كەتكەن ئىدى. مەن بۇ جايغا كېيىن تالاي قېتىملاپ كەلدىم، قاۋۇل بىلەن لەيلىنى ئۇچرىتالمىدىم.

ئۇچراتقىنىم پەقەت شارقىراتمىنىڭ تېنىز يېرىدە لەيلەپ قالغان قاۋۇلنىڭ بىر پاي ئۆتۈكى ۋە لەيلىنىڭ بېشىدىن چۈشۈرمەيدىغان ئاق رومىلى بولدى. سۇ دولقۇنى ئېقىتىپ ئاشۇ يەرگە ئاپىرىپ قويۇپتۇ. شۇ چاغدا ئۇلار كۈچلۈك ئوت يالقۇنىغا بەرداشلىق بېرەلمەي ئۆزىنى شارقىراتمىغا ئاتقان ئوخشايدۇ؟ ئەلۋىدا، ئۇلارنىڭ ياتقان جايى جەننەتتە بولسۇن. بالا مېھرىگە قانماي ياش تۇرۇپ كۆزى ئوچۇق كەتكەنلەر ئەلۋىدا...

بوينىڭىزدىكى تۇمارنى سەككىز يىل ئاۋۇال مەن ئۆز قولۇم بىلەن ئېسىپ قويغان. مەن ئۇلارنىڭ روھى خۇش بولار دەپ تاغقا نۇرغۇن كۆچەت تىكتىم. بەلكىم سىز كۆ-يۈك تاغقا كۆچەت تىكسە تۈتامدۇ، دېيىشىڭىز مۇمكىن. ئۇ كۆچەتلەرنى ئېتىكىمدە توپا توشۇپ يۈرۈپ تىكتىم. كۆز يېشىمدا سۇغاردىم. ئەجرىمگە يارىشا ئاز - تولا يې-شىللىق بەرپا بولدى. ئەنە كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر تاغ بۇرۇن-قىدىن جىق پەسلەپ كەتتى.

تىككەن كۆچەتلەرگە سۇ قۇيۇۋاتقاندا دەپ كەلسەم، بۇ بالا قولىدا مارجان غىلاپلىق خەنجەر، تاغ ئېتىكىدە مە-شىلداپ يىغلاپ ئولتۇرىدۇ. بىر قاراپلا ئۇنىڭ قاۋۇل دائىم ئېسىپ يۈرىدىغان هېلىقى خەنجەر ئىكەنلىكىنى تو-نۇۋالدىم. بۇ خەنجەر قانداق بولۇپ بۇ بالىنىڭ قولىدا بو-لىدۇ، دەپ هەيران بولىمدىمەن؟ كېيىن بىلىمدىكى ئۇنى كۆكۈز بەلگە ئۇچۇن ئۇنىڭغا بېرىپ ئۆزىنىڭ لالەنى باشلاپ كېلىدىغانلىقىنى، ئاڭغىچە قايتىپ كەتمەسلىكىنى

ئۆتۈنۈپ، ئۇچقاندەك ئارقىسىغا يېنىپتۇ. مەن سىنچىلاپ قاراپ بۇ بالىنى تونۇۋالدىم. لەيلىنىڭ توپى بولۇپ تاغقا كۆچۈرۈپ كەلگەن كۈنى ئۇنى بىر قېتىم كۆرگەن. ئۇ چاغدا بۇ بالا ئاچماق ئىشتان كىيىپ ئورماندىكى تېنىلارنى قوغلاپ ئويناۋاتاتتى. يىللارنىڭ ئۆتىشى بىلەن سۈباتنىڭ كۆڭلىدە «تۇغقانلىرىم هايات» دەيدىغان بىر ئۇمىد پەيدا بولغان. شۇڭا پات ـ پات كېلىپ ئاچىسىغا بولغان سېغىنىشىنى بېسىپ كەتكەن.

ـــ شۇنچە يىللاردىن بېرى سەن بۇ مارجان غىلاپلىق خەنجەرنى نەدە ساقلىغان ئىدىڭ؟ هەيرانلىقىنى يوشۇرالمىدى نۇردۇن بوۋاي.

ـــ مانا بۇ يەردە، هۇۋۇ ـ هۇۋۇ. كۆككۆز بېشى بىلەن يۆگەكنى ئىما قىلدى.

ـــ ئانام ـ داداملارنىڭ هەسرەتلىك ياشلىرى هېلىھەم قۇرىغىنى يوق، ـــ دېدى سۈبات، ـــ سىز يېڭى تۇغۇلغاندا مەن دادام، ئانام بىلەن سىزنى يوقلاپ تاغقا كەلگەن. بۇ مەن مەكتەپكە كىرىپ قويۇۋەتكەن تۇنجى تەتىل مەزگىلى ئىدى. ئۇ چاغدا سىز جامالدىن ئاي خىجىل بولغۇدەك بەكمۇ ئوماق، چىرايلىق قىز ئىدىڭىز. هازىر تۆكلۈك چىرايىڭىزنى كۆرۈپ كۆزۈمگە ئىشىنەلمەيۋاتىمەن. سىز ئاشۇ لالەمۇ ـ ئەمەسمۇ؟

ـــ مەن بۆرىلەر دۇنياسىدا چوڭ بولغان بۆرە قىز، شۇ دېسەڭلار شۇ. ئەمەس دېسەڭلار ئەمەس.

ـ سىڭلىم، چىرايىڭىزنى ئەسلىگە كەلتۈرىدىغانلىقىڭ

ئامالىنى قىلساق بولاتتى...

ــ بۆۋا، ھېلىقى ئۆتۈك بىلەن رومالنى ماڭا بېرەمسىز؟ لاله سۈباتنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاندەك بۆۋايغا بويۇندىدى.

قىزىم، بۆرە چىراي ئۆتەرسىزمۇ؟

نۇردۇن بۆۋاي پاراڭ ئارىسىدا لالەگە توختىماي قارايتتى. سۈباتمۇ ئۆزىنىڭ ھەيرانلىقىنى يوشۇرالمىغاندەك پات ــ پات ئۇزۇن چاچلار ئىچىدىن بۇلۇت ئارىسىدىكى تولۇنئايىنى كۆرمەكچى بولغان قۇياشتەك كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا نەزەر سالاتتى.

ــ قاراڭلار بىخۇدلىقىمنى، پاراڭ بىلەن بولۇپ سەلەرگە داستىخان سېلىشنى ئۇنتۇغىنىمنى. قېنى تۆرگە مەرھەمەت. بۆۋاي ئۇلارنى سۇپىغا باشلىدى. لاله بىلەن سۈبات تۇزۇتسىزلا تۆرلىدى. كۆككۆز «مەن تۆرگە چىقمايمۇشۇ پەگادىلا تۇرايمىكىن... » دېگەندەك نۇردۇن بۆۋايغا قاراپ سىلىق غىڭشىپ قويدى.

ــ ۋاي ــ ۋۇي ئەدەپلىك، تارتىنچاق بۆرەم، تۆرگە ئۆتۈڭ، ــ دېدى بۆۋاي ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىپ ۋە كۆتۈرۈپلا ئۇنى سۇپىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى.

بۆۋاي ھېلى تېخى سىرتقا چىقىپ كەتكەندەك قىلغان، بىردەمدە لېگەندەك چوڭلۇقتىكى پېتىر كۆمەچنى

كۆتۈرۈپ كىردى. ئاچقان قورساقتا بۇنداق چاغدا چوغقا كۆمگەن مەززىلىك كۆمەچتىنمۇ ئارتۇق غىزا بولمايدۇ - دە.

— قانداق ئوخشاپتىمۇ؟

— بەكمۇ مەززىلىككەن، — دېدى سۈبات، ئانامنىڭ بۇنچىلىك سارغايتىپ پىشۇرالمايدۇ.

— بۇنىڭغا بۇنداق تەم كىرگۈزگىنى چۆل ئوتۇنى. قېنى تارتىنماي يەڭلار، باللىرىم.

— بوۋا، بىز بۇ بىر كۆمەچكە تويمايدىغاندەك قىلىپ تۇرىمىز جۇمۇ. چاقچاق قىلدى سۈبات.

— قوقاسقا يەنە بىرنى كۆمۈپ قويۇپ كىردىم. قانچە يېسەڭلار جان دەپ پىشۇرۇپ بەرگىلى مەن تەييار. يالغۇز غىزا گالدىن ئۆتمەيدىكەن. مانا بۇگۈن مېنىڭمۇ ئىشتىها - يىم ئېچىلىپ قالدى دېسە.

باشتا پۇراپ قويۇپ جىم تۇرىۋالغان كۆككۆزگە كۆ - مەچ تېتىپ كېتىپ ئۇلارنىڭ پاراڭلىرىنى ئاڭلىغاچ لالە ئۇزاتقانىنى ياندۇرماي ھۇزۇرلىنىپ يېمەكتە ئىدى.

— ئەمدى نېمە پىلانلىرىڭلار بار، باللىرىم، — سۆ - زىنى باشلىدى نۇردۇن بوۋاي، ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكى ئوي - لىرىنى بىلىپ باقماقچى بولۇپ، — يېنىمدا قېلىپ ماڭا ھەمراھ بولساڭلارغۇ بېشىم كۆككە يېتەتتى.

— كۆككۆز تاغقا قايتسۇن، مەن لالەنى ئۆيگە ئەكە - تەي. شۇ تاپتا دادام، ئانام يولۇمغا قاراپ كۆزلىرى تېشە - لەي دېگەندۇ. نەچچە يىل كۆرمىگەن نەۋرىسى بىلەن كۆ -

رۇشتۇرۇپ ئۇلارنى تۇيۇقسىز بىر خۇش قىلىۋېتىدى. شۇنداق قىلسام ئاچامنىڭ ئىچ ئاغرىقىنى ئاز ــ تولا بول-سىمۇ ئۇنتارمىكىن، دەپ ئويلايمەن.

ــ مېنىڭمۇ شۇ تاپتا قولۇمنى قانات قىلىپ ئۇچۇپ بېرىپ بوۋام، مومامنىڭ قۇچىقىغا ئۆزۈمنى ئاتقۇم بار. هېلىمۇ نەچچە يىلىم بۆرىلەر دۇنياسىدا ئۆتتى. كۆككۆز ئاچام بىلەن هەرقېتىم كۇزلەككە ئوينىغىلى چۈشكەندە، ئاتا - ئانىسى تېرىقچىلىق قىلىۋاتسا ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئويناۋاتقان بالىلارنى كۆرۈپ قانداق خىيالدا بولغىنىمنى بىر ئۆزۈم بىلىمەن. مېنىمۇ ئاتا - ئانام قۇچىقىغا ئېلىپ ئەركىلىتىپ پېشانەمگە سۆيۈپ قويسا خۇشاللىقتىن يۇرد-كىم يېرىلىپ كېتەرمۇ، دەپ ئويلاپ كېتىمەن. بۇ ئەپتىم بىلەن بارسام چوقۇم ئۇلارنى چۆچۈتۈپ قويىمەن. بوۋام، مومام بىر نېمە دېمىگەن تەقدىردىمۇ قوشنىلارنىڭ كۆزد-گە غەلىتە كۆرۈنىشىم ئېنىق.

تاغ كەينىدە بىر پالچى مومای بار، دەپ ئاڭلىۋىدىم (ئۇ كۇلگۇنچەك مېۋىنىڭ سىرىنى ئاشكارىلاپ قويسا سۆز-لەشتىن قېلىپ بۆرىدەك هۇۋلايدىغان هالىتىگە يېنىپ قېلىشىدىن قورقتى). شۇ مومايىنىڭ يېنىغا بېرىپ كۆرۈ-نۈپ باقاي. مومای بەلكىم سېھىر ــ خاسىيەتلىرى، كارا-مەتلىرى بىلەن مېنى ئادەم سىياقىغا كەلتۈرۈپ قويسا ئەجەب ئەمەس. بىر ئۇرۇنۇپ كۆرەي دەۋاتىمەن. مومايمۇ ئامال قىلالمىسا تەقدىرگە تەن بېرىپ بوۋام، مومىلارنىڭ يېنىغا بارساقمىكىن.

— قۇملۇقنىڭ نېرىسىدا ماڭا تۇمار پۈتۈپ بەرگەن بىر موماي بولىدىغان. ئىزدىمەكچى بولغىنىڭلار ئاشۇ مو-مايمۇ، ئەمەسمۇ بىلمەيمەن. ئۇ پالچىنى شۇنچە كەڭرى جاھاننىڭ قايسى بۇلۇڭ - پۈشقىقىدىن تاپالارسىلەر، بالد-لىرىم. تۆت تال تۆكنىڭ كارايىتى چاغلىق ئىدى ئەمەس-مۇ، يولۇڭلارنى توسقىنىم ئەمەس. بىھۇدە رىيازەت چېكىپ قالارسىلەرمۇ؟

— تاپالىشىمنى كۆڭلۈم تۈيۈپ تۇرىدۇ. كۆككۆز تاغقا قايتسۇن. ئۇلار شۇتاپتا كۆككۆزنىڭ يولىغا ئۇمىد بىلەن بېقىۋاتىدۇ. سۇبات ئاكام مەن بىلەن بىللە بېرىشنى خالامدىكىن؟ خالىسا مەن بىلەن بىللە بارسا، خالىمىسا ئۆيگە قايتقاچ تۇرسا.

— سىزنى يالغۇز تاشلاپ كېتىشكە كۆڭلۈم ئۇنارمۇ-مېنىڭ؟ يالغۇز كەتتىممۇ دەيلى، كېيىن قانداق تېپىشىد-مىز؟! يالغۇز بارسام سىزنىڭچە ئۆيدىكىلەرنىڭ تاپا - تە-نىسىدىن قۇتۇلالامدىمەن؟ بولدى، سىز بىلەن بىللە بار-غىنىم بارغان.

كۆككۆز لالەگە قىيالمىدى

قوموش چەللىلىك سۇپىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرغان كۆككۆز گەرچە ئاز - تولا يېشىللىق بەرپا بولغان بولسىد-مۇ، قاقاسلىشىپ كەتكەن كۆيۈك تاغقا كۆزىنى ئۇزمەي

قارايتتى. نېمىلا دېگەنبىلەن ئۇ كۆككۆزنى بەش يىل باقـ
قان، ئىسسىق باغرىدا ئەللەي ئەتكەن مېھرىلىك
ماكان ـ دە.

تىلسىملار دۇنياسىدا ھەممە ئىشلار ئۆزىنىڭ رېتى
بىلەن ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولىدۇ. شۇ چاغدا يانار تاغ
پارتلاپ، يەر تەۋرىمىگەن بولسا كۆككۆز تاغنى مەڭگۈلۈك
ماكان ئەتكەن، بالىلىقىنى لالە بىلەن تاغ ـ جىلغىلاردا
قىيغىتىپ ئويناپ ئۆتكۈزگەنمۇ بولار ئىدى. ئۇ چاغدا
كۆككۆزنىڭمۇ ئۆز ئاتا ـ ئانىسىنى سېغىنىپ مۇڭلىنىپ
قالىدىغان چاغلىرىمۇ بولارمىدىكىن ـ تاڭ؟!

ـــ بىر ياماق ئىشنىڭ بىر ياخشى تەرىپى بولغىنىدەك
يانار تاغ پارتلاپ، يەرتەۋرەپ ئاتام، ئاكا ـ ئاچىلىرىم بىلەن
تېپىشالمىدىم. ئاتام ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى ئۇققاندىن كېـ
يىن ماڭا قارىغاندا لالەگە بەكرەك ئامراق بولۇپ كەتتى.
ئۇنىڭغا بارلىق مېھرىنى بېغىشلىدى.

يىللار نېمىدېگەن تېز ئۆتكەن ـ ھەا! بۆرە ئاتام يېنىـ
غا دۇمبەمگە مىندۇرۇپ ئاپارغان ئىككى ياشلىق كىچىك
بالا مانا بىرنەچچە يىلدا جىلغا سۈيى، قۇش تۇخۇملىرىنى
ئىچىپ، ياۋا مېۋە، خام گۆشلەرنى يەپ مەدىنىمۇ ئېگىز
ئوماق بىر قىزچاققا ئايلاندى. بۇ نەچچە يىل ئىچىدە باـ
ھارنىڭ ئىللىق شامىلىنى بىللە ھىدلىدۇق. يازدا ئىـ
دىرلاردا ئاق ـ سېرىق ئېچىلغان گۈللەرنى بىللە تاماشا
قىلدۇق. كۈزنىڭ ئالتۇنرەڭ پەسلىدە ياۋا مېۋە قاقلىرىنى
بىللە تەردۇق. قىشنىڭ كۈمۈش قار قاپلىغان دالىلىرىدا



چېكىم ـ چېكىم ئىزلارنى بىللە قالدۇردۇق. ئۇ نېمىشقا ئاكىسى بىلەن مەھەللىسىگە يانماي پالچى مومايىنى ئىزدەپ تېپىشتا چىڭ تۇرىۋالىدىغاندۇ؟ ئۇنىڭمۇ بەلكىم قەلبىدە باشقىلارغا ئاشكارىلاشنى خالىمايدىغان پىنھان سىرلىرى باردۇر؟

بىر نەرسىنىڭ تېگىگە ھازىرغىچە يېتەلمىدىم دېسە. تېخى نەچچە يىل ئالدىدا ماڭا ئوخشاش ھۇۋلاپ يۇرگەن ئۇ قىز نەچچە كۈن كۆرمىسەم شۇنچە راۋان سۆزلەيدىغان بو ـ لۇپ كەتكىنىنى. يا نەچچە يىلدىن بېرى گەپلىرىنى ئادەم ـ لەر بىلەن سۆزلەشكىلى ئاياپ قويغانمىدىكىن...

سەككىز يىلدىن بېرى ئۇنى كۆز قارىچۇقۇمنى ئاس ـ رىغاندەك ئاسراپ كەلدىم. بىزنىڭ شارائىتىمىز شۇنچە ـ لىك بولغاچقا بەزىدە ئاچ ـ يالىڭاچ قالغاندۇ؟ ئۇمۇ بەل ـ كىم بىزنىڭ بىلىپ ـ بىلمەي ئۆتكۈزگەن بۇ سەۋەنلىك ـ لىرىمىزنى ئەپۇ قىلار.

كۆككۆز مۇشۇ ئويلاردا بولىۋاتقاندا، لالەمۇ ئۆز خە ـ يالىلىرى بىلەن بەند ئىدى.

ـــ ئۇزۇندىن بېرى كۆككۆز ئاچام بىلەن ئامراق ئا ـ چا ـ سىڭىل بولۇپ ئۆتكەن ئىدۇق. بۇ جەريانداا ئۇلار مېنىڭ نۇرغۇن ئېغىرچىلىقلىرىمنى كۆتۈردى. ئۇلارنى مۇشۇنچىلىك جاپاغا سالغىنىمۇ يېتەر. يۇزۇمگە تۇك ئۇ ـ نۇپ بۆرە چىراي بولۇپ قالغىنىم ئۇلارنىڭ سەۋەنلىكى ئەمەس. ئۇلار ياخشى نىيەت بىلەن مېنى بېقىپ چوڭ قىلسا يەنە ئۇلاردىن ئاغرىنىشنىڭ ئورنى بارمۇ؟ يوق،

ئەسلا يوق. مەن ئەزەلدىن ئۇنداق خىياللاردا بولۇپ باقمىدىم. ئۇنداق خىياللارنى قىلىشمۇ تۇزكورلۇقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. كۆككۆز ئاچام مېنى ھېلىقى بۆرە ئانا تۇپىغا ئېلىپ بارغاندا، ئۇلار مېنى خامتالاش قىلىۋەتكەن بولسا نېمىمۇ قىلالايتتىم؟ ئېھ، تىلسىملارغا تولغان دۇنيا، مەن سەندىن مىڭ مەرتىۋە رازى. ــ ئالدىنقى ئايدا ئۇ مېنى سۇبات ئاكام بىلەن كۆرۈشتۈرىمەن، دەپ تالاپەتكە ئۇچراپتۇ. مەن ئۇنىڭغا مەڭگۇ قەرزدار. ئۇ نەچچە يىلدىن بېرى پات ـ پات يوقاپ كەتكەندە دەل مۇشۇ كۆيۈك تاغقا كېلىپ ئانام، دادامنىڭ ئىزىنى ئىزدەپ، تاغدا قالغان ھىدىنى پۇراپ ئۆز ساداقەتمەنلىكىنى بىلدۈرۈپ كەپتۇ ئەمەسمۇ؟! ئاھ، ۋاپادار ئاچا، ساڭا كۆپ رەھمەت. ماڭا يول بەر، بۆرە ئانامغا، ئاكا ـ ئاچىلىرىمغا سالام دە. مەن سەلەرنى چوقۇم يوقلاپ بارىمەن. لېكىن مېنى ھازىر يولۇمدىن قويما. ھەر بىر ئادەمنىڭ ئۆزى مېڭىشىنى خالىغان تاللاش يولى بولىدۇ. مەنمۇ ئۆزۈم تاللىغان بۇ يولۇمدا بىر قېتىم مېڭىپ باقاي.

لاله بىلەن كۆككۆز بۇ يەردىكى ھەممە نەرسىنى كۆزىگە سىغدۇرۇپ ئەكەتمەكچى بولغاندەك ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنغاچ توختىماي ئەتراپقا نەزەر سالاتتى.

ــ خەير ئاچا، ئامان بولۇڭ.

ــ بىز ئەمدى قاچانلاردا كۆرۈشەلەرمىز؟ ھۇۋۇ ـ ھۇۋۇ. كۆكۈش كۆزلىرىگە مۆللىدە ياش ئالدى كۆككۆز.

ــ بىز كىچىكىمىزدىن بىر ـ بىرىمىزگە يار ـ يۆ-

لەك بولۇپ چوڭ بولغان، مېھرىمىز دېڭىزدىن چوڭقۇر. شۇنىڭغا ئىشىنىڭ، بىر كۈنى ھامان قۇچاقلىشىپ كۆ-رۈشىمىز.

ــ يولدا پەخەس بولۇڭ. مەن سىلەر بىلەن بىرگە بارسام بولماسمۇ؟ ھۇۋۇۋ - ھۇۋۇۋ.

ــ مېنىڭغۇ سىزدىن بىر قەدەممۇ ئايرىلغۇم يوق. ئا-دەمزات دۇنياسىدا بىز بىلەن بىرگە يۈرسىڭىز باشقىلارنى چۆچۈتۈپ قويارمىزمۇ؟ ئەسلىدە مېنى دەپ ئالدىنقى قې-تىم ئېغىر تالاپەتكە ئۇچرىدىڭىز. يارىڭىز تەلتۆكۈس ساقايغىنى يوق. سىز تاغقا قايتىپ يەنە بىر مەزگىل ئوبدان كۈتۈنىشىڭىز كېرەك، دېمەكچى ئىدى. ئۇنداق دې-يەلمىدى. ھېلىمۇ لالەنىڭ كۆككۆزگە سالغان ئېغىرچې-لىقلىرى ئازمۇ؟

شۇنچە سۆزلەپمۇ ئۇلارنى تۈتۈپ قالالمايدىغانلىقىنى پەملىگەن نۇردۇن بوۋاي تۇلۇمغا سۇ، خالتىغا تالقان قا-چىلاپ سەپەر تەييارلىقىنى قىلىپ بەردى. لالە يولغا چې-قىش ئالدىدا بىر پاي ئۆتۈك بىلەن ئاق رومالنى خاتىرە ئۈچۈن بوۋايدىن سورىۋالدى.

ــ ئېلىڭلار بالىلىرىم، بۇ تۆگە مېنىڭ ئۇزۇن يىل-لىق ھەمراھىم ئىدى، ئەمدى يولدا سىلەرگە ھەمراھ بول-سۇن. سەپەردە ھاردۇق يامان بالىلىرىم، خالتا - تۇلۇملار-نى كۆتۈرگەچ سىلەرگە «بوف - بوف» لاپ ناخشا ئېيتىپ بەرسىمۇ ھېسابقۇ.

ــ رەھمەت، بوۋا. ئەمدى ئۆزىڭىز بۇ يەردە يالغۇز

نېمىش قىلىسىز.

ــ قېرىنداشلىرىم نان يېمىسە بولماس. تۇغمەننى يېگىباشتىن قوپۇرىمەن.

ــ ئىگەم قولىگىزغا دەرد بەرمىسۇن، بوۋا.

ــ بىرەر قوينى سويۇپ سوقۇم قىلىپ بېرەيمۇ ـ يا؟

ــ بولدى، مۇشۇنىڭ ئۆزى يېتەرلىك.

بوۋاي ئاق يول تىلەپ تۇغمەنده قالدى. گەرچە قولى لاله بىلەن سۇباتقا خوش دەپ ھاۋادا پۇلاڭلىسىمۇ مەڭزىنى بويلاپ چورۇقىغا توك ـ توك تامغان ياشلىرىنى يوشۇرۇپ قالالمىدى.

ــ قايتىپ كەتمەي ماڭا ھەمراھ بولامسەن ـ يا، ــ دېدى بوۋاي كۆككۆزگە سىنچى كۆزلىرىده نەزەر سېلىپ.

ــ شۇنداق قىلسامغۇ ئوبدان بولاتتى، ھۇۋۇۋ ـ ھۇۋۇۋ. شۇغىنىسى...

كۆككۆزنىڭ تەڭقىسلىقتا قالغىنىنى ھېس قىلغان نۇردۇن بوۋاي گەپنى دەرھال چاقچاققا بۇرىدى.

ــ چېقىشىپ قويدۇم، ھەمراھلىرىڭنىڭ يېنىغا ماڭ. سېنى ساقلاۋاتقانلارنىڭ كۆڭلى تىنسۇن. ئەمما، بۇيەردىمۇ نەچچە يىللىق بالىلىقىڭ ئۆتكەن. شۇنى ئۇنتۇمىساڭلا بولدى.

ــ بالىلىق خاتىرىلىرى كۆڭۈلگە مۆھۈردەك ئورناپ-دىكەن. مەن بۇ تاغنى، يەنە سىزنى ئۇنتۇپ قالمايمەن، ھۇۋۇۋ...

ــ قېرىغاندا يالغۇزلۇق يامانكەن، كۇزلەككە چۈش-

كەنلىرىڭدە دىككىدە ئايلىنىپ كېلەرسەن.

ــ مېنىڭمۇ ئۆسۈپ چوڭ بولغان بۇ جەننەتتەك زېمىنى ئانامغا، ئاكا ـ ئاچىلىرىمغا كۆرسەتكىم بىر ماختىنىشۇالغۇم بار. بۇ پۈرسەتمۇ كېلەر، ھۇۋۇ ـ ھۇۋۇ.

ــ لالەدىن ئاڭلىسام ئالدىنقى قېتىم بۇ يەرگە كەلگىنىڭدە ئۆزۈڭنى يارىلاندۇرىۋاپسەن. ھەقىچان شۇ ئورمانلىقنى بېسىپسەن ــ دە. ئۇ يەردە ئاچماق قۇيرۇق يوغان بىر زەھەرلىك يىلان بار ، دەپ ئاڭلىغانىدىم. ئەمدى يانارىڭدا ئۇ يولدىن ئەمەس بۇ يولدىن ماڭ، بوغما يىلاننىڭ قورشاۋىدا قالما يەنە.

ــ ئېلىشىشتا ئۇ مەندىن خېلىلا ئېغىر يارىلانغان. ئۇ ئارغامچىدەك ئۇزۇن تېنىدە مېنى كۈچەپ بوغماقچى بولغاندا مەنمۇ بوش كەلمەي چەبدەسلىك بىلەن ئاچماق ئۇزۇن تىلىنى ئۈزۈۋېلىپ، كۆزىنى تىرنىلاپ قارىغۇ قىلىۋەتتىم. بۇ چاغقا قاغا ــ قۇزغۇن، قۇرت ــ قوڭغۇزلار ئۇنى ئىسكىلىتقا ئايلاندۇرۇپ بولدى. ھۇۋۇ ـ ھۇۋۇ.

ــ پو ئېتىۋاتمايدىغانسەن ـ ھە. تۇغمەنگە كەلگەنلەر ـ نىڭ يىغا ـ زار، نالىلىرى ئىچمىنى سىيرىلدۇرىۋەتكەن. ئۇ كاساپەت نۇرغۇن ئادەمنىڭ جېنىغا زامىن بولغان. نېمىشقا يېقىندىن بېرى تۇغمەنگە كەلگەنلەرنىڭ چىرايى ئاپتاپتەك ئېچىلىپ كەتتىكىن دېسەم ئەسلىي ئىشمۇنداقكەن ــ دە. ۋۇي، مەن بۇ بۇرەمنى كىچىك كۆرۈپ قالدىممۇ نېمە؟يارايسەن جۇمۇ. بۇ خەۋەرنى باشقىلار ئاڭلىسىمۇ خۇشاللىقىدا ئۆيىدىكى داس ـ تەلەڭگىلىرىنى



كوچىغا كۆتۈرۈشۈپ چىقىپ چالار.

ــ بول، يولۇڭدىن قالما،ــ نۇردۇن بوۋاي كۆككۆزنىڭ يانپىشىغا سىلىققىنە شاپىلاقلىدى.

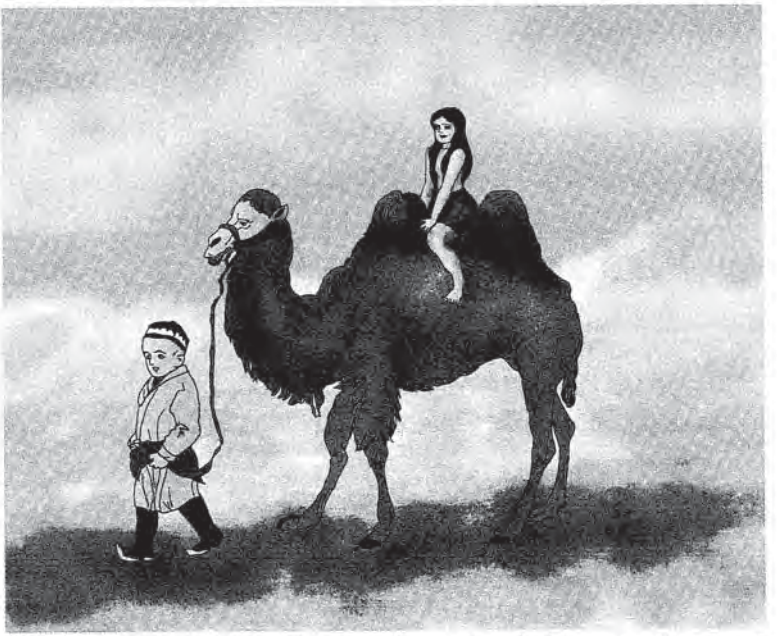
كۆككۆز نۇردۇن بوۋاينىڭ ماختىشىدىن پەخىرلەنگەندەك سوزۇلۇپ كېرىلىۋالغاندىن كېيىن بوۋاينىڭ پېشىگە ئۇچلۇق تۇمشۇقىنى يۇمشاق سۈۋەندۈرۈپ قويۇپ ئالدىغا ئوقتەك چاپچىدى.

ئاكا ـ سىڭىل قۇملۇقتا

يانپاش تەرىپىدىكى بوزلاش يۇڭلىرى بوردەك تۇرۇلۇپ تىزلىرىغا ساڭگىلىغان تۆگە تولىمۇ رايىش كۆرىنەتتى. تۆگە: «ــ مەن نەچچە يىل ئاق كۆڭۈل نۇردۇن بوۋايىنىڭ بوغۇزىنى يېدىم، سىلەر بوۋاي بىلەن قەدىناس بولمىساڭلار مېنى سىلەرگە ئۇنچە ئاسان بېرىۋەتمەيتتى. بالىلار، خاتىرجەم بولۇڭلار، مەن سىلەرنى گۆھەردەك قوغداپ، ئۆزەمگە مىندۈرۈپ، بارماقچى بولغان مەنزىلىڭلارغا ئامان ـ ئېسەن يەتكۈزۈپ قويىمەن» دېگەندەك سوزۇپ ـ سوزۇپ بوزلاپ قويدى.

ــ مەڭ، بۇنى قايتۇرۇپ بېرەي، ـ دېدى سۇبات مارجان غىلاپلىق خەنجەرنى لالىگە ئۇزىتىپ. بۇ دادام قاۋۇلكامغا ئاتاپ سوققان پىچاق ئىدى. ــ مانا، بۇ يەردە دادامنىڭ تامغىسىمۇ بار. سىز تۇغۇلغاندا جىن ـ شەيتان





قورقىدۇ، دەپ ئاچام بۇنى ياستۇقىنىڭ بېشىدىن بىر-دەمۇ ئايرىمىغان. ھەقىچان يانارتاغ پارتلىغاندا ئەقىللىق كۆككۆز يۆگەكلىرىنىڭ بىلەن بۇنى ئېلىۋېلىشنى ئېسىدىن چىقارمىغان. ھايۋانلارنىڭ ئەقلى، ژاپادارلىقى ھەقىقەتەن ئادەمنى قايىل قىلىدۇ جۇمۇ. مەڭ، بۇنى بېلىنگىزگە ئېسىۋېلىڭ.

— قىز بالىمۇ پىچاق ئاسامدۇ؟

— بۇرۇن نۇزۇگۇم، ئىپارخانمۇ ئاسقان. ھېچنېمە بولمايدۇ، ئېسىڭە.

— بۇ يەڭسىز تېرە جۇۋام ئۇستىدىن ئاسسام قاملاشماس، ئوغۇل بالا بولغاندىكىن سىز ئېسىۋېلىڭ.

ــ ئەمسە ھازىرچە مەن ئېسىپ تۇراي، مەھەللىگە بارغاندا قايتۇرۇپ بېرەي. بىر جېنىمغا ئىككى پىچاق ئاسىدىغان بولدۇم ـ دە ئەمدى .

سۇبات مارجان غىلاپلىق خەنجەرنى كۆك چىت پوتـ سىدىن ئۆتكۈزۈپ ئېسىۋالدى. كۆكۈل قويۇپ ئاي، يۇلـ تۇزلار نەقىشلەنگەن مارجان غىلاپ يازنىڭ كۇچلۇك ئاپـ تىپىدا ۋال ـ ۋال چاقنايتتى.

ــ ئىككىمىز پىيادە، تۆگىنى يېتىلەپ ماڭمايلى؟ ــ قېنى مىنىۋېلىڭ سىڭلىم، ــ دېدى سۇبات تىزىنى ئېگىپ.

ــ سىز چۇ؟

ــ مەن يېتىلەپ ماڭاي.

ــ مىنسەك تەڭ مىنەيلى، بولمىسا مەنمۇ ماڭاي.

ــ بوپتۇ ئەمسە، كېلىڭ.

لالە سۇباتنىڭ ياردىمى بىلەن تۆگىنىڭ ئىككى لـو ـ كىسى ئارىسىغا ئاران ئورناشتى. ئارقىدىنلا سۇباتمۇ لىكـ كىدە سەكرەپ لالەنىڭ كەينىگە قوندى.

ــ تۆگە مىنىشكە سىزنىڭ ئېپىڭىز بارمۇ مانا، ــ دېدى لالە سۇباتنىڭ شامالدەك يەڭگىل ھەرىكىتىگە ھەۋەس قىلىپ.

ــ ئىلگىرى تۆگە مىنىپ باققانمۇ؟ ــ سورىدى سۇـ بات قۇملۇقنىڭ تىمتاسلىقىنى بۇزۇپ.

ــ سەككىز يىللىق ئۆمرۇم ئۆڭكۇر، تاغ جىلغىسىدا ئۆتكەن تۇرسا نەدە يۈرۈپ تۆگە مىنىمەن ئاكا؟ پەقەت ھېرىپ قالغان چاغلىرىمدا كۆككۆز ئاچامنى بوزەك ئېـ

تىپ «چاپە ئېتىم، چاپ» دەپ مىڭىپ ئويناتماقتا. كۆككۆز ئاچام بىلەن كۆزلەككە چۈشكەندە تېرىقچى بالا- لىرىنىڭ چېتىغا چۈنقنى قىستۇرۇۋېلىپ «چۈھ - چۈھ» دەپ چېپىپ ئويناتقىنىنى يىراقتىن كۆرۈپ ھەيران قالا- غان. ئەسلىدە ئۇلار ئات - تۆگە مىنىشنى دوراپ ئويناپ- تىكەن.

— شۇنداق. تۆگىگە مىنىش كۆڭۈللۈكمىكەن؟

— يىقىلىپ كېتەرمەنمۇ دەپ قورقۇاتىمەن.

— نېمىدىن قورقىسىز، يىقىلىسىڭىزمۇ پاختىدەك يۇمشاق قۇمغا يىقىلىسىز. قۇملۇق سىزنى ئىللىق باغرىدا پەپىلەپ -ئەللەي ئېتىدۇ.

— بۇ مېنىڭ تۇنجى قېتىم تۆگىگە مىنىشىم بولا- غاچقا يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سېلىۋاتىدۇ.

— ئەمىسە، مەن سىزنى چىڭ قۇچاقلاپ ئولتۇراي. ئوقيا ئېلىۋالغان بولساق ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقان ئا- ۋۇ ياۋا ئۆردەكنى ئېتىپ چۈشۈرەركەنمەن.

— ئۇۋچىلىقتىنمۇ خەۋىرىڭىز بارمۇ تېخى...؟

— مەن سىزگە ئۇۋچىلىق ھەققىدىكى ناخشىلاردىن ئوقۇپ بېرەي - ھە:

بىر ئوقۇمدا ئون ئۆردەك،
يەرگە پوك - پوك تۆكۈلەر.
ئون ئوقۇمدا گاھىدا،
پەقەت بۇلۇت سۆكۈلەر.



بىز كۆرمىگەن جاي قالمىدى،
ئېگىز ـ پەسلىكتە.
ئوۋنى باسار بۇركۇتۇم،
گاھى تەسلىكتە.

ئوۋ ئوۋلايدۇ ئوۋچى دېگەن،
جاڭگالدا يۈرۈپ.
بوش قويمايدۇ تايغان ئوۋنى،
قالسىلا كۆرۈپ.

ئوۋغا بېرىپ كېيىك ئاتساق،
خۇمار يېشىلۇر.
بىر كېيىكنى ئوۋلىغۇچە،
چورۇق تېشىلۇر.

ئۇچالىقنى بۇركۇت ئالسۇن.
تىنالىقنى لاچىنىم.
خورجۇنىمدىن گۆشتىن بۆلەك،
چىقماس تۆت تال داچىنىم.

ـــ قانداق، سىڭلىم، بۇ ناخشىلار بولامدىكەن؟

ـــ بولمامدىغان. مەن بۆرىلەرنىڭ ئوۋ پائالىيىتىنىغۇ جىق كۆرگەن. ئادەملەرنىڭكىنى كۆرمەپتىكەنمەن. بۇ

ناخشىلىرىڭىزنى ئاڭلاپ دەھشەتلىك ئوۋ مەنزىرىلىرى كۆز ئالدىمدىن بىر - بىرلەپ ئۆتتى.

تۆگە ئالتۇن رەڭلىك بىپايان قۇملۇقتا كېتىۋاتاتتى. تۆگىنىڭ ئۈركەشلىرىدەك كەتكەن قۇم دۆۋىلىرى يازنىڭ دىمىق ئىسسىق شامىلىدا ھەر ۋاقىت شەكلىنى ئۆزگەرتىپ تۇراتتى. بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى تۇتىشىپ كەتكەن بارخانلار ھېچ تۈگەيدىغاندەك ئەمەس. تۆگە بىلەن مۆكۈمۈكلەڭ ئوينىغاندەك كېلەر، پاتمۇچۇقلار خوخا تىكەن، يانتاق، يۇلغۇنلار ئارىسىدىن تۇيۇقسىز چىقىپ قۇملۇقلاردا چېكىم-چېكىم ئىز قالدۇراتتى. ئۇلار قۇملۇقنى دەريا، دېڭىز دەپ بىلەمدىغاندۇ؟ خۇددى بالىلار شارقىراتما، ئېقىنلاردا بىمالال چۆمۈلۈپ ئوينىغاندەك قۇمغا بۇياقتىن شۇڭغۇپلا ئۇياقتىن باش چىقىراتتى. بىردەم تۆگىنىڭ پۇتلىرى ئارىسىدىن ئۇياق - بۇياققا يۇگۈرۈپ ئۆتۈپ، قۇيرۇقىنى قۇمغا مەھكەم تىرەپ، ئېغىزىنى يوغان ئاچسا؛ بىردەم قىپقىزىل ئۇزۇن تىلىنى چىقىرىپ، پوكىنىنى يەلپۈگۈچتەك لىكىلدىتىپ، ئادەمگە ھەيۋە قىلغاندەك سۇرلۇك قاراپ تۇراتتى. چوغدەك قۇمدا پىشقان سىلىق ئاقۇش تېرىلىرىگە يېپىشىپ قالغان قۇم دانچىلىرى كۈن نۇرىدا ۋال - ۋال چاقنايتتى.

قۇملۇقتا قۇرت - قوڭغۇزلارنى يەپ، قۇملۇقنىڭ ساداسىغا جۆر بولۇپ ئەركىن، غەمسىز ياشاۋاتقان جانلىقلار پەقەت بۇلارلا ئەمەس. ئېھ، تىلسىملارغا تولغان قوينى كەڭ تەبىئەت، بىپايان قۇملۇقتىمۇ سىنىڭ ھاياتىڭ



لىق ئىزلىرىڭنى تاپقىلى بولىدۇ ئەمەسمۇ، ياشاۋېرىڭلار - جانلىقلار، بۇ يەر سىلەرنىڭ جەننىتىڭلار.

تۆگە: «مەن سىلەر بىلەن ئويناشىپ بەرسەم سەپىرىم قالىدۇ، كەچۈرۈڭلار» دېگەندەك بويىنىدىكى كولدۇرمىنى كولدۇرلاتقاچ ئۆزىنىڭ سالماق قەدىمى بىلەن مەزىلىنى بويلاپ ماڭماقتا.

— سىڭلىم، ئاۋۇ جانىۋارلاردىن قورقتىڭمۇ، — دېدى سۇبات كېلەر، پاتمۇچۇقلارنى بېشىدا ئىما قىلىپ.

— قورقتۇم. تۇرقى بەك قورقۇنچلۇقكەن.

— قورقماڭ. ئۇلار بىز بىلەن ئويناشقاتىدۇ.

— بۇنى قانداق بىلگىلى بولىدۇ؟

— ئەنە، كەلگىنىمىزنى قارشى ئالغانىدەك پىلدىرلاپ ھەرخىل شوخلۇقلارنى قىلىۋاتامدۇ؟

— ئۇ ئادەمگە زىيان سالامدۇ؟

— شۇنچە كەڭرى جاھاننى ئىنسانلارغا ئۆتۈنۈپ بېرىپ ئۆزلىرى مۇشۇنداق قاقاس ساي، چۆل - باياۋانىنى ماكان تۇتۇپ ياشىغىنىدىن ئادەمگە زىيان سالىدىغان - سالمايدىغىنىنى بىلگىلى بولامدۇ، سىڭلىم؟

— گېپىڭنىڭ مەنىسىنى چۈشەندىم، ئاكا. يۈزىنى توسۇۋالغان ئۇزۇن چاچلىرىنى چۆچۈرىدەك قۇلىقى كەينىگە سىيرىپ قويدى لاله.

لاچىن سوققان توشقانىنىڭ،
جاڭگالدا ئۇۋاسى بار.



مەندەك مۇساپىر قىزنىڭ،
بۇ يۇرتتا نېمەسى بار؟

يىراققا سەپەر قىلغان،
قۇملۇقتا قونۇپ قالدۇق.
پەلەك تەتۇر چۆرگىلەپ،
مۇساپىر بولۇپ قالدۇق.

ئاناسى بار كۆلۈپ يۇردى،
ئاتاسى بار كۆلۈپ يۇردى.
ئۇلارنىڭ باغرىغا نۇردەك،
ئەجەب غەمسىز چۆمۈپ يۇردى.

ئاناسى بارنى شوخ دەڭلار،
ئاتاسى بارنى شوخ دەڭلار.
ياراشقاي قانچە قىيغىتسا،
ئۇلارنىڭ كۆڭلى توق دەڭلار.

ئاناسى بارنى ئاي دەڭلار،
ئاتاسى بارنى تاي دەڭلار.
قىسىلسا بوينى يېتىمنىڭ،
ئۇنىڭ ھالىغا ۋاي! دەڭلار...
. ...



ئاسماندىكى يۇلتۇزدىن،
مەن ئانامنى سورايمەن.
غۇلىچمنى كەك يېيىپ،
يوللىرىنى تورايمەن.

ئاسماندىكى بۇلۇتتىن،
مەن ئانامنى سورايمەن.
«ئەگەش» ــ دېسە كەينىمدىن،
بېشىم بىلەن بارايمەن.

قۇملۇقتىكى يۇلغۇندىن،
مەن ئانامنى سورايمەن.
باردەك ئانام تىنىقى،
چېچەكلەرنى پۇرايمەن.

تاغلاردىكى بۇركۇتتىن،
مەن دادامنى سورايمەن.
سېغىنىشنى بۇركۇتنىك،
قانىتىغا ئورايمەن...

بىر ئۇمىد ئۇلارنى يىراقتىكى گۈزەل ماكانغا ــ پال-چى موماي يېنىغا ئىنتىلدۇرەتتى. ئۇلار قۇملۇققا ئىچكىرىلەپ كىرگەنسېرى قۇملارنىك چوغدەك ھارارىتىدىن لەۋلىرى گەز باغلاپ، كاللىسى ئامبۇردا قىسقاندەك قورۇ-

لۇپ، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىشقا باشلىدى.

ــ ھېلىمۇ ياخشى لاچىن قانات قالپاقنى بېشىمىزغا قوندۇرۇۋالغىنىمىز. بولمىسا تونۇردەك قىزىغان قۇملۇق بىزنى كاۋاپ قىلىپ توختامدىكىن ـ تاڭ. «بالا، قىلغان ئىشى چالا» دەپ سەل تەنتەكلىك قىلىپ يولغا چىقتۇقمۇ نېمە؟ مۇشۇنداق مېڭىۋېرىدىغان بولساق مەن ئۆزەمدىن ئەنسىرەپ قالدىم.

ــ سۇبات ئاكا، بۇ گېپىڭىزدىن پۇشايمان قىلغان مەنە چىقمايدىغاندۇ؟

ــ ياقەي.

ئۆزىدىن كىچىك قىزنىڭ ئالدىدا ۋايسىغىنىدىن سۇ ـ باتنىڭ يۈزى ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى.

يول داۋام ئەتمەكتە. قۇملۇق يوللىرىغا كۆنۈپ كەتكەن تۆگە يېرىق كالپۇكىنى يالاپ پۇشقۇرغاچ كەڭ تاپىنى بىـ لەن قۇم يۈزىگە گۈل چەكمەكتە. گۈگۈم پەردىسى ئەتراپقا تەكشى يېيىلىپ ئاي ـ يۇلتۇزلار كۆكتە جىمىرلاشقا باشـ لىغاندا ئۇلار قۇملۇق ئوتتۇرىسىدىكى قويۇق يۇلغۇنزاردا توختىدى.

ــ بۈگۈن كېچە مۇشۇ جايدا تۇنەيدىغان بولدۇق، ــ دېدى سۇبات تۇلۇم ـتالقانلارنى يەرگە قويغاچ. ۋاھ، تۇـ لۇمدىكى سۇمۇ قايناپ كېتىپتۇ. لالە، قورسىقىڭىزمۇ ئاچقاندۇ، ئازراق تالقان يەۋالمىز؟

ــ قورسىقىم ئاچقاندەك ئەمەس، نېمىشقىكىن قور ـ قۇاتمەن؟



— نېمىدىن قورقىسىز؟

— قۇملۇقتا ئالىمادىس جىن - ئالۋاستى بولۇپ قالسا ، بۇنداق قاراڭغۇ كېچىدە كاپپىدە تۇتۇۋېلىپ يەۋېتەرمۇ، دەپ.

— ھە قورقۇنچاق، گەپ قىلىڭە. سىز ئۆزىڭىزنى بۆرە قىز دەپ مەغرۇر يۈرەتتىڭىزغۇ؟ قېنى بۆرىدەك باتۇر - لۇق، مەردانىلىق؟ ئەگەر كەلگەن تەقدىردىمۇ سىز بۆرىدەك ھۇۋلاپ ئولارنى قورقۇتۇپ ئىشتىننىغا سىيدۇرىۋېتەرسىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن يېنىڭىزدا تۇرۇپ سىزدەك بىر قىز - نى قوغدىيالمىسام سۆبات دېگەن ئېتىمنى يۆتكىۋېتەر - مىنا.

— مۇشۇ گېپىڭىز ماڭا چەكسىز كۈچ ئاتا قىلدى، ئاكا. بۇجايدا بىزگە خەۋپ يەتكۈزىدىغان يىرتقۇچلار يوقتۇ ھەقىچان؟

— يوق. بار دېگەندىمۇ تۆگە ئىگىسىگە بەك ساداقەتـ مەن ھايۋان. ئۇ ئىگىسىنى ھەرۋاقىت خېيىم - خەتەردىن ساقلاشنى بىلىدۇ. شۇڭا، كېچىسى كۆز يۇمماي كۆزەتچى - لىكتە تۇرىدۇ. بىرەر ۋەھىمە شەپىسىنى سەزگەن ھامان قەھرلىك بوزلاپ ئولارنى يىراقتىنلا لاغ - لاغ تىترىتىپ ئۆزىگە قايتا تىكىلىپ قاراشقىمۇ پېتىنالمايدىغان قىلى - ۋېتىدۇ.

— پاھ - پاھ، تۆگىنى پەقەت چۆل كېمىسىمىكىن دېسەم تېخى ئۇنىڭ مۇنداقمۇ كارامىتى بارىكەنە.

— بۇلا ئەمەس، ئۇنىڭ پۇراش سېزىمى ھەرقانداق

هايۋانلىقىدىن ئۇستۇن. قوملۇقلاردا نەدە سۇ بارلىقىنىمۇ بىرەمدە بىلىۋالىدۇ.

ــ شۇنداقمۇ؟

ئۇلار تۆگىگە ئارپا بوغۇزى بېرىپ، ئۆزلىرى گۈلەڭ قاق، تالقاندا قورسىقىنى تويدۇرغاندىن كېيىن قۇملۇققا يانپاشلىدى. كۈندۈزى چوغدەك قىزىغان قۇم يەنە بىر خاسىيەت بىلەن كېچىدە مۇزدەك سوۋۇپ ئۇلگۈرگەن ئىدى. يەر تېگىدىن ئاللىقانداق ئاۋازلار قۇملۇق شامىلى بىلەن ئېقىپ كېلىپ يەنە بىرەمدە ئاللىياقلارغا غايىب بولاتتى.

ــ ئاكا، نېمانچە سوغۇق قۇم بۇ؟ كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ھاۋاسى ئالمىشىپ قالغان بولسا نېمە دېگەن ياخشى بولاتتى ـ ھەي! ئۇ چاغدا ئىسسىپمۇ قالمىغان بولاتتۇق.

ــ توڭلاۋاتقان ئوخشايسىز، گۈلخان يېقىپ بېرەي.

سۇبات سۇس ئاي نۇرىدا بىر تۇپ يۇلغۇن تۇۋىگە گۈلخان ياقتى. قاراڭغۇدا ھەرخىل شەكىلدىكى سايىلەر بىر ئۆزىراپ بىر قىسقىرايتتى.

ــ قولىڭىزدا ھېچنېمە يوق، سېھىرگەردەك «سۇف» دەپلا گۈلخان يېقىۋەتتىڭىزغۇ. بىرەر ھۈنەر ئىشلەتتىڭىز ـ مۇ، ئاكا؟ گۈلخانغا قولىنى قاقلاپ ئولتۇرغان لاله ھەيران بىلىنى يوشۇرالمىدى.

ــ بۇنچىلىك ئىشقا نېمە ھۈنەر كېتەتتى سىڭلىم. بۇنداق قۇملۇقتا كارۋانلار تۇنىگەندە ياققان گۈلخانلارنىڭ



كۆمۈپ قويغان چوغلىرى بولىدۇ. شۇلاردىن بىرنى ئاۋايلاپ قىسىپ پۈۋلىسەك ئوت ـ گۈلخان دېگەن شۇ.

ــ سۈبات ئاكام كارامەتقۇ.

لاله يۈزىنى تىزىغا قويۇپ لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان گۈل ـ خانغا قاراپ قۇملۇقنىڭ بۇلاق سۈيىدەك يېنىك شىلدىر ـ لىشىغا قۇلاق سالاتتى. شۇ تاپتا كۆككۆز ئاچام ئۆيىگە ــ تاغ ئېتىكىدىكى ئۆڭكۈرگە بېرىپ بولغانمىدۇ؟ ھۈۋۈۋ ـ ھۈۋۈۋ. ئۇ تۈيۇقسىز ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا بۆرىدەك ھۈۋلاپ سالدى.

لالەنى مەززىلىك ناشتا قىلدۇرۇشنى كۆڭلىگە پۈككەن سۈبات ئەتىسى نۇر يېڭىلىرى كۆزىگە سانجىلىشتىن خېـ لىلا بۇرۇن ئورنىدىن تۇرۇپ ئاخشام يۇلغۇن تۇۋۈگە قۇرۇپ قويغان توزاقىقا چۈشكەن توشقانىنى تۇلۇمچىلاپ سويۇپ كاۋاپ قىلدى.

توشقاننى سويماق بەك ئاسان. تېرىسىنى بوينىدىن ئاجرىتىپ ئۆتۈكنىڭ قونجىنى ئۆرۈگەندەك كەينىگە تۇرۇپ ئاستا سىيرىسىلا قۇيرۇقى بىلەن قوشۇلۇپ قەغەزدەك شىرتتىدە ئاجرايدۇ.

مەززىلىك كاۋاپنى كۆتۈرۈپ كەلگەن سۈبات لالەنى چىرايى داكىدەك ئاقارغان، لەشتەك تاتارغان، لەۋلىرىنى ئاقۇش بىر قەۋەت گەز باغلىغان ھالەتتە كۆردى. قولىنى لالەنىڭ پېشانىسىگە تەگكۈزۈۋېدى چوغدەك قىزىپ كېـ تىپتۇ.

ــ لاله، لاله، كۆزىڭنى ئېچىڭ...

لالەنىڭ كۆزىنى ئېچىپ سۆباتىنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرگۈدەك ھالىمۇ يوق. قانداق قىلىش كېرەك؟ بۇ ئۇزاق سەپەرنىڭ تېخى باشلانمىسى تۇرسا. ئۇ ئەتراپتىن يانتاق، چاكاندىلارنىڭ يوپۇرمىقىنى ئەكىلىپ ئېغىزىدا ئۇندەك ئېزىپ ـ چاينap لالەنىڭ پېشانىسىگە، قولتۇقىغا باستى. لالە خېلىدىن كېيىن ئاستا ـ ئاستا ھوشىغا كېلىپ كۆ ـ زىنى ئاچتى. ئۇلار ئەتراپىنى ئايلىنىپ بىر قورامتاش ئۇستىگە كېلىپ ئولتۇردى.

ـــ لالە، تۇلۇم قۇپقۇرۇق تۇرىدۇ، سۇ قېنى؟

ـــ تېخى ئاخشاملا لىق سۇ تۇراتتىغۇ؟ ۋاي، ئىسسىت ما ھاماقەتلىكىمنى. ئېغىزىنى ئېتىشنى ئۇنتۇپتە ـ مەن ـ دە.

ـــ بەك بولمىسا مېنىڭ سۈتۈمنى ئىچەرسىلەر، ـــ دېدى قۇم ھىدىنى پۇراۋاتقان تۆگە لالەنى ئوڭايسىز ھالەت ـ تىن قۇتۇلدۇرماقچى بولغاندەك.

ـــ سىڭلىم بۇرۇن بۆرە سۈتىنى ئىچىپ چوڭ بوپتە ـ كەن، ئەمدى سىزنىڭ سۈتىڭىزنى ئىچسىمۇ ھېچنېمە بولمايدۇ. ئوماق سىڭلىم، قۇملۇقلاردا يۇرۇپ نېمىمۇ قىلار ئىدۇق؟ پالچى مومانىنى تاپمىساق بولمايدىغان زادى قانداق مۇھىم ئىش ئىدى؟ ئارقىمىزغا يانايلى؟

ـــ ياق، چوقۇم تېپىشمىز كېرەك. مەن ئادەم، بۆرە چىرايىم ئادەم چىرايىغا ئايلىنىشى كېرەك.

ـــ بۇنىڭغا پالچى مومای يارىدەم قىلالامدۇ؟

ـــ يارىدەم قىلالايدىغىنىنى كۆڭلۇم تۇيۇپ تۇرىدۇ.



ــ لېكىن، ھازىر ئەھۋالىڭىز مانا مۇشۇنداق تۇرسا...

ــ ئاكا، بۆرىلەرمۇ ئېتىلغان ئوۋنى يۈلمايي بولدى قىلمايدۇ، ئاتقان ئوقنىڭ كەينىگە يانغىنى يوق. مەيلى مەن قانچىلىك مۇشەققەت تارتاي نىيەت قىلغان يولۇمدا ماڭ-غىنىم ماڭغان.

ــ نېمانچە جاھىللىق قىلىسىز، سىڭلىم؟

ــ بۇ جاھىللىق ئەمەس، بەلكى قەلبىمدە لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان گۈلخان. بۇ گۈلخانىنىڭ يېلىنجىغىنىغا خېلى بولغان.

ــ بولىدۇ، سىڭلىم. مۇشۇنداق نىيەت قىلغان بولا-سىڭىز مەن تاللىشىڭىزغا ھۆرمەت قىلاي.

ــ بىز كېچىدىن قانداق يەردە ياتتۇق،ــ دېدى لالە ئەتراپقا ئەنسىزلىك ئىچىدە نەزەر سېلىپ.

ــ نېمە بولدى؟

ــ ئەنە، ئاۋۇ يەردە ئىسمىنى بىلىپ بولمايدىغان ھايۋانلارنىڭ ئۈستىخىنى، ئادەملەرنىڭ باش سۆڭىكى، پۇچۇق ساپال قاچىلار، سۇنۇق قىلىچ، داتلاشقان مىس يارماقلار چېچىلىپ ياتىدۇ. بۇ ھالاكەت قۇملۇقىمۇ ــ نې-مە؟ بۇ جايدىن دەرھال كېتەيلى، ھېلىمۇ كېچىدىن جې-نىمىزنىڭ ئامان قالغىنى. مېنىڭمۇ كۆڭلۈم بىرنەرسىنى تۇيغاندەك سىزگە ئاخشام جىن ـ شاياتۇننىڭ گېپىنى قىلغىنىم.

ــ بۇ جايدا بۇرۇن دەھشەتلىك قانلىق ئۇرۇش بولغان ئوخشايدۇ.

ـــ ئالدىرماڭلار، بۇ ئىشلارنى مەن سىلەرگە سۆزلەپ بېرەي.

ئەتراپتا ئادەم كۆرۈنمەيتتى، بۇ نەدىن كەلگەن ئاۋاز بولغىيدى؟ نېمە ئىشلىقىنى ئاڭقىرىپ بولغىچە لالە ئولـ تۇرغان قورام تاش ئاستا قىمىرلاپ يۆتكىلىشكە باشلىدى.

ـــ ھوي، بۇ قورام تاش ئەمەس ئەسلىدە قۇملۇق تاشپاقىسىكەن ئەمەسمۇ؟

لالە بۇ تۇيۇقسىز ئاۋازدىن قورقۇپ كېتىپ ئىككى قولى بىلەن يۈرىكىنى چىڭ بېسىۋالدى.

ـــ قورقماڭلار، بۇ يولدىن ئامان ـ ئېسەن ئۆتكـ ـئىڭلار سىلەرنىڭ تەلىيىڭلار بولدى.





ئالتىنچى باب

پالچى موما، سىز نەدە؟

قۇملۇق تاشپاقىسىنىڭ نالىسى

ــ مەن بۇ قۇملۇقتا ئەۋلادمۇ ئەۋلاد ياشاپ تالاي كەچمىشلەرگە گۇۋاھ بولۇپ كەپتىمەن، ــ سۆزىنى باشلىدى تاشپاقا ــ بۇ تاغلىق دالا بىلەن سىلەر بارماقچى بولغان بوستانلىقنى ئايرىپ تۇرغان ئالتۇن قۇملۇق. ھەر قانداق كارۋاننىڭ بۇ يولدىن ئۆتمەي مەنزىلگە يېتىشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. بۇ يولدىن نۇرغۇن سودا كارۋانلىرى ئۆتۈپ تۇرىدۇ. بۇ جايدا ئىلگىرى سودا كارۋانلىرى قونۇپ ئۆتىدىغان چوڭ ئۆتەڭلەرمۇ بولغان. گۇللەنگەن بۇ ئۆتەڭنىڭ داڭقى يىراق ـ يىراقلارغا پۇر كەتكەن.

ئارىدىن نۇرغۇن يىللار ئۆتتى، بۇ يولغا بىر توپ قاراقچىلار كۆنۈۋالدى. قۇملۇقتا كارۋانلار سايىداپ ئۆتىدىغان قۇچاق يەتكۈسىز توغراقلار بولىدىغان، ئۇنىمۇ



قاراقچىلار كېسىپ قۇرتىۋەتتى. كارۋانلار مەيلى نەدىن يولغا چىقسۇن، گۈگۈم چۈشكەندە قونىدىغان بۇ بىردىنبىر ئۆتەڭ بولغاچقا، قاراقچىلارمۇ دەل مۇشۇ پەيتنى پايلاپ كېلىپ ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىدۇ. بۇ يولدىن تۇنجى ئۆتكەن ياكى تەييارلىقسىز ماڭغانلارنىڭ بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلىۋېتىپ مالىلىرىنى بۇلاپ قاچىدۇ.

قاراقچىلارنىڭ ھۇجۇمىغا تەكرار ئۇچراۋەرگەن كارۋانلار بارا - بارا بۇ يولدىن قىلىچ، نەيزىلىك ئۆتىدىغان بولدى. بۇ يولدىن ماڭماي دېسە، نە ئامال؟ تىرىكچىلىك بەندىنى ھاياتنىڭ قايسى يوللىرىدا سەرسان قىلمايدۇ دەيسىز؟ كارۋانلار ئىلاج بار قاراقچىلارغا كۆرۈنمەسلىككە تىرىشسىمۇ دەرەخ جىم تۇراي دېسە، شامال جىم تۇرغۇزمىغانىدەك ئىشلار بولۇپ تۇراتتى. ئۇلار تۇتىشىپ قالغاندا نەيزە - قىلىچلارنىڭ بىر - بىرىگە ئۇرۇلغاندىكى ۋەھىمىلىك ئاۋازى قۇملۇقنى ئەنسىز سارايسىمىگە سالاتتى. قىلىچلار بىر - بىرىگە ئۇرۇلغاندا يالت - يۇلت چىققان ئۇچقۇن مۆلدۈر ئالدىدىكى كۈچلۈك چاقماقتەك كۆزنى چاقاتتى، قۇملۇق يۈزىدە يىلانەك سويلايتتى. قۇملۇقتا باشلار تاۋۇزدەك دومىلايتتى. ئات - تۆگىلەر چالغىدا چاپقان چۆپتەك يىقىلاتتى. ئات - تۆگىلەرنىڭ ئېچىنىشلىق كىشنەش، بوزلاشلىرى، ياردارلارنىڭ ئىڭراشلىرى قوشۇلۇپ يۈرەكلەرنى سىيرىلدۇراتتى. بىھۇدە تۆكۈلگەن قانلار دەريا بولۇپ ئاقاتتى. ئەتىسى قارىسىگىز يىقىلغان ئات - تۆگە، سۇنايلانغان جەسەتلەرنى قاغا - قۇزغۇن، تازقاريلار



بىر دەمدە ئىسكىلىتقا ئايلاندۇرۇپ قويىاتتى. ئۇلار ئالدىغىنىنى ئېلىپ، بۇلايدىغىنىنى بۇلاپ، تالايدىغىنىنى تالاپ، قۇملۇقتىن شىپىدە يوقىلاتتى. ماياقتىن كېلىپ ئاياققا كېتەتتى (ئۇ شۇنداق دېگەچ بېشىنى سولدىن ئوڭغا بۇراپ قويدى).

ئۇلار مېنىڭ بېشىمغىمۇ تالاي كۇلپەتلەرنى سالدى.

ــ نېمە كۇلپەتلەرنى سالدى؟ ــ سورىدى لالە بىلەن سۇبات تەڭلا.

شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدىكى قاراقچىلارغا بولغان غەزەپ ــ نەپرەت تومۇرلىرىدا شىددەتلىك دولقۇن ياسىماقتا ئىدى. سۇباتنىڭ خەنجەرنى چىڭ قامالليغان قوللىرى بىلىنەرلىك تىترەپ تۇراتتى. شۇ تاپتا قاراقچىلار ئۇنىڭ يېنىدا بولسا قارىنىنى قېرىن بۇسكەندەك بۇسۇۋېتىشتىن يانمايدىغاندەك قىلاتتى.

ــ ھەممە جانلىقلارغا ئۇزىنىڭ ھاياتىنى داۋاملاشتۇرغۇچى، ماكاننى تۇتۇپ تۇرغۇچى ئەۋلاد كېرەك قۇ؟ بىز قۇملۇق تاشپاقىسىنىڭ نەچچە ئون يىلدا بىر قېتىم تۇخۇملايدىغىنىمىزنى سىلەر بىلمەيسىلەر ھەقچان. ھەرقېتىم تۇخۇم تۇغۇپ بالىلاي دېگەندە ئۇ قاراقچىلار كېلىپ ئات ــ تۆگىلىرىنى ئويا ــ بۇياق چاپتۇرۇپ تۇخۇملىرىمنىڭ مىجىقىنى چىقىرىۋېتىدۇ. ھېلىقى سىلەر كۆرگەن ساپال ــ قاچا، پۇچۇق يارماقلار، سۇنغان قەلەمچ، مايماق نەيزىلەر ئاشۇ جەڭنىڭ قۇملۇقتىكى ئىزناسى بولۇپ جۇلالاپ تۇرماقتا. ئىلاھىم، ئاشۇ قاراقچىلارنى يەر



يۈتىدىغان چاغلارمۇ كېلەرمۇ؟

ئالتۇن رەڭلىك قۇم كاتتا رەسسامنىڭ قولىدىن چىققان نەپىس رەسىمەك بەك چىرايلىق جۇلالايتتى. لالە بىلەن سۈبات ئويۇن قىلىپ يانچۇقلىرىغا مىس يارماقلاردىن لىققىدە تېرىۋالدى.

— يەنە جىقراق تېرىۋېلىڭلار، — دېدى تاشپاقا، — نامراتلارغا سەدىقە بەرسەڭلارمۇ ساۋاب.

— ئۇنى تېرىمىز دەپ يولىمىزدىن قالىمىز، — دېدى سۈبات، — بىزنىڭ سىزگە ياردىمىمىز كېرەكمۇ؟

— ياق، ياق.

داشقازاننىڭ تۈۋىقىدەك كەڭ، قاتتىق قاسرىقىغا بېشىنى سۈركىدى تاشپاقا.

— ياردىمىمىز كېرەك بولسا تارتىنماڭ. بولمىسا بىز بىلەن بىللە يۈرەمسىز؟

— نېمە دەپ ئۆز ماكانىمىنى تاشلاپ كەتكۈدەكمەن. مەن مۇشۇ ئالتۇن قۇملۇقتا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن. كىندىك قېنىم مۇشۇ زېمىنغا تامغان. بۇ يەردىكى ھەممە نەرسىگە مېھرىم شۇنداق چوڭقۇر. مەيلى قانچىلىك مۇشەققەت تارتاي ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرغىچە قۇچقىنى ماڭا كەڭ ئېچىپ ياتقان، بۇ مېھرى ئىسسىق بىپايان قۇملۇقتىن بىر قەدەممۇ ئايرىلمايمەن.

مەن شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، جاھاندا مەڭگۈلۈك ناخشا بولمايدۇ. جاھاننىڭ ئېتىكى كەڭرى، قاراقچىلارنىڭ بۇنداق كۆرەڭلىشى ۋاقىتلىق. قاراقچىلار ھامان بىر كۈنى

بىگۈناھ تۆكۈلگەن قانلار دەريا سىدا تۇنجۇقۇپ ئۆز قىلمىشىنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ. بولدىلا، كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان بۇنداق پاراڭلارنى قىلىشمايلى.

— ئەمىسە، بىز ماڭايلى.

— مېنىڭ سىلەرگە تۇتقۇدەك ھېچقانداق يوللۇقۇم يوق، ئاق يول بولسۇن. مالال كۆرمىسەڭلار ئات دەسسىتىۋەتكەن مۇنۇ ئۇزۇن بويۇن چۇمۇلىنىمۇ مەنزىلىڭلارغا بىللە ئالغاچ كەتكەن بولساڭلار.

ئۇلار دىققەت قىلىۋىدى، تاشپاقىنىڭ گېپى تۇگىمەي بىر تۇپ سۆكسۆك تۇۋىدىن بوينى زىراپىنىڭكىدىن ئۇزۇن بىر قارا چۇمۇلە دىرىڭشىدە تۇرۇپ ئۇلارغا كۇلۇمسىرەپ سالام بەردى.

— سىز مۇشۇ قۇملۇقتا ياشايدىغان چۇمۇلىمۇ؟

— ياق، يولدىن ئېزىپ كېلىپ قالغان، بۇ جايدا تاشپاقا ماڭا جىق يارىدىم قىلدى. مەن مۇشۇ يولدىن ئۆتىدىغان كارۋاننى ساقلاپ ياتقانىدىم. تەلىيىمگە تەقدىر سىلەر بىلەن بىرگە سەپەر قىلىشنى پۈتكەن بولسا كېرەك، سىلەرنى مالال قىلىدىغان بولدۇم.

— ئۇنداق دېمەڭ، ھەمراھ كۆپ بولسا سەپەر كۆڭۈللۈك بولىدۇ، قېنى.

لالە تۆگىگە مىنىپ چۇمۇلىنى تۆگىنىڭ لوكىسىغا قوندۇرۇپ قويدى. ئارقىدىن سۈبات تۆگىگە مىنگىشىپ سەپەرگە ئاتلاندى. چۇمۇلە تۆگىنىڭ يولنى كۆرسىتىۋەتكىدىن ئەنسىرىگەندەك تۆگىنىڭ قۇلىقىدىن خىلىلا ئېرى-

شىپ كەتكەن بوينىنى تۇرۇپ ئىچىگە يىغىۋالدى. تۇلۇم-دىن قۇتۇلۇپ يەڭگىللەپ قالغان تۆگە لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ سۇبات باشلىغان يولدا «بوف - بوف» لىغانچە ئې-غىناقلاپ يۈرۈپ كەتتى.

سۇبات ئاكا، نەي چېلىپ بېرىڭە

تۆگە مەنزىلگە قاراپ ئۆزىنىڭ يورغىسى بىلەن چاپ-ماقتا. تۆگىنىڭ كەڭ تاپىنى ئالتۇن قۇملۇققا يېڭى - يېڭى گۈل لەرنى چەكمەكتە. گاھ ئېگىزلەپ گاھ پەسلەپ سانسىز قۇم بارخانلىرىنى ئارقىدا قالدۇرماقتا. تۆگىنىڭ بويىنىدىكى كاناي شەكىللىك كولدۇرما رىتىملىق كول-دۇرلاپ يىراق - يىراقلارغا سۇ دولقۇنىدەك يېيىلماقتا. قۇملۇق باغرىغا كۈز يامغۇرىدەك سىڭىپ بارماقتا.

قۇملۇقتىكى بۇنداق ئۇزۇن سەپەرنى ئۇن - تىنۇش-سىز پۈشۈلداپ ئولتۇرۇپ بېسىپ تۆگىتىش ئەسلا مۇم-كىن ئەمەس. لالە يۈك ئۇستىگە يېيىلغان شىرداقتا پۇت-لىرىنى سىركولدەك يېيىپ يىراقلارغا بويۇن سوزغىنچە كېتىپ باراتتى.

ــ سۇبات ئاكا، كۆككۆز ئاچام سىزنى نەينى ئالامەت چالىدىكەن دېگەن. ماڭمۇ بىرەر پەدە پۈڭلەپ بېرىڭە.

ــ گېپىم قۇرۇپ، لېڭمنى گەز باغلاپ تۇرغاندا نەي پۈڭلىگۈدەك ماغدۇر نەدە، سىڭلىم. سىز ئۇسسۇمىدىڭىز-

ما؟ لالەنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ نەي ئەمدىلا ئېسىگە كەلگەن-دەك سۆبات پوتىسىغا قىستۇرۇپ قويغان نەينىڭ ئۇستى-دىن سىلاپ قويدى.

— ئاز - تولا ئۇسسۇزلۇق يەتكەندەكمۇ تۇرىدۇ. ئالدى-مىزدىن بىرەر جايدىن سۇ تېپىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس.

— لالە، قاراڭ ئاۋۇ دۆڭدىكى قوغۇن - تاۋۇزلارنى. بۇ ئوڭۇمۇ ياكى چۈشۈمۇ. ھېلى سۇنىڭ گېپىنى قىلساق كۆز ئالدىمىزدا سۇ پەيدا بولدى دېسە. خۇددى خىزىر - پەرىشتىلەر بىزگە ئىچ ئاغرىتىپ ئاسماندىن تاشلاپ بەر-گەندەك. ئادەمنىڭ ھېچ ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ جۈمۇ.

— ئاكا، قوغۇن - تاۋۇز سالالىق ئېتىز - قىرلاردا بولماي قۇملۇقتا نېمىش قىلىدۇ؟

— بۇ سوئالنى ياخشى سوراپسىز، سىڭلىم. كارۋانلار بولدا يېيىش ئۈچۈن ئېلىپ ئالغان قوغۇن - تاۋۇز-نىڭ ئۇرۇقلىرى بۇ قۇملۇققا چېچىلغان. يامغۇر سۈيىدە كۆكلەپ، مانا بىزنىڭ يېيىشىمىزنى كۈتۈپ ساقلاپ يات-قان، يۇرۇڭ.

ھەممەتلىك دۇنيادىكى بۇ مېۋىلەردىن ھەممەيلەن ئۆز نېسىۋىسىدىن قانغۇدەك ھۇزۇرلاندى. بىردەم ئارام ئې-لىۋالغاندىن كېيىن يولىنى يەنە داۋام ئەتتى.

— نېمە بولۇپ بۇ قۇملۇققا كېلىپ قالدىڭىز؟ — دەپ سوراپدى سۆبات پاراڭ بىلەن يولىنى ئاۋۇندۇرۇش ئۈ-چۈن بىر چاغدا ئۇزۇن بويۇن چۈمۈلىدىن.

— نېمىنى دەي، دەپ كەلسەم گەپ ئۇزۇن. بىز سە-



لەر باراقچى بولغان بوستانلىققا يېقىن چاتقاللىقنى ماكان ئەتكەن بىر توپ چۈمۈلىلەر ئىدۇق. بىز بوينىمىزنى دۇدۇ-يادىكى ھەرقانداق جانلىقنىڭ بوينىدىن ئۇزۇن دەپ بىلەتۇق. بىر كۈنى پاراڭ ئارىسىدا بىرى «زىراپە دەپ بىر ھايۋان بار، ئۇنىڭ بويىنى سىلەرنىڭكىدىن ئۇزۇن» دەپ قالدى. ئۇنىڭ نەدە ياشايدىغانلىقىنى سورىسام ئوتتۇرىسى زۇمرەت سۈلۈق كۆل، ئەتراپى ياپيېشىل ئورمانلىقتىكى قۇشلار ئارىلىدا دېدى. مەن ئۇ گەپكە ئىشەنمەي ئاشۇ ھايۋاننى ئىزدەپ تاغمۇتاغ، باغمۇ باغ كېزىپ يۈرۈپ مەدىلگە ئاز قالغاندا ئېزىپ مۇشۇ قۇملۇققا كېلىپ قالدىم. ئۇھ، ئەمدى دېمىمنى ئالاي دەپ تۇرسام يېنىمدىن بىر توپ تۆگە كارۋىنى ئۆتكەندەك قىلدى. بىر چاغدا قارشى تەرەپتىن بىر توپ نىقابلىق قاراقچىلار ئاسمان- پەلەك توپا - چاڭ توزۇتقىنىچە باستۇرۇپ كېلىپ ھېلىقى كارۋانلار بىلەن ئۆرىتۆپە بولۇپ كېتىشتى. سەندەلدە كەتمەن - گۈر-جەك سوققاندەك تارىكا - تۇركۈڭ ئاۋازدىن قۇلۇقۇم پاڭ بولۇپ قالايلا دېدى. تۆگە كارۋىنىدا سىز دېمەتلىك بىر بالىمۇ بار ئىكەن، شۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىپ قالدى. ئۇ تۆگىلەرنىڭ ئارىسىدا ئۆمىلەپ يۈرۈپ ئۆزىنى ئاران يۇلغۇن دالىسىغا ئالدى. جەڭ ئالاھازەل بىر ئاش پىشىم داۋاملاشقاندىن كېيىن كارۋانلارنىڭ مەغلۇبىيىتى، قاراقچىلارنىڭ غەلبىسى بىلەن ئاخىرلاشتى. قۇملۇقتا جەسەتلەر سايىنىڭ تېشىدەك سۇنايلىنىپ ياتاتتى. شۇ ئاردا بىر قاراقچىنىڭ جاھانغا پاتماي چاپچىپ تۇرغان كۆمۈرەك



قارا ئېتى تىيىننىڭ بۇرۇتىدەك ئىنچىكە پۇتۇمغا غاچ-چىدە دەسسۈەتتى. ئەنسىز ئۇرۇش ئىچىدىن ھېلىمۇ ياخشى جېنىم ئامان قالدى. قاراقچىلار ئولجىلىرىدىن مەمنۇن بولۇپ قاقاقلاپ كۈلۈشكىنىچە كەلگەن يولغا راۋان بولدى. پۇتۇن جىسمىدىن غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاق-ناپ تۇرغان ھېلىقى بالا بىر كەمدە يۇلغۇن ئارىسىدىن چىقىپ دادىسىنىڭ باشسىز تېنىنى قۇچاقلىغىنىچە ھۆڭ-رەپ يىغلىۋەتتى. بىر نېمىلەرنى دەپ قاراقچىلارنى خېلى ئۇزۇن تىللىدى. پەمىچە: «خەپ، توختاپ تۇرۇش، سەن-لەردىن قان قىساسىمنى چوقۇم ئالىمەن!» دېدى. مەن يا ئالدىمغا يا ئارقامغا ماڭالماي يۇلغۇن تۇۋىدە يارامنىڭ سا-قىيىشىنى ساقلاپ ياتسام، تاشپاقا ماڭا يارەم قولىنى سۇندى. مانا، ئۇندىن كېيىن سىلەر كەلدىڭلار. شۇنىڭغا ئىشىنىڭلارکى مېنىڭ بوينۇم ھەرگىز زىراپىنىڭكىدىن قىسقا ئەمەس.

ـــ ھېلىقى بالا نەدە؟ ئۇ كىم بولغىيدى...

ـــ ھەقىچان دادىسىنى قۇملۇققا دەپنە قىلىۋېتىپ قان قىساسىنى ئالغىلى قاراقچىلارنى ئىزدەپ كەتتىمىكىن.

ـــ ئۆزى يالغۇز شۇنچە كۆپ قاراقچىلارغا تېتىـ-يالارمۇ؟

ـــ بەلكىم غەزەپ يالقۇنى ئۇنىڭ تومۇرىغا نەچچە ئەركەكنىڭ كۈچىنى ئاتا قىلغاندۇ.

ـــ ئەنە، ئاۋۇ يەردە يېشىللىق كۆرۈندى، ـــ دېدى سۇبات بىر قولىنى سايىۋەن قىلىپ يەنە بىر قولىدا ئال-

دىدىكى بوستانلىق تەرەپنى كۆرسىتىپ.

ــ سىلەر بارماقچى بولغان بوستانلىق دەل ئاشۇ شۇ، ــ دېدى ئۇزۇن بويۇن چۈمۈلمۇ مەھەللىسىگە ئامان ــ ئېسەن كېلىۋالغىنىدىن چەكسىز شادلىنىپ.

بوستانلىقتىكى قاياق بازار

ــ مەن مۇشۇ يەردە قالاي، ــ دېدى ئۇزۇن بويۇن چۈمۈلە بوستانلىققا يېقىن ئۆزىگە تونۇش چاتقاللىقتىن ئۆتكەندە، ــ بىز تەرەپتە بىر نەچچە كۈن تۇرۇڭلار، سەلەرنى ئوبدان ئويناتاي.

ــ رەھمەت، ــ دېدى لالە بىلەن سۇبات تۆگىدىن چۈشۈپ، ــ بىزنىڭ يەنە ئالدىراش ئىشىمىز بار ئىدى، كېيىن كۆرۈشۈپ قالارمىز.

ــ سىلەرنىڭ بۇ ياخشىلىقىڭلارنى قانداقمۇ قايتۇرار مەن؟ ماۋۇ تۆگە ئاچامنىڭ لوكىلىرىنى قامالاپ ئولتۇرۇپ ئېغىرچىلىق سېلىپ قويدۇم، ئۆيىمىز يېنىدىكى بېدەلىكتە بىر مېھمان قىلىۋالغان بولسام كۆڭلۈم سۆيۈنۈپ قالار ئىدى.

ــ ئۇنىڭمۇ بىر چاغلاردا پۇرستى كېلەر. بىزنىڭ ئورنىمىزدا باشقىلار بولسىمۇ چوقۇم شۇنداق قىلار ئىدى. بولدى تۈزۈت قىلمايلا.

ــ جۇغۇم كىچىك بولغىنى بىلەن قولۇمدىن جىق



ئىش كېلىدۇ. ناۋادا بېشىڭلارغا كۈن چۈشۈپ، گەدەن تالىغۇدەك بولۇپ قالساڭلار مۇشۇ چاتقاللىق تەرەپكە قاراپ ئۇچ قېتىم چاۋاك چالساڭلار مەن شۇئان يېنىڭلاردا ئۇنىمەن.

ــ بىز سىزدەك جىگەرلىك دوستىمىزنى چوقۇم ئېسىمىزدە تۇتىمىز، خوش.

ــ خوش...

لاله بىلەن سۇبات ئۇزۇن بويۇن چۈمۈله بىلەن خوشلىشىپ غۇجمەك ــ غۇجمەك ئۆيلەر سېلىنغان ياپيېشىل بوستانلىق بىلەن قاپلانغان كۆجۈم مەھەللىنىڭ يول ئېغىزىغا كەلدى. يىراقتىن چېكىتتەك قارا ــ قۇرا كۆرۈنگەن نەرسىلەر ئەمدى يوغىناپ ئۇلارنىڭ كۆزىدە ئادەمگە ئايلىنىپ بوستانلىق ئىچىگە سەلدەك ئاقماقتا ئىدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە قوي ــ كالا يېتىلىۋاتقانلار، توخۇ ــ كەپتەر قولتۇقلىۋاتقانلار، بۇغداي ــ قوناق يۈدۈۋاتقانلار، ئۆكۈز هارۋىسىغا قومۇش ــ بورا بېسىپ كېتىۋاتقانلار كۆپرەك ئىدى. لالەنىڭ سەككىز يىل ئىچىدە تۇنجى قېتىم بۇنچە كۆپ ئادەمنى ئۇچرىتىشى بولغاچقا قەلبىدە هەم هاياجان هەم قورۇنۇش هېسسىياتى تەڭ مەۋج ئۇردى.

ــ هېلىمۇ تەلىيىمىز بار ئىكەن، بازار كۈنىگە ئۇلىشىپ كەپتىمىز. يۇرۇڭ سىڭلىم ، بازارغا كىرىپ ئالدى بىلەن قورساقنى توقلايلى، ئاندىن كېيىن سىزگە چىرايلىق نەچچە قۇر كىيىم ئېلىپ ئارام ئالىدىغان جايىنىڭ ئېپىنى قىلايلى.

ـــ سۇبات ئاكا، ـــ دېدى لاله نېمىنىدۇر ئويلىنىپ، ـــ مەن بۇ ئەپتىم بىلەن بازارغا كىرسەم بازاردىكىلەرگە ياۋا-يى ئادەم سىياقىدا كۆرۈنۈپ، ئۇلارنى چۆچۈتۈپ قويغۇم يوق. ئەڭ ياخشىسى مەن مۇشۇ دوقمۇشتا تۇرۇپ تۇراي، سىز دىككىده ئۆتۈپ ماڭا بىرەر قۇر كىيىم ئېلىپ كېلىڭ. كۆككۆز ئاچام بەرگەن كېيىك تېرىسىدىن باشقا كىيىمىم بولمىغاچقا قۇملۇقتىكى نەچچە كۈنلۈك سەپەر-دىمۇ سىزدىن قانچىلىك خىجىل بولغىنىم ئۆزۈمگە ئايان.

ـــ ئۇ سىزنىڭ رايىڭىز بىلەن بولغان ئىشلار ئەمەس-قۇ، نېمىدىن ئۇنچە خىجىللىق تارتاتتىڭىز. ماقۇل، مەن شامالدەك چاپاي.

لالەنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ئورۇنلۇقلىقىدىن سۆيۈنگەن سۇبات ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىپ، تارتىشىپ تۇرمايلا بازارغا بېرىپ، هايالىشمايلا نەچچە قۇر كىيىم ئېلىپ كەلدى.

ـــ قېنى بۇ كىيىملەر سىڭلىمغا يارامدىكىن؟

لاله دەرەخ دالدىسىغا ئۆتۈپ يېڭى كىيىملەرنى كىيىگەچ چۈشۈرگەك مېۋە قېقىدىن بىر تال يەۋالدى. ئىلگىرى تاغ ئېتىكىده كۆككۆز بىلەن ئوينىغىلى چىققان لاله دالىلاردىكى ئادەمنىڭ بېلىدىن ئاشىدىغان ياۋا گۈللەردىن گۈلچەمبىرەك ياساپ بېشىغا گۈلتاج قىلىپ كىيگەنده كۆككۆز خۇشاللىقىدىن كۈلۈپ هۇۋلاپ كەتكەن ئىدى. ما-نا بۇگۈن سۇبات ئاكىسىمۇ ئاشۇنداق خۇشال بولدى. سۇس كاۋا چېچىكى رەڭلىك ئۈزۈن يەڭ پۇرمە ئېتەك كۆڭلەك،

يۈمشاق كۆن ئاياغ ئىچىدە، لالە دالادىكى چوغلۇقتەك، يامغۇردىن كېيىنكى قۇياشتەك كۈلۈپ تۇراتتى.

— ياردەمۇ، — دېدى سۈبات سىڭلىسىغا ھەۋەس بەلەن قاراپ.

— يارىمامدىغان، خۇددى بويۇمنى ئۆلچۇغالغاندەكلا چىپچىدە كەلدى دېسە.

— مەن كۆزۈم بىلەن ئۆلچۇغالغان، بولمىسا مۇنداق دەل كېلەتتىمۇ؟ چىرايىڭىزدىكى تۈكلەر قېنى؟ مەن تېخى بازارغا كىرگەندە قورۇنۇپ قالمىسۇن، دەپ چۈمپەردىمۇ ئېلىپ كەلگەن.

— ئۇنىڭمۇ لازىمى بولۇپ قالار، ئالدىرايلى ئاكا. چىرايىم نەچچە سائەتتىن كېيىن يەنە ئەسلىگە يېنىپ قالىدۇ.

لالەنىڭ گەپلىرىدە «بازار ئايلىنىپ بولغىچە چىرايىم بۆرە سىياقىغا ئۆزگىرىپ قالسا تۈگەشمەمدىمەن؟» دېگەندەك مەنامۇ يوق ئەمەس ئىدى. لالە چاقماق تېزلىكىدە كونا كىيىملىرىنى ئۆتۈك، رومال بىلەن قوشۇپ چىگىۋەتتى.

ئۇلار بازاردىكى باققالنىڭ سېۋىتى، قاسساپنىڭ كانارى، كەپتەرۋازنىڭ قۇمىسى، گەزمالچىنىڭ يايمىسىدىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا ئون- ئون بىر ياشلاردىكى پاخما چاچ، چىرايى خام قەغەزدەك پۈرلەشكەن، ئوروق ئىككى بالىنىڭ پارىڭى ئۇلارنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ قالدى.

— قۇشقاچ بولغان بولساقمۇ چۆپلۈكتىكى قۇرتلارنى يەپ قورسىقىمىزنى توقلار ئىدۇق.

— چاشقانغا ئايلانغىلى بولسىمۇ غاجىلىغىلى بىرەر

نەرسە چىقار ئىدى.

ـــ قىش كەلسىچۇ، ھەي!

ـــ نېمە قىلاتتىڭ؟

ـــ قار ـ مۇزلارنى يەپ بولسىمۇ جېنىمىزنى جان ئېتەر ئىدۇق...

بالىلار ئۇلارنىڭ يېنىدىن سۈرۈلۈپ ئۆتۈپ كەتتى. لالە، سۇبات ئوخشىغان تاماقنىڭ مەززىلىك ھىدى دىماققا گۇپ ـ گۇپ ئۇرۇلۇپ، ئېغىزغا سېرىق سۇ تولدۇرىدىغان بىر ئاشپۇزۇل ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ياندىكى تۇڭرۇككە باغلىدى.

ـــ يانچۇقۇمدىكى يارماقلارنىڭ بىرىمۇ يوق تۇرىدىغۇ، ـــ دېدى سۇبات ئۇستىبېشىنى ئاختۇرۇپ، ـــ تېخى ھېلىلا ئۇس ـ تىدىن سىلىسام بارەك قىلغان، چۇشۇپ قالمىغاندۇ ـ ھە.

ـــ ئاكا، مەندە بار ، يۇرۇڭ. بۇگۇن سەپەر ھاردۇقىنى چىقارغاچ تۇرۇڭ بىر غىزالنايلى.

ئۇلار ئاشپۇزۇل بوسۇغىسىدىن قەدەم ئېلىشىغلا خۇددى غالجىر بۇقا ئارغامچىسىنى ئۇرۇپ قاچقاندەك سۇ ـ رەن ـ چۇقاندىن مەڭدەپ كەينىگە بۇرۇلدى.

ـــ ئوغرىنى تۇتۇڭلار...

كىمدۇر بىرىنىڭ سېرىق بورانىدا قالغانىدەك ئەنسىز ۋارقىرىشى بىلەن ئالغاي كۆز باققال سېۋىتىنى، ياغاق يۇز قاسساپ پىچىقىنى، تاماق چىش كۆكتاتچى گىرىنى، پاناق بۇرۇن ناۋاي زىخىنى، چۇپۇر ساقال ئاشپەز چۆمۇ ـ چىنى تاشلاپ ھېلىلا ئۇلارنىڭ يېنىدىن يانداپ ئۆتۈپ



كەتكەن ھېلىقى ئىككى بالىنى ئالدىغا سالغىنىچە قۇيۇندەك قوغلاپ كەلدى.

— كىمنىڭ ھارام تۇخۇملىرى بۇ؟

— بۇ سويمىلارنى چالما - كېسەك قىلايلى.

— مۇشتۇمدەك تۇرۇپ نەدىن كەلگەن يۇرەك ئۇ.

— ئېشەك سويغان پەسەندىلەر، بالىلىرىغا ھالال - ھارامنى ئايرىيدىغان كىتابلارنىمۇ ئوقۇتۇپ قويماپتىكەن - دە.

— بالا دېگەنگە نەدىلا بولسۇن بىرەر ھۇنەر ئۆگەتمەسە قولى بىلىپ - بىلمەي ئەگرى بولۇپ قالىدۇ. ئۇلار - نىڭمۇ ياخشى يېگۈسى، چىرايلىق كىيگۈسى كېلىدۇ.

— بېچارە بالىلارغا ئۇۋال بولغانمىدۇ؟...

— تۇمۇچۇقتەك بالىلار ئىكەن، ھەي، ئىسسىت...

بالىلار قېچىۋاتىدۇ، ئۇلار كەينىدىن قوغلاۋاتىدۇ، خۇددى توپ - توپ يولۋاس، شىر — ئاجىز، پاناھسىز بۆرە جەنلەرنى قوغلىغاندەك.

دەل شۇ چاغ قەيەردىن ئۇچۇپ كەلدىكىن بىر تال خىش بىرنىڭ پۇتىغا تېگىپ پالاققىدە يىقىلدى. يەنە بىرىمۇ ئۆزىنى توختىتالماي سىيرىلىپ گۈپپىدە چۈشتى. ئۇلارنىڭ يەرگە سۈرۈلگەن يۈزى شەلۋىرىگەن، ئېغىز - بۇرنىدىن بۇلاقتەك قان ئاققان ئىدى. يېتىپ كەلگەنلەر - نىڭ ھېچنېمە بىلەن كارى يوق ئۇلارنى يەرگە چاپلىۋەتكەندەك كۆچەپ دەسسەشكە باشلىدى.

— ئۆلۈپ قالمىسۇن، بولدى قىلىڭلار، — دېدى توپ

ئىچىدىن بىرى...

— نېمانداق قالايمىقان جاي بۇ، — دېدى لاله ئاشپۇ-زۇلغا كىرگەندە، — قوتازدەك ئادەملەر قۇشقاچتەك بالىلارنى ئۇرۇپ چەيلەۋاتسا ئاجرىتىدىغانغا ھېچكىم چىقمىدى دېسە.

— يانچۇقۇمدىكى يارماقلارنىمۇ ئاشۇ بالىلار سوقۇۋەتتىمىكىن دەپ گۇمان قىلىمەن.

— سۇبات ئاكا، مەيلى ئەمەسمۇ. ئۇ ئەسلىدىمۇ بىزنىڭ پۇلىمىز ئەمەس تۇرسا.

ئۇلار كۆڭۈلسىز كەيپىياتتا غىزالاندى. ئەمدىكى گەپ بىرەر ساراينىڭ ئېپىنى قىلىپ ئوبدان ئارام ئېلىپ بولغاندىن كېيىن پالچى موماينىڭ دېرىكىنى قىلىش ئىدى. ئۇلار ئاشپۇزۇل ئالدىغا چىقىپ تۇرۇشىغا ئاسمانىنى قارا قۇيۇن باسقاندەك ئاتلىرىنى دۇپۇر - دۇپۇر چاپتۇرۇپ قوللىرىغا ئارقار مۇڭگۈزدەك ئەگمەچ قىلىچ تۇتۇۋالغان بىر توپ نىقابلىق قاراقچىلار ئالدىغا ئۇچرىغان مېۋە-چىۋە، چەرچىن مال، ئات - ئېشەك، قوي- كالىلارنى يالماپ يۇتۇپ، كەلكۈندەك باستۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئالدىدىن قۇيۇندەك تېز ئۆتۈپ كەتتى.

— ۋاي، مېنىڭ تۆگەم...

سۇبات شۇنداق دېگىنىنى بىلدى، ئۇلارنىڭ تۆگىسى-مۇ ئات قۇيرۇقىغا چېتىلىپ ئېلىپ كېتىلدى. ھېلىلا قاينام - تاشقىنلىقتا تولغان بازار بىردەمدە پاتىپاراق بولۇپ كەتتى. كىشىلەرنىڭ ئەنسىز ۋارقىراشلىرى، قىيا-

چىيالىرى بازار ئاسمىنىغا بۇلۇتتەك تەكشى تارىدى. قاراقچىلارنى ھېچكىم يولىدىن توسۇپ قالالمىدى. بالىلار - نى دەسسەپ - چەيلىگەن ھېلىقى يەلكىسى كەڭ، بۇقىدەك كۈچتۇڭگۇر «باتۇر، قەھرىمان» لارنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنۈ-مەيتتى. بىر توپ كىچىك بالىلار بازار سەيناسىدا بۇ ئىشلار خىيالىدا يوق چۈرقىرىشىپ «سارغايدى ئويۇنى» ئويناپ يۈرەتتى.

— ھەي، بىزنىڭ تۆگىمىز، — دېدى لالە ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىپ.

— جانىنىڭ ئامان قالغىنى چوڭ ئىش. يۈرۈڭ سىڭ-لىم، دەرھال بۇ جايدىن كېتەيلى.

— نۇردۇن بوۋامنىڭ ئەتىۋارلىق تۆگىسىنى ئۇلارغا مۇشۇنداق بىكارغىلا تۇتقۇزۇپ قويىمىزما؟ ئاپلا، چاتاق بوپتۇ؟

— نېمە چاتاق؟

— دادامنىڭ ئۆتۈكى بىلەن ئانامنىڭ ئاق يېپەك رو-مالى ئاشۇ تۆگىدە ئىدى، بىللە كېتىپ قاپتۇ. بۇ ماڭا ئەمدى نېمە كۆرگۈلۈك. ئۇ تەۋەررۈكلەرنى چىشىمنىڭ كاۋىكىدا بولسىمۇ ياخشى ساقلىشىم كېرەك ئىدىغۇ...

— ئەنسىرىمەڭ سىڭلىم، بۇ زومىگەرنىڭ جاھىنى ئەمەس. ئۇلاردىن ھامان ھېساب ئالىمىز.

— قاچان ئالىمىز؟

— بىزنىڭ يېشىمىز كىچىك، ئۇدۇل بېرىپ ئېلىش-ساق كۈچىمىزنىڭ يېتىشى ناتايىن. شۇڭا، چوقۇم ئە-

قىل - پەم ئىشلەتمىسەك بولمايدۇ. قانداق دېدىم؟

لالە سۇباتنىڭ قارىشىنى توغرا تاپقاندەك بېشىنى لىڭشىتتى. شۇ چاغدا ئاشپۇزۇلنىڭ ئارقا ھويلىسىدىن مۇرىسىدە دەسمال، قولىدا چەينەك - پىيالە كۆتۈرۈپ چىققان بالا سۇباتنى كۆرۈپ بىردەم مەڭدەپ قالغاندىن كېيىن توۋلىۋەتتى.

ئاداش، بۇ يەردە نېمە قىلىسەن؟

— سۇبات، ئاداش مېنى تونۇدۇڭمۇ؟

— پولات؟! سەن بۇ يەردە نېمىش قىلىسەن؟

بىر مەھەللىدە تۇغۇلۇپ تەڭ ئويناپ چوڭ بولغان بۇ ئىككىيلەن بىر- بىرىنى قۇچاقلىغىنىچە سېغىنىشلىق سالاملاشتى.

— دەپ كەلسەم گەپ تولا، ئاداش. ئۆزۈڭ بىلىسەن، دادام كارۋانلار بىلەن بىللە يۈرەتتى ئەمەسمۇ، دادام بىر كۈنى «مەن بىلەن بىللە يۈرۈپ سودىنىڭ ئېپىنى بىلىۋالمىسەن بالام، خالىساڭ بىللە ئېلىۋالاي» دېدى. بۇ گەپ بۆكۈمدەك مەھەللىدىن چىقىپ باقمىغان ماڭا ياغدەك ياقمامدۇ. قۇياش نۇرلىرىنى زېمىنغا قىزغۇچ چاچقان بىر ئەتتىگىنى دادام، ھەمراھلىرى، مەن يىگىرمە تۆگە مالىنى (نېمە مالللىقىنى بىلمەيمەن) ئالدىمىزغا سېلىپ سەپەرگە ئاتلاندۇق. ئۆيدىكىلەر ئىسرىق سېلىپ ئاقيول تىلەپ ئۇ-

زىتىپ قېلىشتى. مەھەللىدىن چىقىپ قومۇشلۇق، تېتىر - سايلارنى بويلاپ، توغراقلىقتىن ئۆتۈپ قۇملۇققا كىرىپ كەتتۇق. مەھەللىگە تۇتاش قۇچاق يەتكۈسىز توغراقلار كۆزىمىزگە چۈمۈلىدەك كۆرۈنۈشكە باشلىغاندا بىز ئاللىقاچان قۇملۇقنىڭ خېلىلا ئىچكىرىگە كىرىپ بولغان ئىدۇق. قاراڭغۇ چۈشتى، قۇملۇقتا تۇنەيدىغان بولدۇق. چۆڭلار تۆگىلەرنى چۆكتۈرۈپ بىر - بىرىگە چېتىپ بوغۇز خالتىلىرىنى تۆگىلەرنىڭ بوينىغا كىيدۇ - رۇپ قويدى. تۆگىلەر ئارپا - بۇغدايلارنى غىرىس - غىرىس چايناپ كۆشەپ ئارامغا چۈشتى. بىزمۇ تۇلۇمدىكى سۇ، ئېلىۋالغان نان - كۆمەچلەر بىلەن قورساقنى ئەستەرلەپ هاردۇقتا ئۇيقۇغا كېتىپتىمىز. تاڭ سۈزۈلۈپ بېلىق قورسىقىدەك ئاقىرىشقا باشلىغاندا ئەمدى ئورنۇمدىن تۇراي دەپ كۆزۈمنى ئاچسام، چۆڭلارنىڭ كۆسۈر - كۆسۈر پاراڭلىرى قۇلىقىمغا كىرىپ قالدى. قارىسام ھەممىنىڭ قولىدا توقماق - چوماق، تۆگە توقۇمىغا يوشۇرۇپ قويغان پىچاق-قىلىچ.

نېمىش بولدى دادا؟

— قاراقچىلار كېلىۋاتىدۇ، قارىغاندا يەنە دەھشەتلىك بىر مەيدان جەڭ بولىدىغان ئوخشايدۇ، بالام. دەرھال ئۆزۈڭنى دالدىغا ئال.

دادامنىڭ شۇنداق دېگىنىنى بىلىمەن. ئاڭغىچە ئاساماندىن چۈشكەندەك باستۇرۇپ كەلگەن قاراقچىلار بىلەن جەڭ باشلىنىپ كەتتى. مەن نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي

بىر دەم ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدىم. يۈرىكىم كۆكرەك قەپىزىمنى بۆسۈپ چىقىپ كېتىدىغاندەك دۈپۈلدەيدۇ. تۆگىلەر ئېچىنىشلىق بوزلاۋاتىدۇ، قاراقچىلارنىڭ ئاتلىرى نالىلىك كىشنەۋاتىدۇ. ئارىمىزدىن بىرى ئەپلەپ سالدىمكىن پاكار دېقاق بىر قاراقچى «ۋاي، قولۇمنى سۇندۇردۇم» دەپ سول قولىنى چاپانىنىڭ يېڭىدەك ساڭگىلىتىپ ئورنىدىن تۇردى. دادامۇ بىر قاراقچىنى چوماق بىلەن ئۇرۇپ ئېتىدىن يەرگە توپىتەك دومىلىتىپ چۈشۈرىۋەتتى – ده، ئۇنىڭ ئېتىنى مىنىپلا يەنە بىر قاراقچىنى قوغلاپ كەتتى. دادام ھېلىقى قاراقچىنى قوغلاۋاتىدۇ، مەن پىيادە دادامنى قوغلاۋاتىمەن. بىر كەمدە توپا – چاڭ ئىچىدە دادامنى يىتتۈرۈپ قويدۇم. خىيالىمدا بۇ قاراقچىنىمۇ جەھەننەمگە ئۇزىتىپ قويۇپ قايتىدۇ، دەپ ئويلاپ يېنىپ كېلىپ قارىسام، تۆگە مالىلىرى بىلەن يوق. دادامنىڭ ھەمراھلىرىنىڭ ھەممىسى بوراندا ئۆرۈلگەن دەرەختەك سۇنايلىنىپ ياتىدۇ. خۇددى بالىلىرىنى بېقىپ قاتارغا قوشۇش ئۈچۈن جاپا تارتىپ ئەمدىلىكتە مۇشۇ قۇملۇقتا ئۇزاق مەزگىللىك ھاردۇقىنى چىقارماقچى بولغانىدەك. داد – پەريات كۆتۈرۈپ قۇم سۇ بولۇپ ئاققۇدەك بوزلاپ يىغلىدىم. ھەممە نەرسىلەر چېچىلغان، قۇملۇق يۈلغۇن چېچىكىدەك قان بىلەن تولغان...

— كاللام قۇيقۇرۇق، نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي دادامنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ دۆڭدە ئولتۇردۇم، دادامدىن ھېچبىر سادا يوق. تۈيغۇمدا مەردانە، باتۇر دادامنى ساق

كېلىدۇ، دەپ تاغدەك ئىشەنچ قىلاتتىم. تىت - تىتلىق ئىچىمنى ئامبۇردەك چىڭ سىقماقتا ئىدى. مەن بۇنداق بىمەنە كۆتۈۋېرىشتىن زېرىكىپ دادامنى ئىزدەپ ماڭدىم. بىر قۇم دۆۋىسى ئۈستىگە چىقىپ ھەيران قالدىم، دادامنىڭ بېشى تېنىدىن بەش - ئالتە مېتىر يىراقلىقتا كۆزلىرى چەكچەيگەن ھالدا تۇراتتى. بىلدىمكى، دادام ھېلىقى قاراقچىنى بابلاپ يېنىپ كېلىۋاتقاندا بۇياقتىن يادىغان قاراقچىلارنىڭ دەھشەتلىك ھۇجۇمغا ئۇچراپتۇ. غەزەپتىن ئۆز گۆشۈمنى ئۆزۈم يېگۈدەك بولۇپ بارماقلىرىمنى چىشلەپ ئۈزۈۋەتكىلى قىل قالدىم. شۇ چاغدا يۈلغۇن دالدىسىدىن چىقىپ بىرەر قاراقچىنىڭ كۆزىگە قۇم چاچسامۇ ھېسابتىغۇ؟! سۈبات، شۇ تاپتا سەن مېنى «قورقۇنچاق بالىكەنسەن» دېيىشىڭ مۇمكىن. مەھەللىدە مېنىڭ قانداق بالا ئىكەنلىكىمنى ئۆزۈڭ ئوبدان بىلىسەن. مەن قورقۇنچاق ئەمەس. دادامنىڭ سۆزىنى يىرالمىغان يېرىم بار شۇ. نېمىلا دېگەنبىلەن پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا يوق...

ــ ئاچچىقىمدا قولۇمغا ئۇچرىغان پىچاقنى ئېلىپ قاراقچىلارنى قوغلاپ ماڭدىم. ماڭە - ماڭە نەچچە كۈن بولغاندا ئادەمخور كەسلەنچۇكلەر جىلغىسىغا بېرىپ قالسام بولىدۇ. ئۇ كەسلەنچۇكلەرنىڭ چوڭلىقىنى دېسەم قورقۇپ كېتىسىلەر. ئۇنىڭ ئالدىدا تىمساھمۇ بىر چۈمۈلە كۆرۈنەمدىكىن دەپ قالدىم. قارامتۇل قاسراقلىق ئۇ كەسلەنچۇكلەر ئوزۇق تاپالماي نەچچە ئاي ئاچ قالغان چېغى

غى، مېنى كۆرۈپ ئۆز ئايىغى بىلەن كەلگەن «ئولجا» دىن گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ قۇيرۇقىنى يەرگە تىرەپ، قاسراق-لىق ئاچا قوللىرى بىلەن چاۋاك چېلىپ، شۆلگەيلىرىنى شارقىراتمىدەك ئېقىتىپ، ئاچماق قىزىل، ئۇزۇن تىل-لىرىنى ئۇزارتىپ پوكىنىنى كۆپتۈرۈپ ماڭا ئېتىلدى.

— قورقتۇڭمۇ؟

— قورقۇپمۇ ئىشمۇ؟ باشقا كەلگەندە باتۇر بولىدىغان گەپكەن. ئۇلارنىڭ قورشاۋىدا كۆل ئوتتۇرىسىدا لەيلىگەن بىر تال يوپۇرماقتەك تۇرىمەن. قورشاۋ ھېلى كېڭىيىدۇ ھېلى تارىيىدۇ. خۇددى دولقۇن چەمبىرىكى بىردەم يوغىناپ بىردەم كىچىكلىگەندەك. تىللىرى بېشىمنىڭ ئۈستىدە قامچىدەك ئويناپدۇ. قاسراقلىق قۇيرۇقلىرى ئەپتاپسا بەل - پۇتلىرىمنى شىپ - شىپ ساۋىماق بولىدۇ. بىردەملىك بىخۇتلۇق دادامنىڭ بېشىغا چىققان تۇرسا، مېنىڭ ئۇلارغا يول قويالىشىم مۇمكىنمۇ؟ ئۇدۇل كەلگەنىڭ قارنىنى قوغۇن تىلغاندەك تىلىپ پارە - پارە قىلىۋەتتىم.

— يارايسەن ئاداش.

— نېمىسى نېمە بولدى بىلمىدىم. بىر كاساپەت سول قولۇمنىڭ بۇ بارمقىنى تۇۋىدىن چىشلەپ ئۈزىۋەتتى (پولات سۆزلىگەچ چوڭقۇر چىش ئىزى پاتقان تۇۋى كۆ-مۈردەك قارىدىغان نامسىز بارماق ئورنىنى كۆرسەتتى) ئاچچىقىمدا ئۇنىڭمۇ قارنىنى يېرىۋەتتىم. ئۇ يەردىن كەينىمگە يېنىپ بىر ھازا ماڭغانتىم، ئەتراپلىرى جىگدە-



لەر بىلەن ھەم قاشالانغان بىر قورۇ ئالدىغا كېلىپ قالدىم. قاراڭغۇدا يولنى ئوبدان پەرق ئەتكىلى بولمىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە بەدىنىم تېلىپ ئاغرىپ تۇرغاچقا ياندا تاغدەك دۆۋىلەپ قويۇلغان پاخال ـ ساماننى ئۆزۈمنى تاشلاپلا ئۇيقۇغا كەتتىم. قانچىلىك ئۇخلىدىمكىن بىلمەيمەن، بىر چاغدا كۈسۈر ـ كۈسۈر پاراڭدىن ئويغىنىپ كەتتىم. تۈش چىقارماي قۇلاق سالسام يۇزى نىقابلانغان ئىككىيلەن يېنىمدىلا پاراڭغا چۈشتى.

ـــ بۇنداق قاپاق بازاردا جىققۇ. ھېچ ئەقلىم يەتمەيۋاتىدۇ، نېمە دەپ مۇشۇنداق نەرسىنىمۇ ئوغرىلاشقا بۇيرۇيدۇ، ـــ دېدى پاكىزى.

ـــ ئاتامانىڭ دېيىشىچە بۇ خاسىيەتلىك قاپاقمىش. بۇ سېھىرلىك قاپاقنىڭ ئىگىسى يەتتە ئىقلىمغا نامى پۇر كەتكەن پالچى مومايمىش. موماي قاپىقىنى كولدۇرلىتىپ پال سالىدىغان بولسا ئاسماندىكى يۇلتۇزنىڭ قاچان زېمىنغا ئاقىدىغىنىدىن تارتىپ، يەر ئاستىدىكى يىلاننىڭ قانداق كۆشەيدىغىنىچە ھەممىنى بىلەرمىش. ئاۋامنىڭ بېشىغا قاچان كۈن چۈشۈپ، پۇتىغا قانداق تىكەن كىرىدىغىنىدىن ئالدىن خەۋەر بېرەرمىش. يېقىندىن بېرى نېمىشقا كارۋانلارنى بۇلاش ئىشىنىڭ ئەپلەشمىگىنىنىڭ سەۋەبىنى بىلەمسەن؟

ـــ ياق، بىلمەيدىكەنمەن.

ـــ سەن بۇ سەپكە يېڭى قېتىلغاندىكىن ئەلۋەتتە بىلمەيسەن. سېنىڭمۇ بىر كۈنلەردە مەندەك بىزارلىق تۇيۇ-



غۇسىغا چۆمىدىغان چاغلىرىڭ كېلىدۇ. بىر ئۆمۈر قىر - چاپ بىلەن ئۆتۈپتۇق، مەنغۇ تولا چاغلاردا ئاتامانىڭ زورى بىلەن بېرىپ قالدىم. يېقىندىن بېرى قاچان كارۋانلارنى تالان - تاراج قىلغىلى ئاتلانساق شۇ ھامان بوران چىقىپ قۇملار كۆزلىرىمىزنى مۇچ سۈيى قۇيغاندەك ئېچىشتۇرىدىغان بولدى. توپ - توپ كارۋانلار ئۆتەڭدىن مۇز تېيىلغاندەك غىرىدە ئامان - ئېسەن ئۆتۈپ كېتىدىغان بولدى. ئاڭلىساق، بۇلارنىڭ ھەممىسى پالچى مومايىنىڭ سېھىر - كارامىتىدىن بولغانمىش. ئۇ مومای كارۋانلارنى قوغداپ شۇنداق قىلغانمىش. قانغا كۆنگەن قاپلان تاپقا كۆنەلەمدۇ؟ ھەرگىزمۇ كۆنەلمەيدۇ. شۇڭا، ئاتامان مومايىنى يېتىم قالغىدۇرۇش ئۈچۈن بىزنى قاپاقنى ئوغۇرلاشقا ئەۋەتكەن گەپ.

— شۇنداقمۇ؟ ھەئە، ئەمدى بىلدىم.

— بىلدىم، بىلدىم، نېمىنى بىلىسەن. سەن يېڭى كەلگەچكە تېخى بىلمەيسەن. ئۇلار قىرىق قاراقچىنىڭ ئەۋلادلىرى، ئەلى بابا غارغا سولاپ يوقاتقاندا ئېشىپ قالغانلارنىڭ نەۋرە - چەۋرىلىرىمىش. شۇڭمۇ قەلئەگە كۈنجۈت غارنى ياد ئېتىپ، كۈنجۈت قەلئەسى دەپ ئىسىم قويغانمىش. بىز ئات بولۇپ ئۇنى كۆتۈردۇق، سۇ بولۇپ ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇردۇق، گۈلخان بولۇپ سوغۇقتا ئىسسىندۇردۇق. مۇشۇ كۈنلەردە ئاتامانمۇ بەك ئاچكۆزلىشىپ كەتتى. تېخى يىگىرمە تۆگە مالنى بۇلاپ كەلگەنلەرگە «مانا ئال، بۇ سېنىڭ نېسىۋەڭ» دېگەن بىرەر ئېغىز گەپمۇ قىلىپ قويمىدى. جەڭدە شاپاشلاپ ھەممىنىڭ ئالدىدا

ماڭغاندىكىن خوپ بوپتۇ. سول قولىنى كارۋانلاردىن بىرى چوماق بىلەن چۈل - چۈل چېقىۋېتىپتۇدەك.

— ئۇ جەڭگە سەن بارمىغانمۇ؟ — سورىدى پاكىرى.

— مەن ئاشلىق ئەكىلىشنى باھانە قىلىپ ھارۋامنى ھەيدىگەنچە قاچقان. غوجامنىڭ غوجىسى چامغۇر - زەدەكنىڭ ئوردىسى بار جاھان بۇ، — دېدى ئېگىزى.

— ھەي، سەن كىمنىڭ نېنىنى يەپ، كىمنىڭ گېپىنى قىلىۋاتىسەن؟

— ئۆزۈمنىڭ نېنىنى يەپ، ئۆزۈمنىڭ گېپىنى قىلىۋاتىمەن، قانداق؟

— ئىگىسىگە كۆنمىگەن ئىتكەنسەن.

— مەن ئەمدى ئىتلىق ئۆمرۈم بىلەن خوشلىشىپ ئادەملىك ھاياتىمنى باشلاشنى ئويلىشىۋاتىمەن.

— ئەمىسە، نېمە دەپ بۇ يەرگە كەلدىڭ؟

— ئويلىغىنىم بار. كەلگەن بىلەن قاپاقنى مەن ئوغرىلىمىدىم.

— ئوغرىغا يانتاياق بولغانمۇ ئوغرى.

— مەيلى، سەن ھازىرچە شۇنداق چۈشىنىپ تۇر.

— ئاتامان قولىنى سۈندۈرىۋەتكەن چۈماقچىنىڭ كالىلىسىنى تېنىدىن جۈدا قىلغان بولسىمۇ ھازىرغا قەدەر ئاچچىغى يانمايۋاتقانمىش. بەلكىم بۇ پال قاپىقىنى كۆرۈپ كۆڭلى كۆتۈرۈلۈپ قالار. پاكىرى شۇنداق دېگىنىچە خىر - خىر كۈلۈۋەتتى.

كۆزۈمگە قان تولدى، يۈرىكىم دۈپۈلدەپ سوقۇشقا

باشلىدى. پىچاقنى ئاستا غىلاپتىن سۇغۇرۇپ ئېتىلىشقا تەمشەلدىم.

— يۈر، — دېدى پاكىرى، — بالدۇرراق تاپشۇرۇپ بېرىپ ئاتامانىنى خاتىرجەم قىلايلى. ئۇلار شىپپىدە ئورۇنـ لىرىدىن تۇرۇشۇپ نەگىدۇر غايىب بولدى. ئادەمخور كەسـ لەنچۈك چىشلىۋالغان بارمىقىمىنىڭ ئورنى تۆز قۇيغانـدەك ئېچىشىپ ئاغرىپ تۇراتتى. زەھەر بەدىنىمگە تارىدىمىكىن ھوشۇمدىن كەتتىم.

ئەتىسى ئۆي ئىگىسىنىڭ يا «ئاللا- توۋا» قىچقارغىنى ياكى داۋراڭ سالغىنى ئاڭلانمىدى. ئىشنى باشقىلار قىلسـا قارا بالاغا مەن قالماي دەپ مەنمۇ بۇرۇنراق تىكـۋەتتىم. ماڭە ـ ماڭە مۇشۇ بوستانلىققا كېلىپ قالدىم. نەچچە كۈن ناۋاينىڭ تونۇرلىرىدا چېچىم پاخپاق، يۈزۈم قاسماق تۇنـ دىم. قورساق ئاچتى، تىلەشكە يـۈزۈم چىدىمـدى. ئاخىـر مۇشۇ ئاشپـۈزۈلدا ئوچاقـقا ئوت قالاپ، يـۈندا ـ سۈپۈنـدە تۆكۈپ دېگەندەك جېنىمنى جان ئېتىپ يۈرگەن كۈنلـەردە دوقمۇشتىكى ئاۋۇ ياماقچى بوۋايدىن (قولى بىلـەن بېشـ نىمـۇ كۆتۈرمەي ئـاياغ ياماۋاتـقان دۈمچـەك بـىر بوۋايـنى كۆرسەتتى) قاراقچىلارنىڭ بۇ جايغا پات ـپات كېلىدىغانـ لىق خەۋىرىنى ئاڭلاپ پەيت كۈتۈپ ياتتىم. بىرى «قـاراق ـ چىلار كەلدى» دېگەندەك قىلىۋىدى، ئـاشپۈزۈلغا تاماققـا كەلسە قارىنىنى بۆسۈۋېتەي، دەپ چىقسام سىلەرنى ئۇچرىـ تىپ قالسام بولىدۇ. ئاڭغىچە ئۇلار تىكىۋەتتىغۇ دەيمەن. خەير، بىر نەچچە كۈن ئارتۇق ياشىۋالىدىغان بولدى.

— مۇشۇنداق چاغدا كۆككۆز ئاچام بولمىغان بولسا قاراقچىلارنى لاچىن توشقان قامالليغاندەك قامالالاپ ئانا-مانىسىنى كۆزىگە كۆرسىتىپ، قىلمىشلىرىغا ئۆكۈندۈ-رەتتى.

— بۇياق كىم بولىدۇ؟ بېشى بىلەن لالەنى ئىما قىل-دى پولات.

— سىكىلىم.

— ئىسمى؟

— لالە.

— لالە؟ بۇنداق سىكىلىكىڭ بارلىقىنى مەن پەقەت ئاڭلىمىغانغۇ؟

— كېيىن دەپ بېرىمەن.

— ئاشۇ ياماقچى بوۋايدىن قاراقچىلارنى سوراپ باق-مايلىمۇ؟

ئۇلار جاھان غەۋغالىرىنى پىسەنتىگە ئالماي ئۆز ئى-شى بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقان بوۋايغا ئىللىق سالام بې-دى. بوۋاي سالامنى ئىلىك ئالغىنىنى بىلدۇرۇپ بېشىنى لىكشىتىپ قويدى. شالاڭ قاشلىرىنى ھىمىرىپ ئولتۇرغان بوۋاي ئىنتايىن كەم سۆز ئىدى. پولات قاراقچىلارنىڭ ماكانىنى سورىۋىدى كۇنچىقىشتىكى بىر قەلئەنى كۆر-سەتتى. پالچى مومايىنىڭ گېپىنى چىقىرىۋىدى كۇنپېتىش-تىكى ئۇزۇن بويۇن چۇمۇلە قالغان چاتقاللىق تەرەپنى ئىما قىلدى.

— شۇنچە گەپلىرىگگە دىش - پىشمۇ دەپ قويمىدى،

گاچىمۇ ئۇ بوۋاي، ــ دەپ سوربدى سۇبات پولاتتىن، ــ يا بىزنى كىچىك كۆرگەن يەرلىرىمۇ بۇ . بىر گېپىڭگە مەشرىقنى كۆرسىتىدۇ، بىر گېپىڭگە مەغرىپنى ئىما قىلىدۇ.

ــ ئىككىڭلارنى يات كۆرۈپ قالدىمىكىن. ئۇ ئادەتـ تىمۇ شۇنداق كەم سۆز ئادەم. گاھى مىڭ تللا بېرىپمۇ ئېغىزىدىن بىر سۆز ئالالمايسەن. گېپىڭنى ئاڭلاپ قالـ مىسۇن، شۇش... ش! ئۇلار بوۋايدىن خېلىلا ئۇزاپ كەتكەن بولسىمۇ پولات بوۋاينى رەنجىتىشنى خالىمىغاندەك كەيـ ىنگە قاراپ قويدى.

شۇ چاغدا لالەنىڭ يۈزىگە ئاستا ـ ئاستا تۈك ئۇنۇپ بۆرە سىياقىغا كىرىپ قالدى.

ــ بۇ، بۇ نېمە ئىش، ــ دەۋەتتى پولات كەينىگە داجىپ.

ــ قورقما، كېيىن دەپ بېرىمەن، ــ دېدى سۇبات.

ــ نېمىنى سورىسام «كېيىن دەپ بېرىمەن» دەيسەن، شاتۇتىغا ئايلىنىپ قالمىغانسەن ـ ھە؟!

ــ خاپا بولما ئاداش، سېنى يات كۆرگىنىم ئەمەس. نۇرغۇن نەرسىنى مېنىڭ چۈشەندۈرگىنىمدىن ۋاقىتىنىڭ چۈشەندۈرگىنى ياخشىراق. سەندىن يوشۇرىدىغان سىر يوق، ھەممىنى كېيىن بىلىپ قالسەن.

سۇبات بىلەن پولاتنىڭ پاراڭ پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ لالە شۇئان بېشىغا چۈمپەردە ئارتىۋالدى.

پولات بىلەن سۇبات بىرھازا تالاش ـ تارتىش قىلىپ

ئالدى بىلەن پالچى مومانىڭ ئۆيىگە بېرىشقا كېڭەشتى.

خۇش كەپسىلەر بالىلىرىم

ئۇلار ياماقچى بوۋاي ئىما قىلغان تەرەپنى نىشانلاپ دۆڭ- چاتقاللىقتىن ئۆتۈپ گۈگۈم چۈشكەندە جىگدە قا- شالىق ھېلىقى قورۇ ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

— بۇ يەر ماڭا بەش قولدەك تونۇش، — دېدى پولات پاخال - سامانىنى كۆرسىتىپ، — مەن بىر كېچە قونغان يەر مۇشۇ شۇ.

— كىرەيلى.

سۇبات ئىشكنى يەڭگىل ئۇردى.

— كىمۇ؟ ئۆي ئىچىدىن يۆتەل ئارىلاش غىژ - غىژ ئاۋاز كەلدى.

— بىز موما، سىزنى يوقلاپ كەلگەن بالىلىرىڭىز.

ئىشىك كىچىك بالا يىغلىغاندەك ئېچىلىشلىق غە- چىرلاپ بىر ھازا ئۆتكەندە، بېلى قىسماقتەك ئېگىلگەن، بېشىغا قاردەك ئاق رومال ئارتىۋالغان ۋۇجۇك بىر موماي بوسۇغىدا كۆرۈندى.

— نېمە ئىشىڭلار بار ئىدى، بالىلىرىم.

موماي شۇنداق سورىغاچ ئۇلارنىڭ كىملىكىنى بىلە- مەكچى بولغاندەك بىر قولىنى بېلىگە تىرەپ ئاستا تىكلەندى.





ئۇلار كۆردىكى مومايىنىڭ چېچى ئۇچتەك ئاقىرىپ بېلى قىسماقتەك ئېگىلىپ قالغان بىلەن، يۈزىدە ھېچ-قانداق قورۇق ئىزناسى يوق، قىزىل ئالمىدەك پارقىراپ تۇراتتى.

— بىز سىزنىڭ ياردىمىڭىزگە موھتاج بولۇپ، بويىنىمىز قىسىلىپ كېلىۋىدۇق، موما.

— قېنى ئۆيگە كىرىڭلار. موماي ئىشىكنى توسۇپ تۇرغان قولىنى ئاستا بوشاتتى، — چىرايىڭلارغا مەيۇسلۇك، غەمكىنلىك بۇلۇتلىرى سايە تاشلاپ تۇرۇپتۇ. قېنى دەڭلار بالىلىرىم، بېشىڭلارغا نېمە كۈن كەلدى؟

لالە سۇپىغا ئەپلىك جايلىشىۋالغاندىن كېيىن تاغدىن چۈشكەن، بۆرە ئەمگەن، كۈلگۈنچەك دەرەخ مېۋىسىنى يېگەن، چۈش كۆرگەن، بۆرە سىياقىغا كىرىپ قالغان، كۆيۈك تاغقا بارغان، تۈگمەنچى بوۋايدىن ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۇچۇرىنى ئالغان... ھەممە ئىشلارنى پالچى مومايغا تەپسىلى سۆزلەپ بەردى.

— قىزچاق، سىز دېگەن ھېلىقى كۈلگۈنچەك دەرەخ مەن يۈز يىل ئىلگىرى چاتقاللىققا سانجىپ قويغان چۈنۇق ئوخشىمامدۇ، — دېدى موماي ئالقىنىنى جۈپلەپ ئەپسۇن — دۇرۇت ئوقۇغاچ، — ئەمدىكى گەپ...

مومايىنىڭ سىنچى كۆزلىرى بالىلارغا تىكىلدى. بۇنىڭدا «مېنىڭ نېمىگە ياردەم بېرىدىغىنىمنى ئېنىق ئېيتىڭلار» دېگەن مەنە بار ئىدى.

— موما، مالال كۆرمىسىڭىز سىڭلىمنىڭ چىرايىنى

ئادەم سىياقىغا كىرگۈزۈپ بەرسىڭىز. قاراقچىلار ئاچامـ
نىڭ، ئاكامنىڭ تەۋەررۈكلىرىنى بۇلاپ كەتكەن، شۇلارنى
ياندۇرۇپ كەلسەك.

— موما، مېنىڭ دادامنىمۇ ئاشۇ قاراقچىلار ئۆلتۈرد-
ۈەتكەن، قىساس ئېلىشىمغا ياردەم قىلغان بولسىڭىز
سىزدىن ئۆمۈر بويى مىننەتدار بولاتتىم. پولات ئەجەب
مېنىڭ گېپىمنى قىلمايسىنا، دېگەندەك ئېغىزىنى پۈ-
رۈشتۈرۈپ سۇباتقا ئالىيىپ قويدى.

موماي بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىدىن ئالدىن خەۋىرى
بارەدەك گەپنى زەن قويۇپ ئاڭلىغاچ ئىنتايىن تەمكىن
ئولتۇراتتى. بالىلارنىڭ گېپى تۈگىگەندە ئاندىن ئورنىدىن
قوزغالدى.

— ئەنسىرىمەڭلار بالىلىرىم، «بېشى يوقنىڭ ئېشى
يوق» دېگەن گەپ بار. سىلەرنىڭ بېشىڭلارنى مانا مەن
سىلايمەن. پال قاپىقىمنى ئالدىمغا قويۇپ بىر پال سالسام
ھەممە ئىشىڭلار كۆڭۈلدىكىدەك پۈتىدۇ.

موماي ياندىكى ئۆيگە كىرىپ كېتىپ بىر ھازادىن
كېيىن ئالاقزادە ھالدا يېنىپ چىقتى.

— قاپاقنى بىرى ئوغرىلاپ كېتىپتۇ. بۇ ئۇلۇغ مو-
ماملاردىن قالغان تەۋەررۈك ئىدى. كىم بولسۇن قاپاقنا
چېقىلماسلىقى كېرەك ئىدى. ھەي ھاماقەت ئوغرى، ئەمدى
ئىككى قولۇڭ غازاڭدەك قۇرۇپ كېتىدۇ.

موماي شۇنداق دەپ كۆزىنى ھىم يۇمۇپ ئالىقىنىنى
جۇپلەپ «سۇف - كۆچ» لەپ خېلى ئۇزۇنغىچە بىرنېمىلەر-

نى ئوقۇپ ئىشىك ـ تۆكلۈككە ھۇرىدى.

ـــ موما، قاپىقىڭىزنى كىمنىڭ ئوغرىلىغانلىقىنى مەن بىلىمەن. پولات مومايغا تېخىمۇ ئېنىق چۈشەندۈرمەكچى بولغاندەك ئالدىغىراق سۇرۇلدى.

ـــ كىم؟

ـــ ھېلى بىز سىزگە گېپىنى قىلغان نىقابلىق قاراقچىلار.

ـــ راستما؟ ئۇلار قۇملۇقتا زوراۋانلىق قىلغاندىمۇ، قىلمىشلىرىغا ئۆكۈنۈپ قالار، دەپ كۆزىگە قۇم چېچىش بىلەنلا بولدى قىلغانىدىم. قارىغاندا ھەممە ھېسابىنى بىراقلا قىلىدىغان يېرىگە كەلگەن ئوخشايدۇ. بالىلىرىم سىلەر قاراقچىلار قەلئەسىگە بېرىپ پال قاپقىنى، مۇنۇ قىزىمنىڭ قىممەتلىك بۇيۇمىنى ئېلىپ كېلىڭلار. قالغان گەپلەرنى شۇ چاغدا قىلىشايلى. قىزىم بۇ ئىككى ئۇزۇكنى قولۇڭغا سېلىۋال. قىزىل ئۇزۇكنىڭ ئىسمى ئۇران، يېشىلىنىڭ تۇران. قاراقچىلار قاچان ھەددىدىن ئاشسا قىزىل ئۇزۇكنى ئۇلارغا قارىتىپ «ئۇران، ئۇرا!» دېسەڭلار ئۇزۇكتىن خاسىيەتلىك توقماق چىقىپ ئۇلارنى پىتىقلاپ خېمىر قىلىۋېتىدۇ. «تۇران، تۇرا!» دېسەڭلار توقماق شىپ-پىدە توختاپ سىلەرنى قوغدايدۇ.

ـــ ئەمدى بەك ياخشى بولدى.

ـــ ئەكىلە كۆرۈپ باقاي...

ـــ پاھ ـ پاھ، بۇ چۈشمىز ئەمەستۇ؟ بۇنداق ئەڭگۈشتەرنى چۆچەك ـ رىۋايەتلەردىلا ئاڭلايتۇق. مانا، بۇ-

گۈن قولىمىزدا تۇرۇپتۇ. بۇنى ئوبدان ساقلايلى.

بالىلار ۋال - ۋال نۇر چېچىپ تۇرغان قىزىل، يېشىل ياقۇتلۇق بۇ ئۈزۈكلەرنى قولىغا سېلىپ بېقىپ تېنىگە چەكسىز كۈچ - ماغدۇر كىرىپ قالغاندەك كېرىلىپ قويۇشتى.

موماي ئاق روملىدا چېچىنى ھىمدىغاچ بالىلارنىڭ سۈزۈك ئەقلىدىن سۆيۈنۈپ مېھرىلىك كۈلۈمسىرىدى.



يەتتىنچى باب



نىقابلىق قاراقچىلار قەلئەسى

موما، پەيدەك يەڭگىل تۇرۇپتىمەن

شۇ كېچىسى بالىلارنىڭ ئۇنىمىغىنىغا ئۇنماي موماي ئۇلارنى ئۆيىدە قوندۇرۇپ قالدى. كەچلىك تاماقتىن كېيىن سۇبات، پولات موماي ئورۇن راسلاپ بەرگەن ئىچكىرىكى ھوجرىدا بىرەمدە ئۇيقۇغا كەتتى. سەپەر ھاردۇقى تۇتتىمۇ، ئەيتاۋۇر ئۇلار كېلىشىۋالغانىدەكلا خورەككە چۈشتى.

ــ كىچىك تۇرۇپ كۆڭلىگە چوڭ ئىشلارنى پۈككەن بالىلار چارچاپتۇ، ــ دېدى موماي ئۇلارغا ھېسداشلىق قىلغاندەك، ــ بىز مۇڭداشقاچ ئايۇاندا ئارام ئالايلى، قىزىم.

لالە موماينىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇۋېدى، موماي پاخ-

تىدەك يۇمشاق قوللىرىنى تارغاق قىلىپ چاچلىرىنى تاراپ قويدى. ئۇنىڭ بۇ پاخمىلىشىپ كەتكەن چېچىنىڭ تارغاق كۆرمىگىنىگە قانچە يىل بولغىنى سىلەرگە ئايان-غۇ؟ ئانا باغرى مانا مۇشۇنداق ئىسسىق، سەن ئۇ يەردە جەننەت هۇزۇرىنى هەر ۋاقىت ئالالايسەن. پاختىدەك يۇمشاق قوللارنىڭ ئەركىلىتىشلىرى، يۈزىنى شامال سۆيگەن-دەك ئىللىق سىلاشلىرى ئىچىدە لالەنمۇ ئاستا - ئاستا ئۇيقۇ باستى.

ئۆي باشتا بۆشۈكتەك سىلىق تەۋرىنىپ بىردىنلا، ئۇچار گىلەم بولۇپ، ئۇنى ئېلىپ ئاسمانغا غىرىدە كۆ-تۈرۈلدى.

— بىز كىتابلاردا ئوقۇغان ئۇچار گىلەمنىڭ ئۇستى-دە سايىۋىنى يوق ئىدى، مانا بۇ هەقىقىي ئۇچار گىلەم ئىكەن. بىز ئاسماندا ئۇچۇۋاتقاندا مۆلدۈر - يامغۇر ياغسا-مۇ بېشىمىزغا چۈشمەيدۇ - دە ئەمدى.

بۇ گەپلەرنى ئۇ ئاسمانغا دېدىمۇ، بۇلۇتقىمۇ، هېچكىم ئاڭلىمىدى. ئۇ قۇملۇق سەپىرىدە يۇرگەندە سۇبات ئاكىسى ئوقۇپ بەرگەن:

ئاسمان دېگەن كەڭ-كەن،
ۋاي ئالامەت، ئالامەت.
نېمە دېگەن كۆڭۈللۈك،
ئاسماندىكى ساياھەت.

دېگەن ناخشا تۈيۈقسىز ئېسىدىن كېچىپ پىسكۈكىدە كۈلۈمسىرەپ قويدى.

ــ سۈبات ئاكام راست دەپتىكەن، ئۇچۇشنىڭ راھىتى باشقىچىكەن، قولۇمغا پەي ئۈنۈپ قانات بولسا، كۈندە ئۇچسام ـ ئۇچسام، تاغۇ دەريا، باغۇ بوستانلارنى ئايلانسام.

لاله شۇ خىياللار بىلەن بىركەمدە ئۆزى تۇغۇلغان تاغ باغرىغا كېلىپ توختىدى. يۇمشاق پۈتى تاغنىڭ ياڭاق مېغىزىدەك تاشلىرىغا تەگكەندە، ئۇ باشقىچىلا ھاياجانلاندى.

ــ كۆڭلۈم تۈيۈپ تۇرىدۇ، بۇ جاينىڭ بىر يېرلىرى مەن تۇغۇلغان ماكانغا ئوخشايدىكەن. ئانام مېنى مۇشۇ يەردە ئەركىلەتكەن، دادام مۇشۇ يەردە مېنىڭ تاڭدەك نۇرانە مەڭزىمگە سۆيگەن. ئانا سىزنىڭ روملىڭىز، دادا سىزنىڭ بىر پاي ئۆتۈكىڭىز مېنىڭ يېنىمدا، مەن ئۇ نەرسىلەرنى ئەڭ قىممەتلىك بۇيۇمىم دەپ ئاسراپ ساقلاپ كېلىۋاتىمەن.

ــ بىزمۇ سىز بىلەن بۇرۇنراق دىدارلىشىشقا تەشنا قىلىم.

ئۇنىڭ تۇيغۇسىدىكى خىياللىرىغا غايىبتىن شۇنداق جاۋاب كەلدى.

ــ ئانا، بۇ سىزنىڭ ئاۋازىڭىزمۇ؟

ــ شۇنداق قىلىم. لالەنىڭ كۆز ئالدىدا ئانىسىنىڭ ئاق رومالى بۇلۇتتەك يېيىلغان بولدى.

ــ بۇ سىزنىڭ سادايىڭىزمۇ دادا؟

ــ شۇنداق، ئوماق لالەم. دادىسىنىڭ كۆن ئۆتۈكى

غىرس - غىرس ئاۋاز چىقىرىپ تاغنىڭ سۈكۈتىنى بۇزدى.

— ئانا، دادا سىلەر بىلەن قاچان كۆرۈشەلەيمەن؟

— پالچى مومايىنىڭ پېشىنى چىڭ تۇتقاندا.

— پالچى مومايىنىڭ پېشىنى چىڭ تۇتقاندا؟

— ھەئە.

لالە ئۇلاردىن يەنە نۇرغۇن نەرسىلەرنى سورىماقچى ئىدى، سوراپ بولغىچە، ئۇلار ئالدىراش ئىشى بارىدەك ئا-قۇش تۇمانغا ئايلىنىپلا كۆز ئالدىدىن غىپىدە غايىب بولدى.

— سىلەر ماڭا ئۆچ بولساڭلار كۆككۆز ئاچام ئامراق...

كۆككۆزنىڭ خىيالىنى قىلغان لالە ئۆزىنى كۆككۆز ياشايدىغان دالادا كۆردى.

— بۆرە قىزنىڭ بىزنىڭ مېۋىلىك باغقا كېلىشكە بۈگۈن ئەجەب ۋاقتى يېتىپتۇ - ھە؟

كۈلگۈنچەك دەرەخ شۇنداق دېگەچ لالەنىڭ بېشىنى مېھىرلىك قوللىرى بىلەن سىلىماقچى بولغاندەك كۈلۈم-سىرىگىنىچە شاخلىرىنى سوزدى.

— نېمە دەپ ماڭا چۈش كۆرگەك مېۋىنى بېرىپلا يو-قاپ كېتىسىز؟ قاقتىن بىرنەچچىنىلا ئېلىۋاپتىكەنمەن ئۇمۇ تۇگىدى. جىقراق ئېلىۋالمىغانغا مىڭ پۇشايمانمۇ قىلدىم. باشقىلارنىڭ ئالدىدا نۇرغۇن قېتىم خىجالەتچى-لىكمۇ تارتتىم.

— بۆرە قىز، مېۋىنىڭ بار- يوقى شۇ تۇرسا، باشقا

ئامال يوق. شاختىن ئۇزۇۋالغىنىڭىز قالىدۇ. پىشىپ يەر-گە چۈشكەنلىرى تاشقا ئايلىنىپ كېتىدۇ. قىزچاق، سىز ئۆز مۇكەممەللىكىڭىزدىن ئالەمچە سۆيۈنسىڭىز بولىدۇ. جاھاندا ئايىغى بارنىڭ پۇتى يوق، پۇتى بارنىڭ ئايىغى يوق، ئىشلار جىق. كۆرگەنسىز، دۇنيادا نۇرغۇن ئاقساق-چولاق، ئالغاي-جىرتاقلار بار. ئۇلارنىڭ ئالدىدا يۇزىڭىز-دىكى ئوچ-تۆت تال تۈك دېگەن نېمىتى؟ سىز نېمىشقا ئۆزىڭىزنى دائىم كەمستىپلا يۇرىسىز؟ ئۆزىڭىزگە نېمىشقا باشقىلارنىڭ ئۆلچىمى بىلەن باھا بېرىسىز؟

تۇغۇلغىنىم ئامىتىم،
قارىغايدەك قامىتىم.
مۇشكۈلاتقا ئۇچرىسام،
ھەمراھ سەۋر تاقىتىم.

— دەپ ياشاۋېرىڭ.

— ئۇنداق دەپ كەتكىلىمۇ بولماس، سىزنى ئۆز بىلىپ كۆڭلۈمدىكىنى دېگۈم كەلدى.

— بۆرىلەر بىلەن كۆرۈشتىڭىزمۇ؟

— ھېلىلا كېلىشىم، تېخى ئۇلارغا سالام بەرگۈدەك بولمىدىم.

— مەن سىزنى بۇ يەردە گەپكە تۇتۇپ تۇرماي، تېز بېرىڭ. قايتارىڭىزدا ھايت دەۋېتەرسىز، سىزنى يەنە كۈل-دۈرۈپ يولغا سېلىپ قويىمىز.

لاله ئىتتىك ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ئۆڭكۇر تەرەپكە چاپتى.

ــ لاله قايتىپ كەپتۇ، ھۇۋۇ ـ ھۇۋۇ.

ــ بۆرە قىز بۆرىلەر دۇنياسىدا ھۇۋۇ...

ــ كىيىمى ئوخشىمايدىكەن، ئەمەسمىكىن.

ــ كىيىمى ئوخشىمىغان بىلەن يۈزى بىزنىڭكىدەك تۇكلۇك تۇرمامدۇ، بويى سەل ئۆسۈپ قالغان بولسىمۇ ئا ـ شۇ شۇ، ھۇۋۇ.

كۆككۆزنىڭ كۆكۈش بىر جۈپ كۆزىدىن سىڭلىسى لالەنى چەكسىز سېغىنغان مېھرىلىك ئۇچقۇن بالقىدى.

ــ قانداق سىڭلىم، ئىشلىرىڭىز كۆڭۈلدىكىدەك كېـ تىۋاتامدۇ؟

ــ ياخشى.

كۆككۆز لالەنى كۆپرەك ھىدلىۋالماقچى بولغاندەك سۇۋۇناتتى، ئەركىلەيتتى. لاله قولىنى سوزسا يەتمەيتتى.

ــ بۆرە ئانامچۇ؟

ــ ئۆڭكۆردە ياتىدۇ، يېقىندىن بېرى ئاغرىقچان بو ـ لۇپ قالدى.

ــ مېنى ئۆڭكۇرگە باشلاڭ ئاچا، بۆرە ئانامنى بىر ھىدلىۋالاي، ھۇۋۇ ـ ھۇۋۇ.

ــ سىڭلىم، ھۇۋلاشتىن تېخى قالماپسىز ـ ھە.

ــ ئۆزۈممۇ بىلمىدىم، ئادەملەر دۇنياسىدىمۇ پات ـ پات ئىختىيارسىز ھۇۋلاپ سالىمەنغۇ...

لاله بۆرە ئانىسى بىلەن كۆرۈشكەندە ئۇنىڭ تۇكلىرى

چۈشۈپ پارقىراقلىقىنى يوقاتقان بەدىنى ۋە جۈدەڭگۈ چىرايىغا قاراپ تېلىقتى، بويىندىن قۇچاقلاپ تۇكلۈك يۈ-زىنى يۈزىگە ياقتى. بۆرە ئانا قۇيرۇقىدا يەرنى سۈپۈرۈپ لالەنى ئولتۇرۇشقا دەۋەت قىلدى. چاشقانلار: «ئۇلار ئەمدى بىزنى ھېچنېمە قىلالمايدۇ» دېگەندەك ئۆڭكۈر تاملىرىدا بىمالال مەشرەپكە چۈشكەن ئىدى. لالە ئورنىدىن تۇرۇپلا قولىغا چىققان بىر تال تاشنى ئۇلارغا قارىتىپ ئاتتى «ھۈ نائەھلىلەر، مەن بار چاغدىغۇ ئۆڭكۈر ئالدىغا كېلىشتىڭ-مۇ ئۆلگۈدەك قورقىشاتتىڭ، بۆرە ئانامنى كېسەلچان دەپ قىلىۋاتقان قىلىقلىرىڭمۇ بۇ...»

لالە تۈگمەن بۇرغىسى چېلىنغاندەك ئاۋازنى ئاڭلاپ نۇردۇن بوۋاينىمۇ سېغىنغىنىنى ھېس قىلدى.

ــ تۈگمەنگە كەلدۇق، سىزگە تۇمار پۈتۈپ بەرگەن ئاق كۆڭۈل بوۋايغىمۇ بىر سالام بەرمىسىڭىز بولماس،ــ سايىۋەنلىك ئۇچار گىلەم زۇۋانغا كىرىپ شۇنداق دېدى.

ــ كەلدىڭمۇ قىزىم؟ قېنى كەپەمگە.

ــ ھېلىقى توغراق چوغنىغا كۆمگەن پېتىر كۆمىچە-ڭىزدىن باردۇ؟

بوۋاي سىنچى كۆزلىرى بىلەن بېقىپ لالەنى تونۇۋالـ-دى. ئارىدىن تېخى نەچچە ھەپتە ئۆتكەن بولسىمۇ ئۇ بـۇ-رۇنقىدىن خېلىلا مۇكچىيىپ قاپتۇ.

ــ قۇ ـ قۇ ـ قۇ ـ قۇق...

مومايىنىڭ ھويلىدا دانلاپ يۈرگەن چار خورىزى پۈتۈن يەر شارىنى ئويغاتماقچى بولغاندەك ئۇنلۈك سوزۇپ چىلـ-



لىمىغان بولسا لاله يەنه قانداق شەرىن چۈشلەرنى كۆرەر ئىدىكىن - تاڭ؟!

— قانداق، ياخشى ئۇخلاپسىزمۇ قىزىم؟ قارىسام چىرايىڭىز تۇنۇگۈنكىدىن خېلىلا سۈزۈلۈپ قاپتۇ.

— كېچىدىن نۇرغۇن چۈشلەرنى كۆرۈپتىمەن. ماڭا شۇنداق سېزىم بولدىمۇ بىلمىدىم، قولۇمنى سوزسام ھېچنېمىگە ئىلمىگۈدەك.

— كۆرگەن چۈشلىرىڭىزنىڭ ھەممىسىدىن خەۋەردارمەن، قىزىم. چۈش تەتۈرىگە ماڭىدۇ. قارىغاندا ئىشلىرىڭىز راۋان بولغىدەك. ھاردۇقىڭىز چىقىپتۇمۇ؟

— پەيدەك يەڭگىل تۇرۇپتىمەن، موما. بالىلارنى ئويغىتايمۇ؟

— ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرغىلى نەۋاق.

— شۇنداقمۇ؟ قارىغاندا مەن ئەڭ ئۇزاق ئۇخلاپتىمەن - دە.

لاله ئۆزىدىن خىجىل بولغاندەك ئېغىزىنى تۇتۇپ قېشىنى ئۇچۇرۇپ قويدى.

ناخشىچى سېرىق قۇشقاچ

ئەتىسى ئەتىگەنده بالىلار ئورۇنلىرىدىن تۇرغاندا مو-ماي ناشتىلىق تەييارلاپ بولغان ئىدى. ناشتىدىن كېيىن ئۇلار سىرلىق قاپاقنى تېپىپ كېلىدىغان بولۇپ سەپەر-



گە ئاتلاندى.

— قىزىم، مەن بەرگەن ئۇزۇكلەرنى ئوبدان ساقلاڭ، — دېدى موماي — بۇ ئۇلۇغ موماننىڭ يادىكارى. مەن مۇشۇ يېشىمغىچە، بېشىمغا ھەرقانچە ئېغىر كۇلپەتلەر كەلسىمۇ بەرداشلىق بېرىپ ئۇزۇكلەر سېھرىنى ھېچكىمگە تىنمىغان ھەم ئىشلەتمىگەن. چۇنكى، ئۇنىڭ خاسىيىتى پەقەت بىرلا قېتىم بولىدۇ. قاراقچىلار ھەددىدىن ئېشىپ پال قاپقىنى ئوغرىلىمىغان بولسا ئۇزۇكلىرىنىڭ سېھرى بەلكىم مەڭگۇ ئۆزى بىلەن قالغانمۇ بولاتتى. خەير، بالىلىرىم، يولۇڭلار بولسۇن. مەن سىلەرنىڭ خۇش خەۋىرىڭلارنى كۇتىمەن.

ئۇچەيلەن جىگدىلىك باغدىن ئايلىنىپ مەشرىقنى نىشانلاپ ماڭغاندا قۇياش ئالتۇن نۇرلىرىنى ئۇلارنىڭ يولىغا پايانداز قىلماقچى بولغاندەك تەكشى يېيىپ ئۇلگۇرگەن ئىدى.

— سىرلىق قاپاقنى سىڭلىم ئۇچۇن نەدىن بولمىسۇن تاپىمەن. بىز ئىشلارنى تېزرەك تۆگىتىپ مەھەللىگە خۇش خەۋەر يەتكۇزمىسەك بولمايدۇ.

— مەنمۇ قاراقچىلارنى تېپىپ دادامنىڭ قىساسىنى ئېلىۋالسام ئۆلۇپ كەتسەممۇ ئارمىنىم قالماس ئىدى. بىراق ، بۇ قاراقچىلارنى نەدىن تاپىمىز؟

— ياماقچى بوۋاي كۇنچىقىش تەرەپنى كۆرسەتتىغۇ، شۇ جايغا ماڭايلى، — دېدى لاله.

ئۇلار قىرلىردا چىم ـ قىياق، پاكار گۇللەر ئۇنگەن

توپلىق يوللارنى بېسىپ ئىككى كۈن ماڭغان بولسىمۇ قەلئەنى پەقەت ئۇچرىتالمىدى.

ــ قاراقچىلار باشقا بىر يەرگە كۆچۈپ كەتمىگەندۇ - ھە ؟ ــ دېدى پولات.

ــ ئۇلار بىزنىڭ ئىزدەپ بېرىشىمىزنى بىلمەيدىغان تۇرسا؟

ــ قاراقچىلارنى تاپقان تەقدىردىمۇ ئۇلارنى قانداق بابلايمىز؟

ــ پەم ئىشلىتىپ.

ــ بىردەم ئارام ئېلىۋالايلىمۇ، ــ دېدى پولات كۈن پېشىنگە قايرىلغاندا بېقىنىنى تۇتۇپ، ــ ھېرىپ كەتتىم.

ــ لالە چىدىغان يولغا تۇغراقتەك بىر ئوغۇل بالا تۇرۇپ چىدىمىغىنىنى.

ــ ئېغىزىدىن چىقارمىغان بىلەن لالەمۇ ھېرىپ كەتتى ھەقچان، ــ دېدى پولات لالەنىڭ كۆزلىرىگە قاراشقا ئىنتىلىپ.

ــ بوپتۇ، بىردەم ئارام ئالايلى.

ئۇلار ئاسمان بىلەن بوي تالاشقاندەك ئېگىز ئۆسكەن، قۇچاق يەتكۈسىز بىر تۇپ تېرەك ئاستىدا سايىداشقا ئولتۇردى.

ۋېچىر - ۋېچىر - ۋېچ،
تېرەك ئاستى تىنچ.



... ...
مەن لالەنى تونۇيمەن،
مەن سۇباتنى تونۇيمەن.
«تونۇمايمەن» دەپ قالسا،
كاللىسىنى چوقۇيمەن.

ئۇلار تېرەككە يۆنىلىپ ئارىمىنى ئالا - ئالماي شاخلار قوينىدىن تۆكۈلۈۋاتقان ناخشىدىن ھەيران بولۇپ تۇرغاندا يەنە بىر ناخشا كۇموش كولدۇرمىدەك ياڭرىدى:

قەدەمدە بىر چاتقاللىق،
سىرغاي ئېرىق، پاتقاقلىق.
تىكەن، تاشلار پۈتۈڭدىن،
تىلەپ قويار پاناھلىق.

تاغلار يولى ئېگىز - پەس،
يول يۇرگەندە بول پەخەس.
تۇمارىڭنى سۆيۈپ قوي،
تۇمار دېگەن مۇقەددەس.

— بۇ بىر تونۇش ناخشىغۇ؟ — دەۋەتتى لالە ئۇنى قاچانلاردىدۇر بىر يەردە ئاڭلىغىنىنى ئېنىق ئېسىگە ئالالماي.

— مېنى ئېسىڭلارغا ئالالمايۋاتسىلەر- ھە؟ — دېدى

ھېلىقى ناخشىچى، ــ مەن ئاشۇ تاغدىكى سېرىق قۇشقاچ.

ــ سېرىق قۇشقاچ؟ قايسى سېرىق قۇشقاچ؟ ــ ھەيرانلىقىنى ھەرقانچە قىلىپمۇ يوشۇرالمىدى لاله.

ــ يانارتاغ پارتلاپ سىز كۆككۆز بىلەن تاغدىن پەسلىگەندە ناخشا ئېيتىپ سىلەرگە ئاقيول تىلىگەن ھېلىقى سېرىق قۇشقاچ. سىزگە تونۇشلۇق بېرەي، دەپ ئاشۇ ناخشامنى قايتا ئېيتىشىم.

ــ كىچىكىمدە شۇنداقراق بىر ناخشىنى ئاڭلىغىنىم ئېسىمدە، سىز ئاشۇ سېرىق قۇشقاچما؟

ــ شۇنداق، مەن ھويلىڭىزدىكى قارىغاي شاخلىرىدا ۋېچىرلاپ سايرايدىغان بولسام، ئايھاي! سىز پۇتۇن بەدىنىڭىزنى قۇلاق قىلىپ ئاڭلايتتىڭىز. سېرىق قۇشقاچ شاخىتىن پۇررىدە پەسلەپ لالەنىڭ تىزىغا قوندى.

ــ ئۇ چاغدا قانىتىڭىز بۇنداق پارقىراپ تۇرمايتتى.

ــ ئۇ چاغدا يانارتاغنىڭ ئىس ـ تۈتەكلىرىدىن نېمە ئۆز رەڭگىدە تۇرغان دەيسىز.

ــ سۇبات ئاكامنى قانداق تونۇيسىز؟

ــ سىز تۇغۇلۇشتىن ئىلگىرىمۇ ئۇ چوڭ دادىڭىز بىلەن تاغقا نۇرغۇن قېتىم بارغان تۇرسا تونۇماسلىقىم مۇمكىنمۇ؟

ــ بۇ يەردە ئۇچرىشىپ قېلىشىمىزنى ئەسلا ئويلىماپتىكەنمەن؟

ــ تاغدا ئۆتكەن نەچچە يىلىمنى مەن ھازىرمۇ سېغىنىمەن. ھاۋاسى ساپ، ئورمىنى بوك، ئادەملىرى ئاق كۆ

ڭۇل ئىدى. ئاھ، نېمىسىنى دەي، دەپ كەلسەم گەپ تولا. هويلىڭىزدىكى قارىغايىنى ماكان تۇتقان يىللاردا بالىلاي دەپ ئۇۋامنى ئىسسىتىپ تۇخۇم بېسىپ ياتسام، تۇخۇمدىن دائىم كاككۇك، تورغاي بالىسى چىقىپ ئۇچۇرۇم بولىدۇ. «بۇ نېمە ئىشتۇ» دەپ ھەيران بولغان كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئۇۋامدىن چىقىپ شاخ دالدىسىدا ماراپ تۇرسام يىپ قۇيۇرۇق تورغاي تىمىسقىلاپ كېلىپ چاڭگامغا ئۇزۇن مۇددەت تۇزلۇق قاپاق ئاستىدا قالغان ياڭاقتەك يۇزى داغ بىلەن تولغان تۇخۇمدىن بىرنى تاشلاپ قويۇپ كەتتى. ئارقىدىنلا دۇگدەرەك كاككۇك شاكىلى خام قەغەزدەك لەش بولۇپ كەتكەن چىكىتلىك ئىككى تۇخۇمنى تۇخۇملىرىم ئارىسىغا يوشۇردى.

ــ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى كۆزىڭىزنى تېڭىپ قويسا خەقنىڭ خامىنىنى يۇمشىتىپ يۇرۇپسىز ــ دەپ؟! ــ دېدى پولات سېرىق قۇشقاچنىڭ قىزىقارلىق ئىشلىرىدىن كۇلكىسىنى باسالماي.

ــ بۇياق...؟ لالەگە قارىدى سېرىق قۇشقاچ.

ــ بۇ ئاكامنىڭ يېقىن ئادىشى پولات. هە، ئاخىرىنى دەڭا.

ــ ئۇلار ماڭا ھېچقانداق يامانلىق قىلمىغان، تۇخۇم گۇناھسىز. شۇڭا بۇ ئۇۋۇنىمۇ چىداپ تۇرۇپ چىقىرىۋەتتىم.

ــ كېيىنچۇ؟

ــ ئۇندىن كېيىن مەنمۇ كاللامنى ئىشلىتىپ چاڭ-

گىنى تەتۈر تىزىپ ئۇۋامغا ئاستىدىن كىرىدىغان بولدۇم. ئۇلارمۇ ئۇۋا ئېغىزىنى تاپالماي بېشىنى قاشلىشىپ كەتتى، مەنمۇ باللىرىمنى «كىس - كىس، چىس - چىس» تىن خالىي چوڭ قىلدىم.

— ئۇندىن كېيىنچۇ؟

— چاڭگىنى تەتۈر تىزغىنىمنى دادىڭىز ئانىڭىزغا دېگەن بولسا كېرەك، ئانىڭىز ھويلىغا چىقىپ تەلپەكتەك ھالەتتىكى چاڭگامغا قاراپ قاقاھلاپ كۈلۈشۈپ كەتكەن. شوخلۇق قىلىپ ئۇۋىدىن چۈشۈپ كەتكەن باللىرىمنى بىرنەچچە قېتىم دادىڭىز ئۇۋىغا سېلىپمۇ قويغان. ئۆز گېپىمگە كەلسەم، سىز كۆككۆز بىلەن قاپتالنى بويلاپ پەسلەپ كەتتىڭىز. مەن بولسام تاغدىن ئۇچقانچە نۇرغۇن تاغ - دەريا، تاشلىق - ئېدىر، چىمەن ۋادىلارنى كەزدىم، ئەمما ھېچقايسىسىنى سىز تۇغۇلغان بوستانلىق تاغقا تەڭ قىلمىدىم. خوش، ئۆزۈڭلارنىڭ سەپىرى قاياقتا؟

سەپەر سىرىنىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەگەن سۇبات لاله ئېغىزىنى ئۆمەللەپ بولغىچە دەررۇ جاۋاب بەردى:

— كۈنچىقىشقا.

— ئاخشام سىلەر قاراقچى - پاراقچىنىڭ گېپىنى قىلىشقاندا مەنمۇ ماموماينىڭ بېغىدىكى جىگدە شېخىدا بار ئىدىم. بىر ھازا ئۇنى - بۇنى تالاشتىڭلار، كېيىن تورۇسىنى ئۆرۈۋەتكۈدەك خۇشال بولۇپ كۈلۈشتىڭلار. مەنمۇ جاھان ئايلىنىپ ئۇچۇپ كېلىپ ماموماينىڭ بېغىدا سىلەر

بىلەن ئۇچرىشىپ قالغىنىم قىزىق. ئەتىگەندە قارىسام كۈنچىقىشقا كېتىۋاتىسىلەر. بۇ بىردىنبىر ئۆتەر يول بولغاچقا «ياردىمىم تېگىپ قالارمىكىن» دېگەن ئۈمىدتە سىلەرنى مۇشۇ تېرەك شېخىدا ساقلاپ تۇرىشىم.

سېرىق قۇشقاچنىڭ سەممىي پاراڭلىرىنى ئاڭلاپ سۈبات ئۆز گۈمانىنىڭ ئارتۇقچە ئىكەنلىگىنى هېس قىلدى. سۈبات بالىلىق خاتىرىلىرىنى ئاختۇرۇپ تاغقا دادىسى بىلەن بارغانلىرىدا قورۇنۇك پېشايۋانلىرىغا قونۇۋېلىپ ئۇلارنىڭ تاغقا كەلگىنىنى قىزغىن قارشى ئالغانىدەك چاڭلىداپ سايرىغان تۈمشۇقى قاندىن هېلىلا سۈغۇرۇۋالغاندەك قىپقىزىل بولغاندىن باشقا، چوققىسىدىن تاپىنىغىچە كاۋا چېچىكىدەك سېرىق قۇشقاچنى تاپتى.

راست، سېرىق قۇشقاچلار چاڭلىداپ سايراپ كەتسە دادام قولىنى سايۋەن قىلىپ شاخ ئۈچلىرىغا توختىماي قاراپ كېتەتتى. ئەمدى ئۇنىڭدىن گەپ يوشۇرۇشنىڭ ئورنى قالماپتۇ. كونىلاردا «قەپەستىكى يولۋاستىن جاهان كۆرگەن ئىت يامان» دەيدىغان گەپ بار. پاراڭ ئارىسىدا سېرىق قۇشقاچ جاهانىنى ئالا قويماي كەزگىنىنى دېمىدىمۇ؟! بەلكىم سەپەر سىرىمىزنى دېسەم ئۇنىڭ ياردىمى تېگىپ قالار.

ــ نىقابلىق قاراقچىلار قەلئەسىگە كېتىۋاتاتتۇق، قولىمىزدا هېچنىمە يوق، يولدىن ئېزىپ قالدۇقمىكىن...

ــ شۇنچىلىك ئىشمىتى، مانا مەن سىلەرگە يولباشچى بولاي. قاراقچىلار قەلئەسى بولامدۇ، كۆلگۈنچەك دەرەخ



ياشىغان ماكان بولامدۇ، ھېچقايسىسى مېنىڭ كۆزۈمدىن قېچىپ قۇتۇلالمىغان ئەمەس، يۈرۈڭلار.

— سېرىق قۇشقاچ سىز كۈلگۈنچەك دەرەخنى كۆردىڭىزما؟

— ھەئە، كۆردۇم.

— نەدە؟

— يېرىم ئارال يېرىم تاغ، يېرىم چىمەن يېرىم باغدا.

— ئىشلىرىم بىر قۇر تۈگىسە مالال كۆرمەي مېنى ئاشۇ جايغا باشلاپ بارارسىزمۇ؟

— ئۇ يەردە نېمە قىلاتتىڭىز؟

— ئاڭلىسام ئۇ ھەممە جايدا پىرقىراپ ياشارمىش، ئۇنىڭ مېنى ھەيران قالدۇرغان غالتەكلىك يىلتىزىنى بىر كۆرگۈم بار. ئۇ تېخى ئۇلۇشكۈنمۇ چۈشۈمگە كىرىپ-تىكەن، شۇنداق كۆڭۈللۈك پاراڭلاشتۇق.

— مەن بۇ تەكلىپىڭىزنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلىمەن، بىر ھېسابتا بۇمۇ ماڭا سايادەت بولغۇدەك.

— ئەمىسە كېلىشتۇق - ھە؟

— كېلىشتۇق.

— قاراقچىلار قەلئەسىگە ھازىرلا يولغا چىقمىزمۇ - يا؟

— ھەممىمىز ھېرىپتىمىز، بىردەم ئارام ئېلىۋالايلى.

...

پولاتنىڭ قەلبىدە قاراقچىلار قەلئەسىگە تېزرەك بېرىپ دادىسىنىڭ قىساسىنى ئېلىش ئىستىكى گۈلخانىدەك

لاۋۇلداپ تۇرسىمۇ بېقىنى مۇجۇپ ئاغرىۋاتقاچقا چىدىمىدى.

سىڭلىسى شۇ يەرگە بېرىشنى تەلەپ قىلىپ چىڭ تۇرىۋالسا سۇباتنىڭ ئۇنىڭغا ئەگەشمەي، ئامانلىقىنى قوغدىماي نېمە ئامالى بار؟!

لالە قەلئەگە بېرىپ قاراقچىلارنى ئۆز يولىدىن ياندۇرۇپ سىرلىق قاپاق بىلەن بوغچىسىنى، تۆگىنى قايتۇرۇپ كېلىپ پالچى مومايىنىڭ قانداق يول كۆرسىتىدىغىنىنى بىلىشكە ئالدىرايتتى.

ئاي سۇتتەك يورۇپ ئۇلار ئارام ئېلىۋاتقان دالانى ئۆز نۇرىغا كۆمگەن ئىدى. يۇلتۇزلارمۇ ئۇلارنىڭ بۇ خاسىيەتلىك سەپىرىگە ئاقيول تىلەۋاتقاندەك كۆز قىسىشىپ جىمىرلىشاتتى.

جاھاندا بىر قەلئە بۇ

ئەتراپى كەڭ چوڭقۇر خەندەكلەر بىلەن ئورالغان ئېگىز تاملىق سېپىل يىراقتىن قارىغان ھەرقانداق كىشىگە سۇرلۇك تۇس بېرەتتى. خەندەككە تولدۇرۇلغان سۇلاردا يۇمۇلاق باش يىلان، سېپىل تاملىرىدا تازقارالار ئەركىن ئوينايتتى.

ئەتراپىغا خەندەك كولانغان بولسا قاراقچىلار سېپىلغا قانداق كىرىپ ـ چىقىدۇ، دېدىڭىزما؟ سېپىل دەرۋازىسىغا قارايدىغان قاراۋۇللار كۆتۈرۈپ چۈشۈرىدىغان ئاسما

كۆۋرۈك بىلەن. سېپىلدىن چىققان ھەرقانداق كىشى قايتىپ كەلگەندە پارۇل سورىلىدۇ. توغرا جاۋاب بېرىلسە كىرگۈزىلىدۇ، خاتا جاۋاب بېرىلسە قاراۋۇللار دەرھال تاش ھەيكەلگە ئايلىنىپ جىم تۇرىۋالىدۇ، خەندەك كۆۋرۈكى چۈشۈرۈلمەيدۇ. سېپىل ئىچىگە كىرگەندە ئالدى بىلەن ئىككى يانغا رەتلىك سېلىنغان ئۆيلەر، ئىچكىرىلەپ ئۇدۇل ماڭغاندا ھېلىقى كۆرەڭ ئاتامانىڭ گۈمبەزلىك كەڭ ئازادە ئوردىسى كۆزگە چېلىقىدۇ. توپتەك سېمىز، كىرپىدەك پاكار، قوغۇندەك دومىلاق ئاتامان مانا مۇشۇ ئوردىدىكى شىر تېرىسى سېلىنغان ئورۇندۇقىنى تەخت بىلىپ قولىدىكى مۇشۇكياپىلاقتەك يېيىپ چالۋاقايدۇ، ھاۋانچىدا دورا ئەزگەندەك يەرگە كۈچەپ تېپىدۇ، چېقىر كۆزلىرىنى چاشقان بۇرۇتىدەك لىكىلدىتىپ غەزەپلىك ئالىيىدۇ. ئىشلار دېگىنىدەك ئۇرۇندالسا ناگان - ناگاندا ئاق ئازغاندەك ئېچىلىپ قالىدىغان چاغلىرىمۇ بار. داكا بىلەن ئورالغان سول قولىنى بوينىغا ئېسىۋالغان ئاتامان بىر نەچچە كۈندىن بېرى قولىنىڭ ئاغرىقىنىمۇ ئۇنتۇپ، قاپاقنى سىلىغىنىچە كۈلۈپ ئولتۇراتتى. كۈلگەندىمۇ ئارقار مۇڭگۈزىدەك توم بۇرۇت قويۇۋالغان يۈزى ھەم شۇملۇق يېغىپ تۇرىدىغان تۈلكە كۆزلىرى يەنىلا سۈرلۈك ئىدى.

— يارايسىلەر بۇرادەرلەر، بۇ قېتىم سېھىرلىك قاپاقنى دېگەن قەرەلدە ئەكىلىپ مېنى تولىمۇ رازى قىلىدىڭلار. سىلەردىكى مانا مۇشۇنداق يۈلۈپ ئالىدىغان روھ ۋە قۇدرەت باشقىلاردىمۇ بولسۇن. بېشىڭلاردىن سۆيۈنچە

ئايلانسۇن.

ــ ئاتامانغا رەھمەت.

پاكار قاراقچى ئۆز ئىشىدىن پەخىرلەنگەندەك ئەتراپ-تىكىلەرگە مەنىستمەسلىك نەزەردە قارىغاچ ئاتامانى ئال-دىدا كونا چاپاندەك پۇكلەندى. ئېگىزى بولسا ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمەي يەرگە قارىغىنىچە جىممىدە ئولتۇراتتى.

جاھاندا بىر قەلئە بۇ،
ئەتراپلىرى قورايلىق.
گۈمبەز تەييار مۆكۈشكە،
ھۇجۇم قىلساق قولايلىق.

خەندەكلەردە يىلان بار،
سېپىللاردا تازقارا.
بىزگە شىلتىڭ ئاتسا كىم،
بولۇر باغرى مىڭ يارا.

قولۇاق چۈشمەس خەندەككە،
ئوق ئۆتمەيدۇ سېپىلدىن.
ئوينىشىدۇ جان بىلەن،
كىم ئازغاشسا ئەقىلدىن.

چىڭ تۇتۇڭلار پىشمىنى،
سىلەرگە مەن تۇغ بولاي.

مۆلدۈر ياغسا پېشايۋان،
ئاپتاپ چىقسا دۇغ بولاي.

جاھاندا بىر قەلئە بۇ،
ئەتراپلىرى قورايلىق.
بىز ياشايمىز شادىمان،
سېپىل ئايۋان - سارايلىق.

نىقابلىق قاراقچىلار ئاتامانىنىڭ خىرقىراق ساداسىدىن مەستخۇش بولۇپ تېكىدەك سەكرەپ، مولۇندەك چىرقىراپ يۈرۈشكىنىدە ئۇچ بالىنىڭ قەلبىدە ئۇچ تونۇر يالقۇنىنى لاۋۇلدىتىپ ئۆز قەلئەسىنى نىشانلاپ كەلگىنىدىن قىلچە خەۋەرسىز ئىدى...

ئەتىسى ئۇلار پۈت - قوللىرى يېڭگىل ھالەتتە تۇرۇپ مومای يوللۇق تۇتقان نانلارنى يەپ يولىنى داۋام قىلدى. يىراقتىن قارىماققا ئۇلار بىر مەلىكىنى قوغداپ كېتىۋاتقان ئىككى نۆكەرگە ئوخشايتتى. پولات كۆڭلىدە، بۇ قىز-نىڭ بۆرە چىراي بولۇپ قالغىنىدىن ھەم ئەپسۇسلىناتتى ھەم ھەيران بولاتتى.

ئۇلار كۈن تىكلەنگەندە قىرلىق تاشلاردىن ئېگىز قو-پۇرۇلغان، خۇمدان شەكلىدە سېلىنغان چوڭ بىر قەلئەنى يىراقتىن كۆرۈپ ئۆزلىرىنى دالدىغا ئالدى. قەلئەنىڭ ئېگىز، كەڭ تېمىدا قوللىرىدا قىلىچ - نەيزە تۇتقان نىقابلىق قاراۋۇللار چاشقان ماڭغان مۇشۇكىياپىلاقتەك كۆزلە-



رىنى پىلدىرلىتىپ توختىماي ئۇياق-بۇياققا مېڭىپ كۆ-زەت قىلىۋاتاتتى.

— مۇشۇ جاي شۇ ئوخشىمامدۇ، — دېدى سۇبات پولاتقا بۇرۇلۇپ.

— شۇكەن، — دېدى پولات، — ئەنە ھەممىسى نىقاب-لىق تۇرمامدۇ.

شۇ ئەسنادا «سىلەر ئىزدىگەن قەلئە مۇشۇ» دەپ بە-گە بەرگەندەك، تېڭىلغان سول قولىنى بوينىغا ئېسىۋېلىپ قارا رەڭلىك پەرەنجىگە ئورىنىۋالغان پاكار دوغلاق بىر-سى قەلئە تېمىدا پەيدا بولدى.

— شۇلاركەن، — دېدى پولات يۇلغۇن دالدىسىدىن ئالدىغا ئوقتەك ئېتىلىپ، دادىسىنىڭ قىساسىنى ئالماقچى بولۇپ.

— قارامىلىق قىلمايلى، — دېدى سۇبات ئۇنىڭ مۇ-رىسىدىن قامالالاپ تارتىپ، — ئەڭ ياخشىسى پەم ئىشلە-تەيلى. قاراڭغۇ چۈشكەندە قەلئەگە يېقىنلىشىپ كۆزىتە-لى. قەلئەگە نەدىن كىرگىلى بولىدۇ، ئامال تاپايلى. بۇ يالغۇز ئۆزەڭنىڭلا ئىشى ئەمەس ئاداش، لالەنمۇ ئويلاپ قوي...

پولات سۇباتنىڭ گەپلىرىنى ئورۇنلۇق دەپ ئويلىدىمۇ جىم بولدى. ئۇلار يۇلغۇن دالدىسىدا ئەتراپقا قاراڭغۇ چۈ-شۈشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ ئولتۇردى. ۋاقىت دې-گەنمۇ قىزىق نەرسە، سەن ئالدىرىمىغاندا قۇيۇندەك تېز چاپىدۇ. سەن تەقەززا بولغاندا قېرىشىپ جۇۋاز سۆرىگەن

قېرى بۇقىدەك ئاستا ماڭىدۇ. كۈن قاراقچىلارغا ھېسداش-لىق قىلغاندەك تاغ ئارقىسىغا بەكمۇ تەستە مۆكتى. قاراڭغۇ چۈشكەندە ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

ئۇلار قەلئە تېمىنى ئايلىنىپ سېپىلگە كىرىش ئۈچۈن لىق سۇ تولدۇرۇلغان كەڭ، چوڭقۇر خەندەكتىن ئۆتمەسە بولمايدىغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن لاسسىدە بوشاشتى.

ــ قەلئەگە ھۇجۇم قىلىش ئۈنچە ئاسان ئەمەستەك تۇرىدۇ جۇمۇ؟ ــ دېدى سۇبات بېشىنى قاشلاپ تۇرۇپ.

ــ بولىدۇ، بولمايدىغان نېمىسى بار.

ئۇلار تەڭلا چۆچۈپ ئاۋاز ئاڭلانغان تەرەپكە بويۇنداشتى، ئەتراپتا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى.

ــ پىخ - پىخ - پىخ پىخ... تاپىنىڭلارغا قارا ڭلار.

ئۇلار تاپىنىغا قاراپ ئۇنىڭ بىر چۈمۇلىنىڭ چاقچىقى ئىكەنلىكىنى بىلىشتى.

ــ قورقماڭلار، مەن ھېلىقى سىلەر قۇملۇقتىن بىلە ئالغاچ كەلگەن ئۇزۇن بويۇن چۈمۇلە.

ــ بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرىسىز؟ ــ دېدى لالە چۈمۇلىگە، ــ قەدىناسلارنىڭ ھەممىسى ئۇچرىشىدىغان كۈنۈمۇ بۈگۈن.

ــ ئۆزىڭىز كىم بولىسىز؟

ــ مەن ھېلىقى تۆگىدە سىزنى ئالىقىنىغا ئېلىپ ئولتۇرغان لالەغۇ، تونۇمىدىڭىزما؟ ــ لالە چۈمۇلىنى ئاستا قايرىدى.



— ۋاي، خۇدايىمەي، مەن دېمەمسىز؟ ئۇ چاغدا سىز-نىڭ ئۇچىڭىزدا كېيىك تېرىسى بار ئىدى، ئەمدى چىرايلىق كىيىم ئىچىدە دالىدىكى چوغلۇقنىڭ ئۆزىلا بوپسىز، تونۇمايلا قاپتىمەن، ئامانمۇ سىز؟ سىلەر بۇ يەر-دە نېمە قىلىسىلەر؟

— سىزچۇ؟ سىز بۇ يەردە نېمە قىلىسىز؟

— سىلەر بىلەن خوشلىشىپ چىرىگەن غازاڭلارنىڭ نەمخۇش ھىدىنى ھىدلىغاچ چاتقاللىق مەھەللەمگە كەلسەم تىپتىنچ. تېخى ئۇلار مېنىڭ قارامنى كۆرۈپ بىر يەرگە مۆكۈۋۈپلىپ ئىزدەتكەن بولمىسۇن دېدىم. ئۇلارنى ئىزدەپ بىر بېسىپ ئىككى بېسىپ مۇشۇ يەرگە كېلىپ قاپتە-مەن. بۇمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بولدى، مانا سىلەر بىلەن كۆرۈشۈالدىم.

— سىلەرچۇ؟

سۇبات ئۇنىڭغا ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى دەپ بەردى.

— بۇنىڭغا مېنىڭ ئامالىم بار.

— قانداق ئامال؟ ئۇچەيلەننىڭ ئېغىزى تەڭلا ئېچىلدى.

— مەن بىلمىگە ئارغامچا باغلاپ خەنىدەكتىن ئۆزۈپ ئۆتۈپ بىر يەرگە باغلاي، سىلەر ئارغامچا ئۇستىدىن دەسسەپ ئۆتۈڭلار.

— بۇ ئامال ئەپلىشەرمۇ؟...



ھەربىي سىرلىق بالىلار

سېپىل ئۇستىدىكى قاراۋۇللار كېچە - كۈندۈز ھوشيارلىق بىلەن كۆزەت قىلغاچقا ئۇلار نەچچە كۈن ھەپىلىشىپمۇ خەندەكتىن ئۆتۈشنىڭ ئامالىنى قىلالمىدى. كەچ بولۇپ كەلسە بارماقتەك پاشىلار خۇددى قاراقچىلار ئاتاماىنى ئۇلارغا كاتتا سۆيۈنچە بېرىدىغاندەك غىڭشىلداپ يېڭىدەك ئۇچلۇق نەشتەرلىرىنى سانجىپ، بالىلارغا ئارام بەرمەيتتى. پاشىلار كېلىشۈالغاندەك ئۇلارنىڭ قاپاق كۆزلىرىنى چېقىپ چىرايىنىمۇ كۆرۈمسىز ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويدى.

— بىزغۇ مەيلى، لالەگە ئۇۋال بولدى - دە، — دېدى پولات سۇباتنىڭ چىرايىدىكى مۇشتۇمدەك ھۇررەكلەرگە قاراپ.

— مېنى مازاق قىلماي، ئەينەك تېپىپ ئۆزۈڭنىڭ ئەپتىگە بىر قارىغىنا، شۇ تاپتا نېمگە ئوخشاپ قاپسەن؟

— دېگىنە، نېمگە ئوخشاپ قاپتىمەن؟

— دېسەم ئاچچىقىڭ كېلەرمىكىن؟

— كەلمەيدۇ، دەۋەر، دەۋەر.

— سەنچۇ سېپىل ئۇستىدىكى تازقارىغا ئوخشاپ قاپسەن.

— مېنى ئوخشاتقىلى توك قاغمۇ بار ئىدىغۇ، — دېدى پولات سۇبات جەمەتىنىڭ «توك» لەقىمىنى چىشلەپ.



— كۆيۈك قۇيماقتا ئوخشاتقان بولسامغۇ گۈلقەقەلـ-
رىك كېۋەزدەك ئېچىلىپ كېتەر ئىدى - ھەا دەپ بوش كەلمىدى سۇباتمۇ ئۇنىڭ «كۆيۈك» جەمەتىدىن ئىكەنلىكىـ
نى ئەسكەرتىپ.

— بىزگە قاراقچىمۇ، ئۇلارنىڭ پاشىلىرىمۇ ئارام بەرمەيدىغان ئوخشىمامدۇ؟ ئەجەب چوڭ نېمىلەركىنە بۇ، مىجىسىڭ ئۇستىخانلىرى غىرىس -غىرىس قىلىدۇ. تۈتـ
ۈنلىپ مىنسەڭمۇ ئاتتەك چاپقۇدەك جۇمۇ؟

شۇ كۈنى كەچتە پولات نەدىندۇر قۇرۇق چۆپلەرنى تېپىپ كېلىپ تاشلارنى بىرـ بىرىگە سۇركەپ ئىس سالدى.

— سېنىڭ نوچىلىق قىلغىنىڭنى ئەمدى بىر كۆـ
رەي...

تۇيۇقسىز سەككىز - ئون قاراقچى نەيزە - قىلىچـ
لىرىنى كۆتۈرگىنىچە ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولدى - دە ئۇلارنى ئورىۋالدى.

— بۇ يەردە نېمە قىلىشۇاتسەن شۇمتەكلەر؟ ئالىغاي قاراقچى پولاتنىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كەلدى.

— ياۋا توشقان قوغلاپ ئويناپ ئېزىپ كېلىپ قاپـ
تۇق، — دېدى سۇبات پولات جاۋاب بېرىپ بولغىچە گەپنى تارتىۋېلىپ.

— قەلئە تېمىدا كۆزەتچىلىك قىلىۋاتساق، قورايلىق ئارىسىدىن ئىس - تۈتەك كۆتۈرۈلدى، تېخى بىز ئىسيـاڭـ
چىلارنىڭ بايرىقىمىكىن دەپتىمىز. بۇ يەردە ياۋا توشقان نېمە قىلسۇن؟ بەك قوغلىغۇڭ بولسا، ماڭ توقايلىقىڭغا



بېرىپ لەگلىكىڭنى قوغلاش. بۇ سەنلەر قوغلىشىپ ئويناىدىغان يەر ئەمەس. بېلىگە شاپتۇل سويىدىغان بەكىنى ئېسىۋېلىپ قىلغان ئىشلىرىنى بۇ سويىمىلارنىڭ. سەنلەرنى يەنە ئۇچرىتىپ قالىدىغان بولساق تېرەڭنى تەتۇر سويۇپ، ئىچىگە سامان تىقىمىز، ئاڭلاشتىڭمۇ؟

— ئاڭلىدۇق، ئاڭلىدۇق، بېشىنى لىڭشىتتى سۇبات.

— يوقال، شۇمتەكلەر.

— بىزنى تىللىغان تىلىڭغا كۆيدۇرگۇ چىقار ئىلاھىم. ئاۋازىنى ئۆزى ئاران ئاڭلىغۇدەك غودۇڭشىدى پولات.

لالە سېھىرلىك ئۇزۇكنىڭ خاسىيىتىنى ئىشقا سېلىشنىمۇ ئويلاشقان ئىدى، سۇبات ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىۋالغاندەك «ياق، ھازىر ۋاقتى ئەمەس» دېگەن مەنىدە بېشىنى چايقىدى. ھەممىدىن خەۋەردار سېرىق قۇشقاچ ئۆزىنى يۇلغۇن دالىسىغا ئېلىپ ئۇلگۇرگەن ئىدى.

ئۇلار جېنىنىڭ ئامان قالغىنىدىن خۇش بولۇپ كەينىگە يېنىپ يۈگۈرۈپ يوغان بىر قورام تاشنىڭ كەينىگە مۆكۈۋېلىشتى. قاراقچىلار كەتكەندىن كېيىن ئۆزۈن بويۇن چۈمۈلە گەپ باشلىدى:

— بۇ يەردە تۇرىۋېرىشمۇ ئىش ئەمەستەك قىلىدۇ. ئەتە جۈمە، ھەر جۈمە كۈنى بۇ يەرگە بىر ھارۋىكەش ئاشلىق باسقان بىر ھارۋىنى ھەيدەپ كېلىدۇ. بىز ھارۋىنىڭ ئاستىغا كىرىۋېلىپ ئاسما كۆۋرۈكتىن ئۆتۈۋالايلى، قالغان ئىشلارنى ئۆزۈم توغرىلايمەن.

ـــ ئۇ ھارۋىنى سېپىل ئىچىگە كىرگۈزەمدۇ؟ سورىدى سۇبات.

ـــ كىرگۈزمەيدۇ. ھارۋىكەش ئاشلىقلارنى سېپىل دەرۋازىسى ئالدىغا چۈشۈرۈپ قويۇپ يانىدۇ. قاراقچىلار ئۆزلىرى ئىچىگە توشۇيدۇ.

ئەتىسى ئۇلار كەڭ تاختايلىق ئات ھارۋىسىنىڭ ئوقىغا يىلمەمدەك چىڭ چاپلىشىپ ئاسما كۆۋرۈكتىن ئوتۇشلۇق ئۆتىۋالدى.

ـــ ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ ـــ دېدى لاله ئاشلىق تاغىرىنىڭ دالدىسىدا قاراقچىلارنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ.

ـــ مېنىڭ كارامىتىمنى كۆرۈڭلار.

ئۇزۇن بويۇن چۈمۈله شۇنداق دەپلا بېشىنى يانداىكى سېپىل تېمىغا تىرەپ ئۇشكىدەك پىرقىرىدى، سېپىل تېمى ئۇزۇنغا قالماي تېشىلىپ ئىچى كۆرۈندى.

ـــ بۇ يەردىن سەن پاتقان بىلەن بىز پاتمايمىز-دە، ـــ دېدى سۇبات ئۇنى يەنە بىر ئامال تېپىشقا ئۇندەپ.

ـــ مۇشۇ تۆشۈكنى يوغىناتسام بولىدىغۇ؟

ئۇ چوقۇپ چىشلەپ، پىرقىراپ دېگەندەك تامنى بالىلار بىمالال پاتقۇدەك قۇدۇق ئېغىزى چوڭلۇقىدا كامار قىلدى.

ـــ كىرىڭلار، شۇش. ئۇن - تۆش چىقارماڭلار!

ئۇلار قەلئە ئىچىگە كىرىپ، تېشىدىن ئىچى تېخىمۇ ھەيۋەتلىك بولغان بۇ قەلئەنى كۆرۈپ ھەيران بولدى. پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ بىر ئەپلىك جايغا مۆكتى.

ئاداش، هوشيار بولايلى

ئۇلار پەم بىلەن قەلئە ئىچىدىكى ئەڭ ھەشەمەتلىك ياسالغان بىر ئۆينىڭ يېنىغا كېلىپ پاراڭغا قۇلاق سالدى. ئىچىدە نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ ئاياغ ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتاتتى. چۈمۈلە كونا ھۈنىرىنى ئىشقا سېلىپ بىر دەمدە تامدىن نوغۇچ پاتقۇدەك چوڭلۇقتا تۆشۈك ئېچىپ بەردى. ئۇلار نۆۋەتلىشىپ ئىچىگە قاراشقان ئىدى، ھەيران قالدى. قولى چولاق قاراقچى شىر تېرىسى سېلىنغان تەختىدە چىرايلىق، سىپتا بىر قاپاقنى ئويناپ ئولتۇراتتى.

— بۇ ئۇلارنىڭ ئوردىسى ئوخشىمامدۇ؟ پەس ئاۋازدا شۇنىرلىدى لالە.

— شۇش... ش ! «ئوماق سۆلىم ھازىر ئۇلارنى كۆزىتەيلى، گەپ قىلما» دېگەن مەنىدە كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى لېۋىگە باستى سۇبات...

— پال قاپىقىنى ياندۇرۇپ كەلگەندىن بېرى ئىشلىرىمىز ئالامەت يۇرۇشۇپ كېتىۋاتىدۇ، جۇمۇ، — دېدى چولاق ئاتامان پەستەكلەرگە — پاخپاق چاچ مومايدوڭغاق جىگدىلىك ھويلىسىدا ئۇمىچىنى ئىچىپ، ئايىقىنى چېلىپ ئولتۇرماي بىزنىڭ يولىمىزغا ھۆل كېسەك تىزغان. كۆزى ئېچىلمىغان ياۋاش موزايلارنى قوغداپ گاھى بوران، گاھى قۇيۇن چىقىرىپ رىزقىمىزغا توپا چاچقان



ئىدى. مانا ئاي بىلەن كۈن ئالماشتى، ئەمدى نۆۋەت بىزگە كەلدى.

ــ ھەق راست، ئالىيلىرى!

پەستىكى قاراقچىلار بۇغدايلىقتىكى قارانچۇقلاردەك قول باغلاپ تىنىشقىمۇ پېتىنالماي ئېگىلىپ تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ تۇرىشاتتى...

ــ قاراقچىلار بەك جىققەن، سەللا بىخۇدلۇق قىلساق جېنىمىزدىن ئايرىلىپ قالغۇدەكمىز، ــ دېدى پولات بېشىنى چايقاپ.

ــ ئەمىسە ئۇلارنى قانداق بابلايمىز؟ــ دېدى سۇبات پولاتقا سوئال نەزىرى بىلەن بېقىپ.

ــ مەنمۇ بىلمىدىم.

ــ ھېلىغۇ قاراقچىلاركەن چاقماق بېسىپ كەلسىمۇ قورقمايمىز. ئىچىگە كىرەيلى، مېنىڭ ئامالىم بار، ــ دېدى لالە مەردانە ھالدا.

ــ بەك خەتەرلىك ، ئۇلار جېنىمىزنى ئامان قويمايدۇ.

ــ بىزمۇ بوش كەلمەيمىز...

ئۇلار مەردانە قەدەم بىلەن ئىشىكنى تاراققىدە ئېچىپ كىردى. قاراقچىلار دەسلەپتە باشقا بىر مەملىكەتنىڭ مەلىكىسى ئىككى نۆكەرنى ئەگەشتۈرۈپ ئوردىمىزنى كۆزدىن كەچۈرۈشكە كەلدىمىكىن دېگەندەك بىردەم ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قېلىشتى. شۇ ئاردا كىمدۇر بىرى توۋلىدى:

ــ بۇ ھېلىقى قورايلىقتىكى ئوغرىلار، ئوغرىنى تۇتۇڭلار. ئاتامانىنى ئوبدان قوغداڭلار.



جاھاندىكى بەزى ئىشلار بەك قىزىق. ھېچ ھېيىقماس-تىن يۈزى قېلىن ئوغرىلار بالىلارنى «ئوغرى» دەۋاتاتتى.

دېۋەيلەپ كەلگەندە ئايان بولدىكى ئەك ئۇنلۇك توۋلىغىنى ئالىغاي قاراقچى ئىكەن. قاراقچىلار ھەش - پەش دېگۈچە قىلىچ - نەيزىلىرىنى يالىڭاچلاپ گۆشكە قونغان چۈنىدەك مىژىرىدە يىغىلىپ ئۇلارنى ئورىۋالدى. قاراقچىلار بۇگۈن ئاتامانىغا خىزمەت كۆرسىتىدىغان ئەك ياخشى پۇرسەت كەلگەندەك ، بالىلارنى مىجىپ، چەيلەپ سۆيۈنچە ئالماقچىدەك كۆزلىرىنى ئالدىدىكى «ئولجا» دىن ئۈزمەيتتى.

— سەن چۈپرەندىلەر نېرى تۇرۇش، مەن ئاۋۇ چولاق بىلەن سۆزلىشىمەن، — دېدى لاله چۈمپەردىسىنى قايرىپ-ماي تۇرۇپ.

— ھوي - ھوي، نىقابلىق قاراقچىلار بىزمىكىن دېسەم، بۇ يەردىمۇ بالا قاراقچىدىن بىرى بارىكەن ئەمەسمۇ، — دېدى قېچىشقا تەمشىلگەن ئاتامان كەينىگە بۇرۇلۇپ، — خوش، نېمە گەپ؟

— جېنىمىز ئامان قالسۇن دېيىشسەك دەرھال ھەپتە ئالدىدا بازاردىن بۇلاپ كەتكەن تۆگىنى مالىرى بىلەن تاپشۇر!

لاله تەمتىرىمەي بۇنداق سۇرلۇك سۆزلىيەلىگىنىدىن ئۆزىمۇ ھەيران ئىدى. غەزەپ گاھىدا ياۋاش توشقانىمۇ ئادەم چىشلەتكۈزىدۇ ئەمەسمۇ؟!

— بىزنىڭ جېنىمىز ئامان قالامدۇ يا سىلەرنىڭمۇ؟

ھەرقانچە بولسىمۇ يالماۋۇزدەك يەتتە بېشىڭلار، يەتتە جېنىڭلار يوقتۇ سىلەرنىڭ. قېنى سىلەر، بۇ جېنىدىن تويۇغان شۇمتەكلەرنى چەمبەرچاس باغلاپ خەندەككە تاشلاڭلار. سېپىل ئۈستىدە تۇرۇپ يۇمۇلاق باش يىلانلارنىڭ ئۇلارنىڭ يۇمران گۆشلىرىنى يېيىشىدىن بىر ھۇزۇلىنىڭ.

سۇبات، پولاتنىڭ غەزەپلىك چىرايى بۇلۇتتەك تۇتۇلدى، مۇشتلىرى كىرپىدەك چىڭ تۇگۇلدى. لالە قاراقچىلارنىڭ قان تېمىپ تۇرغان قوللىرىنى ئۆزىنىڭ بۇدرۇق يۇمشاق قوللىرى بىلەن سىلىماقچى، ئۇلارنى ھاڭدىن تارتۇالماقچى بولغان ئىدى، ئۇزۇلگەن يېپىنى ئۇلاش مۇمكىن بولمىدى. ئېگىلگەن باشنى قىلچ كەسمەيتتى ئەمەسمۇ.

— كۆرەڭ قاراقچىلار جازاڭنى يە!

لالە بارمىقىدىكى قىزىل ئۇزۈكنى قاراقچىلارغا قارىتىپ «ئۇران، ئۇرا!» دېۋىدى، ئۇزۈكتىن شۇ ھامان يالىتىراق بىر نۇر چىقىپ توقماقتا ئايلاندى ـ دە، ئۇلارنى گۇلدۇر ـ قاراس ئۇرۇپ ھالىنى قويمىدى.

— ۋاي بېشىم.

— ۋاي قوۋۇرغام...

— دۇمبەمگە قاتتىق تەگكىنى نېمە ئۇ؟ ۋايجان...

— ۋاي، پۇتۇم سۇندى. ئەمدى توكۇر بولۇپ قالىدىغان بولدۇم.

مومايي توغرا دەپتىكەن، ئۆزلىرىنى جاھاندا بىر چاغلايدىغان زوراۋان قاراقچىلار جازىسىنى يېگەندىن كېيىن



يىن مانا بىر دەمدە پاقلاندەك جىمىدى.

ــ قىزچاق، توقمىقىڭىزغا دەڭ، توختىسۇن. بىز سىز تەلەپ قىلغان نەرسىنىڭ ھەممىسىنى بېرەيلى. ئاق قۇلاق، ماڭ قىزچاق دېگەن نەرسىلەرنى تېپىپ كەل.

موماينىڭ توقمىقى ئادەمنىڭ ئەجەللىك يېرىگە تېگمىدىغاندۇ، ئەيتاۋۇر قاراقچىلارنىڭ يېگەن تاياق زەربىسىدىن بىرەر يىلدىن كېيىن ئورنىدىن تۇرىشىمۇ ناتايىن ئىدى.

ــ ئاتامانغا مەلۇم بولغاي، تۆگىنى تۇنۇگۈن قارا-ۋۇللار سويۇپ يەۋېتىپتۇ. بۇ تۇگۈنچەكنى قوتاندىن تېپىپ كەلدىم.

ــ پال قاپىقى بىلەن قوشۇپ ئالدىمغا ئەكەل!

توختاشقا بۇيرۇق بېرىلمىگەن توقماق قىمىرلىغان ھامان ئۇلارنى ساۋىماقچى بولۇپ بېشىدىكى بوشلۇقتا تۇگمەن تېشىدەك پىرقىراپ تۇراتتى. بىر ئىككىسى ئىشىنىڭ چاتاقلىقىنى پەملەپ قالدىمۇ ئۆملەپ مېڭىپ ئۆزىنى تالاغا ئاتماقچى بولىۋىدى، توقماق ئۇلارنى دۇمبالاپ ئورنىدىن تۇرغۇسىز قىلىۋەتتى. لالە قاپاقنى، تۇگۈنچەكنى قولىغا ئالغىنىدا كۆڭلىدە خىزىر سۇپەت ئاق كۆڭۈل موماينى مىڭلارچە رەھمەت ئېيتتى.

ــ تۇران، تۇر.

لالە يېشىل ئۇزۇككە قاراپ شۇنداق دېيىشى بىلەن تەڭ توقماقمۇ توختىدى، قاراقچىلارمۇ ئۆز ئورنىدا تاشتەك قېتىپ قالدى.

— ئاۋۇ چولاق قاراقچىنى ئۆلتۈرىۋېتىمەن، — دەپ جار سالدى پولات، — دادامنىڭ قىساسىنى ئالىمەن. بولمىسا ھەممىنى قىرىۋېتەيلى.

— ئۇنداق قىلساق بىزنىڭ ئۇلاردىن نېمە پەرقىمىز قالىدۇ؟ ياق، بىز قان تۆكمەيلى.

لاله شۇنداق دەپ، قىزىل، يېشىل ئۇزۈكنى قاراقچىلارغا قارىتىپ بىر-بىرىگە شۇنداق سۈركىۋىدى، كۈچلۈك شامال چىقىپ ئۇلارنىڭ پەرەنجىلىك نىقابلىرىنى ئاللىياقلارغا ئۇچۇرتۇپ تاشلىۋەتتى. قاراقچىلار ئۇزۈن قارا پەرەنجە كىيىپ يۈزىنى يۆگىۋالغان بولغاچقا، ئۇلارنى پەرقلەندۈرۈشمۇ تەس ئىدى. مانا، بۇقىدەك كۈچتۈگگۈر، ئېيىقتەك ھۆركىرىگەك قاراقچىلار شۇ ھامان چاچ ـ ساقاللىرى قارەك ئاقارغان، دۈمچەكلىكىدىن ئېغىزى يېرىم سۆيگۈدەك بولۇپ قالغان بوۋايلارغا ئايلاندى.

— ئەمدى ئۇلار قاراقچىلىق قىلالمايدۇ (قىلغۇدەك كۈچ ـ ماغدۇرىمۇ يوق)، ئەلگىمۇ ئەمىلىك بولدى. ئۇلار ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا بۇ يەردە ھەق ـ ئادالەتنى تونۇپ ھالال ياشاشنى ئۆگەنسۇن.

— ئاتلارنىغۇ يايلاققا ھەيدىۋەتتۇق، تازقارا، يىلانلارنى قانداق قىلىمىز؟

— «قاشقا سانىغان كۆزگە، خەقكە سانىغان ئۆزگە» دېگەن گەپ بار. ئۇلارمۇ كىم ھەق ـ ئادالەت يولىدىن تايىسا شۇنىڭ كۆزىنى چوقۇيدۇ.

— پولات، سەن مومانىڭ پاخاللىقىدا ياتقاندا ھەقنى

تونۇغان ئېگىز بىرىنىڭ گېپىنى قىلغان، شۇنى بۇگۈن ئۇچرىتالمىدىڭمۇ؟ ــ دېدى سۇبات بىر ئىش يادىدىن كەچكەندەك.

ــ ئاشلىق توشۇغان ھېلىقى ھارۋىكەش شۇكەن.

ــ ھەرنېمە بولسا تاياق ـ توقماقتىن ئامان قاپتۇ.

ــ ئاق كۆڭۈللەرنىڭ يولى ھامان كەڭ بولىدۇ، ئاداش.

... ...

ئىشلىرىنى كۆڭۈلدىكىدەك چىرايلىق پۈتتۈرگەن ئۇچەيلەن مومايىنىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئالدى.

لالەنىڭ «قان تۆكمەيلى» دېگەن گېپىنى باشتا «مېنى قىساس ئېلىش يولىدىن توستى» دەپ رەنجىگەن پولات دۇمچەك قاراقچىلارنىڭ ھازىرقى بىچارە تۇرقىنى كۆرۈ ئالمىدىغا كەلتۈرۈش بىلەن يەنە ئىچى ئاغرىپ قالدى.

ــ ھەي بىر كۈن ساڭا، بىر كۈن ماڭا. مۇشۇنچىلىكلا جاھان ـ دە بۇ.





سەككىزىنچى باب

سۇمۇرغ تۇخۇمنى تاپايلى

يادا تاش سېھىرگەرلىكى

كۆكۈش رەڭلىك ئاسمان مۇزدەك سۇزۇك، نۇردەك پا-كىزە ئىدى. نەچچە كۈندىن بېرى قويدەك مىغىلداپ يۈر-گەن بۇلۇتلاردىن بۇگۈن بىرىمۇ يوق. ئۇلار ئىشلارنىڭ چىرايلىق پۈتكىنىدىن بەك خۇشال. ئەمدى سېھىرلىك قا-پاقنى ئاپىرىپ مومايغا بەرسە، موماي شۇ هامان پال ئې-چىپ لالەنى «سۇق - كۆچ» لىسە، ئادەمگە سۇرلۇك تۈس بېرىدىغان يۇزى ئالمىدەك پارقىرىسا، ئايهاي! مەھەللە-مىزگە ئۇدۇل يۇرۇپ كەتسەك...

پولات ئۆزىنىڭ ئاشۇ شېرىن خىياللىرىنى سۇرگەچ ماڭغىنىدا سۇبات تۇيۇقسىز سوراپ قالدى:

— ئاداش، ئۇزۇن بويۇن چۈمۈلە بىلەن هېلىقى سې-



رىق قۇشقاچ قېنى؟

ــ پال قاپىقىنى قولغا چۈشۈرگەن خۇشلۇقتا ئۇلارنى ئېسىمىزدىن چىقىرىپ قويغان ئوخشىمايمىزمۇ؟

ــ بىزنى تازا دوستلۇققا يارىمايدىغان نېمىلەرگەن، دەپ قالغانمىدۇ؟

ــ بۇ ئىشىمىز قاملاشماپتۇ. يولنىڭ يېرىمىنى بېسىپ بولدۇق، ھازىر كەينىمىزگە يېنىشنىڭ ئورنى يوق. كېيىن ئۇچراشقاندا چوقۇم كۆڭلىنى ئېلىۋالارمىز.

لالەنىڭ قولىدا تۈگۈنچىكى، سۇباتنىڭ قولىدا سىرلىق قاپاق، توپىلىق يولدا چاڭ توزۇتقانچە كېلىۋاتاقتا. شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ قەلبىدىكى خۇشاللىق، ھاياجاننى ھېچنېمىگە تەڭلەشتۈرگىلى بولمايتتى.

ئۇلار شۇنداق مېڭىپ جىگدىلىك باغنىڭ ئالدىغا كەلگەندە يولغا تەلمۈرۈپ تۇرغان موماينى كۆرۈپ ئۆزلىرىنى موماينىڭ باغرىغا ئاتتى. ئۆيگە كىرىپ بىرەر پىيالىدىن چاي ئىچىلگەندىن كېيىن موماي ھەممە ئەھۋاللارنى سوريدى.

ــ نېمە؟ ئەلنى زار ــ زار قاقشاتقان زالىم قاراقچى تېخى ئۆزىنى خان سانامىدىكەن؟ تۈفى، يەرگە تۈكۈردى موماي، پولات قاراقچى ئاتامانىنىڭ پال قاپىقىنى قان دېغى قوللىرى بىلەن سىلاپ ئولتۇرغاندىكى پاراڭلىرىنى سېلىپ بەرگەندە.

ــ ئاتلارنى يايلاققا قويىۋەتتىڭلارمۇ؟

ــ قويىۋەتتۇق.

— ئۇ يەردە يەنە نېمە قالدى؟

— پۇتلىرى گۆرگە ساڭگىلىغان چاچ ـ ساقاللىرى ئۇندەك ئاقارغان دۇمچەك، مۇنەك بىر توپ ھاسلىق بوۋايلاردىن باشقا ھېچنېمە قالمىدى.

— ئىشنى ئەجەب چىرايلىق پۈتتۈرۈپسىلەر، باللىرىم. ئەمدى لالە قىزنىمنى ئەسلىدىكى شۇنداق گۈزەل ھالىتىگە يانداۋرايكى ئەدەپ ـ ئەخلاق، گۈزەل لاتاپەتتە تەڭداشسىزلىقى ئاي، قۇياشنىلا ئەمەس، يەر ـ زېمىنىمۇ ھەيران قالدۇرسۇن.

شۇ چاغدا لالە ئىچىدىن تونۇردەك تەپكەن خۇشاللىقىنى باسالماي تۇيۇقسىز ئۆزىمۇ سەزمەي بۆرىدەك ھۇۋلاپ سالدى.

پالچى مومای سىرلىق قاپاقنى بىردەم چايقاپ ئىچىدىكى ماش ـ تېرىقلارنى ئالدىدىكى داستىخانغا تۆكتى. بىردەم تۇ ـ رۇغاندىن كېيىن ئالقىنىنى جۇپلەپ كۆزىنى چەك يۇمۇپ سىرلىق بىر تىلدا خېلى ئۇزۇن ئەپسۇن ئوقۇدى:

يادا تاش، يادا تاش،
سەن ئەسلى بىر سىقىم ماش
(ئۇچار ـ قانات ئاچقانغا
گېزى كەلسە بىر ۋاق ئاش.)

ئەدەپ ـ ئەخلاق، ھاياسى
ۋۇجۇدىدا ئالتۇن تاج.
كىرپىكى يەر سۈپۈرسە،
دولقۇن چىللار بوستان چاچ.

يادا تاش، يادا تاش
بولسۇن قىزىم قەلەمقاش.
ئاي پارلىسۇن كەپسدىن،
سېھىر كۆرسەت
ۋاش - ۋاش - ۋاش.

يادا تاش، يادا تاش،
باغرى يۇمشاق بول، ئاداش.
يېتىم قىزچاق لالەنى،
مېھرىڭ بىلەن ئەت باغاش!

پالچى موماي شۇنچە كۈچەپ ئوقۇسىمۇ بىر سقىم ماش داستىخاندا قىمىرلىماي تۇراتتى (موماينىڭ دېيىشىچە بولغاندا ئەپسۇندىن كېيىن ماشلار بىر - بىرلەپ داستىخاندا بۇرگىدەك سەكرەشكە باشلايتتى. قۇيۇندەك پىرقىراپ ئۆينىڭ ئىچىدە قويۇق ئاپئاق تۇمان پەيدا قىلاتتى - دە، تۇماندىن كېيىن پالچى موماينىڭ تىلىكى ئىجاۋەت بولاتتى. ماشلارمۇ تۇمان ئىچىدە سىرلىق قاپاققا كىرىپ غايىب بولاتتى.)

بىراق، بۇ قېتىم يادا تاشلارنىڭ سېھىر ـكارامىتىنى كۆرسەتمەي جىممىدە تۇرىۋېلىشى پالچى موماينى سەل جىددىيلەشتۇرۇپ قويدى. دەل شۇ چاغدا يادا تاشلار زۇۋاندىغا كىردى:



موما، سىرلىق قاپاقتىن،
كەم تۆكۈلدى بىر تال ماش.
جامال ئاچماي سېھرىمىز،
كۆزىمىزدە ئۇنچە ياش.

مومای قاپاقنی دۇم كۆپتۇرۇپ ئېغىزىنى داستىخانغا قىلىپ قاتتىق سىلكىۋىدى ئىچىدىن ھېچنېمە چۈشمىدى. كۆڭلى بىر ئىشنى تۇيغان مومای جامغا لىق سۇ ئېلىپ كۆز نۇرىنى بىر يەرگە يىغىپ جام تېگىگە قاراپ تۇرىۋېدى، سۇ ئاستا ـ ئاستا سۇپسۇزۇك ئەينەككە ئايلاندى. شۇ ھامان ئەينەكتە قاراقچىلار ئاتامانىنىڭ قاپاق ئېغىزىنى سېپىل سەيناسىدا ئاچقاندا بىر تال ماشىنىڭ تۆكۈلۈپ كەتكىنى، ئۇ ماشىنىڭ دومىلاپ بېرىپ ئالتۇن قانات سۇمۇرغقا ئۇچراپ قالغىنى، سۇمۇرغنىڭ ئۇنى چىشلىگەنچە يىراقتىكى بىر قۇشلار ئارىلىغا ئۇچۇپ كەتكىنى مەلۇم بولدى. مومای تېخمۇ سىنچىلاپ قارىۋىدى، سۇمۇرغ ماشىنى يەپ سېلىپ بىر ئالتۇن تۇخۇم تۇغۇپتۇ. چىلگە تاۋۇز چوڭلۇقىدىكى بۇ تۇخۇم ئەينەك تېگىدىن پال ـ پال نۇر چاچاتتى.

بىر تال ماشىنىڭ كەملىكى،
قىلدى باشنى گادىرماچ.
قانداق قىلاي ئەمدى مەن،
«بۆرە قىز» نم بوستان چاچ؟



بىر تال ماشىنىڭ يوقلۇقى،
قىلدى باشنى گادىرماچ.
تەقدىر ساڭا كەلگەندە،
نېچۈن بېخىل، بولدى كاج!!!

ـ موما، ئىشلار نېمە بولۇپ كەتتى ئەمدى؟

بۇ مەن پۈتكەن تۇمارغۇ

پالچى موماي لالەنىڭ يۈزىدىكى تۈكلەرنىڭ بۇرۇنقى. دىن ئاز قالغان ـ قالمىغىنىنى كۆرۈش ئۈچۈن چۈمبەلنى قايرىۋىدى، شۇ ئەسنادا ئۇنىڭ كۆزى لالەنىڭ بويىنىدىكى تۇمارغا چۈشۈپ قالدى.

ـــ بۇ مەن تاغلىق تۈگمەنچىگە پۈتۈپ بەرگەن تۇمار. غۇ؟ ـــ دېدى پالچى موماي ھەيران بولۇپ، ـــ بۇ تۇمار نېمە بولۇپ سىزنىڭ بويىنىڭىزدا تۇرىدۇ؟

ـــ بۇ قاچانقى ئىشلار، ـــ دېدى لالەمۇ ھەيران بو. لۇپ، ـــ ئەقلىمگە كەلسەم بۇ تۇمار بوينۇمغا مۇشۇنداق ئېسىقلىقكەن، باشقا ئىشلارنى بىلىپ بولغۇچە ئاچامنىڭ دۇمبىسىگە مىنىپ تاغدىن پەسلىدىم. ھۇۋۇ... لالە تۇيۇق. سىز يەنە بۆرىدەك ھۇۋلاپ سالغىنىدىن خىجىل بولۇپ ئېغىزىنى قولىدا توسۇۋالدى.

ـــ بۇ يەتتە ـ سەككىز يىل ئاۋۇالقى ئىش. پۈت ـ قولۇم سىرقىراپ ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىشىك «توك ـ توك» چېكىلدى، «كىـ ـرىڭ» دېدىم. ئورنۇمدىن تۇرۇپ مېھمانغا چاي تۇتقۇدەك ھالىم يوق. مۇرىسىدە خۇرجۇن، سىم ساقال ئورا كۆز بىرى كىرىپ قولىنى جۇپلەپلا دۇئاغا قول كۆتۈردى. دۇ ـ ئادىن كېيىن ئۇ ئۆزىنىڭ نېرىقى تاغ جىلغىسىدىكى تۇگمەنچى ئىكەنلىكىنى، نەچچە كۈن ئالدىدا قىيامەتلىك ئاغىنىسىنىڭ قىز نەۋرىسى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقىنـ ـنى، تېرىسىنىڭ يۇمران، يۇزىنىڭ يۇمىلاق، پۈت ـ قول ـ لىرىنىڭ بۇدرۇقلىقىنى دېدى. ھە راست، قىزىنىڭ تۇ ـ رۇپـ تۇرۇپ بىر نەرسىدىن چۆچۈپ دائىم چىلىق ـ چى ـ لىق تەرلەيدىغىنىنى، شۇڭا بىر تىلتۇمار پۈتۈپ بېرى ـ شىمنى ئۆتۈنۈپ كەلگىنىنى ئېيتىپ ئالدىمغا بىر خالتا ئارپا ئۇنى قويدى. بۇڭاينىڭ كۆزلىرىدىن مەندىن چەكسىز ئۇمىد كۈتىۋاتقىنى، يېلىنىش ئىپادىلىرى چىقىپ تۇراتـ ـتى. بۇڭاينىڭ شۇ چاغدىكى ئۇ قىزغا بولغان ئامراقلىقىـ ـنى، مېھرىنى تىل بىلەن تەسۋىرلەشكە ھەقىقەتەن ئاجىز مەن. بىر بۇڭاي جېنىدا قىزىنىڭ ئامانلىقىنى تىلەپ يىراقتىن كەلسە، مەن ئورنۇمدىن تۇرماي ياتالايتتىمۇ؟ ئورنۇمدىن تۇرۇپ تاھارەتنى ئېلىپ كىرىپ قىزنىڭ كىيىنكى بەخت ـ سائادىتى، ئامانلىقى ئۈچۈن بىر تۇمار پۈتتۈم.

ـــ مومـا، ئۆمرىڭىزدە بۇ بىرلا تۇمارنى پۈتمىگەنسىز؟

تۇمار تۇمارغا ئوخشايدۇ ــ دېدى لالە پالچى مومايناق سۆزلىرىنى ئاڭلاپ گاڭگىراپ.

ــ ئالدىرىماڭ قىزىم، ھازىر ھەممىنى چۈشىنىسىز. تۇمار پۈتكەن شۇ چاغدا ھەممە يەرنى ئىزدەپ قاپلىغىلى رەخت تاپالمىدىم. سەزگۈر بوۋاي كۆڭلۈمنى تۇيۇپ بېلىدىكى ئاق خەسە پوتىسىدىن جارتىتىدە يىرتىپ بەردى. مەن ئۇنى سىپتا ئوراپ بولۇپ مېھرىبان بوۋايغا ئۇزاتتىم. تۇمارنى قولىغا ئالغان بوۋاي خۇددى قىممەتلىك بىر ئەڭگۈشتەرگە ئېرىشكەندەك خۇش بولۇپ كەتتى. بۇ تۇمارنى كۆزۈم ئەما بولۇپ قالسىمۇ بىلىۋالالايمەن، قىزىم. سىلەر كەلگەن تاغ تەرەپتە راست بىر تۇغمەنچى بارمۇ ـ يوق؟

ــ بار، بار، ــ دەۋەتتى لالە. ئىسىت، بىچارە بوۋام مېنى دەپ تاغ ئېشىپ، داۋان ئاتلاپ جاپا تارتىپتۇ.

ــ ئۇ بوۋاي ھازىرمۇ ھاياتمۇ؟ ــ ئۇزۇك ـ ئۇزۇك يۆتىلىپ قويدى موماي.

ــ نۇردۇن بوۋامنى دەمسىز؟ ھايات، قارىغايدەك مەزمۇت تۇرۇۋاتىدۇ. سىزنىڭ ئۆيىڭىزگە كەلگەن كۈنى كېچە چۈ ـ شۈمگە كىرىپتىكەن، سەل ـ پەل جۇدەپ قاپتىمۇ ـ نېمە.

ــ ئامان بولسۇن، ئامان بولسۇن، ــ دېدى موماي كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، ــ بالىلار ئۈچۈن جاپا چەكـ كەنلەر ئامان بولسۇن. سىلەرنى ساغلام ئۆسسۈن دېمىسە، بوۋايغا ساقال سۆرەپ كېلىپ نېمە بار بۇ يەردە؟!

ــ نۇردۇن بوۋامغا ، سىزگە كۆپ رەھمەت.

ــ سۈمۈرغ بىر تال ماشنى يەۋالمىغان بولسا پال

سېھرىم بىلەن ئىشلار باشقىچىمۇ بولار ئىدى. ياخشى ئىشقا دوقال كۆپ، دېگەن مۇشۇ بولسا كېرەك. خەير، بۇ-مۇ شۇنداق بىر كەلگىنى. مېنىڭ ياردىمىم شۇنچىلىك بو-لىدىغان ئوخشايدۇ قىزىم، كەچۈرۈڭ. بويىنىڭىزدىكى بۇ تۇمارنىڭمۇ خاسىيىتى بار. ئەمدى قۇشلار ئارىلىغا بېرىپ سۈمۈرغ تۇخۇمىنى تېپىپ ئىچىۋەتسىڭىزلا ئاي خېنىم سۈزۈك چىراي بولىسىز.

— قۇشلار ئارىلى نەدە، موما؟

— يېرىم ئارال، يېرىم تاغ؛ يېرىم چىمەن، يېرىم باغدا. سۈمۈرغ رامىزانىڭ تۇنجى كۈنى ئۇيقۇغا كەتسە نورۇز هارپىسىدا ئويغىنىدۇ. پەيتنى ئوبدان تاللاڭلار، با-لىلىرىم. ناۋادا تۇخۇمنى ئالغاندا سۈمۈرغ تۇيۇپ قېلىپ ئويغىنىپ كەتسە بېشىڭلارغا بالا تېپىۋالسىلەر. بەك-بەك ئېھتىيات قىلىڭلار.

— موما، كېيىنچۇ؟

— خالىسىڭىز بۇلاق بويىدىكى مۇزىكىلىق دوختۇر-خانىدا بىر ئاي داۋالىنىسىز.

— نېمىدەپ، ئەمدى؟

— سۈمۈرغ تۇخۇمىنى ئىچىپ گەرچە چىرايىڭىز سۈزۈلسىمۇ، ئەمما مۇزىكىلىق دوختۇرخانىدا بىر ئاي يې-تىپ داۋالانمىسىڭىز هايۋانلارنى كۆرگەندە هۇۋلايدىغان، بوزلايدىغان، هاڭرايدىغان،كىشنەيدىغان، مەرەيدىغان، مۆ-رەيدىغان بولۇپ قالىسىز. بۇ هالەت داۋاملىشىۋەرسە بىر مەزگىل ئۆتكەندە شۇ هايۋانلارنىڭ تۇرمۇش ئادىتىگە ئۆ-

تۇپ كېتىشىڭىز مۇمكىن. شۇڭا، مۇزىكىلىق دوختۇرخانا سىز ئالتە ئايلىق بولغاندىن باشلاپ ھازىرغا قەدەر بولغان جەريانلاردىكى ئاۋازلارنى سۈزۈپ، مۇھىملىرىنى كاللا-ڭىزدا قالدۇرۇپ كېرەكسىزلىرىنى تازىلايدۇ. قايسى كۈنى بۆرىدەك ھۇۋلاپ سالدىڭىز ئەمەسمۇ؟

موماي شۇنداق دەپ تۇرىشىغا لالەنىڭ ئېغىزىدىن يەنە «ھۇۋۇ...» دېگەن ئاۋاز چىقىپ كەتتى.

ــ ئۇندىن كېيىنچۇ؟

ــ ئۇندىن كېيىن تۇغمەنچى بوۋاي بىلەن ماڭا رەھ-مەت ئېيتقىلى كېلىسىز؟ موماي شۇنداق دېگەچ كۆزىگە لىققىدە ياش ئالدى. يانچۇقىدىن بىر زەر لېنتا ئېلىپ لالەنىڭ قوڭۇر چاچلىرىنى پېشانىسىدىن ئايلاندۇرۇپ چە-گىپ قويدى. شۇ ئەسنادا شىپىر ـ شىپىر قەدەملەر بىلەن ئۇزۇن بويۇن چۈمۈلە كىرىپ كەلدى ـ دە، ھەممەيلەننى ھەيران قالدۇردى.

ــ خۇشلۇقتا ھەممىنى ئۇنتۇيدىغان بالىلاركەنسىلەر.

ــ موماغا بۇرۇنراق خۇش خەۋەر يەتكۈزىمىز دەپ كېتىۋېرىپتۇق. ئەقىلسىزلىقىمىزنى كەچۈرۈڭ.

بالىلىرىم، يولغا چىقىڭلار

ــ سۈمۈرغ تۇخۇمىنى ئېلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن سۈمۈرغنى چۈشىنىش كېرەك. سۈمۈرغنى چۈشىنەمسە-

لەر؟ مومای ئۆتكۈر نەزەرى بىلەن ھەممەيلەنگە قاراپ چىقتى.

— ياق، چۈشەنمەيمىز؟ — تەڭلا باش چايقاشتى بالىلار.

— راستىمنى دېسەم مەنمۇ بۇ ئۆمرۈمدە سۈمۈرغنى كۆرۈپ باقمىدىم. مومامنىڭ دېيىشىچە سۈمۈرغنىڭ ئىككى بېشى بولارمىش. بىرى قۇش بېشىغا، يەنە بىرى ئادەم بېشىغا ئوخشارمىش. قۇش بېشى بىلەن قۇشلار تىلىدا، ئادەم بېشى بىلەن ئادەم تىلىدا سۆزلىشەرمىش. ئۇ جۈپسىز بولۇپ ئادەملەرگە دائىم ئاسايىشلىق تىلەپ تۇرغاچقا ئەلنىڭ دۇئاسى بىلەن كۆكلەپ مەڭگۈ ئۆلمەسمىش. ئۇ ئۆزىنىڭ گۈزەل قەددى — قامىتى بىلەن ھەر زامان پەخىرلىنىپ يۈرەرمىش ھەم ئادەملەرنىڭمۇ گۈزەل قەددى — قامەتلىك بولۇشىنى تىلەپ، توختىماي بۇقۇلداپ يىغلارمىش. ھەركۈنى ئاتا — ئانىسىز قالغان يېتىم قۇش باللىرىغا دان توشۇپ باقارمىش. شۇڭا، قۇشلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا ئامراقمىش.

— ئەمىسە، ئۇنىڭ تۇخۇمىنى ئېچىپ يۈزۈمدىكى تۈكلىرىمنى چۈشۈرىمەن دېگىنىمۇ تازا قاملاشمايدىغان ئىش بولامدۇ— نېمە؟

— بىر تال تۇخۇمغا ئۇنچە قىلىپ كەتمەس، — دېدى مومای.

— ئۇ ئادەملەر بىلەن بىللە ياشىسا بولامدۇ مومـا؟ — ھەيران بولۇپ سورىدى لالە.



ـــ ئادەملەرنىڭ كۆپىنچىسى ئاق كۆڭۈل، راستچىل، سەمىمىي بولغانبىلەن، بەزىلىرى قارا كۆڭۈل، نەپسانىيەتچى ئەمەسمۇ؟! ئۇ دان بەرگەن ئۆيگە كۆنۈپ بولغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئۆزىنى قەپەسكە سولاپ قويۇۋشىدىن ئەنسىرەيمىش. دېمىسىمۇ ئەڭ قىممەتلىك نەرسىنى ياتلارغا سوۋغا قىلىپ ئۆزىگە يول ئىزدەيدىغان زەيپانىلەر ئارىسىدىن تۇغگىنى يوق.

ـــ بولدى، بالىلىرىم سىلەرنى گەپكە تۇتۇپ ئولتۇرماي، بۇرۇنراق يولغا چىقىڭلار. ئىلاھىم، ئىشىڭلار كۆڭۈلدىكىدەك بولغاي.

مومای دائىملىق ئادىتى بويىچە ئالىقىنىنى جۇپلەپ بىردەم دۇئا ئوقۇغاندىن كېيىن سۇفكۇچلەپ ھەممەيلەنىڭ ئايىغىغا بىردىن دەسسەپ چىقتى.

ـــ موما، بۇ...

ـــ بۇ بىر سىر، ـــ دېدى مومای ئۇلارنىڭ پۇتىغا دەسسىگىنىدىن ھەيران بولغىنىنى سېزىپ، ۋاقتى كەلگەندە بىلىپ قالىسىلەر، قېنى يولغا چىقىڭلار.

ـــ بۇ ئۇزۇن بويۇن چۈمۈلىچۇ؟

ـــ مەن مومامغا ھەمراھ بولۇپ بۇ يەردە قالاي، ـــ دېدى چۈمۈلە كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا، ـــ بىز خۇش خەۋىرىڭلارنى كۈتىمىز.

كۇزنىڭ غۇر ـ غۇر شامىلى ئۇلارنىڭ يۇزلىرىنى يۇمشاق ئالقىنى بىلەن سىپاپ ئۆتەتتى. ئالتۇن رەڭلىك تەبىئەت ئۇلارغا ئاقيول تىلەۋاتقاندەك كۈلۈمسىرەيتتى.

— خوش، موما.

— خوش، بالىلىرىم.

— خوش چۈموله، يېقىن دوستلاردىن بولۇپ قالغان ئىدۇق.

— خوش، يولدا پەخەس بولۇڭلار.

— موما، ئۇنتۇغىلى تاس قاپتىمەن، ئۇزۇكلىرىڭىزنى قايتۇرۇپ بېرەي.

— بىر ئوبدان ياراشقان ئۇزۇكنى بارمىقىڭىزدىن سۇغۇرۇپ نېمە قىلىسىز؟ سېلىۋېرىڭ بولدى.

— رەھمەت، يەنىلا سىزدە قالغىنى تۇزۇك.

موماي قىزغا ھەۋەس بىلەن قاراپ بۇرنىنىڭ ئۇچىدىن چىمدىۋالدى ۋە ئۆزىنىڭ شۇ قولىنى ئىرىم قىلىپ سۆيۈپ قويدى.

ئۇلار موماي ۋە چۈموله بىلەن خوشلىشىپ سۇمۇرغ تۇخۇمىنى ئىزدەپ كۇنچىقىشتىن جەنۇبقا سوزۇلغان يوللارنى بويلاپ كەلمەكتە ئىدى.

سۇ ئانىسى سۆزلەيدۇ

سۇبات بىلەن پولات كۆلچەكلەردىكى غەمسىز ئۇزۇپ يۈرگەن ياۋا ئۆردەك، غازلارنىڭ ئويۇنىنى تاماشا قىلغاچ كەلمەكتە ئىدى. ئۇلار «ئادەمزات ئىز باسمىغان ماكان-مىزغا بۇ بالىلار نېمىگە كەلگەندۇ» دېيىشكەندەك بويۇن-

لىرىنى رېزىنكىدەك سوزۇشۇپ، تۇخۇم سېرىقىدەك تۇمۇشۇقلىرىنى سۇركىشىپ غاقىلدىشاتتى، ۋاقىلدىشاتتى.

ئەمما، لالە ئۆز خىياللىرى بىلەن بەند ئىدى. سۆبات بىلەن پولاتنىڭ ئۇنى - بۇنى سۆرىغان، ئاسماندىكى قۇشلارغا بۆك ئىرغىتقان پاراڭلىرىمۇ قۇلىقىغا كىرمەيتتى. ئاھ، بۇ ماڭا نېمە كۆرگۈلۈك دەپ ئويلايتتى لالە كۆڭلىدە. تۇغۇلۇپ ئۇزۇن ئۆتمەي يېتىم بولسام. بۆرىلەر دۇنياسىدا ياشاپ بۆرە چىراي بولۇپ قالسام ھەم ئۇلاردەك ھۇۋلاشتىن قالمىسام. مەن نېمانچە شور پېشانىدۇرمەن؟! ھېلىمۇ ياخشى كۆككۆز ئاچامنىڭ بولۇپ قالغىنى؟ شۇ تاپتا ئۇ مېنى سېغىنغانمىدۇ؟ مېنىڭچە چوقۇم سېغىنىدى، يوللىرىمغا قارىدى. مەندىن ئەنسىرەپ ئۆڭكۇر يېنىدىكى ئېگىز چوققىلارغا چىقىپ، ھىدىمنى ئېلىش ئۈچۈن توختىماي ھۇۋلىدى. بۆرە ئانام ھەم قېرىنداشلىرى بىلەن مېنىڭ پارىڭمنى قىلىشتى.

نوردۇن بوۋامنى شۇنداق ئاۋارە قىپتىمەن. يەنە تېخى سۆبات، پولاتلارنىمۇ ھاردۇرۇپ ھالىدىن كەتكۈزىۋەتتىم. پالچى مومامغىمۇ نۇرغۇن ئاۋارىچىلىقلارنى تېپىپ بەردىم. بۇ يوللار يەنە قانچىلىك داۋام ئېتىدۇ، بىلمەيمەن. سۆبات، پولات ئاكاملارنى مەھەللىگە ياندۇرىۋېتىپ ئۆزەم بۆرە ئانام يېنىغىلا كېتەيمىكىن. شۇنداق دېسەم ئۇلار ماقۇل دەرمۇ...

— قىزچاق، سەن ئۆزۈڭ ئۈچۈنلا ياشاۋاتامسەن، ئاتا - ئاناڭنى كۆرگۈڭ يوقمۇ؟

غايىبتىن قۇلىقىغا كىرگەن ئاۋاز ئۇنى يەنە يېڭى خىياللار قاينىمىغا غەرق قىلدى. بوۋام، مومام سۇباتنىڭ خۇش خەۋىرىنى كۈتۈپ نان ئورنىغا غەم يەپ ياشاۋاتقاندۇ؟ قېنى قايسى بالا ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۆزىنى ئەركىلىتىپ سۆيۈشلىرىگە تەشنا ئەمەس؟ ئاھ، تەڭداشسىز ئاتا-ئانا مۇھەببىتى.

تەبىئەت ئانا، ئۇ بالا ئۈچۈن نۇرغۇن نەرسىلەرنى تەقدىم قىلىدۇ. چىداي، يوللاردىكى مۇشەققەتلەرگە بەرداشلىق بېرەي. ئەجىرنىڭ تېگى ئالتۇن. تېخى سۇبات بىلەن پولات يولدىن يالتىيىۋالسا مەن رىغبەت بەرمەكتە يوق، ئۆزەمنىڭ بوشاڭلىق قىلغىنىم ئېمىسى؟ ئۇلار ماڭا ياردەم قىلىۋاتامدۇ ياكى مەن ئۇلارغا ياردەم قىلىۋاتىمەنمۇ؟ ئالتۇندەك بالىلارنىڭ پاشىلارغا تالانغۇسى، داق يەردە ياتقۇسى، ئاچ - توق يۇرگۈسى، قاراقچىلارنىڭ هاقارىتىنى ئاڭلىغۇسى بارمۇ؟ يوق. ئۇلار مېنىڭ كۆڭلۈمنى ئايلاپ قىلمىغىنى قالمىدى. بولۇپمۇ پولات ماڭا ئالاهىدە كۆيۈنىدى. ئىلاهىم، بۇنداق كۈنلەرنى باشقا بەندەڭنىڭ بېشىغا سالما. ئۇھ، نېمانچە هارىمەن... ...

ـــ قاراڭلار، ئەنە قومۇشلۇق كۆل، ئەمدى بۇ كۆلدىن ئۆتسەكلا قۇشلارئارلىغا بارىمىز.

پولاتنىڭ خۇشاللىقىدىن سەكرەپ تۇۋلىغان ئاۋازى لالەنى خىيالدىن ئويغاتتى.

لالە بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋېدى قومۇشلار مەيىن شامالدا يەڭگىل ئىرغاڭلاپ ئۇسسۇل ئويناۋاتقان، زۇمرەت

سۇلىرى بۆشۈكتەك تەۋرىنىپ تۇرغان بىپايان پىيىشللىق كۆزىگە چېلىقتى. قومۇشلۇقتىكى ئاللىقاندىق قۇشلار بۇ گۈزەل ماكاننى ئىچ ـ ئىچىدىن كۆيلىمەكچىدەك سوزۇپ ـ سوزۇپ سايرايتتى. زېمىن، كۆل، قومۇشلۇق، ئاسمان بۇ يېقىملىق سايراشلار ئىچىدە مەستخۇش ئىدى. ئۇ كۆڭلىدىكى غەش خىياللارنى ئۇنتۇشقا تىرىشىپ ساپ نەمخۇش ھاۋادىن قېنىپ ـ قېنىپ سۇمۇرۇپ ئەركىن نەپەس ئالدى. ياپيېشىل كۆل ئۈنۈك كەيپىياتىنى خېلى كۆتۈرۈپ قويدى.

ـــ بۇ كۆلدىن ئەمدى قانداق ئۆتىمىز؟ ئۈزۈپمۇ يا قولىمىزنى قانات قىلىپ ئۇچۇپمۇ؟

قولىنى سايىۋەن قىلىپ يىراققا قاراۋاتقان پولات ئەتراپتىن قولۇاق ئىزدەۋاتقاندەك تىت ـ تىت ئىدى.

ـــ پالچى مومايي ئۈنۈك تەييارلىقىنى ئاللىبۇرۇن قىلىپ قويغان، ئەنسىرىمەڭلار...

ئۇلار ئاۋازنىڭ نەدىن كەلگىنىنى بىلەلمەي چۆچۈپ ئەتراپقا قاراشتى، ھېچكىم يوق.

كۆپكۆك ئاسمان سۆزلىمەس،
ئاپئاق بۇلۇت سۆزلىمەس.
شامال تىلسىز سۆزلىمەس،
نۇرلۇق ئۇپۇق سۆزلىمەس.

مۇڭلۇق زېمىن سۆزلىمەس،
يېشىل قومۇش سۆزلىمەس.

سۇ تېگىدىن گەپ كەلدى،
ھەي! ناتونۇش سۆزلىمەس.

ئۇلار قۇلىقىنى يەرگە يېقىپ بۇ ئاۋازنىڭ كۆل تېگىدىن ئاڭلانغىنىنى جەزم قىلدى. ئاڭغىچە زۇمرەت سۇلار قوموشلار بىلەن بىللە تۆگە ئۆركىشىدەك دولقۇنلىنىپ چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرغان پەرىشتە سۈپەت چىرايلىق بىر ئايال سۇ يۈزىدە كۆرۈندى.

— سىز كىم بولىسىز؟ — سورىدى لالە.

شۇ تاپتا «ئاشۇ مېنىڭ ئانامىدۇ» دېگەن خىيال ئۇنىڭ كاللىسىغا لىپىدە كېلىپ بولغان ئىدى.

— مەن سۇ ئانىسى.

— سۇ ئانىسى؟

— ھەئە، مەن سۇ ئانىسى.

— سۇنىڭمۇ ئانىسى بارمۇ؟

— بالىلارنىڭ ئانىسى بولۇپلا قالماي، بەلكى يەنە سۇ-نىڭمۇ ئانىسى بار. مەن سىلەرنى ساقلاۋاتقىلى نىكەم. ھەدىڭلارنى شامالىلار ئالىلىبۇرۇن قوموشلۇق كۆلگە ئېلىپ كەلدى، لېكىن ئۆزۈڭلارنى كۆرمەيمەن. ھېرىپ كەلدىڭلار، قېنى، مېنى قېنىپ ـ قېنىپ ئىچىۋېلىڭلار، ھاردۇقىڭلار چىقىدۇ.

ئۇلار كۆز ئالدىدىكى بۇ رېئاللىقتىن تولىمۇ ھەيران بولىماقتا ئىدى.

— سۇ ئانىسى چوڭ كۆل، دەريالاردا ياشايدۇ. ئاي

تولغان ئاخشاملىرى سۈدىن چىقىپ قورام تاشتا ئولتۇرۇپ يەر سۈپۈرۈپ تۇرىدىغان ئۇزۇن چاچلىرىنى تارايدۇ.

ــ ماڭۇ، لالەنىڭكىدەك ئۇزۇن چېچىنىمۇ؟ ــ دېدى پولات لالەگە لەپپىدە قاراپ قويۇپ.

ــ شۇنداق. سۇ ئانىسى سۈنى ئاسرىغانلارنى بەك ياقتۇرىدۇ. بۇنداقلار سۇدا ئۇزسە كېمە ـ قولۇاقلىرى ئاغدۇرۇلمايدۇ. ئۆزلىرى سۇ ئۇزسە چۆكۈپ كەتمەيدۇ. مال ـ چارۋىلىرى سۇ ئىچكىلى بارسا كەلكۈن يامرىمايدۇ. ئەكسىچە، يامان نىيەتلىك ئادەملەر سۇغا كىرسىلا تۇرلۇك ئاۋارىچىلىقلارنى تۇغدۇرۇپ قىلمىشىغا پۇشايمان قىلدۇرىدۇ. سۇ ئانىسىنىڭ ئالماس، ياقۇت، مەرۋايىتلاردىن كۆز قويۇلغان ئالتۇن تارغىقى بار. مېنىڭمۇ سىزدەك ئوماق بىر قىزىم بولىدىغان. بىر كۈنى قىرغاقتا ئويناتقىلى ئېلىپ چىقسام شامال قولتۇقىغا قىسىپلا ئۇچۇرتۇپ ئېلىپ قاچتى.

ــ ئارقىسىدىن قوغلىمىدىڭىزمۇ؟ ــ ئۇچەيلەن تەڭلا سوراشتى.

ــ مېنىڭ ئىككى پۇتۇم سۇدىن ئايرىلالمايدىغان تۇرسا، قانداقمۇ قوغلىيالايمەن. قاقشىدىم، يىغلىدىم. كۆرگەنسىلەر، يىغلاۋېرىپ كۆزۈمنىڭ گۆھىرى ئاقتى، كۆلنىڭ سۈيى تاشتى.

ــ سەپىرىمىزدە قىزىڭىزنى ئۇچراتساق چوقۇم سىزگە خەۋىرىنى بېرىمىز.

ــ كېلىڭ قىزىم، ئاشۇ تارغاق بىلەن چاچلىرىڭىزنى

تاراپ قويايى. چېچىڭىزنىڭ چىلگىشى چىقسا يولىڭىزدىكى دوقال تۈگەيدۇ. سەپىرىڭلارنى ئوڭۇشلۇق داۋام ئېتىـ لەيسىلەر.

پالچى موماي قولىنى تارغاق قىلىپ بىر قېتىم سىـ لىغاندىن باشقا، ھازىرغىچە ھېچكىم لالەنىڭ چېچىنى تاراپ قويمىغان. سۇ ئانىسى نۇردەڭ يۇمشاق قوللىرى بىـ لەن ئۇنىڭ چېچىنى قىرىق كوكۇلا قىلىپ تاراپ قويدى.

ــ سۇ ئانامغا ھەشقاللا، بۇ كۆلدىن قانداق ئۆتىمىز؟

ــ سۇغا دەسسەپ مېڭىۋىرىڭلار، ئاندىن كارامەتنى كۆرىسىلەر؟

ــ سىزنىڭ يۈزىڭىزگە دەسسىگەندەڭ بولۇپ قالارـ مىكىن؟

ــ مەن ھازىرلا سۇ تېگىدىكى ئوردامغا چۆكىمەن، ھېچنېمە بولمايدۇ، دەسسەۋېرىڭلار.

ئۇلار تارتىنىپ تۇرۇپ سۇغا دەسسىگىنىنى بىلدى. ھەيھات! ئۇلارنىڭ ئاياغلىرى سۇ يۈزىگە تەگكەن ھامان كارامەت مۆجىزە يۈز بېرىپ قولۇاققا ئايلاندى. ئۇلار ئۇـ چۇۋاتقاندەك، پۈتى سۇ يۈزىگە بىر تېگىپ بىر تەگمەيۋاتـ قاندەك، «پالاقسىز قولۇاق» غۇيۇلداپ كېتىۋاتماقتا.

ئۇلار ئاياغ قولۇاقتا ئۈزمەكتە، شامال لالەنىڭ چاچـ لىرىنى سۆگەت شاخلىرىدەك يەڭگىل يەلپۈمەكتە.

ئۇلار پالچى مومانىڭ يولغا چىقىش ئالدىدا نېمىشقا ئۆزلىرىنىڭ ئايغىغا بىر ـ بىرلەپ دەسسەپ چىققىنىنىڭ تېگىگە ئەمدى يېتىۋاتاتتى.



قۇشلار ئارىلىدىكى گۈزەل قىز

لاله باشتا تەڭپۇڭلىقىنى ياخشى ساقلىيالماي قوللىرىنى ھاۋادا پۇلاڭلىتىپ مەڭدەپ قالدى. ئىككى پۇتىدىكى قېيىق يوغىنىغانسېرى شىپپىدە جۇپلىشىپ قالدى ـ دە، تېخىمۇ تېز ئۇزۇشكە باشلىدى.

ـــ ئوھوي! ـ دېدى پولات ـــ بۇنداق كۆچمەي ئۇزىدىغان ئىش بولسا كۆلده ئەمەس دېڭىزدا ئۇزسەك بوپتىكەن.

ـــ بۇ كۆلمۇ دېڭىزدىن قېلىشمايدىغانده‌ك قىلىدۇ، ـــ دېدى سۇبات لاله‌گه كۈلۈمسىره‌پ قويۇپ.

ـــ شۇ تاپتا سۇرئىتىم نۇرده‌ك تېز بولغان بولسا نېمىنى كۆرەتتىم ـــ دېدى لاله قولىنى كانايچه قىلىپ.

ـــ سۇمۇرغ تۇخۇمىنى كۆرەتتىڭىز ـــ دېدى سۇبات، پولات تەڭلا.

ـــ ياق، تاپالمىدىڭلار.

ـــ ئەمىسه، نېمىنى كۆرگەن بولاتتىڭىز؟

ـــ ھېلىقى كۆيۈك تاغنى.

ـــ شۇنداقمۇ؟

ـــ ھەئه. سىلەر بىلەن بىلله بولسا نېمىنىڭ خۇشاللىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپلا قالماي، غەم ـ ئەندىشىلەرنىمۇ پاك ـ پاكىزه ئۇنتۇپ، پەيده‌ك يەڭگىللەپ قالىدىكەن.



ـــ شۇنداق تۇيغۇدا بولغان بولسىڭىز ياخشىغۇ؟ بىز ـ مۇ يەڭگىللەپ قالىدىكەنمىز.

قومۇشلۇقنى ئوتتۇرىسىدىن ئىككىگە ئايرىپ ئېچىلغان سۇ يۇزىدە ئۇچ بالا ئەمەس، بەئەينى ئۇچ ئاق قۇ، ئۇچ چايكا غۇيۇلداپ ئۇزۇپ كېلىۋاتاتتى. بارا ـ بارا ئۇلارنىڭ كۆزىگە قارشى قىرغاقتىكى توقايلىق، كۆل، بۇككىدە ئورمان، تىك قىيا ئۆزئارا گىرەلىشىپ كەتكەن يېشىللىق چېلىقتى. ئۇلار «مەنزىل شۇمىدۇ؟» دەپ ئويلاۋاتقاندا يېشىللىق ئاسمىنىدا بىر توپ قۇش خۇددى بۇلۇتتەك پەيدا بولدى.

ئۇلار قىرغاقتا يېقىنلىشىپ يەرگە دەسسىمەكچى بولۇپ پۇتىنى كۆتۈرىۋىدى، قولۇاقنىڭ بىردەمدە يەنە ئاياغقا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى كۆردى.

ـــ ۋاھ، بۇ قۇشلار ئارىلىمۇ يا جەننەتمۇ ـــ دەۋەتتى سۇبات ـــ ئادەم مۇشۇنداق گۈزەل جايدا ياشىسا ـ ھە!

ـــ رەگەتكە، مىلىتسىسىز كەلسەڭلار ھەر ۋاقىت قارىشى ئالىمىز...

لالە بىلەن پولات سۇباتنىڭ گېپىگە جاۋاب بېرىپ بولغىچە، شاخلار بىر ـ بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن، يوپۇرماقلارنىڭ قويۇقلىقىدىن قاراڭغۇ كۆرۈنىدىغان قۇچاق يەتكۈسىز دەرەخلەردىن چۇۋ ـ چۇۋ، چۇۋۇ ـ چۇۋۇلىغان ئاۋازلار كېلىشكە باشلىدى.

ـــ ئەنسىرىمەڭلار، بىز سىلەرگە ھەرگىز خەۋپ يەتكۈزمەيمىز ـــ دېدى پولات قولىدا ھېچنېمە يوقلۇقىنى



بىلدۇرمەكچى بولغاندەك ئېگىزگە سوزۇپ.

ــ ئارال تاغقا، چىمەن باغقا مېھمان كەلدى.

قۇشلار بۇ گەپلەرنى كىمگە دېدى، بالىلار بىلمىدى. شۇ ئەسنادا ھەيۋەتلىك بىر تۈپ دەرەخ شەمشاتتەك شاخ-لىرىنى سۆرەپ سىيرىلغانچە ئۇچەيلەننىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى.

ــ خۇش كەپسىلەر بالىلىرىم.

ــ سىزمۇ ياخشى تۇرۇپسىز.

ــ نەچچە كۈن ئالدىدا بىر سېرىق قۇشقاچ كەپتە-كەن، ئۇچ بالىنىڭ گېپىنى قىلغان، شۇ بالىلار سىلەر بولمامدۇ يەنە؟

ــ بىز شۇ، ئۇ قۇشقاچ ھازىر مۇشۇ يەردە بارمۇ؟

ــ جەنۇبنىڭ ھاۋاسى ياخشى، شۇ يەردە ياشايمىنەي، دوختۇرخانىدا گاس ــ گاچا قۇشلار قالغان شۇ ياقتا بار-مىنەي دەپ، ئۇزۇن تۇرماي ئۇچۇپ كەتتىغۇ.

ــ ئۇ بىزدىن رەنجىگەندەكمۇ؟ ــ ئالدىراپ سورىدى لالە.

ــ ياقەي، ئۇنداق گەپلەرنى قىلمىدىغۇ. سىلەردىن نېمىشقا رەنجيىتتى؟

ــ ياق، مۇنداقلا سوراپ قويدۇم.

ــ بۇ ئادەمزات ئايىغى تەگمىگەن زېمىن ئىدى، بۇ-گۈن سىلەرنىڭ قەدىمىڭلار يېتىپتۇ. شۇ تاپتا بىز ئىنتا-يىن خۇشالمىز. خوش، خىزمىتىڭلاردا بولايلى بالىلىرىم.

ئۇچەيلەن «كېلىش ۋەجىنى بۇ قېرى دەرەخكە دەمدۇق

دېمەمدۇق» دەپ دېلىغۇل بولىۋاتقاندا سۇبات ئىككىيلەنگە بىر قۇر قارىۋېتىپ مۇشۇ يەردە ياشايدىغان ئالتۇن قانات سۇمۇرغنى ئىزدەپ كەلگىنىنى ئېيتتى.

ــ ئەنە ئاۋۇ تاغنىڭ كەينىدە ئالتۇن قانات، ئامۇت باش، چوكا تۇمشۇق بىر سۇمۇرغ بار. سىلەرنىڭ دەۋاتقىنىڭلار ئاشۇ سۇمۇرغ بولمىسۇن يەنە؟

ــ كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرىدۇ، بىزنىڭچە ئاشۇ شۇ، ــ دېدى سۇبات شۇنچە ئاسان سۇمۇرغ ئۇچۇرىغا ئېرىشكىنىدىن خۇش بولۇپ، ــ ئۇ بۇ يەرگە پات ـ پات كېلىدىغان ئوخشىمامدۇ؟

ــ پات ـ پات كېلىدۇ. مەشرىقتىن كەلسىمۇ، مەغرىپتىن كەلسىمۇ شاخلىرىمغا قونۇپ جاھاندا كۆرگەن ـ بىلگەنلىرىنى دەپ بېرىپ، ئارامىنى ئېلىپ كېتىدۇ.

ــ ئۇنداقتا سىز ئۇ سۇمۇرغ بىلەن كونا قەدىناسلار ـ دىنكەنسىز ـ دە.

ــ بۇ يىل مەن ئۇچ مىڭ ياشقا كىردىم. ئۇچ مىڭ يىل ئىلگىرى مەنمۇ باش بارمىقىڭلاردەك نوتا ئىدىم. بوۋامنىڭ ئىككى مىڭ يىل بۇرۇن ماڭا دەپ بېرىشچە سۇمۇرغ ئۇنىڭ قەدىناس دوستى ئىكەن. ئۇ يۇلتۇزلار ئارا قىلغان يۇز يىللىق سەپەردىن قايتقان چېغىدا بوۋامنىڭ شېخىغا قونۇپ ئارام ئالاتتىكەن. بەش مىڭ يىللىق بوۋامنىڭ تېنى، روھى مۇشۇ ئورمانىدىكى گۈل ـ گىياھ، دەل ـ دەرەخلەرگە سىڭىپ كەتكەن ھەم ماڭىمۇ مىراس قالغان. سۇمۇرغلارنىڭ ئادىتىمۇ بىلمىدىم، ئۇ مىڭ يىلدا بىر دانە



قوغۇن چوڭلۇقىدا تۇخۇم تۇغىدۇ. چۈجىسى تۇخۇمدىن ۋىسىلداپ چىققاندا ئۇنىڭ خۇشاللىقى ئاسمان - پەلەككە يېتىدۇ.

ــ قانداق قىلساق ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشەلەيمىز.

سۈمۈرغىنىڭ گېپىنى بولۇنغانسېرى پولاتمۇ لالەنىڭ غېمىنى يەپ ئالدىراۋاتاتتى.

ــ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن بىردىنبىر ئامال مۇشۇ يەردە ساقلاش. تەلىيىڭلار بولسا بۈگۈن - ئەتە، بولمىسا نەچچە ئاي، ھەتتا نەچچە يىل كۈتۈشكە توغرا كېلىدۇ. ئاڭغىچە بۇ يەرنىڭ گۈزەل مەنزىرىسىدىن ھۇزۇرلىنىپ قانغۇچە ئوينىۋالسىلەر. پەقەت قۇشلارنى ئۇركۈتمەي، گۈل - گىياھلارنى چەيلىمەي نېمە قىلساڭلار مەيلى.

ــ گۈزەل ماكاننى شۇنچە سېخىيلىق قىلىپ بىزگە تۇتقىنىڭىزغا رەھمەت. بىز سۈمۈرغ بىلەن بالدۇرراق ئۇچرىشىشقا ئالدىرايتتۇق، بۇنىڭ بىر ئامالىنى قىلىپ بېرەلەرسىزمۇ؟

ــ بۇنچە مۇھىم زادى نېمە ئىش ئىدى؟ پۇتۇن جىسمىنى كۆزگە ئايلاندۇرماقچى بولغان دەرەخنىڭ قاسراقلىرى پاراس - پاراس سۆكۈلدى.

ــ كۆرگەنسىز، مۇنۇ سىڭلىم چۈمپەردىسىنى ئېلىۋېتىپ سىزگە تىك باقالمايۋاتىدۇ. نېمىشقا دەمسىز؟ ئۇنىڭ چىرايلىق يۈزىنى يۆگىمەچتەك تۇك بېسىپ كەتكەن. پالچى مومام پال سېلىۋىدى سۈمۈرغ تۇخۇمىنى ئىچىسە

ساقىيىدىغىنى ئايان بولدى. شۇڭا، ئاشۇ سۈمۈرغىدىن بىر تۇخۇم سوراپ كېلىشىمىز ئىدى.

ــ ھەئە؟ مۇنداق دەڭلار. بۇ باش قاتىدىغان چوڭ ئىشكەن. بۇ ياققا قارىسا گۈلچىراي قىز، ئۇياققا قارىسا مىڭ يىلدا ئاران تۇغۇلغان گۆھەر تۇخۇم. سىلەرچە ئۇ تۇخۇمىنى شۇنچە ئاسان تۇتقۇزۇپ قويارمۇ؟ھەي، ناتايىن جۇمۇ...

قېرى دەرەخنىڭ گەپلىرى يۈرىكى خۇشاللىقتا دۈپۈلدەپ سوقۇۋاتقان بالىلارنى لاسسىدە قىلىپ قويدى. لالە تەقدىرگە تەن بەرسۇنمۇ؟ ئۇلار بولدى قىلىپ كەينىگە يانسۇنمۇ؟

ئۇلار نېمە قىلىشنى بىلەلمەي بېشى تاشتەك قېتىپ تۇرغاندا، ئاسماندا ئالتۇن رەڭلىك بىر چېكىت پەيدا بولدى ــ دە، بارا ــ بارا يوغىناپ بۈركۈت، ياق، ئۇنىڭدىنمۇ نەچچە ھەسسە چوڭ قۇش سىياقىغا كىرىپ ئۆزلىرىنىڭ كۆڭلىنى بىر خۇش، بىر پەرىشان قىلغان قېرى دەرەخنى نىشانلاپ يېقىنلىدى.

ــ ئەنە سۈمۈرغ كېلىۋاتىدۇ، بۈگۈن تەلىيىڭلار كەپتۇ بالىلىرىم، ــ دېدى قېرى دەرەخ بالىلارغا بەلگە بەرگەندەك شاخلىرىنى شىلدىرلىتىپ.

«قۇش كەلسە گېپىمىزنى دەمدۇق، دېمەمدۇق» دېگەن مەنىدە سۈباتقا قارىدى پولات. كۈچلۈك شامالدىن ئۇلار كۆزلىرىنى ئاچالماي چىمچىقلىتىپ تۇرغاندا، قېرى دەرەخنىڭ پىل پۈتىدەك توم شاخلىرى غىرىسلاپ كەتتى.



— ۋايجان، مېنى يېقىتىپ توختايدىغان ئوخشىمامسەن؟ ئاستاراق قون، ئاستاراق.

— ئىچىڭ پورمۇ نېمە؟ كەلمىسەم رەنجىيسەن، كەلسەم شۇنچىكى ئېغىرىمنىمۇ كۆتۈرەلمەي ئىنجىقلايسەن.

— مەن بىلەنلا قالماي مۇنۇ مېھمانلار بىلەنمۇ كۆرۈشۈپ قوي.

— بېشىم بىلەن. خۇش كەپسىلەر ئادەمزات بالىلىرى.

— سىزمۇ خۇش تۇرۇپسىز.

— «مەجەزى بىر ئوبدان خۇشچاقچاق سۇمۇرغكەن، چىقىشىپ قالغۇدەكمىز» دېيىشتى ئۇچەيلەن ئاز - تولا يەڭگىللەپ قالغاندەك.

— بۇ بالىلارنى يىغىۋېلىپ «مىڭ بىر كېچە» چۆچەكلىرىنى سۆزلەپ بەرمەكچىمۇ سەن...؟

— ئۆزەمنىڭ مۇشۇ زېمىنغا يىلتىز تارتىپ كۆكلىگىنىمنى سۆزلەپ بەرمەكچى.

— بالىلارغا ئويۇن، ھەررەڭ سەررەڭ كىتاب بولسىلا بولدى، باشقا ئىشلار بىلەن كارى يوق. دېگەنلىرىڭنى بۇ بالىلار چۈشەنمەيدۇ. دەردىمەن بولساڭ، ئىچىڭ ئېچىسا ئاسمانغا، تاغلارغا، زېمىنغا سۆزلە...

دەرەخ بىلەن سۇمۇرغنىڭ پاراڭلىرى قىزىپ كېتىپ باراتتى. بىر چاغدا قېرى دەرەخ سۆز قاتتى:

— ئەقىللىق سۇمۇرغىم، ئاي يۈزىگە داغ چۈشسە قانداق قىلغۇلۇق؟

— ياش بىلەن يۇيۇپ بولسىمۇ داغنى چىقىرىۋەتسە

كۆلۈك.

ــ ئاينىڭ زېمىنغا نۇرىنى چېچىشىغا داغنىڭ ئۇنچە چوڭ تەسىرى بولماس؟

ــ تەسىرى بولىدۇ، چوڭ تەسىرى بولىدۇ. ئاي چوقۇم ئۆزىنىڭ پاكىزە، نۇرانە چېھرىنى زېمىنغا سۈزۈك كۆرسىتىشى كېرەك.

ــ بۇ ئۇچ بالا سەندىن دەل مۇشۇ ھەقتە يارىدەم سوراپ كەپتۇ.

ــ بالىلارغا قولۇم كۆكسۈمدە، قېنى ئېيتسۇن.

تالاي بوران ـ چاپقۇن، قار ـ شۇرغاننى بېشىدىن كەچۈرگەن قېرى دەرەخ گەپنىڭ پۈتىنى سىلىق تارتىپ ئەكىلىپ لالەگە باغلىدى. قېرى دەرەخنى چاقچاقتا كەلتۈرۈپ «ۋەيت ـ ۋەيت» لەپ يۈرگەن شوخ سۈمۈرغ تۇخۇمىنىڭ گېپىنى چىققاندا سۇغا چىلىغان كۆندەك بوشاپ كەتتى. بالىلارنىڭ ئۈمىد، ئۈمىدسىزلىك، تەڭقىسلىق، ئېسەنكىرەش ئارىلىشىپ كەتكەن چىرايىغا قاراپ، دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرىنى ئۈچۈرۈپتىدىغان ئەلپازدا پىل خارتۇمىدەك ئۇزۇن بوينىنى يەنمۇ سوزۇپ كۈچەپ تىندى. لالەنىڭ چۈمپەردىسىنى ئالدۇرۇپ تۇكلۇك چىرايىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتقىنىدىن كۆزىنى چىڭ يۇمۇپ بېشىنى شۇنداق چايقىدىكى ئەيىبۇھەنناس، تاغمۇتاغلار ئۇرۇلۇپ چاقماق چېقىلدى، كۆلمۇكۈللەر سوقۇلۇپ كەلكۈن يامرىدى.

ــ سىزنىڭ ئالدىڭىزدا مېنىڭ ھېچنېمە دېگۈم يوق.



تېگىدىن ئاي پارلاپ تۇرىدىغان چىرايلىق قىز، ئىگىسى ياراتقاندىكىدەك گۈزەل تۇرسۇن. تۇخۇمىنى سىزنىڭ گۈزەللىكىڭىز ئۈچۈن تەقدىم قىلاي. ئۇستۇمگە مىنىڭ. سۇمۇرغ شۇنداق دەپلا شاختىن يەرگە قوندى.

ــ نەگە بارىمىز؟ لالەنىڭ قەلبىدە دېگىزدەك ھاياجان مەۋج ئۇرماقتا ئىدى.

ــ تاغنىڭ كەينىدىكى ئۇۋامغا. بۇ ئىككىيلەن مۇڭچى دەرىخىم بىلەن مۇڭداشقاچ تۇرسۇن. بىزمۇ ھايال بولمايلا كېلىمىز.

لالە «قانداق قىلىمەن» دېگەن مەنىدە سۇباتقا قارىۋىدى، سۇبات بېشىنى لىڭشىتتى.

لالە ئېگىلىپ تۇرغان بەستى تۆگەقۇشتىن چوڭ بولغان سۇمۇرغا مىندى. مامۇقتەك يۇمشاق ئىسسىق قوڭۇر رەڭلىك تۈكلىرى ئارىسىغا چۆكتى.

ــ مەھكەم ئولتۇرۇڭ، ئەمىسە ئۇچتۇق ـ ھە.

سۇمۇرغ ئورنىدىن تۇرۇپ تۆگەقۇشتەك تېز قەدەم بىلەن يۈگۈرۈپ، ئەدىيالدەك كەڭ قاناتلىرىنى يايغانچە ئاسمانغا كۆتۈرۈلدى. سۇمۇرغنىڭ ئىككى قانىتى ئارىسىغا ئەپلىك چۆكۈۋالغان لالە ئەمدىلەتىن ئۆزىنى ئەركىن ـ ئازادە سېزىۋاتاتتى.

ــ سالام ئاپئاق بۇلۇتلار؟

ــ سىلەرگىمۇ سالام.

ــ سالام غۇر ـ غۇر شامالللار.

ــ سالام ئاسمان ئەركىسى.

ــ ...

پالچى مومای راست دەپتىكەن. ئۇنىڭ ئىككى بېشى بارکەن. ئۇ ئېگىز ئاسماندا پەرۋاز قىلغاچ قۇش بېشى بىلەن بۇلۇت، شامال، ئاسمان، قۇياشقا سالام بېرىشنى ئەسلا ئۇنتۇمىدى.

بايا سۇمۇرغ چېكىتتەك كۆرۈنگەن بولسا، ئەمدى لالەگە دالا، ئورمان، ئاكسى، پولات چۇمۇلە كۆزىچىلىك بىر نەرسىگە ئايلىنىپ كەتتى. نەچچە كۈن ئالدىدا ئۇچۇپ چۇش كۆرىۋېدىم، توۋا ئۇ بۇگۈننىڭ بېشارىتى بولغىيمىدى...

ــ قورقتىڭىزمۇ؟



— ياقەي.

كۆككۆزنى تولا مىنىپ تاغمۇ تاغ، باغمۇ باغ ئوينىاپ يۈرگەن لالەنىڭ يۈرىكىمۇ خېلى پىشقان ئىدى.

— ئەنە كەپ قالدۇق.

— بولدى، ئارقىمىزغا يانايلى.

— نېمىدەپ؟ تېخى ئۇۋامغا بارمىدۇق، تۇخۇمنىمۇ ئىچمىدىڭىز.

— تۇخۇمىڭىزنى ئىچمەيمەن، قارارىمنى ئۆزگەرتتىم.

— لالە قىز، نېمە بولدى؟ مەن سىز رەنجىگۈدەك بىر ئىشنى خاتا قىلمىغاندىمەن؟

— ياق، سىزدىن قىلچە رەنجىگىنىم يوق. كېچىكىمىدە بۆرە دالاسىدا بۆدۈنە ـ كەكلىك، قىرغاۋۇل تۇخۇملىرىنىمۇ كۆپ ئىچكەنمەن. مېڭى يىلدا ئاران تۇغقان تۇخۇمىڭىزنى مەن ئىچىۋالسام تازا ئادالەتسىزلىك بولغۇدەك. شۇڭا...

— بۇنداق دېمىڭىز مېنى خىجالەتچىلىكتە قويىسىز. يېنىپ بارغان تەقدىردىمۇ ئۇلارغا قانداق چۈشەندۈرىمەن؟ بولدى تارتىنماڭ.

— سۇمۇرغ پەسلەپ ئەتراپى قىلىچ بىسىدەك تىك قىيالىق ئېگىز تاغنىڭ چوققىسىدىكى لىگەندەك ئويمانغا قوندى.

سىزنى چۆچۈتۈپ قويمىغاندىمەن ـ ھە؟

— ياق.

— سىز بۇ يەردە تاغ مەنزىرىسىنى تاماشا قىلغاچ

تۇرۇڭ، مەن ھايالشمايلا كېلىمەن.

لاله چۈمبىلىنى قايرىپ تاغلارنىڭ بۇلۇت قوينىغا چۆككەن چوققىلىرىغا نەزەر سېلىپ تۇرغاندا سۈمۈرغ قاشتېشىدەك سۇزۇك، قوينىڭ دۈمبىسىدەك ئاق يوغان تۇخۇمنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى.

ــ سىزنىڭ گۈزەل ھۆسنىڭىزنى بۇرۇنراق كۆرگۈم بار، قېنى ئىچىۋېلىڭ.

لاله بىردەم جىممىده تۇرىۋالغاندىن كېيىن تۇخۇمنى ئىچىۋەتتى. شۇ ھامان ئۇنىڭ يۈزى چىممىده ئېچىشقاندەك بولدى.

ــ پاھ ـ پاھ، يۈزىڭىز مانا ئالمىدەك پارقىراپ كەتتى.

ــ راستما؟

ــ ئىشەنمىسىڭىز يۈزىڭىزنى سىلاپ بېقىڭ.

لاله يۈزىنى سىلىۋېدى ئۇنى نەچچە ۋاقىتتىن بېرى قىينىاپ كەلگەن يۆگىمەچتەك تۈك يوق، ئەينەكتەك سىلىق يۈزىدىن قولى سىيرىلىپ كەتتى.

ــ سىزگە كۆپ رەھمەت.

ــ چۈمپەردىڭىز ئەمدى بۇ تاغقا لەۋھە بولۇپ قالـ سۇن. قاچان سىزنى كۆرگۈم كەلسە ئۇنىڭغا قاراپ «بىر چاغلاردا بۇ تاغ چوققىسىغا چىرايلىق بىر قىز كېلىپ كەتكەن» دەپ سېغىنىشىمنى باسارمەن. ئۇلار يولىمىزغا بېقىپ كۆزى تېشىلەي دېگەندۇ. يانمىزمۇ؟

ــ ماقۇل.

لاله سۈمۈرغقا مىنىپ ئاسماندىكى كۆڭۈللۈك سايا ـ

ھىتىنى تۇگىتىپ قېرى دەرەخنىڭ تۈۋىگە كەلگەندە سۇ-بات بىلەن پولات كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى. لالەنىڭ يۈزى قىزىل ئالمىدەك پارقىراپلا قالماي زىننىقى «قۇياش-نىڭ ئۇۋىسى مانا بۇ يەردە» دېگەندەك ۋال - ۋال نۇر چا-چاتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئاي دېسە ئاي خىجىل، كۈن دې-سە كۈن خىجىل ئوماق، گۈزەل بىر قىز كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

— لالە ئەسلىدە مۇنداق چىرايلىق قىز ئىكەن-دە، دەۋەتتى پولات ھەيرانلىقىنى يوشۇرالماي.

— ئەمدى كۆرۈۋاتامسەن، سىڭلىم بۇلۇت توسقان ئاي ئىدى، شامال ئاينى توسقان بۇلۇتنى سۈپۈرۈپ تاشلىدى.

— بۇ بۇلۇتنى شامال ئەمەس سۇمۇرغ سۈپۈرۈپ تاش-لىدى، ئاداش.

— ئالتۇن قانات سۇمۇرغقا كۆپ رەھمەت.

— بۇ جايدا قېلىڭلار بىللە ياشايلى، — دېدى سۇ-مۇرغ بالىلارغا بېرىدىغان جاۋاب ئورنىغا.

— بولدى، ياخشى كۆڭلىڭىزگە رەھمەت. بىز يەنە داۋان ئېشىشىمىز كېرەك. خوش، دەرەخ بوۋا.





توققۇزىنچى باب

مۇزىكىلىق دوختۇرخانىدا

يۇرەكنى تىترىتىدىغان ئەسلىمىلەر

لالەنىڭ ئايدەك چىرايىغا شامال دولقۇنلاتقان قوڭۇر چاچلىرى قوشۇلۇپ ئۇنى باشقىچە گۈزەل كۆرسەتمەكتە ئىدى. سۇبات، پولات تەبىئەتنىڭ بۇ سېھىر - كارامەتلىرىدىن، لالەنىڭ ئەركىن تاقلاشلىرىدىن تولىمۇ خۇشال ئىدى.

ـــ ئەمدى نېمە قىلىمىز، باش قوشۇۋالايلى بالىلار ـــ دېدى پولات ئۇچەيلەن بىر ئورماندىن ئۆتكەندە، ـــ مېڭىۋەرمەي يولنىڭ چېكىنى بىر يەردە توختاتساق بولارمىكىن...

ـــ پالچى مومانىڭ دېگەنلىرى توغرا چىقىۋاتىدۇ. لالە مۇزىكىلىق دوختۇرخانىدا ئازراقلا داۋالىنىۋالسا، بۇ-

رىدەك ھۆۋلىشىدىن قالسا ئاندىن بېجىرىم سىڭلىمىزنى ئېلىپ مەھەللىگە يانمايمىزمۇ؟ يولنىڭ جىقى تۈگەپ ئېزى قالغاندا چىدىماسلىق قىلمىغىنە بولدى.

ــ مېنى خاتا چۈشىنىۋالدىڭ، چىدىماسلىق قىلغىنىم ئەمەس، ئىشلىرىمىزنىڭ بىر پىلائى بولسۇن دەيمەنغۇ.

ئىككىيلەننىڭ گېپى تۈگىمىگەن شۇ ئەسنادا ئاسماندىن چۈشكەندەكلا بىر قۇشقاچ پەيدا بولدى.

ــ سىلەرمۇ قىزىقكەنسىلەر، يېنىمىزدىكى ھەمراھىمىز نەدە قالدىكىن، دەپ ئەنسىرەپمۇ قويماي پال قاپىقىنى ئېلىپلا يۈگرەپ كېتىپسىلەر؟

ــ ۋۇي، بۇ سېرىق قۇشقاچقۇ؟

ــ چىرايى ئالمىدەك پارقىراپ تۇرغان مۇنۇ قىز لالەمۇ ــ ئەمەسمۇ؟

ــ كۆزىڭىزگە ئەمەستەك كۆرۈنۈۋاتامدىم سېرىق قۇشقىچىم؟

ــ ئۇنداق ئەمەس. مەن يېقىندىن بېرى ھەممىمىزنىڭ تەقدىرى چېتىلغان ئاشۇ كۆيۈك تاغنى بەكرەك ئويلايدىغان بولۇپ قالدىم. ئويلىساملا كۆڭلۈم بۇزۇلىدۇ. شۇ كۈندىكى يانار تاغنىڭ پارتلىشى ۋە يەرنىڭ تەۋرىنىشى بەكمۇ ئۇشتۇمتۇت بولدى، ــ دەپ بوغۇق ئۈندە گېپىنى باشلىدى سېرىق قۇشقاچ ــ بىزمۇ ئاسمان دۇم چۈشكەندەك مەڭدەپ قالدۇق. ئوت يالقۇنى دەريا سۈيىدەك پەسكە دومىلاپ ئالدىغا ئۇچرىغانىنى يالماپ ماڭدى. ئات ــ كالىلار نالىلىك كىشنەپ، تىيىن ــ توشقانلار ئېچىنىشلىق چىر-

قىرىدى، جەرەن ـ كېيىكلەر ئاسمانغا ئۇچۇپ چىقىپ كەتـ
مەكچى بولغاندەك تاقلىدى. شامال تاغ يالقۇنىغا يارىدەم
قىلماقچى بولغاندەك ئوتلارنى دەرەخلەرگە پۈركەيتتى،
پاراسلاپ كۆيگەن شاخلار ئارىسىدىن قۇش بالىلىرىنىڭ
قانىتى پەرلەنگەنلىرى ئۆزىنى قويۇق ئىس ـ تۈتەكتىن
قاچۇرۇپ پالاقشىپ ئۇچاتتى. قانىتى قاتمىغانلىرى جېنىـ
نى قۇتقۇزۇشقا ئۇرۇنسىمۇ يىلاندەك تولغىنىپ پىرقىراپ
كۆتۈرۈلگەن يالقۇنغا مەھكۇم بولىدى.

ـــ ھى ـ ھى ـ ھى، چۇۋۇ ـ چۇۋۇ...

سېرىق قۇشقاچنىڭ كۆكىلى بۇزۇلغان ئىدى. بىر دەم
ھەسرەتلىك يىغلاپ، نالىلىك سايرىغاندىن كېيىن يەنە
گېپىنى داۋاملاشتۇردى.

ـــ ئاشۇ كۈندىكى تاغ يالقۇنى كالىنى موزايدىن، ئاتـ
نى قۇلۇندىن، توشقاننى بۆجەندىن، بىزنى بالىلىرىمىزدىن
ئايرىپ قەلبىمىزدە مەڭگۈلۈك جاراھەت قالدۇردى. يەنە
تېخى، يەنە تېخى... ئۇ دەۋەتسە لالە رەنجىيدىغاندەك گەپـ
پىنىڭ ئاخىرىنى ئېچىگە يۇتىۋەتتى.

ـــ يەنە تېخى نېمە بولدى؟ ـــ تىت ـ تىت بولۇپ
سورىدى لالە.

ـــ يەنە تېخى سىزنى ئاتا ـ ئانىڭىزدىن ئايرىدى.
ئۇلار سىزگە بەك مېھرىبان، كۆيۈمچان ئىدى. ئانىڭىز
سىزنى ھويلىدا ئەركىلەتسە بىز شاختا ئولتۇرۇپ سىلەرـ
گە ھەۋەسلىنىپ قاراپ كېتەتتۇق. ئىسىت! تەقدىرنىڭ
قارا بالاسى دېگەن شۇنداق بولىدىكەن. قارىغايدەك قامەتـ

لىك دادىڭىزمۇ باغرى يۇمشاق ئادەم ئىدى. يېڭى چاڭگا تىزىپ ئۇۋا سالاي دېگەن چاغلىرىم ئىدى. نېمىگە لازىم بولىدىكىن، دادىڭىز دەرەخنىڭ تۇۋىگە ئىككى پالتا ئۇرغاندىن كېيىن نېمىدۇر ئېسىگە كەلگەندەك بېشىنى كۆتۈرۈپ شاختىكى مېنى ۋە ئۇۋامنى كۆرۈپ خىجىل بولغانىدەك كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، پالتىنى مۇرىسىگە قويغىنىچە يېنىپ كەتتى. شۇ كۈنى قانچىلىك خۇش بولغىنىم، ھاياجانلانغىنىمنى بىلمەيمەن. كېچىچە دادىڭىزنىڭ مۇرىسىگە قونۇپ سايراپ چۈش كۆرۈپ چىقتىم. بۇ يەردىكى قۇشلارنىڭ كۆپىنچىسى ئاشۇ تاغدىن كۆچۈپ كەلگەن.

ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مېھىر ـ مۇھەببىتىسىز مېۋىدەك قېقىلىپ، تاشتەك سوقۇلۇپ يېتىمچىلىكتە نەچچە يىلنى ئۆتكۈزگەن لالەنىڭ باغرى بۇ پاراڭلارنى ئاڭلاپ باھار كۆرگەن قار سۈيىدەك شۇرركىدە ئېرىدى. ئاھ ئانا، ئاھ دادا، مەن بۇ دۇنيادىن سىلەرنىڭ مېھرىڭلارغا قانالماي ئۆتۈپ كېتەرمەنمۇ؟ لالە كۆزىدىن سىرغىغان ياشلىرىنى سۈبات بىلەن پولاتنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن خىجىل بولغاندەك يەرگە قارىۋالدى.

ـــ بۇ پاراڭلىرىڭىزنى ئەجەب تېرەك تۇۋىدە ئۇچراشقاندا دېمىگەنتىڭىز؟

ـــ كۆڭلىڭىز بۇزۇلمىسۇن دەپ. مانا، ھازىرمۇ گەپ چېمنى باشلا ـ باشلماي مىشىلداۋاتىسىز. بالىلىرىمنىڭ قانات ـ قۇيرۇقى يېتىلىپ ئارام بولغاندىن بېرى كۆيۈك تاغقا پات ـ پات باردىم. كىندىك قېنى تۆكۈلگەن زېمىن



نىڭ مېھرى باشقىچە ئىسسىق بولىدىكەن. ھەرقېتىم بارسام قەلبىم ئالەمچە شادلىققا تولۇپ، كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ يېنىپ كېلىمەن. نېمىشقا دەمسىز؟ ھەر بارغىنىمدا تۇغمەنچى بوۋاينى تاغ قاپتىلى، جىلغا، كۇزلەكتە كۆچەت تىكىۋاتقان، ئوت ـ چۆپ كۆچۈرىۋاتقان، ئوڭغۇل ـ دوڭ ـ غۇل تاغ يولىنى تۇزلەۋاتقان ھالەتتە كۆردۈم. تاغنىڭ يېـ شىللىقى ئەسلىگە كېلىۋېتىپتۇ. كۇزلەكلەرگە مارالـلار تولۇۋېتىپتۇ. مەن باشقا قۇشلارغىمۇ دېدىم، پات ئارىدا ئاشۇ ئۆزىمىز ياشاپ كۆنگەن تاغقا كۆچىدىغان بولدۇق.

ـــ بەك ياخشى بوپتۇ. بۇ جايدا سىز نېمىلەرنى قىلـ ىدىڭىز؟ ـــ دەپ سورىدى لاله سېرىق قۇشقاچتىن.

ـــ قۇش بالىلىرى ئارىسىدىمۇ گاس، ئەما، پالەچ، ئاقساق ـ چولاق تۇغۇلۇپ قالىدىغانلىرى بولىدۇ. ئاشۇلار ـ نى ئۆزىمىز قۇرغان مۇزىكىلىق دوختۇرخانىدا داۋالىدۇق؟

ـــ قانداق داۋالايسىلەر؟

ـــ مۇزىكىنىڭ سېھىر كۇچى بىلەن.

ـــ مەنمۇ سىز دەۋاتقان ئاشۇ دوختۇرخانىدا داۋالانغـ لى ماڭدىم.

ـــ شۇنداقمۇ؟ بەك ياخشى بوپتۇ.

ـــ ھېچ بىلمىدىم، مەن ساپساق تۇرسام يەنە نېمىشقا داۋالىنىمەن؟

ـــ ئانىڭىزنىڭ سىزنى ئىسسىق باغرىغا تاڭغىنى، ئەللەي ناخشىلىرى ئېسىڭىزدە بارمۇ؟

ـــ يوق.



ـــ دادىڭىزنىڭ پېشانىڭىزگە چوكۇلدىتىپ سۆيگىنىنى ئەسلىيەلەمسىز؟

ـــ ياق، ئەسلىيەلمەيمەن.

ـــ ئاشۇ مېھىر ـ مۇھەببەت بۇلىقى سىزگە كېرەكمۇ ـ يوق؟

ـــ كېرەك، ئەلۋەتتە كېرەك. قېنى ماڭا ھازىرلا كۆرسىتىڭا؟

ـــ سىز دوختۇرخانىمىزدا قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرى ئىلكىدىكى داۋالىشنى قوبۇل قىلسىڭىز ئاشۇ مەقسەتكە يېتەلەيسىز؟ يەنە تېخى...

ـــ يەنە تېخى نېمە؟

ـــ بولدى، ئۇنى كېيىن دەي.

ـــ سىز ئاشۇ دوختۇرخانىدا دوختۇر ئوخشىمامسىز؟

ـــ ھەئە.

ـــ دوختۇرخانىغا يۇرۇڭ ئەمىسە...

خېلىدىن بېرى ئۇلارنىڭ كۆڭۈللۈك پارىڭىغا قوشۇق سالماي ئاڭلاپ ئولتۇرغان سۇبات، پولات لالەنىڭ كەيپىيا-تىدىكى جانلىنىشتىن خۇشال بولۇپ ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئۇن ـ تىۋىشسىز ئەگەشتى.

لالە، تۆتقۇلاق تېپىۋالدىم



ـــ مۇشۇ يولنى بويلاپ ماڭساڭلار ئالدىڭلارغا چوڭ بىر گۈللۈك قورۇ ئۇچرايدۇ. مەن سىلەرنى شۇ يەردە

ساقلاي،ـ دېدى سېرىق قۇشچاق.

ـــ بىزنىڭمۇ قانىتىمىز بولغان بولسا سىز بىلەن تەڭ ئۇچۇپ باراتتۇقكەن.

ـــ قولىڭىز قاناتقا ئايلىنىدىغان كۈنلەرگىمۇ ئۇزاق قالمىدى.

گېپىنىڭ ئاخىرىنى سوزۇپ چۈشۈرگەن سېرىق قۇشقاچ لاڭگە مەنىلىك كۈلۈمسىرەپ قويدى. ئۇلار بىر دەم مېڭىپ چاتقاللىق، قىياقلىقلار بىلەن قاپلانغان يولغا چىقىپ قالدى. ئەگەر ئادەملەرنىڭ قولى تەككەن بولسا بۇ جايمۇ گۈزەل بىر ماكانغا ئايلانغان بولار ئىدى، ـــ دېدى سۇبات بىپايان دالادىن كۆزىنى ئۈزمەي.

ـــ كەلگۈسىدە ئۆزىمىزلا گۈللەندۈرىۋېتەرمىز بولمىسا، ـ دېدى پولات بېلىكىنى كۆپتۈرۈپ تۇرۇپ.

بىر دەمدىن كېيىن چاتقاللىق، سۇلىرى شىلدىر ـ شىلدىر ئېقىپ تۇرغان ياپيېشىل چىمەنلىككە ئورۇن بوشاتتى.

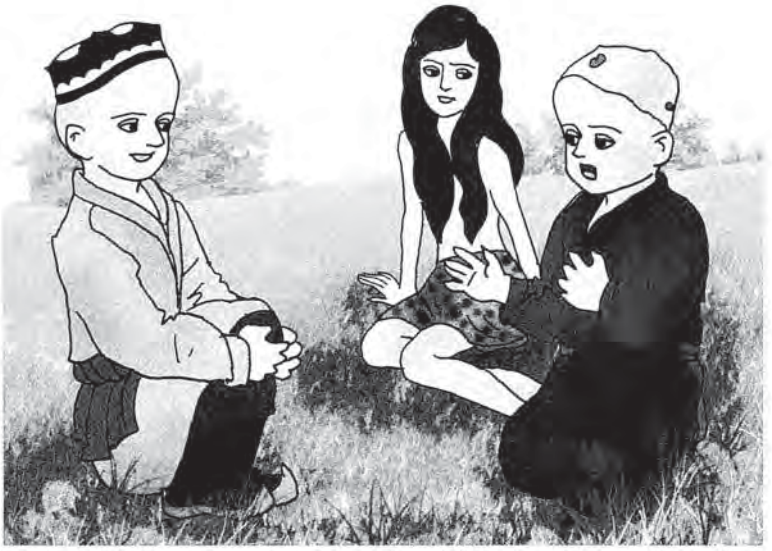
ـــ كېلىڭلار سۇ ئىچىۋالايلى.

پولات، سۇبات كەينىدىن ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ كېلىۋاتقان لاڭنىڭ بۇ گېپى بىلەن ئىككىسى شىپپىدە توختاپ ئېرىق بويىدا ئولتۇردى.

ـــ ئۇھ، مۇشۇ مېڭىشىمىزدا يەرشارىنى ئون ئايلاندۇرمىزمۇ؟ ـــ دېدى سۇبات.

ـــ شۇنچىلىك يوللارغىمۇ چىدىمايۋاتامسەن، بېلى بوش.

ـــ سېنىڭ بېلىڭ چىڭمۇ؟ كېلە، چېلىشىمىز. كىم-



نىڭ بېلى بوشلىقىنى لاله ئايرىسۇن.

سۇبات ئورنىدىن تۇرۇپلا پولاتنىڭ بېلىنى تۇتۇپ سامداۋاتقان چاغدا پولات تۇيۇقسىز ئىچ چىرماق ئېلىپ ئۇنى تىك موللاق ئەتتۇرىۋەتتى.

ــ هوي، هوي ما كاساپەتنى، ــ دەۋەتتى سۇبات، ــ مۇنداقلا ئوينىشىپ قويسام ئۆڭكەۋاتامسەن ــ نېمە؟ كېلە ئەمدى.

ــ بولدى، بولدى مەن چاقچاق قىلىپ قويدۇم، ــ دېدى پولات سۇباتتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ.

ــ ياق، كېلە. يەنە سالالىساڭ ئاندىن سېنى نوچى دەيمەن.

لالەنىڭ ئالدىدا ئوڭايسىزلىنىۋاتقىنىنى سەزگەن پولات ئۇنىڭ بىلەن بەل تۇتۇشۇپ ئۇنچە كۆچمەيلا يىقىلىپ بەردى.

ــ قانداق، مېنىمۇ دادام پاقلان گۆشىدە باققان جۇ-مۇ. ئۆزىنىڭ كۆچىنى كۆز ــ كۆز قىلغاندەك ئاق خەسە كۆڭلىكىنى ئۆرىدەپ قويدى سۇبات.

ــ بولدى، بولدى، ئىككىڭلار تەڭلەشتىڭلار. كېلىڭلار، ئولتۇرۇپ بىردەم ئارام ئېلىۋېلىڭلار.

پولات بەدىنىنى سەگىتمەكچى بولۇپ بىردەم ئۇياققا بىردەم بۇياققا ماڭماقتا ئىدى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ كۆزىگە چىم-قىياقلار ئارىسىدا مەغرۇر ئىرغاڭلاپ ئۆزىنىڭ گۇزەل جامالىنى نامايان قىلىپ تۇرغان تۆتقۇلاق چېلىقتى. ئۇ تۆتقۇلاقنى تۇتۇۋىدىن ئاۋايلاپ ئۇزۇپ قولىنى كەينىگە تۇتقىنىچە لالەنىڭ ئالدىغا كەلدى.

بىز ماڭغان يول بەك يىراق،
قۇم چاتقاللىق تولىراق.
بۇگۈن مانا سەپەردە،
ئۇچراپ قالدى چىمبۇلاق.

چىمبۇلاقنىڭ يېنىدا،
ئۆسكەن ئىكەن تۆتقۇلاق،
سوۋغا قىلاي بۆرە قىز،
كۆرۈپ بېقىڭ چاپسانراق...



ــ بۇ نېمە، ــ مەڭدەپ قالدى لالە سۇباتقا قاراپ.

ــ بۇ تۆتقۇلاقنى قۇلىقىڭىزغا قىسۋالسىڭىز ئىشلىرىڭىز راۋان، بەختلىك بولىسىز.

ــ سىڭلىمغا تۇتار بولساڭ چۆپ تەڭلىمەي گۇل تۇتامسەن؟

ــ لالەنىڭ ئۆزى بىر گۇل تۇرسا، گۇل لالەنىڭ ئالدىدا خجالەت بولۇپ قالار؟

ــ ئەمىسە، گۇلگە چۆپ تەڭلىمەي جىمىۋال.

ــ خوپ، ــ دېدى پولات ئەسكەردەك چاس بېرىپ ــ چىرايلىق گۇلگە يوپۇرماقمۇ لازىمغۇ؟

لالە پولاتنىڭ تۆتقۇلاقنى تەڭلىگەندە نامسىز بارماق ئۇرۇنىنىڭ قاربداپ قالغىنىنى كۆرۈپ ئۇنىڭدىن ئەنسىرىدى. دېمىسىمۇ شۇ كۈنلەردە پولاتنىڭ چىرايى تاتىرىپ ئورۇقلىقىدىن پۈت ــ قوللىرى ھېلىلا ئاجراپ كېتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى.

ئۇلار شۇنداق چاقچاقلىشىۋاتقاندا، كۈن ئاستا ــ ئاستا تاغ كەينىگە قىيسايماقتا ئىدى.

ــ بولۇڭلار، گۈگۈم چۈشكىچە يولنى ئاۋۇتىۋالايلى، ــ دېدى لالە تۆگۈنچىكىنى كۆتۈرگىنىچە، ــ پەمىچە كېلىپ قالدۇقمىكىن.

ئۇلار بىردەم مېڭىپ ئېرىق سۈيىنىڭ بۇك ــ باراقسان گۈللۈك باغقا ئېقىپ كىرىۋاتقىنىنى كۆرۈپ « ئۇھ، كەپتىمىز» دېدى.

ـــ كىمكىن دېسەم مېنىڭ ئەزىز مېھمىنىم بۆرە قىزكەنغۇ؟ پاھ ـ پاھ، بۇ ئاجايىپ خاسىيەتلىك ئۇچرد- شش بولدى جۇمۇ؟

ـــ ئۆزىڭىز...؟

ـــ مېۋەمنى تونۇيسىز، مېنى تونۇمايسىز؟ قانداق گەپ بۇ؟

ـــ ۋاي ـ ۋۇي، سىز ئاشۇ كۈلگۈنچەك دەرەخما؟ بۇ يەردە ئۇچرىشىپ قالارمىز دەپ پەقەت ئويلىماپتىكەنمەن.

ـــ تېخى نەچچە كۈن ئالدىدا چۈشىمىزدە كۆرۈشكەدۇ- دىكىنما؟

ـــ ۋاي خۇدايىم، مەن كۆرگەن چۈشنى شۇ چاغدا سىزمۇ كۆرگەنما؟

ـــ مېنىڭ سېھىر ـ كارامەتلىرىم ئايانغۇ سىزگە. بۇ يەرگە نېمىدەپ كەلدىڭىز؟

ـــ بۆرىدەك ھۇۋلاشتىن قالاي دەپ. ئۆزىڭىزچۇ؟

ـــ جاھاننى ئايلىنىپ يۈرۈپ بۇ يەرنىڭ ھاۋاسى يېـ- قىپ قالدى. قۇشلار شاخلىرىمدا ئۇۋا سېلىپ، مەن ئۇلار- نىڭ يېقىملىق ناخشىلىرىنى ئاڭلاپ ياشاۋاتىمىزغۇ.

ـــ ئەمدى بىزمۇ بىللە ياشايمىز.

ـــ شۇنداقمۇ؟ بەك ياخشى بولدى.

ـــ مەن تېخى سىزنى ئارال تاغ چىمەن باغدا ئۇچرد- تارمەنمىكىن دەپ ئويلىغان.

ـــ ئۇ يەردە ئۇلۇغ بوۋاملار بىلەن كۆرۈشۈپ ئاز- تولا ساخاۋەت ئىشلىرىنى قىلايلى دەپ سېرىق قۇشقاچ بە-

لەن يېنىپ كېلىشىم.

— ئاشۇ ئوچ مىڭ يىللىق دەرەخ...

— مېنىڭ بوۋام بولىدۇ.

— ئۇ بىزگە نۇرغۇن ياخشىلىق قىلدى. ئەسلىدە ئۇچرىغانلارغا ياخشىلىق قىلىش جەمەتىڭلارنىڭ ئەنئەنىسى ئىكەن - دە؟!

— ئۇنداق دەپ كەتكىلىمۇ بولماس. دۇنيا مېھىر - مۇھەببەت بىلەن گۈزەل ئەمەسمۇ...

مۇڭلۇق ئەللەي ناخشىسى

ئۇلار باغقا كىرگەندە سېرىق قۇشقاچ نۇرغۇن قۇشلار بىلەن ئۇنى ساقلاپ تۇرغان ئىدى.

— ۋېچىر - ۋېچىر

— چۇۋۇ - چۇۋۇ

— چىۋۇ- چىۋۇ...

— چىرت - چىرت

قۇشلار ئۇلارنى ئۆزىنىڭ يېقىملىق ناخشىلىرىنى ياڭرىتىپ كۈتۈۋېلىشتى. ئۇلارنىڭ «مۇزىكىلىق دوختۇر - خانا» دېگىنى ئەمەلىيەتتە باغ ئوتتۇرىسىغا كۆركەم قىلىپ سېلىنغان ئازادە پېشايۋانلىق قورۇ بولۇپ چىقتى.

— ھەيران قېلىۋاتىسىز - ھە؟ - دېدى سېرىق قۇشقاچ تاملارغا چىرايلىق ئويۇق ياسالغان، تورۇسلىرى نەقىل

قىشلىك دالانغا لالەنىڭ تويماي قاراۋاتقىنىغا ئىزاھات بەرمەكچى بولۇپ، ــ بۇ قورۇنىڭ ئىگىسى ئۆلۈپ كەتكەن-مۇ ياكى باشقا ياققا كۆچۈپ كەتكەنمۇ، بىلمىدۇق. دالىلار-نى ئايلانغاندا تىمتاسلىق ئىلكىدىكى بۇ قورۇغا كۆزىمىز چۈشتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ باغلىق قورۇنى دوختۇرخانا قىلىۋالدۇق. بۈگۈن ياخشى ئارام ئېلىڭ، ئەتىدىن باشلاپ داۋالاش ئېلىپ بارىمىز.

ــ نەچچە ياشقا كىرگەنسىز؟ ــ دېدى سېرىق قۇشقاچ لالەدىن.

ــ بىلمەيمەن. بۆرە ئاچام سىز بۆرە ئانا ئۆڭكۈرىگە كېلىپ ئالتە قېتىم قار باستىڭىز دەۋاتقانىدەك قىلغان. شۇنى ھېسابلىغاندا سەككىز ياشقا كىردىممىكىن...

ــ ئەمىسە، سەككىز كۈن ئورنىڭىزدىن قوزغالماي يېتىپ داۋالىنىسىز.

ــ ھەئە، شۇنچە ئۇزاقما؟ ــ لالەنىڭ ھەيرانلىقىدىن كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى.

ــ بۇ سىزگە ئۇزاق بىلىنگەن بىلەن بىز ئۇچۈن كىرپىك قاققاندەكلا قىسقا ۋاقىت ھېسابلىنىدۇ. بىز بىر كۈندە سىزنىڭ بىر يىللىق خاتىرىڭىزنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە تىرىشىمىز. ئەمىسە شۇنداق بولسۇن، خەيرلىك كەچ قىزچاق! سىلەرگىمۇ خەيرلىك كەچ بالىلار.

شۇ كېچە ئۇلار لايەك ئېزىلىپ ئەڭ غەمسىز، ئەڭ شېرىن ئۇخلىدى.

ئەتىگەندە لالە دالاندا يالقۇزۇلدى. بۈنداق بولغاندا ئۇ

ئاپتاپتىن، تەبىئەتنىڭ گۈزەل جامالىدىن زوق ئالالايتتى. كۈز پەسلى بولغاچقا كۈز شامىلىنىڭ تەننى سەگىتكۈچى ھىدىنى قانغۇچە ھىدلىيالايتتى. دېمىگەن بىلەن لالەنىڭ مەڭز زاڭىقى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن، ئېگىز قاڭشىرى ۋە يوغان كۆزلىرىدىن بىر خىل غەمكىنلىك تۆكۈلۈپ تۇراتتى.

— بۇگۈنكى مەسئۇل دوختۇر كاككۇك، داۋالاشنى قوبۇل قىلغايسىز، — دېدى سېرىق قۇشقاچ دالانغا قويۇق سايە تاشلاپ تۇرغان قاپاق تېرەك شېخىدىكى ئۆزىگە قاراپ تۇرغان كاككۇكنى كۆرسىتىپ. لالە كاككۇكقا قاراپ كۈ-لۈمسىرىگىنىچە بېشىنى يەڭگىل لىڭشىتتى.

سىز تۇغۇلغان يېشىل تاغ، ئەللەي بالام،
كۆل- دەريالار ئارىسى، ئەللەي بالام.
يولىڭىزغا تەلمۈرۈپ، ئەللەي بالام،
ئاقتى كۆزنىڭ قارىسى، ئەللەي بالام.

ئۇزۇن قارا تۈنلەردە، ئەللەي بالام،
يۈلتۈزلارغا باقتىڭىز، ئەللەي بالام.
كۈندە سۈتتە يۇيغاچقا، ئەللەي بالام،
تولۇنئايدەك ئاقتىڭىز، ئەللەي بالام.

مەختۇمسۇلا، نۇزۇگۇم، ئەللەي بالام،
چۈشىڭىزگە كىرەتتى، ئەللەي بالام.

تارغاق بىلەن ئاق ئالما، ئەللەي بالام،
قولىڭىزغا بېرەتتى، ئەللەي بالام.

تاغ سۈپەتلىك دادىڭىز، ئەللەي بالام،
دەيتتى سىزنى يالقۇنۇم، ئەللەي بالام.
ئاي سۈرەتلىك ئانىڭىز، ئەللەي بالام،
دەيتتى گۆھەر، ئالتۇنۇم، ئەللەي بالام.

تۆشۈك تۇلكە تېرىسى، ئەللەي بالام،
بازارلاردا پۇل بولماس، ئەللەي بالام.
كىم قەلبىگە چوغ كۆمسە، ئەللەي بالام،
خار بولسىمۇ قۇل بولماس، ئەللەي بالام.

تاغدا جەرەن بالىسى، ئەللەي بالام
تاقلاپ ـ تاقلاپ ئوينىدى، ئەللەي بالام؛
ياش تۆكمەي دەپ تۇرسامۇ، ئەللەي بالام،
زېدە يۈرەك قويمىدى، ئەللەي بالام.
بۇق ـ بۇق، بۇق ـ بۇق...

بۇ دۇنيادا دەردى يوق كىم بار؟ كاككۇك ياش تۆكۈشـ
تىن خېلى بۇرۇن لالەنىڭ تۇغۇلغاندىن تارتىپ بىر ياشـ
قىچە بولغان بوۋاقلىقى خۇددى كىنو لېنتىسىدەك خىيـال
ئېكرانىدىن بىر ـ بىرلەپ ئۆتۈپ، بۇلاقتەك كۆزلىرىدىن
ياشلار سىرغىپ بولغان ئىدى.

ئەنە، تولۇنئاي تاغ ئاسمىنىنى سۈتتەك يورۇتقان ئاخشىمى دادىسى بىلەن ئانىسى ئەللەي ناخشىسى ئېيتىپ بېرىپ ئۇنى يەڭگىل تەۋرىتىپ ئۇخلاتتى. ئۇ يەنىلا ئاشۇ ئاۋازنى سېغىندى. ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مۇڭلۇق ناخشىسى ئۇنىڭ يالغۇزلۇقىنى باسقاندەك بولدى. ئەللەي ناخشىسىنى ئاڭلاش قانچىلىك ھۇزۇر ـ ھەۋ! خۇددى بىرى پاختىدەك يۇمشاق ئالقانلىرى بىلەن بېشىڭنى يەڭگىل سىلاۋاتقاندەك، چاچلىرىڭنى بارماقلىرى ئارىسىغا ئېلىپ تاراۋاتقاندەك، قوللىرىڭنى تۇتۇپ ئىسسىق ئۆتكۈزۈۋاتقاندەك، چوغدەك باغرىغا سېنى مەھكەم بېسىپ جۇدۇن ـ شۈبر-غاندىن ساقلاۋاتقاندەك...

لالە تاتلىق، شېرىن خىياللىرى قېچىپ كېتىدىغان-دەك كۆزلىرىنى چىڭ يۇمغىنىچە دىمىقىدا ئۆزى بىلىدىغان بىر ئاھاڭغا غىڭشىشقا باشلىدى:

ئانامنىڭ كۆز قارىسى ئىدىم،
دادامنىڭ دىل پارىسى ئىدىم.
ھايات تەمبۇرىنىڭ،
نازۇك تارىسى ئىدىم.

چىراغ ئۆچتى، كۈن ئۆچتى،
دادام كەتتى ئۇن ئۆچتى.
قارلەيلىسى ئانامنىڭ،
چاچلىرىدىن تۇن كۆچتى.



تاغدىكى ئۆيۈمدە،
ئىچكەن سۈيۈمدە.
ئۇلار بار ئىدى،
ئېيتقان كۈيۈمدە.

تىڭشاپ ياتسەن،
كەلسە بىر سادا.
چۆكسەم ئىدىم مەن،
ئۇلار قوينىغا.

يالتىراق قوڭغۇز،
ئوينىغىن ئۇسسۇل.
چاچاي مەن ساڭا،
تۇمەن غازاڭ پۇل.

يۇلتۇزلىرىڭدىن،
ئېلىپ چۈشكىن ئاي.
سېنىڭ ئالدىڭغا،
سالامغا باراي.

قېنى بۇلۇتلار،
قۇچاق ئاچقىن كەڭ.
سەن بىلەن ئوينىاي،
مۆكسۈمۈكۈلەڭ.



بىر دەمدىن كېيىن سۈبات لەۋلىرى جىنەستىدەك،

ئىككى مەڭزى قىزىل ئالمىدەك، تېرىلىرى قاشتېشىدەك سۈزۈلگەن لالەنى كۆرۈپ كۆڭلىدە «داۋالاشنىڭ ھەقىقەتەن ئۇنۇمى بولۇۋېتىپتۇ» دەپ ئويلىدى.

قېرىشقاندەك شۇ كۈنى كەچتە پولات تۈيۇقسىز ھوشىدىن كېتىپ ھەمىلەننىڭ جېنىنى ئېلىپ، جاڭگالدا قويدى.

ــ سول قولىنىڭ نامسىز بارمىقى يالىلۇغلىنىپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. چاتاق يوق، دورىسىنى قىلساق بىر نەچچە كۈندە ئەسلىگە كېلىدۇ، ــ دېدى سېرىق قۇشقاچ بىرقۇر تەكشۈرۈپ كۆرگەندىن كېيىن، ــ سۈبات ئەتە سىز مەن بىلەن بىللە بېرىپ توغراق سۈيى ئەكىلىڭ.

ــ ماقۇل، دوختۇر. دوستۇمغا بۈگۈن كېچە بىرەر ئىش بولۇپ قالماس ـ ھە؟

ــ ھەددىدىن زىيادە ھارغىنلىقىنىڭ تەسىرىمۇ بار. ئەنسىرمەڭ، نەچچە كۈن ئارام ئالسا تايچاقتەك تۇرۇپ كېتىدۇ.

يەتتە قىزلىرىم رىۋايىتى

لالە ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىۋىدى، سۈبات كۆز ئىشارىسى بىلەن ئورنىدا جىم يېتىشقا دەۋەت قىلدى. ئۇ ئۆز بەدىنىنىڭمۇ غىرىسلاپ ئاغرىۋاتقىنىنى سېزىپ «ماڭمۇ ھاردۇق يەتكەن ئوخشىمامدۇ» دەپ ئويلىدى. ھېلىمۇ ئىككىيلەن ياتتى. سۈباتمۇ ئۇلارغا ھەمراھ بولۇپ ياتـ



سۈنمۇ؟ ياق. بۈنداق چاغدا ئۇ ھەرقانچە چوڭ ئىش بولسىمۇ بەرداشلىق بېرىپ تاغدەك مەزمۇت تۇرىشى كېرەك. چۈنكى، سىگىل ئۆزىنىڭ، دوستىمۇ ئۆزىنىڭ.

سۈبات پولاتنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ كېچىچە كىرپىك قاقمىدى. پۈتۈن بەدىنى چوغدەك قىزىغان پولات بۈۋ - بۈۋ تەرلىگىنىچە ھوشسىز ياتاتتى. ئاھ! دوستۇم مەن سۈبات، كۆزۈڭنى ئاچ. پولات، خاتىرجەم بول، مەن سېنى چوقۇم ساقايتىمەن.

سەھەردە سەپەرگە ئاتلانغان سۈبات سېرىق قۇشقاچنىڭ يول باشلىشى بىلەن دۆڭلۈك كەينىدىكى بىپايان توغراق لىققا كەلدى. قۇچاق يەتكۈسىز توغراقلار «ھەقىقىي ھاياتلىق مانا بۇ يەردە» دەۋاتقاندەك شاخلىرىنى زېمىنغا كۈدۈلۈك قىلىپ ئاسمانغا مەغرۇر بوي سوزۇپ تۇراتتى. توغراقلارنىڭ تەڭگە يوپۇرماقلىرى ئۇنىڭ كۆزىگە بەك چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى.

ئۇ مارجان غىلاپتىن مۆڭگۈز دەستىلىك پىچىقىنى چىقىرىپ توغراق غولىدا شۇنداق يەڭگىل ئويناتقان ئىدى، كۆزى ئېچىلغان بۇلاقتەك توغراق سۈيى شۇئان بۇلۇدۇقلاپ ئېقىشقا باشلىدى. ئۇ بېلىگە قىستۇرىۋالغان قاپاقتا توغراق سۈيىدىن لىق تولدۇردى.

— ھېچكىم سۇ باشلاپ كېلەلمەيدىغان بۇنداق دۆڭدە توغراقلارنىڭ كۆكلەپ يەنە تېنىدىن بۇلاق ھاسىل قىلغىنى بىر مۆجىزىدە.

— سۈبات، توغراق سۈيى ئادەمنى توغراقتەك مەزمۇت

قىلىدۇ. سىزمۇ بۇ توغراق سۆيىدىن ئازراق ئىچىۋالمىسىز.

ــ ياخشى كۆڭلىڭىزگە رەھمەت سىرىق قۇشقاچ، ئۇلگۈرەلمەيمىز. ھازىر مېنىڭ پۈتۈن ئەس ـ يادىم دوستۇم پولاتتا. گۇللۇك قورۇغا بالدۇرراق يانايلى.

ۋاپادار دوستلارنىڭ كۆيۈمچانلىقىدىن سۆيۈنگەن سىرىق قۇشقاچ «ماقۇل، شۇنداق قىلايلى» دېگەندەك بېشىنى لىڭشىتتى. سۆبات سىرىق قۇشقاچ بىلەن شامالدەك تېز يېنىپ كېلىپ توغراق سۆيىنى پولاتقا ئىچۈردى. يولدىن تېرىۋالغان دورىلىق ئۆسۈملۈكلەرنى ئۇندەك چاينىاپ جاراھەت ئېغىزىغا باستى.

ــ ئاكا، ــ دېدى لاله پولاتنىڭ تېخىچە ھوشىغا كەلمەيۋاتقىنىدىن ئەنسىرەپ ــ بولسا جىغان غورىسى ۋە يوپۇرمىقىنى تېپىپ كەلسىڭىز. بۆرە ئاچامنىمۇ بوغما يىلان چىشلىۋالغاندا ئاشۇنى چاينىاپ ساقايغان.

ــ جىغان دەمسىلەر؟ باغدىلا بار، ــ ۋىچىرلىدى سىرىق قۇشقاچ.

سۆبات جىغان غورىسى ۋە يوپۇرمىقىنى ئېلىپ كىرىپ ھاۋانچىدا ئۇندەك ئېزىپ پولاتنىڭ ئېغىزىغا سالدى، چىشلەتتى. دەرۋەقە، بېرەر سائەتتىن كېيىن پولات جۆيلىگىنىچە ھوشىغا كەلدى.

ــ ئۇھ، ئەجەب ئەنسىرەتتىڭ جۇمۇ، ــ دېدى سۆبات ئۇنى مېھرى بىلەن قۇچاقلاپ، ــ ساق تۇر ئاداش، مەھەللىگە بىللە يائىمساق بولماس.

ــ نېمە بولدۇم مەن؟ ــ دېدى ئۇ ھەيران بولغان

ھالدا.

— تۇنۇگۈن ھوشۇڭدىن كېتىپ ...

— نېمە بوپتىمەن؟

— ئادەمخور كەسلەنچۈك چىشلىۋالغان بارمىقىڭ يالـ لۇغلىنىپ قاپتىكەن، كېچىچە بىر قېزىپ، بىر سوۋۇپ چىقتىڭ.

— ئېغىزىم نېمانچە بەتتەم مېنىڭ...

— ھەي، ھەي تۇكۇرمە. ئاران تەستە تېپىپ كەلدىم جۇمۇ بۇ دورىلارنى. پاقلان قىياق چاينىغاندەك چاينـاپ جىم يات.

— نېمە ئۇ؟

— زەھەر قايتۇرىدىغان دورا.

بىر ـ ئىككى كۈن يېتىپ زېرىككەن پولات ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشەلدى.

— ئورنىڭىزدىن تۇرسىڭىز قەتئىي بولمايدۇ. بىز رەنجىيمىز، ـ دېدى سېرىق قۇشقاچ بوغۇلۇپ سايـراپ — بۇ يەرنىڭمۇ ئۆزىگە چۈشلۈق قائىدىسى بار.

— يول مېڭىپ كۆنۈپ قالغان ئادەمگە يېتىش ئېغىـر كېلىدىكەن. بەك زېرىكىپ كەتتىم.

— زېرىكسىڭىز ياندىكى ئۆيدە نۇرغۇن كىتابلار بـار. سۇبات ئوقۇپ بەرسۇن، جىم يېتىڭ. لاله كىچىك بالا تـۇـ رۇپ جىم ياتالايدۇـيۇ، سىز نېمىشقا جىم ياتالمامسىز؟

ئىچى بۇرۇقتۇم بولۇپ تۇرغان سۇباتقا بۇ گەپ ياغدەك ياقتى.

ئۆي ئىگىسى كىتابخۇمار ئادەم بولسا كېرەك. سۇباتـ نىڭ ئىشىكتىن كىرىپلا كۆزىگە چېلىققىنى تاملاردىكى ئادەم بىلەن بۆرە تۇرمۇشى تەسۋىرلەنگەن رەسىملەر بولـ دى. ئادەملەر بىلەن بۆرىلەر بىر ـ بىرىدىن مەڭگۈ ئايـ رىلالمايدىكەن ـ دە، دەپ ئويلىدى سۇبات. ئۇ قولىغا ئـۇـ رۇنغان «ئەپسانە ـ رىۋايەتلەر» دېگەن كىتابنى سۇغۇرۇپلا ئالدى ـ دە لالە، پولاتنىڭ يېنىغا كېلىپ ئوقۇشقا باـ شلىدى.

ئاسمان يەرگە، يەر ئاسمانغا ئايلانغان چاغلاردا زامان زورنىڭ تاماشا كورنىڭ ئىكەن، باينىڭ بالىسى گاچا بولـ سىمۇ سۇدەك راۋان سۆزلەيدىكەن، نامراتنىڭ بالىسى دەمـ دەردەك ئىچىدە ئۇنلەيدىكەن. شۇ زاماندا بىر موماينىڭ ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس بويىغا يەتكەن ئالتە قىزى بار ئىكەن. باي ئۆزىگە بىر ئوبدان ئىشلەپ بېرىۋاتقان موماي بىلەن قىزلىرىنى خورلاپتۇ.

كۆزى ئالغاي، پۇتى ئاقساق باينىڭ بىر گاچا بالىسى بار ئىكەن. ئۇمۇ دادىسىغا ئوخشاش كۆزلىرى جىرتاق، كېپىش بۇرۇن، دورداي كالپۇك، توكۇر ئىكەن.

باي ئاشۇ يالماۋۇزدەك ئوغلىغا موماينىڭ ئالتە قىزىـ نى تويلاپ بەرمەك بولۇپ ئەلچى كىرگۈزۈپتۇ. چوڭ قىزى ئۇنمايۇ ئۆيىدىن قېچىپ قومۇشلۇقلاردا سەرسان بوپتۇ. ئىككىنچى قىزى تولا يىغلاپ ئەما بولۇپ قاپتۇ. ئۇچىنچى قىزىمۇ ئۇنمىغان ئىكەن كەلكۈنگە بېسىپتۇ. تۆتىنچى

قىزى ئىپپىتىنى قوغداپ تاغدىن سەكرەپتۇ. بەشىنچى قىزى ماقۇل دەپ، توي كېچىسى باينىڭ گاچا بالىسىنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ ئاندىن ئۆزىنى بوغۇزلىۋاپتۇ. ئالتىنچى قىزى ئانىسىنى ئېلىپ يىراقلارغا كېتىپتۇ.

ــ ئاكا، يەتتە قىزلىرىم دەپ تۈرۈپ ئالتىسىنىڭ گېپىنى قىلدىڭىز. كەنجى قىزنىڭ گېپى يوقما؟

ــ بار، بولمامدىغان سىڭلىم. ئانا ـ بالا زار ـ زار يىغلاپ يىراقلارغا كېتىۋاتسا ئالدىغا بىر قىز ئۇچراپتۇ. ئۇ دەل سۇ ئانىسىنىڭ شامال ئېلىپ قاچقان قىزى ئىكەن. ئۇچەيلەن پاراڭغا پاراڭ، مۇڭغا مۇڭ قېتىپ سۇ ئانىسىنى ئىزدەپ مېڭىپتۇ.

...

سەككىز كۈن توشقاندا لاله، پولات ئورنىدىن بۇلۇتتەك يەڭگىل تۇرۇپ كەتتى. ئەمما، بۇ ئىككىيلەننى كۈتۈپ بولالماي سۆبات كۈندىن-كۈنگە ھېرىپ كېتىۋاتاتتى.

ئېرىقتىكى سۇلارنىڭ شىلدىر-شىلدىر ئېقىشى، قىياقلارنىڭ شۇرلىشى، يوپۇرماقلارنىڭ ئىزغىرىن شامالىدىكى يەڭگىل چاۋاك چېلىشى، پىشايۋاندىكى قارلىغاچلارنىڭ سايراشلىرى، كەپتەر باچكىلىرىنىڭ ۋىسىلداشلىرى... ھەممىسى يارقىن مۇزىكا بولۇپ ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە تەسەللىي، دىلىغا ئارام بېغىشلايتتى.



بىزنى ئۇنتۇپ قالماڭلار

كېچە ياغقان يامغۇر دەرەخ يوپۇرماقلىرىدىكى چاڭلار - نىلا ئەمەس لالەنىڭ قەلبىدىكى نۇرغۇن چىگىش خىيال، ئۆزىنى كەمستىش تۇيغۇسىنىمۇ پاك - پاكىزە يۇيۇۋەتكەندەك قىلاتتى.

« ــ ئاشۇ مېھىر - مۇھەببەت بۇلىقى سىزگە كېرەكمۇ - يوق؟

ــ كېرەك، ئەلۋەتتە كېرەك. قېنى ماڭا ھازىرلا كۆرسىتىڭا؟

ــ سىز دوختۇرخانىمىزدا قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرى ئىلكىدىكى داۋالىشنى قوبۇل قىلسىڭىز ئاشۇ مەقسەتكە يېتەلەيسىز، يەنە تېخى...

ــ يەنە تېخى نېمە؟

ــ بولدى ئۇنى كېيىن دەي.»

لالەنىڭ خىيالىدىن تۇيۇقسىز ھەپتە ئالدىدا سېرىق قۇشقاچ بىلەن قىلىشقان پاراڭلىرى لىپپىدە ئۆتتى. ئۇ شۇ چاغدا «يەنە تېخى...» دەپلا سىرلىق ھالدا گېپىنى يۇتۇۋەتكەن. بۇ گەپ ئۇنى ھەپتە ئارامسىزلاندۇردى، تالاي خىياللار دالاسىغا باشلىدى. ئۇ سەككىز كۈن قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرىنى ئاڭلاپ، بۆرە ئاچىسىنىڭ ئۇنى دۇمبىسىگە مىندۇرگەنچە كۆيۈك تاغدىن چۈشۈپ ئېمىتىپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپ بۆرە ئانىغا يالۋۇرغىنىدىن باشلاپ،

كۈلگۈنچەك مېۋىنىڭ ئۆزىگە كۆرسەتكەن ساخاۋىتى، نۇر-دۇن بۇۋاينىڭ كۆيۈك تاغنى يېشىللىققا ئوراش ئۈچۈن تارتقان جاپالىرى، قۇملۇقتىكى تالاپەت، ئۇلارغا يول باش-لىغان مىننەتسىز تۆگە، يەنە تېخى پالچى مومانىڭ ھىم-مىتى، قومۇشلۇق كۆل، تۇخۇمىنى ھەدىيە قىلغان قوش باشلىق ئالتۇن قانات سۇمۇرغ... دادىسىنىڭ بىر پاي ئۆ-تۈكى بىلەن ئانىسىنىڭ ئاق روملى... قاتارلىق سەككىز يىللىق خاتىرىلەر بىر-بىرىگە ئەتلەس يېپىدەك رېتىملىق ئۇلاندى. ئۇ سېرىق قۇشقاچغا قانداق رەھمەت ئېيتىشنى ئويلىنىۋاتقاندا، سېرىق قۇشقاچ ئاللىقاچان ئۇنىڭ مۇرد-سىگە قونۇپ شادىمان سايراشقا ئۆلگۈرگەن ئىدى.

ــ قىزچاق، قانداقراق؟ داۋالاشنىڭ ئۇنۇمى بولغاز-دەكمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە، خاتىرىلىرىم مېنى ھەم ھاياجانلاندۇردى ھەم ئۆزۈم ھەققىدە ئويلاندۇردى. مەن ھازىر سىزگە قانداق رەھمەت ئېيتىشنى بىلەلمەي تەمتىرەپ تۇرغان ئىدىم.

ــ رەھمەت ئېيتىش بىھاجەت، مۇھەببەتلىك دۇنيادە-كى ئىشلار ھامان شۇنداق بولىدۇ.

ــ مەن قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرى ئىلكىدە-كى داۋالاشنى قوبۇل قىلىپ خاتىرەمنى ئۇلۇۋالدىم. بۇ يەرگە كەلگەن كۈنى سىز «يەنە تېخى...» دەپ ماڭا بىر نېمە دېمەكچى بولۇپ گېپىڭىزنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتكەن ئىدىڭىز. بۇگۈن دەپ بەرسىڭىز بولامدۇ؟

— ئەمدى ۋاقتى كەلدى، دەپ بەرسەم ئەلۋەتتە بولـ-
ـدۇ. بۇنى سىز سورىمىغان بولسىڭىزمۇ، ھازىر مەن سىز-
گە دېگىلى كەلگەن. خاتىرىڭىز ئۇلانغان ئىكەن مـەن دې-
مىسەممۇ كۆڭلىڭىزدە نۇرغۇن يېڭى ئىنتىلىش، گـۈزەل
ئىستەكلەر بار بولدى. ئەمدى بۇ جايدىن چىقىپ جەنۇبقا
قاراپ ماڭسىڭىز ئاشۇ يەردە سىزگە بىر تەسەۋۋۇر باغچە-
سى ئۇچرايدۇ. شۇ باغچا ئىچىدە سىز ئارزۇ قىلغان، خـە-
يال قىلغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى بار. بەلكىم ئاشـۇ
يەردە سىز سەككىز يىللىق سەرگەردان، يېتىم ھاياتىڭىز-
غا خاتىمە بېرىشىڭىز مۇمكىن.

— نېمىنى ئويلىسام شۇ بار بولامدۇ؟

— ھەئە.

— نېمىنى سىزسام شۇ كۆز ئالدىمدا پەيدا بولامدۇ؟

— شۇنداقراق.

— ۋاھ! نېمىدېگەن ياخشى. سىز نېمىشقا ماڭا يـاردەم
بېرىسىز؟

— بۇ سىزگىلا بېرىلگەن ياردەم ئەمەس گاس، گاچـا،
ئەما، توكۇر قۇشلارمۇ ئاشۇ يەردە يۇز بەرگەن مۆجىزىدىن
مەڭگۈلۈك بەختكە ئېرىشكەن.

— رەھمەت سىزگە. سىز مەن بىلەن ئاشۇ يـەرگـە
بىللە بارالارسىزمۇ؟

— مېنىڭغۇ ئوتتەك بارغۇم بار. ئۆزىڭىز كۆردىڭىز،
بۇ جايدا يەنە نۇرغۇن قۇشلار مېنىڭ داۋالىشىمنى كـۈتـ-
مەكتە. يەرشارى يـۇمىلاق، خاتىرجەم بولـۇڭ، بىز ھامـان



بىر كۈنى ئۇچرىشىپ قالمىز. ئىشلىرىڭىز پۈتكەندە كەلسىڭىز سىزنى يەنە ھەرۋاقىت قىزغىن قارشى ئالىمىز.

— رەھمەت.

— ئەمىسە شۇنداق بولسۇن. بۇ دوختۇرخانىنى، بىز-نى ئۇنتۇپ قالماڭ جۇمۇ؟

— سىلەرنى مەڭگۈ ئېسىمدە تۇتىمەن.

— خەير، ئامان بولۇڭ.

— سىلەرگىمۇ ئاقيول بولسۇن.

— كۈلگۈنچەك دەرەخ بىلەن خوشلىشىشقا ئۈلگۈرەل-مىدىم، سالامىنى يەتكۈزۈپ قويارسىز.

— تۇنۇشسىزلا كېتىپتۇ دەپ رەنجىپ قالارمۇ؟

— سىزنىڭ بۇ پاراڭلىرىڭىزدىن كۆز ئالدىم روشەن-لەشتى. كەلگۈسىمىدىن ئىنتايىن ئۈمىدۋار بولدۇم. سىز دېگەندەك بەلكىم ھايات گۈلۈم شۇ يەردە چېچەك ئاچار. ھازىرقى بۇ ھاياجانلىق تۇيغۇمنى تىل بىلەن تەسۋىرلەپ بېرەلمەيمەن. مەن ماڭاي. سىزنى، كۈلگۈنچەك دەرەخنى ھەم بۇ يەردىكى بارلىق دوستلارنى ئىشلىرىمىزنى پۈتتۈ-رۈۋېلىپلا يوقلاپ كېلىمىز.

— بولىدۇ، يولۇڭلار بولغاي.





ئونىنچى باب

تەسەۋۋۇر باغچىسىغا بارايلى

نەگە بېرىپ توختايمىز؟

كۈزنىڭ يېڭى بىر سەھىرى قەلبىگە يەنە نۇرغۇن گۈزەل ئارزۇ ـ ئۈمىدلەرنى پۈكۈپ كۈلۈمسىرەپ ئويغاندى. لالە ئۆزىنىڭ ئارزۇلىرى سېرىق قۇشقاچ تىلغا ئالغان ئا ـ شۇ يەردە چېچەك ئاچىدىغاندەك خۇشال بولۇپ تۇگۈنچە كىنى قولىغا ئىلدۇرگىنىچە سۈبات، پولاتنى ئالدىراتتى.

ـــ ئاكىلىرىم، يۇرۇڭلار.

ـــ نەگە بارىمىز؟ ـــ تەڭلا سوراشتى ئىككىيلەن لالەگە تىكىلىپ.

ـــ ئالدىمىزغا ماڭىمىز.

ـــ بارىدىغان جايىنىڭ چېكى بارمۇ ـ يوق، زادى نەگە بېرىپ توختايمىز؟ مېڭىۋەردۇق، مېڭىۋەردۇق، يا ئايىغى



چىقمىدى بۇ يولنىڭ.

ــ تەسەۋۋۇر باغچىسىغا بارىمىز.

ــ تەسەۋۋۇر باغچىسىغا؟ تەسەۋۋۇر باغچىسى دېگەن نە ئۇ؟

ــ سېرىق قۇشقاچنىڭ دېيىشىچە بىز ئۇ يەردە نېمىنى ئويلىساق، خىيال قىلساق شۇ بار بولىدىكەن، ئۇ باغچىنىڭ ئىچىدە يەنە تېخى «تەسەۋۋۇر تېمى» دەپ بىر تام بارمىش. قولىمىزغا پەلكۈچ ئېلىپ خىيالىمىزنى تامغا سىزساق، سىزغان نەرسىمىز تام ئىچىدىن بىزگە كۆلۈمسىرەپ مېڭىپ چىقارمىش. مېنىڭ ئاشۇ جايغا بارغۇم كېلىۋاتىدۇ.

ــ نېمە بار ئۇ يەردە بىزگە؟ چوڭلارنىڭ، تەبىئەتنىڭ سېھرى ساخاۋىتى بىلەن يۇزۈڭمۇ ئالمىدەك پارقىرىدى. مۇزىكىلىق دوختۇرخانىدا داۋالىنىپ بۆرىدەك هۇۋلاشتىنمۇ قالدىڭ. دېمەك، تەلتۆكۈس ساقىيىپ كەتتىڭ دېگەن گەپ. سىڭلىم، نەچچە ۋاقتىن بېرى سېنى كىچىك، ئىشلارنى ئەپلەشتۇرەلمەيدۇ، دەپ كۆڭلۈڭنى ئاياپ كەلدىم. ئەمدى ئۇدۇل مەھەللىگە يانايلى، ماقۇل- دە.

ــ دېگىنىڭىزغۇ ئورۇنلۇق سۇبات ئاكا. بىراق شۇنچە ئۇزاق يوللارنى بېسىپ كەپتۇق. بوسۇغا تۇۋىدىنلا يېنىپ كېتىپ مېنىڭ بىر ئۆمۈر ئارماندا قالغۇم يوق. سېرىق قۇشقاچ ئۇ جايدا سەن نېمىنى ئارزۇ قىلساڭ شۇ بار دەيدۇ. سىزنىڭ، پولاتنىڭ قەلبىدىمۇ باھاردا بىخ سۈرگەن مايسىدەك تالاي گۈزەل ئىستەكلەر باردۇ؟ ئاكا، ئىكى-

كىشىلارنىڭ مەن ئۇچۇن قانچىلىك جاپا چەككىنىڭلارنى بىلمەن. مۇشۇ بىر قېتىم ماقۇل دەڭا؟

سۇبات لاەنىڭ ئويچان، ئۇمىدلىك كۆزلىرىگە قاراپ كۇن نۇرى چۈشكەن قاردەك يەنە شۇرربدە ئېرىدى. نەچچە يىل غەم ـ ئەندىشە دەككە ـ دۈككىدە يېگانە چوڭ بولغان قىز ئۇنىڭدىن ئۇمىد كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ بۇ تەلىپى ئۇنچە ئورۇنسىزمۇ ئەمەس. ئاكا تۇرۇپ يەنە ئۇنىڭ نازۇك، يۇمران دىلىنى رەنجىتسۇنمۇ؟

ــ قانداق قىلىمىز؟ تەڭقىسلىقتا قالغان سۇبات پولاتقا تىكىلدى.

پولات: «نازۇك قىزنىڭ كۆڭلىنى ئاياپلى، تاللىشىغا يەنە مۇشۇ نۆۋەت ماقۇل دەيلى» دېگەندەك كۈلۈمسىرەپ بېشىنى لىڭشىتتى.

ــ ماقۇل، سىڭلىم. ئەمىسە يول باشلا، بىز ساڭا ئە ـ گىشەيلى. ئۇ يوللاردا يەنە بىزگە دونايى ـ دوقال ئۇچرىـ ماس ـ ھە...

لاە شۇ تاپتا ئۆزىنىڭ خۇشاللىقىنى قەلبىگە سىغـ دۇرالمايۋاتاتتى. ئۇ سېرىق قۇشقاچ دەپ بەرگەن بەلگە بو ـ يىچە ئالدىدا يول باشلاپ ماڭدى.

ــ ئەكىلىڭ، بۇنى مەن كۆتۈرىۋالاي، ــ دېدى پولات لاەنىڭ قولىدىكى تۇگۇنچەككە قول ئۇزىتىپ، ــ سىز چېچىڭىزنى دولقۇنلىتىپ بۆجەندەك تاقلاڭ.

ــ ئېغىر ئەمەس، سىزنى ئاۋارە قىلماي ئۆزۇم كۆ ـ تۇرەي.

پولات لالەنىڭ جاھىللىقىنى ئوبدان بىلگەچكە «بوپتۇ ئەمىسە» دېگەن مەنىدە قېشىنى كۆتۈرۈپ، مۇرىسىنى قىسىپ قويدى.

بىر قاراسا رېئاللىققا، يەنە بىر قاراسا ئەپسانە - رىۋايەتكە ئوخشىشىپ كېتىدىغان بۇ كۈن، بۇ ئايلار پولاتنىڭ قەلبىدىمۇ گۈزەل ئەسلىمىلەرنى قالدۇردى. قىياق قاش، بۇلاق كۆز، بوستان چاچ، نارچا بۇرۇن، جىنەستە لەۋ، ئالما چىراي، سۈزۈك تېرىلەر ئەخلاق - پەزىلەت، ئىپپەت - نومۇس، ھايا - غۇرۇر بىلەن يۇغۇرۇلۇپ لالەنى ئۇنىڭ قەلبىدە مەرتىۋىلىك يۇقىرى ئورۇنغا قويغان ئىدى. «ئانام ماڭىمۇ مۇشۇنداق گۈزەل قىزدىن بىرنى تۇغۇپ بەرگەن بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە...!» دېگەن خىياللارنى قىلغان پولات ئۆزىچە مېڭىۋاتقاچ ئۇھسىنىپ قويدى.

ئۇلار بىر چاغدا دەريا، چۆپلۈك، باغ، ئورمان ئۆزئارا تۇتىشىپ كەتكەن گۈزەل بىر جايغا كېلىپ قالدى.

پەرىلەر بېغىدىكى مېھمانلار

دەريادىكى سۈپسۈزۈك سۇدا ئالتۇن بېلىقلار ئەركىن قۇيرۇق سىلكىپ، يايلاقتىكى قويدەك مىغىلدىشىپ ئۈزىسە، قىرغاقتىكى دەرەخلەر كۈن نۇرى سۇغا تاشلىغان شولىسىغا قاراپ ئۆزلىرىنىڭ يېكتەك تۇز باراقسان ئۆسۈ-

كىنىدىن سۆيۈنەتتى. پاكار، بولۇق ئۆسكەن چۆپلەرنىڭ ئاق - سېرىق چېچەكلىرىنى كۆزنىڭ غۇر - غۇر شاملى يەڭگىل ئىرغاڭلاتماقتا. چېكەتكە، چىرىلداقلار چۆپلەر ئا-رىسىدا مۆكۈشۈپ ئوينىماقتا.

ــ ماۋۇ مەخمەلدەك چۆپلۈكتە بىردەم ياتايلىمۇ؟ ــ دېدى سۆبات بۇ يەرنىڭ گۈزەل مەنزىرىسىدىن قىيالماي، ــ مۇشۇنداق چۆپلۈكتە سۆنايلىنىپ يېتىپ نەمخۇش ھىدىنى پۈرۈۋالساڭ نېمىدېگەن راھەت، كېلىڭلار مۇشۇ يەردە بىر-دەم ئارام ئالايلى.

ــ ئاكا، ئالدىمىزدا سەپىرىمىز بار، ماڭمايلىمۇ؟

ــ كونىلاردا «ئالدىرىغان قالار، ئالدىرىمىغان ئالار» دېگەن گەپ بار. ھېلىمۇ خېلى كۆپ ۋاقتىمىز ۋەھىمە، دەككە ــ دۈككە ئىچىدە ئۆتتى. بۇنداق مەنزىرىسى گۈزەل جاي بىزگە ھەمىشە ئۇچرىمايدۇ. ئادەم مېڭە ياشقا كىر-مەيدۇ، غەم ــ ئەندىشىلىرىڭنى بىردەم بولسىمۇ ئۇنتىغىنە سىڭلىم.

ئارامنىڭ گېپىنى سۆبات چىقارمىغان بولسىمۇ پولات تەشمەكچى ئىدى.

ــ قارماق دېگەننى مۇشۇنداق دەريالارغا تاشلىساق ــ ھە سۆبات، بىر قارماقتا بىر بېلىق ئالاتتۇق ــ دە.

ــ ئىككىلىمىز بېلىقنى ئۇنچە يەپ كەتمەيمىزغۇ، تۇتۇپ يەنە قويۇۋېتىپ ئويۇن قىلىپ ئوينايمىز شۇ. دەريا-نىڭ تېگى كۆرۈنىدىغان مۇشۇنداق سۇ مەھەللىمىزدە بولـ-سا كۈندە سۈدىن چىقماي يېتىۋالاتتۇق ــ دە.

— قويلىرىمىز مۇشۇنداق چۆپىنىڭ شەبنەم قونغان يۇمران ئۇچىنى نەمخۇش تۇمشۇقىدا يالماپ ئېلىپ، گىرت-گىرت چايناپ يېسە «قورسىقىڭلارنى تاشتەك تويدۇرۇپ هايت! دەڭلار، شۇ چاغدا ئۆيگە يانىمىز» دەپ چۆپلۇكتە سۇنايلىنىپ يېتىپ ئۇخلاپ كەتسەك...

ئاكىلىرىنىڭ پاراڭلىرىنى ئاڭلاپ لاله ئۆزىنىڭمۇ خېلى چارچىغىنىنى هېس قىلدى. چۆپلۇكتە ئۆزىنى تاشلاپ ئولتۇردى - ده، ئۇزۇنقۇلاق چۆپتىن ئىككى تال سىيرىپ لېۋىنىڭ ئارىسىغا بېسىپ پۇڭلەشكە باشلىدى.

— پۇف، پۇف، پۇف...

لاله شۇنچه هەپىلىشىپمۇ ئاۋاز چىقىرالمىدى.

— لاله، يۇزىڭىز قىزىرىپ گېلىڭىز ئېسىلىپ كەتتى، قىينالماڭ بولدى. ساز ئاڭلىغۇڭىز بولسا سۇباتلا بىرەر پەدىگه چالمىسۇنمۇ؟

— ماقۇل، ماقۇل. ئاكامنىڭ چالغان نېيىنى بىر ئاڭلىغۇم بار ئىدى. ئالتۇن قۇملۇقتىن ئۆتكەندىمۇ چالىدۇرالمىغان مەن.

سۇبات قومۇش نېيىنى بېلىدىن ئېلىپ ئۆزى بىلگەن بىر پەدىگه پۇڭلەشكە باشلىدى. مۇزىكىنىڭ سېھرى كۈچى ئاجايىپ بولىدۇ. سۇبات ئىچىده ئۇزۇن يىل يىغلىپ قالغان دەرد - ئەلەملىرىنى مۇشۇ نەي ئارقىلىق پۇڭلەپ چىقىرىپ تاشلىماقچى بولغاندەك كۆزلىرىنى يۇمۇپ شۇنداق چالدىكى پۇتۇن بەدىنى ئۆزى بېسىپ ئولتۇرغان يۇمران چۆپتەك تىترىدى. لاله، پولاتنىڭ كۆزلىرىدىنمۇ بۇلاق

ئەگىدى. ئۇگە ـ ئۇگىلىرى خېمىردەك بوشاشتى.

ــ ئاكا، چالغىنىڭىز قايسى پەدە ئۇ؟ نېمانچە مۇڭ، ئەجەب ئاڭلىغانسېرى مۇزىكىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتىم ـ دېسە.

ــ ئادارگۇل.

ــ ئادارگۇل؟

ــ شۇنداق سىڭلىم، ئۇمۇ سىزگە ئوخشاش بىر قىز ـ نىڭ ئىسمى.

ــ سىڭلىمنىڭ ئىسمىنى چاقىرغان كىمۇ؟

لاله، سۇبات، پولات بۇنىڭ نەدىن كەلگەن ئاۋازلىقىنى ئاڭقىرىپ بولغىچە لاله دېمەتلىك بىر توپ قىزلار كېيىك ـ تەك، جەرەندەك، بۇغدەك تاقلاپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. ئوخشاش توق قىزىل پۇرمە كۆڭلەك كىيگەن، چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇرغان، چىغىرتماق گۇلىدىن بوي ـ نىغا چەمبىرەك ئېسىۋالغان بۇ قىزلار خۇددى گۇللۇكتە ـ كى بىر توپ كېپىنەكتەك جۇلالىق ئىدى.

ــ مەرھابا مېھمانلار، پەرىلەر بېغىغا كەلگىنىڭلارنى قىزغىن قارشى ئالىمىز، ـ دېدى يۇمىلاق يۈز بىر قىز توپتىن ئالدىغا چىقىپ ــ مەن مۇشۇ پەرىلەر بېغىنىڭ مەلىكىسى، ئىسمىم ئانارگۇل. بۇياق مېنىڭ سىڭلىم، ئىسمى ئادارگۇل.

ــ خۇش تۇرۇپسىلەر قىزلار.

ــ بىز بۇ يەردە ھەرخىل قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرىنى تالاي ئاڭلىغان، لېكىن بايا تىنقى مۇزىكىنى

ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ھېچنېمە ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدۇق. خۇددى سۇ يۈزىنى شامال سۈيۈپ ئۆتكەندەك نېمانچە لەرزان، ئەللەي ناخشىسىدەك نېمانچە يېقىملىق.

ــ سىلەرگە ياققان بولسا بىزمۇ خۇش.

ــ ياقتىلا ئەمەس، ماۋۇ يۈرەكنى تىترەتتى (ئانارگۈل شۇنداق دېگەچ يۈرىكىنى تۇتۇپ قويدى). مۇزىكىدىن مەستخۇش بولۇپ تۇرغىنىمىزدا بىرىڭلار سىڭلىمنىڭ ئىسمىنى چىقىرىۋېدىڭلار، يۈگۈرۈپ كېلىشىمىز. باغقا يۈرۈڭلار، مېھمان بولۇپ كېتىڭلار.

شۇ تاپتا لالەنىڭ بۇ بىر توپ شوخ بەختىيار قىزلارغا شۇنداق ھەۋىسى كەلدىكى، ئۇلار بىلەن بىللە ئويناغىلى تاپانلىرى قىرىپ تۇرالماي قالدى.

ــ ئاكا يۈرۈڭ، ئۇلارنىڭ بېغىنى بىر كۆرەيلى.

سۇبات، پولات «ھېلىلا يولغا ئالدىراپ قالغان بۇ قىزغا ئەمدى نېمە بولدىكىن» دېگەندەك بىر ـ بىرىگە سىرلىق قارىشىپ قويۇشتى.

ــ بىز ئەسلىدە قۇشقاچ ئانام دوختۇرخانا قىلغان گۈللۈك قورۇدىكى گاس ـ گاچا، توكۇر قۇشلار ئىدۇق،ـ دەپ گەپ باشلىدى ئانارگۈل ــ قۇشقاچ ئانامنىڭ كۆڭۈل قويۇپ پەرۋىش قىلىشى نەتىجىسىدە بېجىرىم قۇشلارغا ئايلاندۇق، ئۇ باغدا خاسىيەتلىك كۈلگۈنچەك دەرەخمۇ بىز بىلەن بىللە تۇراتتى. قۇش بولۇپ نەچچە يىل ياشاپتۇق، تۇرۇپلا ئادەم بولۇپ ياشىغۇمىز كەلدى. شۇنىڭ بىلەن



كۆلگۈنچەك دەرەخنىڭ ئۆزگەرگەك مېۋىسىدىن نەچچە تال-دىن ئېلىۋېلىپ دالادىكى سەيلىمىزنى قىلغاچ يېۋىدۇق، چىرايلىق بىر توپ قىزلارغا ئايلاندۇق. ۋاھ، ئادەم بولۇپ ياشاشنىڭ راھىتى باشقىچىكەن. بۇ يەرنىڭ ھاۋاسى بىزگە بەكلا يېقىپ قالغاچقا ياشاپ كېلىۋاتىمىز. قۇشقاچ ئانا-مىز ئۇ جايدا ئامان تۇرغانمىدۇ، ھېچ بىلمىدۇق؟

ــ سىلەرنىڭ دەۋاتقىنىڭلار سېرىق قۇشقاچ بولما-سۇن يەنە؟

ــ دەل شۇ. سىز ئانىمىزنى تونۇمىسىز؟

ــ بىز شۇياقتىن كەلدۇق. ئۇ سېرىق قۇشقاچنى مەنلا ئەمەس ھەممىمىز تونۇيمىز. ئۇ ئامان ــ ئېسەن تۇ-رىۋاتىدۇ.

ــ توۋا، جاھاندا ئادەمنىڭ يېتى يوق جۇمۇ. سىلەر مېھرىبان ئانىمىزنىڭ سالامىنى ئېلىپ كەلگەن ئەزىز مېھمانلار ئىكەنسىلەر، يۇرۇڭلار، سىلەرنى شۇنداق كاتتا مېھمان قىلايلىكى پەرىلەر بېغى ھەيران قالسۇن. بۇ قىز...

ــ مېنىڭ سىڭلىم لالە، بۇياق دوستۇم پولات.

ــ سىزنىڭمۇ بىر سىڭلىڭىز بارىكەن ــ دە. ئىسمى سىڭلىمنىڭكىدەك چىرايلىقكەن. بۇ يەردە تارتىشىپ تۇر-مايلى، يۇرۇڭلار. ھېرىپ كەلدىڭلار ھەقچان، باغدا مېۋە شەربەتلىرى بار.

ــ رەھمەت ئانار قىز، بىز تەسەۋۋۇر باغچىسىغا ماڭ-غان، سەپىرىمىز بار ئىدى.



ئانارگۈل پولاتنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ شۇنداق قاقاھلاپ كۈلدىكى، پولات «خاتا گەپ قىلىپ قويدۇمۇ نېمە؟» دەپ گەندەك ئالاقزادە بولۇپ ھەمراھلىرىغا قارىدى.

— دانىشلارنىڭ «پېشىڭنى شاخ ئىلسە توختا» دېگىنى بىكارغا ئېيتىلمىغان. بىز بىلەن كۆرۈشمەي كېتىۋەرگەن بولساڭلارمۇ بەربىر يېنىپ كېلەتتىڭلار، سەپىرىڭلار بوپتۇ ئاكاشلار.

— بۇ... بۇ...

— تەسەۋۋۇر باغچىسىنىڭ كىرىش ېلىتىنى بىز سا- تىمىز ئەمەسمۇ؟

— شۇنداقمۇ؟ — ئۇچەيلەن بايىقى كۈلكىنىڭ تېگە- گە ئەمدى يېتىۋاتاتتى، — باغچىنىڭ ېلىتىنى باغچا ئال- دىدا ساتمامدۇ؟

— ئاكاشلار، ئۇنىڭ ئۆزى تەسەۋۋۇر باغچىسى تۇرسا، بالىلارغا تەسەۋۋۇر بوشلۇقى قالمىسا بولماس؟

— ئۆزى مۇشتەك تۇرۇپ چوڭ ئادەمنىڭ ئەقلى بارکىنا بۇ قىزدا— دېدى پولات بېشىنى قاشلاپ تۇرۇپ.

— بەك ئالدىرىساڭلار سىلەر ئىشىڭلارنى پۈتتۈرۈپ كەلگىچە لالە بىز بىلەن ئويناپ تۇرسۇن.

— بىز ئىككىمىز ئاشۇ لالەنىڭ تەلىپى بىلەن كې- تىۋاتىمىز. ئۇ قالسا ...

— ماقۇل، ماقۇل. مەڭ بۇ ئۇچ ېلىتەت سىلەرگە يول- لۇقۇم بولسۇن.

— بىزدە پۇل يوق.



— ئۇچ تال يوپۇرماقنى پۇل دەپ تەسەۋۋۇر قىلىپ بەرسەڭلار بولىدۇغۇ؟

— يوپۇرماقنى پۇل دەپ بېرىمىزما؟ ئۇ بەربىر يوپۇرماق تۇرسا.

— ئەمما ئۇ بىزنىڭ كۆزىمىزگە پۇل كۆرۈنىدىغان تۇرسا. كۆپرەك تەسەۋۋۇر قىلايلى. سىلەر مۇشۇنداق ئوي-خىيالدا بولساڭلار تەسەۋۋۇر باغچىسىدىن كىرىشكىلار تەسكە توختامدۇ- نېمە؟ بۇ يەردىن بىر ئاش پىشىم ماڭ-ساڭلار تەسەۋۋۇر باغچىسىغا يېتىپ بارالايسىلەر. تاش قاراۋۇللارغا بىزدىن سالام دەڭلار.

— تاش قاراۋۇللار...؟

كۈلۈمسىرەپ تۇرغان تاش قاراۋۇللار

— مۇشۇ بىر قېتىم يولىمىزنى ئۆزىمىز تېپىپ توغرا مېڭىپتۇقمۇ- نېمە، — دېدى پولات باغدىكى قىزلار بىلەن خوشلىشىپ يولدا كېتىۋاتقاچ — بولمىسا ئانارگۈل دېگەندەك بۆزچىنىڭ موكىسى بولۇپ يۈرەركەنمىز؟

— كىچىك بالىنىڭ هەممە گېپىگە ئىشىنىپ كەتكىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭ گېپى راستمۇ- يالغانمۇ قېنى تەسەۋۋۇر باغچىسىغا بارغاندا سىناپ باقمامدۇق.

لالەگە سۇبات ئاكىسىنىڭ دېگەن بۇ گېپى ئۇنچە ياقمىدى. «ئاكامنىڭ كىچىك بالا، كىچىك بالا» دەپ كەتكە-

ىنىنى. خۇددى ئۆزى چوڭ ئادەمدەك...

ئېگىز، ھەيۋەتلىك دەرۋازا ئالدىدا ئۇلارنى چوكىدەك رەتلىك تىزىلغان سەككىز ـ ئونچە تاش قاراۋۇللار كۈلۈمسىرەپ قارشى ئالدى.

ـــ تەسەۋۋۇر باغچىسىغا كەلگىنىڭلارنى قارشى ئالىمىز، قەدىمىڭلارغا مەرھابا، بالىلار.

دەرۋازا ئالدىغا زىننەت ئۇچۇن تىزىپ قويۇلغان تاشلارمىكىن دەپ ئويلىغان بالىلار تاشلارنىڭ گەپ قىلغىنىدىن ھەيران بولدى.

ـــ سىلەر بۇ يەردە يىل بويى تۇرامسىلەر؟

ـــ قاچان دۇنيادىكى بالىلار چوڭ بولغۇچە بىز مۇشۇ ئورنىمىزدا تۇرىۋېرىمىز.

ـــ ئۇنداقتا ھارمامسىلەر؟

ـــ ھېرىش دېگەن نېمە گەپ ئۇ؟ نان يېمىگەن سۇ ئىچمىگەن ئادەممۇ ھارامدۇ؟

ـــ سىلەر ئۆزۈڭلارنى ئادەم دەپ قارامسىلەر؟

ـــ بىزنى سىلەردەك بالىلار تاشتىن ياسىغىنى ئۇچۇن ئادەم ھېسابلانمامدۇق؟ باغچىنىڭ ئىچىگە كىرسىڭىز بالىلار دۇنياسىنىڭ قانداق بولىدىغىنىنى ھېس قىلىپ قالىسىز.

ـــ ھازىر باغچىغا كىرسەك بولامدۇ؟ ـــ سورىدى لاله.

ـــ كىرىپ نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىڭىزنى ئاۋۋال بىزگە دەپ بېرىڭ.



— ئىچىنى كۆرەيلى دېگەن.
— كۆرۈپ نېمە قىلماقچى؟
— سېرىق قۇشقاچ مېنى سىز تەسەۋۋۇر باغچىسىدا ئارزۇ قىلغان نەرسىلەرگە ئېرىشەلەيسىز، دېگەن.
— بېلىتىڭلار بارمۇ؟
— بار.
— سىز باغچىدا نېمىگە ئېرىشمەكچى.
— ...

تاش قاراۋۇللارغا جاۋاب بېرىشنى بىئەپ ھېس قىلغان لاله لېۋىنى چىشلەپ جىممىده تۇرۇۋالدى.

— تەسەۋۋۇر باغچىسىغا كىرمەكچى بولغانلار ئاۋۋال ئاۋۇ دەرەخ ئاستىدىكى تاش سۇپىدا ئوچ كۈن ئولتۇرىدۇ. مۇشۇ ئوچ كۈنده قانداق چوش كۆرگەن بولسا تەسەۋۋۇر باغچىسىدا ئاشۇ چۈشىنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇش ئوچۇن قولىغا پەلكوچ ئېلىپ، تامغا رەسىم سىزسا بولىدۇ. ئەگەر چۈشىده كۆرمىگەن نەرسىدىن بېرنى سىزىپ سالسا چۈشلىرىڭ ھەممىسى بەربات بولىدۇ - ده، تاش بالىغا ئايلىنىپ باغچا ئىچىدىكى بىر كۆرگەزمە بۇيۇمى بولۇپ قالىدۇ. ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، چوقۇم كۆرگەن چۈشوڭلار - نى خاتىرەڭلەرده مەھكەم ساقلاڭلار.

ئولار شۇنداق دەپ دەرۋازا ئالدىدىن ئونچه يىراق بول - مىغان بۇككىده دەرەخلىك ئاستىدىكى سەينانى كۆرسەتتى.

پولاتىڭمۇ قولىغا پەلكوچ ئېلىپ قۇملۇقنى، تۆگه كارۋانلىرىنى سىزغۇسى بار ئىدى. سۇباتىڭمۇ ئىنەك

سېغىۋاتقان ئانىسى، سەندەلدە قىپقىزىل تۆمۈرنى ھەر خىل شەكىلگە كىرگۈزىۋاتقان دادىسىنى سىزغۇسى بار ئىدى.

لالەنىڭمۇ قەلبىدە سىزماقچى بولغان نۇرغۇن رەسىملىرى باردۇر. ئۇ تاش سۈپىدا يېتىپ قانداق چۈشلىرىنى كۆرەر؟ ئەگەر ئۇخلاپ ئارزۇ قىلغان چۈشىنى كۆرەلمەي قالسا قانداق قىلغۇلۇق؟ ئەگەر راستتىنلا تاش قىزچاققا ئايلىنىپ قالسا ئۇنىڭ تارتقان شۇنچە كۆپ جاپالىرى بىر تىيىن بولىدۇ ـ دە.

بالىلار تاش قاراۋۇللارنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىسا تەسەۋۋۇر باغچىسىغا كىرەلمەيدىغىنىنى پەملەپ تاش سۈپىدا يېتىپ ئاستا ـ ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى.

ـــ لالە ياخشى چۈش كۆرۈڭ.

ـــ رەھمەت، سىلەرمۇ ياخشى چۈش كۆرۈڭلار.

سۈمۈرغ تۇخۇمى لالەگە پىچىرلىدى

تۇگۇنچەكنى بېشىغا ياستۇق قىلىپ قوللىرىنى گىرەلەشتۈرۈپ ئوڭدىسىغا ياتقان لالەنىڭ چاچلىرى دولقۇنىدەك يېيىلىپ، ئادەمگە ئۇيقۇدىكى ساھىبجامالىنى ئەسلىتەتتى. لالە كۆزىنى چىڭ يۇمۇپ يېتىپ ئۇيقۇسى ئىچىدىن چۈشلىرىنى ئىزدەيتتى. چۈش دېگەنمۇ قىزىق نەرسە، كۆرمەي دېگەندە گاھ ئادەمنى خىيالدىكى دۇنياغا سۆرەپ



كىرىپ كۆلدۈرسە، گاھ ۋەھىمىلىك جاڭگالدا چىلىق - چىلىق قارا تەرگە چۆمدۈرىدۇ. كۆرەي دەپ ئارزۇ قىلغاندا قەپەستىن قاچقان قۇشتەك يىراقلارغا غايىب بولىدۇ.

چۈشىنىمۇ لەگلەكنى باغلىۋالغاندەك باغلىغلى بولسا نەقەدەر ياخشى بولاتتى - ھەي لەگلەكنى خالىغان توقاي- لىقتا ئۇچۇرۇپ، قاچماقچى بولسا يىپنى پات - پات سىل- كىپ ئارزۇيۇڭدىكى ئاسماندا لەپىلدىتەلەيسەن. ئاھ، چۈشلىرىم، ئىرادەمگە بويسۇنۇپ بەر. ئارزۇ قىلغانلىرىم- نى سەن كۆرسەت، دەپ ئىچىدە شۇڭىلايتتى لالە. شۇ چاغدا يالتىتىدە بىر نۇر ئۇنىڭ چۈش ئاسمىنىنى نۇرلاۋ- دۇرۇپ بۇلۇتلارنى يىراقلارغا تارىتىۋەتتى.

— سىز خاتىرجەم ئۇخلاۋېرىڭ، مەن سىزنى ئارزۇ قىلغان چۈش دالاسىغا باشلاپ باراي. تالاي جاپالارنى تار- تىپ ئەمدى بۇ يەردە چۈشلىرىڭىز بەربات بولسا بۇنىڭغا قانداق چىداپ تۇرغۇلۇق؟ مېنىڭ كۆزلىرىڭىزدىن ئاققان ھەسرەتلىك ياشلارنى كۆرگۈم يوق؟

— سىز كىم؟ نېمىشقا ماڭا ياردەم بەرمەكچى بولىۋا- تىسىز؟ — دېدى لالە ئۇيقۇ ئىچىدە.

— مەن قورسىقىڭىزدىكى سۈمۈرغ تۇخۇمى. مېنىڭمۇ پەقەت ئاخىرقى بىر قېتىملىق خاسىيىتىم قالدى. بۇنى ئىشلەتمىسەممۇ بەربىر پات ئارىدا خاسىيىتىم يوقايدۇ. مەندە سىز نېمىنى ئارزۇ قىلسىڭىز شۇ چۈشنى كۆرسە- تىدىغان سېھىر بار. قېنى باشلايلى.

— ماقۇل.

لاله ئۈيقۇ ئىچىده چۈش خالتىسىغا ئاتا ـ ئانىسى، قارىغايلىق تاغ، قورغان شەكلىدىكى ياغاچ ئۆي، كۆككۆز، بۆره ئانا ئۆڭكۈرى، نۇردۇن بوۋاي، پالچى موماي (يېنىدا ئۇزۇن بويۇن چۈمۈله)، كۈلگۈنچەك دەرەخ، ساپال قاچا چېقىلغان، مىس يارماق چېچىلغان قۇملۇق، قومۇشلۇق كۆل، قوش باش سۈمۈرغ، سېرىق قۇشقاچ، پەرىلەر بېغىدىكى ئانارگۈل، سۈبات، پولاتنى سولىدى.

ئۇنىڭ چۈشى ئۇ ئارزۇ قىلغاندەك ئىنتايىن رېتىملىق كېتىۋاتاتتى.

ئۇ قانچىلىك ئۇخلىدى، قانچه ئۇزاق چۈش كۆردى، بۇنى ئۆزىمۇ ئەسلىيەلمىدى. پەقەت بىر چاغدا قاراۋۇللار «ئۇيقۇ ۋاقتى توشتى، ئەمدى ئورنۇڭلاردىن تۇرۇپ باغچىغا كىرىسەڭلار بولىدۇ» دەپ ئۇنلۇك ۋارقىرىدى. لاله شۇ چاغدا تېخى ئۇيقۇسى بارده‌ك كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى. سۈبات، پولات لاله‌گه ئىللىق كۈلۈمسىرەپ قويدى.

ـــ بىردەمده ئۇچ كۈن ئۇخلىدۇقمۇ؟

ـــ شۇنداقتەك قىلىدۇ، ـــ دېدى سۈبات لاله‌نىڭ سوئالىغا جاۋابەن.

سۈبات، پولاتمۇ چۈش كۆرگەنمىدۇ؟ قانداق چۈشلەرنى كۆرگەندۇ؟

...

ئۇلار تەسەۋۋۇر باغچىسىغا كىرىپ هەيرانۇهەس قالدى. دەرۋازىدىن باغچا ئىچىگه بارماقتەك سوزۇلغان يوللار - نىڭ قايسىسىدا مېڭىش بالىنىڭ ئىختىيارىدا ئىكەن.

— ئالدى بىلەن باغچا ئىچىنى بىر كۆرۈپ چىقىڭلار، ئېمىنى سىزىشىڭلارغا ياردىمى بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، — دېدى ئۇلار بىلەن بىرگە كىرگەن ئېگىز تاش قاراۋۇل كۈلۈمسىرەپ.

بۇ جايدا تاغۇ — دەريا دەمسىز، چۆل — باياۋان، باغۇ — ئورمان دەمسىز، ھايۋانات، ئۆسۈملۈك، ھاشارات دەمسىز ھەممىسى بار ئىدى. ماڭسىڭىز پۈتىڭىز ئاستىدا چىرىلداق سىزنى قارشى ئالغاندەك «چىرت — چىرت» قىلىپ سايرىسا، قۇلىقىڭىز تۇۋىدىن پاشا غىڭ-غىڭ قىلىپ ئۆتەتتى. قوي — قوزىلار يولۇاس- شىرنى پىسەنتىگىمۇ ئالماي ئوتلاپ يۈرسە، كالىلار يىلپىز-قاپلاننى قوغلاپ ئويناتتى.

— ھەيران قالدىڭلار ھەا! ئاۋۇ ئالتۇن رەڭلىك قۇم بالىلارنىڭ چېلىشىش مەيدانى. ماۋۇ بالىلار ئاسمانغا چىقاي دېسە تىك ئۇچار، سۇدا ئۈزەي دېسە پاراخوت، يولدا يۈرمەكچى بولسا ئۇ ھاجەتتىنمۇ چىقىدىغان ئۆزگىرىشچان ماشىنا. بۇ جايدا بالىلار گۈلنىڭ يىلتىزىنى ئاسمانغا، ئۇچىنى يەرگە قىلىپ تىكسىمۇ ھېچكىم ئەيىبلىمەيدۇ.

— پاھ، پاھا! ئېمە دېگەن قالتىس، — دەۋەتتى لالە ھاياجىنىنى باسالماي چاۋاك چېلىپ، — ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدۇ جۇمۇ.

— ئاۋۇچۇ؟ — دېدى لالە بۇلۇڭغا دۆۋىلەپ قويۇلغان قۇرۇق شاخلارنى كۆرسىتىپ.

— ئۇ يىڭناغۇچ قونۇپ ئويناۋاتقان چىتلاق. ماۋۇ

مەڭگۈلۈك چۆپ. مەيلى قار ياغسۇن، شۇرغان چىقسۇن، بۇ چۆپلەرنى ماللار بىر تەرەپتىن يەپ تۈرسا، يەنە بىر تە-رەپتىن بىخلىنىپ ئۆسۈپ تۇرىدۇ. ئاۋۇ كۆنلۈك بۇلۇت، قاچان كۆننىڭ تۈتۈلۈپ يامغۇر، مۆلدۈر يېغىشىنى بىلگە-لى بولمىغاچقا كۆندە يامغۇرلۇق ئېلىپ يۈرۈش بەك ئە-سىز، شۇڭا قاچان يامغۇر، مۆلدۈر ياغسا، ھاۋا تونۇردەك قىزىسا ئۇ بۇلۇتلارنىڭ بېشىگىزغا سايە تاشلىغىنى تاش-لىغان.

— بۇ يەردە قوي - كالىلار ناھايىتى ئەركىن ياشايـ-دۇ. بۇ تەسەۋۋۇر باغچىسى، بۇنىمۇ بالىلار ئۆزىنىڭ تە-سەۋۋۇرىغا تايىنىپ سىزىپ چىققان. يولۋاس، شىرلارنىڭ چىشـ تىرنىقى يوق، ئۇلار بۇ يەردە قويـ كالىدەك چۆپ يېيىشكە ئادەتلەنگەن. ئاۋۇ تاختايىنى تىكتاك توپ پالىقـ-دەك كىچىك ئىكەن، دەپ قالماڭلار. كەلكۈن باستۇرۇپ كەلگۈدەك بولسا يوغىناپ دەريانى توسالايدۇ.

— بۇ تۇڭلاتقۇ كۆل،ـ دەپ چۈشەندۈردى قاراۋۇل زۇمرەت سۇلۇق كۆل بويىدىن ئۆتۈۋاتقاندا — يازدا دىمىق ھاۋادىن نەپەس ئالالمىغانلار بۇ كۆل سۈيىدىن بىر يۇتۇم ئىچسىلا بەدىنى نەچچە يىل سالقىن تۇرىدۇ. بۇ رەڭلىك شامالىلارغا ھەيران قېلىۋاتىسلەر ھەا ھازىرقىدەك كۈز پەسلىدە ئۇ يېشىل شامال چىقىرىپ يازنى ئەسلىتىدۇ. يازدا ئاپئاق شامال چىقىرىپ بالىلارنىڭ خىيالىنى قارلىق دالاغا باشلايدۇ.

— ئاۋۇ بۇلۇڭغا دۆۋىلەپ قويۇلغان نېمە تاشلار ئۇ، —

سوربدى پولات.

— تاش ئەمەس، — ئۆز بەدىنىگە قاراپ قويۇپ كۇ-لۇمسىربدى تاش قاراۋۇل، — ئۇلار يۇلتۇزلار.

— يۇلتۇزلار ئاسماندا بولماي بۇ يەردە نېمە قىلىدۇ؟

— بالىلار ئويناپ كەچ قالغاندا مۇشۇ يۇلتۇزلار ئۇلارنىڭ يوللىرىنى يورۇتىدۇ. بۇ يەرگە ھەر يىلى دۇنيا-نىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ھەرخىل ئىرق - مىللەتتىكى بالىلار يىغىلىپ ئۆزىنىڭ تۇيغۇسىدىكى دۇنياسىنى ئىز-دەيدۇ.

— نېمە دەپ بېلىققا قانات سىزىپ قويىدۇ؟ ھەيران بولغان سۇبات بېشىنى چايقاپ قويدى.

— كۇندە كاۋاپ يەۋەرسىڭىز زېرىكىپ شورپا ئىچكە-ڭىز كېلىدىغاندۇ؟ بېلىقلارمۇ كۆل - دەريالاردا ئۇزۇۋۇبرىپ زېرىكىدۇ - دە، ئاسماندىكى قۇشلارغا قاراپ «مېنىڭمۇ قانىتىم بولسا ئاسماندا ئۇچسام دېگەن خىيالنى قىلماس-لىقى مۇمكىنمۇ؟» ئۇ دەل شۇ چاغدا قۇشلارنىڭمۇ كۆل - دەريالاردا بېلىق بولۇپ ئۇزگۇسى بارلىقىنى ئويلىمايدۇ.

گۆش - كاۋاپنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بالىلارنىڭ ئېغىز-ىغا غىرىدە سېرىق سۇ يىغىلدى - دە، لەۋلىرىنى ھال-سىز تامشىپ قويدى.

— قورسىقىڭلار ئېچىۋاتىدۇ - ھەا يۇرۇڭلار، مەن سىلەرنى بىر مېھمان قىلىۋالاي.

تاش قاراۋۇل پىنگىۋىنىدەك ئىرغاڭلاپ ماڭغىنىچە ئۇلارنى بىر چوڭ دەرەخ تۇۋىگە باشلاپ كەلدى.

— قېنى يىگۈدەك بار تاماقنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ ئېتىكىڭلارنى ئېچىڭلار.

بالىلار بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىغان ئىدى، شاخلار ئا-رىسىدا ئېسىلىپ تۇرغان گۆشىگىرده، سامسا، گۆشنان، قاتلىما، تۇرمەل، شاكىلاتلارنى كۆرۈپ هەيرانلىقىدىن بار-مىقىنى چىشلىشىپ قالدى.

— توۋا بۇ نېمه كارامەت، - دېيىشتى ئۇلار — ده-رەختە قانداقمۇ گۆشنان، سامسا پىشىدۇ؟

— قېنى تارتىنماي ئۇزۇپ ئېلىڭلار!

ئۇلار هورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان گۆشنانلارنى يەپ قورساقلىرىنى تويغۇزدى. ئەمدى بىزنى كۆرگەن چۈشە-مىزنى رېئاللىققا ئايلاندۇرىدىغان يەرگه باشلاپ بارسىڭىز بوپتىكەن.

— بولىدۇ، قولۇم كۆكسۈمده، يۈرۈڭلار.

تىلسىملىق دۇنيادىكى مۆجىزه

تاش قاراۋۇل ئۇچەيلەننى تەسەۋۋۇر تېشى ئالدىغا باشلاپ كېلىپ، ئوماققىنه بىر تاش قىزچاقىقا تاپشۇرۇپ بېرىپ ئالدىراش كېتىپ قالدى.

— ئىشلىرىڭلار تۈگىگەنده بۇ جايدىن قايتىپ نېمه قىلاي دەيسىلەر؟ — سورىدى تاش قىزچاق ئۇلارغا سىنچى كۆزلىرى بىلەن قاراپ.

ـــ مەن قايتىپ بېرىپ دادامنىڭ ئاتا مىراس كەسپى تۆمۈرچىلىكنى ئۆگىنىمەن. تۆمۈرخانىدا كۆرەك بىسىپ بازغان ئۇرۇشنى شۇنداق ياخشى كۆرىمەن. لالە خەنجىرىڭ-نى قايتۇرۇپ بېرەي، بەرىبىر مەھەللىگە يانسام ئۆزۈم بىرنى سوقۇۋالمامدىم، ـــ دېدى سۈبات.

ـــ دادام بولسا كەتتى، مەن تاغامنىڭ پېشىنى چىڭ تۇتۇپ موزدوزلۇق ھۈنىرىنى ئۆگىنەيمكىن دەۋاتىمەن.

ـــ سىزچۇ؟ لالەگە تىكىلدى تاش قىزچاق.

ـــ مېنىڭ بۇ يەردىن قايتىپ مەكتەپكە بارغۇم بار. خەت ئۆگىنىپ نۇرغۇن قىزىقارلىق كىتابلارنى ئوقۇغۇم بار. قايسى كۈنى سۈبات ئاكام «يەتتە قىزلىرىم رىۋايىتى» نى ئوقۇپ بەرگەندە «ئىسسىت! خەت تونۇغان بولسامچۇ؟...» دەپ ئېچىم تىتىلداپ كەتتى. پولات ئاكاممۇ «كىتاب ئو-قۇش دۇنيانى ئوقۇش» دېگەندەك بىر گەپلەرنى قىلدى.

ـــ ياخشى، ھەممىڭلارنىڭ تىلىكىڭلارغا بۇرۇنراق يې-تىشىڭلارنى تىلەيمەن. مانا، «ئارزۇ سەيناسى» غا كېلىپ قالدۇق. ھەممىڭلار قولۇڭلارغا پەلكۇچ ئېلىپ چۈشىڭلاردا كۆرگىنىڭلارنى سىزىپ چىقىڭلار.

ـــ سىزغۇ چۈشلىرىڭىزنى تاپالماي باشقا بىرنەرسە-لەرنى سىزىپ سېلىپ تاش قىزچاققا ئايلىنىپ قالمىغان بولغىيدىڭىز؟ دەككە ـ دۈككىدە لالەنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدەپ سېلىپ كەتتى.

ـــ ياقەي، مەن مۇشۇ باغنىڭ مۇلازىمى.

ـــ ھە، مۇنداق دەڭ.





... ...

لالە مۇشۇ كۈنلەرنى تەقەززالىق بىلەن كۈتكىنىگە نەۋاق. ئۇ قولىغا ئۇزۇن دەستىلىك ئاق پەلكۈچنى ئېلىپ، قىيا تاشنىڭ پىچاقتا كەسكەندەك تىك يۈزىگە چۈشلىرىنى سىزىشقا باشلىدى.

ئۇ تەسەۋۋۇرىدىكى تاغنى سىزغان ئىدى، شارقىراتما، قارلىق چوققىلار يېشىل بوستانلىق بىلەن تۇتىشىپ كەتكەن جەرەن ـ كېيىك، ئات ـ بۇغا ئەركىن يايلاۋاتقان گۈزەل تاغلار كۆز ئالدىدا نامايان بولدى. قورغان شەكلىدىكى ياغاچ ئۆيلەرنى سىزىۋىدى، هويلىدا قۇيرۇقىدا شامال سۈپۈرۈپ نازلىق هۇۋلىغىنىچە كۆكۈز كۆرۈندى. ئۇي ئىچىگە پەلكۇچ ئويىنىتىپ بۆشۈكىنى سىزىۋىدى، بۆشۈك ئىچىدە تورۇسقا قاراپ كۈلۈمسىرەپ ياتقان بىر بوۋاق پەيدا بولدى. ئىككى يىل ئۆتۈپ تاغنى تۇيۇقسىز قارا ئىس ـ تۈتەك قاپلىغاندا كۆككۆز ئۆزىنى دۇمبىسىگە مىندۇرۇپ بۆرە ئانا ئۆڭكۈرىگە كەلدى.

نەچچە يىلدىن كېيىن كېيىك تېرىسى بىلەن ئەۋرىتى يۆگەلگەن، چاچلىرى ئۇزۇن، بۆرىدەك هۇۋلايدىغان قىز ئۆڭكۈرلۈك دالانىڭ ئەركىسى بولۇپ تاغ تېكىسى، جەرەنلەرگە ئەگىشىپ ئويناۋاتاتتى. تۇگمەن ئاستىدىكى قوڭۇشلۇق كەپىدە بىر بوۋاي قولىنى سايىۋەن قىلغىنىچە كۆزلىرىدە ياش ئۆزىگە قاراپ تۇراتتى.

چاتقاللىق، جىگدىلىك باغ ئوتتۇرىسىدىكى ئۆينىڭ

ئۆگزىسىدە پاخپاق باش بىر موماي يادەك بېلىنى تۇزلەش. كە تىرىشىپ ئۆزىگە نەزەر سېلىۋاتاتتى. يېنىدا ئۇزۇن بو. يۇن قارا چۈموۋلە مېنى كۆرمەي قالمىسۇن دېگەندەك سو. زۇلۇپ بويۇندايتتى. لالە تېخىمۇ تىت ـ تىت بولۇشقا باشلىدى. ئۇ كېچىدىن چۈشىدە ئاتا ـ ئانىسىنى شۇنچە ئېنىق كۆرگەن ئىدىغۇ؟ ئۇ پەلكۇچنى تاغ چوققىسى، قاپ. تاللاردا شۇنچە ئوينىتاتسىمۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ رەسىمى سىزىلمايۋاتاتتى. «بۇ نېمە ئىش؟» دېگەندەك تاش قىزچاق. قا يېنىش ـ يېنىشلاپ قارىدى لالە.

ـــ سىزنىڭ نېمىگە ئالدىراۋاتقىنىڭىزنى بىلمەن، ياخشى ئىشقا كاشىلا كۆپ ئەمەسمۇ؟ سىز بىلەن ئەتەي چېقىشىپ قويدۇم. ئۇ شۇنداق دېگەچ پەلكۇچنى يەڭگىل بىر چېكىپ قويۇۋىدى، پەلكۇچ لالەنىڭ قولىدىن ئاجراپ چىقىپ تامدا شۇنداق ئەركىن ئوينىشقا باشلىدى. كۆزىنى يۇمۇپ ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا تاغ قاپتىلىدىن ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقان يەكپاي ئاياغ كىيىگەن دادىسى ۋە ياغ. لىقسىز ئانىسىنى كۆردى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدە قىزى بە. لەن دىدارلىشىشقا ئالدىراۋاتقان ئاجايىپ چوڭقۇر سېغى. نىش، مېھىر ـ مۇھەببەت يېنىپ تۇراتتى. لالە تونۇدى، كۆزى تونۇشتىن بۇرۇن يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى. بۆرە ئۆڭكۇرىدىكى چوققىدا كۆككۆز: «سىڭلىم مەنمۇ سىزنى سېغىنىدىم...» دېگەندەك ھۇۋلاۋاتاتتى. ئۇردۇن بوۋاي بىلەن پالچى موماي ئۇنىڭ يېنىدا ئاللىقاچان خۇ.

شاللىق يېشىنى سۇرتمەكچى بولۇپ تۇراتتى.

لالە يانغا بۇرۇلۇپ قارىۋىدى پولاتنىڭ تۆگە كارۋانلىرى ئۆتۈۋاتقان قۇملۇقنى، سۇباتنىڭ نەمخۇش ھاۋا ھىدى دىماققا گۇپ-گۇپ ئۇرۇلۇپ تۇرغان بىر مەھەللىنى سىزىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

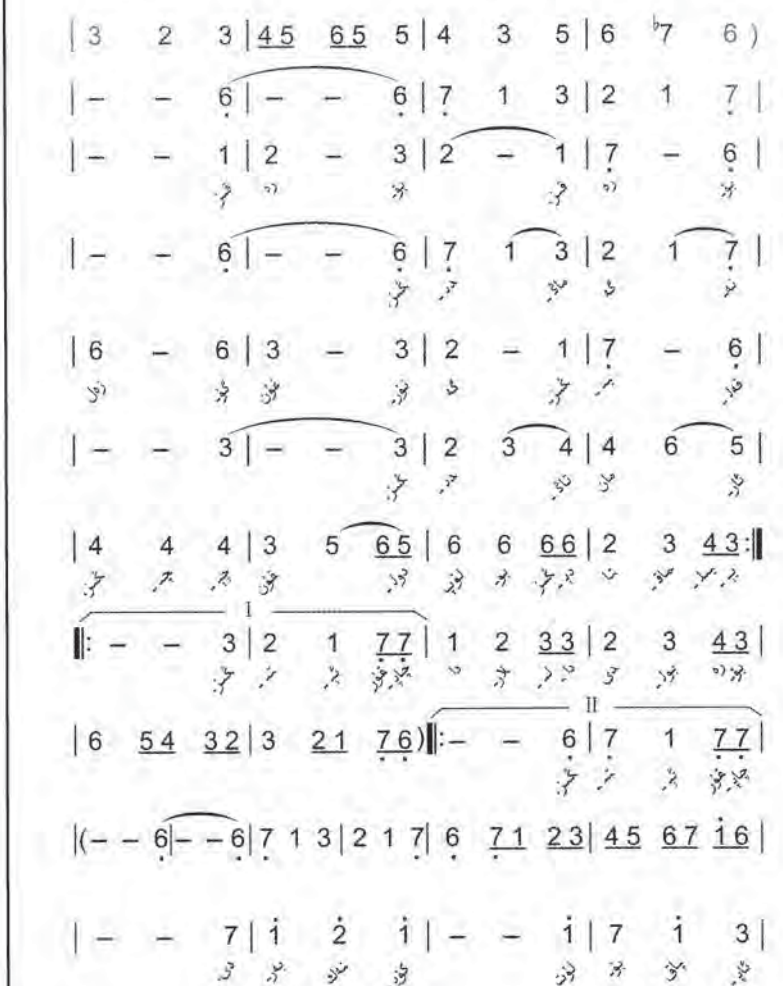
خەير، ئۇلارنىڭ ھەممە ئىشلىرى ئاسايىشلىق بولغاي.



بۆره قىز

سـۆزى: جاسارەت جاپپارنىڭ
مۇزىكسى: ماھىنۇر قاسىمنىڭ

D=$\frac{3}{4}$



| – – 7 | – – 7 | 6 7 – i | 3 – 3 |

| 7 – i | 3 – 3 | i 2 i 7 | 6 7 i 7 |

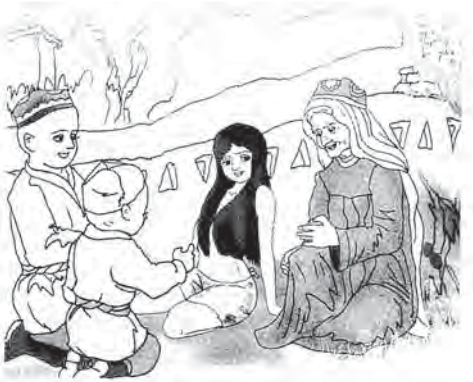
| 4 4 4 4 | 3 4 5 6 ♭7 6 | – – 6 | – – 6 |

| 3 3 2 1 | 2 2 1 7 | 3 – 3 | 2 3 4 5 6 5 |

| 4 4 4 4 | 3 4 5 6 ♭7 6 | – – 3 | 2 1 7 7 |

| 3 3 2 1 | 2 2 1 7 | 3 – 3 | 2 3 4 5 6 5 |

‖ 0 0 6 | – – 6 | – – 6 | 7 i 3 3 |



مەسئۇل مۇھەررىر : مەمەتجان ھەسەن
مەسئۇل كوررېكتور: شەمسىيە تۇرسۇن
تېخنىكاكتور: نۇرمۇھەممەت ئۆمەر ئۇچقۇن
رەسسام: تۇرسۇن ئىسھاق

جاسارەت جاپپار

بۆرە قىز

(بالىلار رومانى)

نەشر قىلغۇچى : مىللەتلەر نەشرىياتى
ئادرېسى : بېيجىڭ شەھرى خېپىگلى شىمالىي كوچا 14- قورۇ
پوچتا نومۇرى : 100013، تېلېفون نومۇرى: 64290862 - 010
ساتقۇچى : جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى : بېيجىڭ شېگىتۇڭ باسما زاۋۇتى
نەشرى : 2012-يىل 3-ئايدا 1- قېتىم نەشر قىلىندى
بېسىلىشى : 2012-يىل 3-ئايدا بېيجىڭدا 1-قېتىم بېسىلدى
ئۆلچىمى : 880 × 1230م م، 32 كەسلەم
باسما تاۋىقى : 10.125
باھاسى : 25. 00 يۈەن

ISBN 978-7-105-11844-1/I.2295(维341)

责任编辑：买买提江·艾山
责任校对：夏木斯亚·土尔孙
技术编辑：努尔买买提·艾买尔

图书在版编目(CIP)数据

狼女孩儿：维吾尔文/ 加沙热提·加帕尔著. —北京：民族出版社，2011
ISBN 978-7-105-11844-1

Ⅰ.①狼…Ⅱ.①加…Ⅲ.①长篇小说—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.①I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2011)第 218263 号

出版发行：民族出版社 htt://www.mzcbs.com
社　　址：北京市和平里北街 14 号　　邮编：100013
电　　话：010-64290862（维文室）
印　　刷：北京盛通印刷股份有限公司
版　　次：2012 年 3 月第 1 版 2012 年 3 月北京第 1 次印刷
开　　本：880×1230毫米 32 开
印　　张：10.125
定　　价：25.00 元
ISBN 978-7-105-11844-1/I.2295(维 341)